



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



TRESCHOW





Treschow.

H. V. Bissen: Treschow (1842)

Marmororiginal, tilh. Ekspeditionssekretær F. Helland. København.



# TRESCHOW

ADVOKAT \* GODSEJER \* POLITIKER

1786—1869

AF

KJELD WINDING

H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

---

OSLO 1951

Printed in Norway  
Brødr. Jørgensens boktrykkeri  
Oslo

## Forord

---

Denne bog fremkommer på foranledning af godsejer Fritz Michael Treschow, Fritzøe. Da godsejer Treschow fandt, at hans oldefaders gerning i første række var øvet i Danmark — trods alt, hvad han betød også for Norge — blev arbejdet overdraget til en dansk historiker. Jeg takker godsejer Treschow, fordi han betroede mig dette hverv og gav mig adgang til de rige samlinger af Treschow'ske breve på Fritzøe.

Blandt dem, der har ydet mig hjælp og oplysninger, må jeg i første række nævne afdøde kammerherre Frederik Vilhelm Treschow, der lod mig benytte de bevarede dokumenter på Brahesborg. Jeg retter også en tak til godsejer Chr. Treschow, Orelund, der har givet mig mange værdifulde oplysninger, og til lektor A. St. Langeland, Oslo, der hjalp mig med en række spørgsmål vedrørende Fritzøe og Larvik og stillede sit indsamlede materiale til rådighed for mig.

Både ved norske og danske arkiver har jeg mødt stor hjælpssomhed og venlighed, men en særlig tak skylder jeg embedsmændene ved rigsarkivet i København og landsarkivet for Sjælland for utrættet og beredvillig hjælp.

*Kjeld Winding.*



# Indhold

---

Treschow .....	9
Slægt og ungdomsår .....	13
De første år som sagfører .....	22
Højesteretsadvokat .....	36
Brahøsborg .....	63
«Det forrige grevskab Laurvigen» .....	81
Treschow og Fritzøe jernværk .....	111
Generalfiskal og stænderpolitiker .....	141
Krig og diplomati .....	174
Partipolitik .....	208
Alderdom .....	225
Noter og henvisninger .....	248
Personregister .....	275

*Omslagsbillede:* udsnit af E. Jerichau-Baumanns  
portræt af Treschow 1854 (Fritzøehus).

# Treschow

---

De danske politikere, der hørte til den konservative fløj i årene omkring 1850, har gennemgående haft den skæbne at blive overstrålet af de nationalliberale. Trods alle deres store nederlag har de nationalliberale i det mindste sejret i den forstand, at det er deres navne, der er blevet husket af eftertiden. Selv så fremtrædende konservative statsmænd som Bluhme og Sponneck er næppe kendt af mange andre end historikerne, og når det er gået sådan med dem, kan der ikke være store chancer for de mænd, der holdt sig i anden række.

Treschows navn turde være ukendt for de fleste i vore dage. I nogen grad kan Treschow takke sig selv for det: han hørte til den slags mennesker, der i politisk arbejde bevidst holder sig tilbage og omhyggeligt undgår ministerposter. Men den, der prøver at få tag i de vigtigste begivenheder i dansk historie omkring 1850, vil gang på gang møde hans navn. Treschow finder man gerne, hvor vigtige beslutninger blev truffet, og man bliver snart klar over, at hans mening var noget, der blev lagt vægt på.

Omkring midten af 1850'erne var Treschow almindelig kendt som en af Københavns mest ansete mænd. En smilende, men værdig herre omkring de halvfjerds; gehejmekonferensråd, storkors af Dannebrog, uhyre velstående. Et levende ansigt med kraftige, lidt grove træk, og hvidt hår, der sad noget uregerligt; han var en smule svær og kunne til tider trække lidt på det ene ben, men bevægede sig helst rask og livligt. Han havde så om trent nået, hvad man kunne nå i retning af rigdom og ydre udmærkelser. Treschow havde gennem mange år været en af

landets førende højesteretsadvokater, hans bekendtskabskreds var stor og omfattede landets kendteste navne. Det var værd at komme med til et selskab i det Treschowske palæ på hjørnet af Ny Kongensgade og Frederiksholms Kanal. Treschow forstod at omgås folk. Det var ikke mange, der kunne være så elskværdige i et selskab, og han kunne tage det op med de fleste — rygten fortalte, hvordan han havde kunnet hamle op med Palmerston, da han var dansk udsending i London i 1849. De, der kendte Treschow lidt nærmere, vidste, at han var en mand der ville have sin vilje og forstod at sætte den igennem. I virkeligheden havde den venlige gamle excellence et kraftigt temperament, og det kunne hælde, at han sagde folk sin mening uforbeholdent og forbløffende skarpt. Hans position var sådan, at han kunne tillade sig det og mere til. Men i almindelighed så man ham som den smidige og erfarne jurist, som var dybt inde i dansk politik og et par gange med betydeligt held havde optrådt som «fødselshjælper» for nye ministerier, men aldrig selv ville være minister. Gav han et råd, gjorde man som regel klogt i at følge det. Det så han også helst.

Sådan omtrent var det indtryk, man havde af gehejmekonferensråd Treschow, da han døde i 1869, 82 år gammel, og efterlod rige midler til velgørenhed. Men går man lidt længere tilbage i tiden, til 1830'erne og 1840'erne, får man et andet billede. Det er højesteretsadvokaten, man møder; generalfiskal Treschow, der som øverste offentlig anklager var et vigtigt redskab for Danske Kancelli i kampen mod den liberale presse, aktor mod David i 1835 og mod Orla Lehmann i 1841–42 og 1845, frygtet for sin skarphed og behændighed i proceduren. En indflydelsesrig mægler i de første stænderforsamlinger i Roskilde; en mand, der havde tillid i vide kredse, med en indbringende sagførerpraksis og et utal af offentlige og private hverv. Og springer man helt tilbage til 1814, ser man Fritz Treschow som den unge amtmandssøn, der lige har fået adgang til højesteretsskranken, livsglad og nygift, livligt optaget af de store begivenheder og begejstret for Norges frihed, ven af Georg Sverdrup og Grundtvig.

Treschow hørte til den generation, der var voksen i 1814 og levede længe nok til at se enevældens fald. Mændene af det



slægtled huskede enevælden fra en tid, hvor den trods nok så mange fejlgreb endnu havde handlekraft, og de havde med egne øjne set, hvad der kunne ske, når landet kom i klemme mellem stormagterne. Der var ikke mange af disse mænd, der kunne finde sig til rette med nationalliberalismen, som den formede sig efter 1840, end sige som Tscherning eller Grundtvig gå et skridt videre endnu, slutte sig til bønderne og tale for folkéstyre. Treschow kunne, ligesom A. S. Ørsted eller C. N. David, gå med til en god del af liberalismens ideer, men principielt var han konservativ og overbevist modstander af demokrati.

Treschows konservative indstilling var naturlig nok. De mål, han satte sig, og som han nåede, var adskilligt mere jordbundne end Tschernings eller Grundtvigs: magt og rigdom, fred og ro efter en lang og lykkelig arbejdsdag, glæde ved naturskønhed, ved kunst og litteratur og alle de behageligheder, som en rig og højt kultiveret mand kan tillade sig. Han havde et harmonisk livssyn, og han havde — trods alle jordiske behageligheder, uanset al kølig verdenserfaring — en meget fast forankret religiøsitet. Treschow vidste at skabe sig en tilværelse, der efter hans syn på tingene måtte kaldes lykkelig, og han havde ikke fjerneste grund til at vende op og ned på samfundet. Han beklagede, at en fri forfatning ikke var til at undgå; men da forfatningen så var gennemført, ønskede han at bevare den som et middel til at hindre videregående omvæltninger, og han holdt igen over for de mest reaktionære i 1853—54. Hvad han helst ville, var et samarbejde mellem konservative og nationalliberale, så at man kunne bremse tilløbene til videregående demokrati og hindre nye ulykker udadtil. —

En skildring af Treschows liv skulle da kunne vise, hvorledes en smidig og velorienteret mand af den gamle skole vurderede dansk politik og lejlighedsvis tog del i begivenhederne. Men hans liv har også en anden side, som måske er nok så væsentlig. Treschow var en eminent forretningsmand. Den kæmpemæssige formue, han efterlod, havde han selv skabt. For de penge, han tjente i sine første advokatår, erhvervede han først Brahesborg på Fyn og senere «det forrige grevskab Laurvigen» i Norge, med et af Norges største jernværker, et stort savværk og vældige

godsområder. Ved at sætte kapital ind på disse ejendomme og drive dem i vejret blev Treschow millionær. Som industrimand og godsejer har han en central stilling i norsk og dansk historie omkring midten af forrige århundrede, og hvad han her skabte, har levet videre, selv om meget af det har skiftet karakter siden hans tid. —

Alt tilsammen taget er Treschow en så ejendommelig og så betydelig personlighed, at der er god mening i at gøre rede for hans liv og virke, så meget mere, som der, trods svære ødelæggelser, er bevaret et stort og hidtil i det væsentlige uudnyttet kildemateriale, dels i Norge, dels i Danmark.

## *Slægt og ungdomsår*

---

Treschows slægt kan føres tilbage til købmand Niels Hansen i Næstved, død i 1593. Han var stor grundejer og en af byens rigeste borgere. Hans søn Rasmus Nielsen brugte tilnavnet Træskomager; som den tids navneskik var, kan man ikke heraf med nogen sikkerhed slutte, at han har drevet håndværk, han var velstående handelsmand ligesom sin fader, og det samme var hans søn igen, der var rådmand i Stege og kaldtes Giort Rasmussen Træskomager eller Treschou. Hans børn igen stavede navnet Treschow.

Der var adskillige driftige mænd i denne købmandsfamilie fra Sydsjælland. En del af dem søgte til Norge, hvor der var større chancer for dygtige handelsfolk end i de kriseramte og krigshærgede danske provinsbyer efter 1650'erne. En af Giort Rasmussens sønner, Gerhard Treschow, der døde i Kristiania 1719, var en af Norges rigeste handelsmænd og livligt interesseret i industriforetagender. Han var samtidig toldembedsmand. Overhovedet kan man se, at en række af slægtens medlemmer omkring 1700 går over i embedsstanden, nogle bliver toldembedsmænd, andre er præster. Den gren af familien, som generalfiskal Treschow tilhører, blev en typisk norsk-dansk embedsmands-slægt, indgiftet i andre norske familier. Giort Rasmussens søn Herman Treschow (1665—1723) blev generaltoldforvalter og ejede Hlade og Lesja værk i Trøndelag; hans søn Herman Treschow var født i Gudbrandsdalen 1705 og døde som præst i Søllerød i 1774; han var igen fader til teologen Herman Treschow (1739—97), som blev professor i København, og til Michael



Treschow (1741–1816), der blev højesteretsassessor og amtmand og var fader til denne bogs hovedperson.

*Michael Treschow* var født i Norge og tilbragte sine første barndomsår i Våge præstegård i Gudbrandsdalen. Det er karakteristisk for den tilknytning til Norge, som slægten havde og fortsat bevarede, at sønnen i sine erindringer fremhæver, at Michael Treschow var «nordmand af fødsel». Men allerede 1745 blev Michael Treschows fader præst på Sjælland, og Michael Treschow fik alt i alt mindre med Norge at gøre end så mange andre af hans slægt. Han fulgte først familietraditionen og studerede teologi, men så gav han sig i lag med juraen, og kort efter sin eksamen blev han i 1766 ansat i Danske Kancelli. Han gjorde en rask karriere, i 1771 var han med i arbejdet på at omordne de højere domstole, og samme år blev han højesteretsassessor. 1772 var han medlem af den store kommission, der fældede dommen over Struensee og Brandt.

Michael Treschow sad næsten 30 år som dommer i Højesteret, og han udfyldte sin stilling med dygtighed og betydelig selvstændighed. Han havde en stor bekendtskabskreds blandt de højere embedsmænd i administration og retspleje; *Christian Colbiørnsen* stod ham nær, ligeledes *Bolle Willum Luxdorff*, og han var en god ven af *Peter Frederik Suhm*, hvis historiske interesser han delte. Treschow optoges i «Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog», han leverede en del bidrag til selskabets store publikation «Danske Magazin» og blev selskabets forstander efter Suhms død.

I vore dage regner man som regel at have nået toppen i den juridiske verden, når man har taget plads blandt højesteretsdommerne; men det var anderledes dengang, hvor mange blev højesteretsassessorer i en ung alder og senere søgte over i bedre aflagte stillinger. I december 1799 forfremmedes Michael Treschow til amtmand i Roskilde. Han var imidlertid noget svagelig, og i 1808 trak han sig tilbage efter en lang og god karriere som embedsmand i den danske enevældestat.

Højesteretsassessor Treschow havde giftet sig ret sent, i 1778, da han ægtede *Christina Elisabeth Henningsen* (1753–1823). Hun var datter af den københavnske industrimand *Peter Wasser-*

*fall*; Treschow fik herved familieforbundelse med den højt ansete kirurg Henrich Callisen, og en anden af Peter Wasserfalls døtre ægtede senere Poul Christian Stemann, amtmand i Sorø og sidenhen justitsminister. Michael Treschows hustru havde tidligere været gift med Peter Henningsen, deputeret i Tyske Kancelli, og havde to børn i dette ægteskab, Peter og Helene Henningsen. I sit ægteskab med Michael Treschow fik hun tre døtre: *Anna Elisabeth Treschow* (1779—1843), *Marie Petronelle Treschow* (1781—1849), senere gift Sverdrup, og *Sofie Christine Treschow* (1784—1857); og fire sønner: *Herman Gerhard Treschow* (1780—1836), *Willum Frederik Treschow* (1786—1869), *Michael Henrik Johan Daniel Treschow* (1791—1869) og *Johan Conrad Treschow* (1796—1829).

---

Michael Treschow beklædte ansete stillinger, og selv om han næppe havde udsigt til at efterlade megen rigdom til hvert enkelt af de mange børn, kunne han i hvert fald efterlade dem et godt navn og værdifulde bekendtskaber. Det var ganske naturligt, at sønnerne gik i hans fodspor og blev embedsmænd. Den ældste, Herman Treschow, blev jurist, fra 1804 assessor ved Hof- og Stadsretten i København, og i 1811 fulgte han familiens tradition og blev amtmand i Norge. I 1814 søgte han til Danmark og døde senere som amtmand i Frederiksborg. Hvad de to yngste sønner angår, blev Michael Treschow officer, senere toldembedsmand og ejer af Fuglsig i Nordjylland, mens Conrad Treschow blev cand. jur. og kancellisekretær.

Den næstældste af Michael Treschows sønner blev født 15. september 1786 og døbt ifølge kirkebogen Willum Friedrich. Han blev opkaldt efter Luxdorph og Suhm og kunne da unægtelig have fået værre fornavne. Men han synes ikke at have været tilfreds med dem, som de var. Han skrev sig altid *Frederik Wilhelm Treschow*, også i officielle dokumenter, og bogstaverne F. W. T. står endnu at læse på valseværkets gamle mur i Larvik. Slægt og venner i ungdomsårene kaldte ham Fritz.

I 1844 skrev Treschow en ganske kort selvbiografi, og det, man ved om hans barndomsår, stammer i alt væsentligt herfra.

Før Michael Treschow blev amtmand, havde han sit hjem i Gothersgade i København. Sønnen fortæller, at han og hans ældste søskende fik lidt undervisning af en fransk guvernante, men hun døde, da han var fem år, og derefter var han, efter hvad han kan huske, nærmest overladt til sig selv. Egentlig skolegang fik han ikke, før han blev elleve år, men han havde mod på at læse og «slugte, hvad jeg kunne overkomme» af faderens store bogsamling. Sine forældre omtaler han med stor kærlighed.

Blandt dem, der kom hos Michael Treschow i disse år, var også den unge norske filolog *Georg Sverdrup*. Han var et par og tyve år, søn af velstående folk, han så godt ud og var særdeles elskværdig at omgås. Sverdrup manuducerede en del, samtidig med at han drev sine universitetsstudier, han gav Herman Treschow undervisning og tog sig på samme tid af den lille Fritz. Øjensynlig er Georg Sverdrup kommet til at stå i et meget venkabeligt forhold til det Treschow'ske hjem; han blev senere gift med Marie Petronelle Treschow, og hans søster Lise Sverdrup — kendt for den indflydelse, hun senere havde på sin nevø Johan Sverdrups ungdomsudvikling — kom også hos Treschow. Fritz Treschow har efter alt at dømmes været en kvik og videbegærlig dreng, skønt han, efter hvad han senere skriver, ikke var særlig stærk i sin barndom. Det har nok været en taknemmelig gerning at give ham undervisning, og sikkert er, at Sverdrup kom til at holde meget af ham.

Sverdrups undervisning har muligvis været lidt ensidig. Fritz Treschow lærte først og fremmest latin; men det var unægtelig også det vigtigste for den, der ville frem til artium. Så god latiner blev han, at han kom i en af de øverste klasser, da han 1797 blev sat i Metropolitanskolen. Han synes ellers ikke at have været særlig begejstret for sin skolegang her; anderledes blev det, da faderen blev amtmand og flyttede til Roskilde.

Rektoren ved Roskilde katedralskole, Johan Henrik Tauber, var en lærd teolog og kendt som en af landets mest humane skolemænd. Det er tænkeligt, at han har bidraget til den faste religiøsitet, som Treschow bevarede livet igennem. Tauber var omkring 60 år, da Treschows flyttede ind i amtmandsboligen i



palæet ved siden af domkirken, og han var vistnok temmelig svag som skoleleder — pastor Daniel Smith har i sine erindringer fældet en meget hård dom over hans svigtende nidkærhed — men Fritz Treschow synes kun at have gode minder og priser Taubers livlige undervisning, ligesom han var glad ved konrektor Schultze, den, der efter Smiths opfattelse egentlig bar skolen. Hvad Treschow her lærte, forenet med, hvad Sverdrup havde givet ham, skabte en kærlighed til klassiske sprog og litteratur, navnlig græsk, som han siden holdt fast ved. Han læste klassiske forfattere sammen med Taubers søn, han morede sig med at tyre historie om morgenen fra 5 til 8 — her gav skolen ham intet — men han tog dog ikke sine studeringer mere tragisk, end at han fik tid til at stifte en masse bekendtskaber.

Roskilde var ikke bispesæde dengang. Amtmanden var topfiguren i den lille provinsby, og Treschow fortæller, hvorledes der kom en mængde mennesker hos hans fader, både fornemme og mindre fornemme. Michael Treschow havde en del bekendte blandt omegnens godsejere — forbindelser, der senere blev af værdi for Fritz Treschow i hans sagførervirksomhed. Treschow skriver, at han ved forbindelsen med alle disse mennesker af forskellig stand vandt sig «en frihed i omgang, som siden har været mig både til fornøjelse og gavn». Tænker man på hans senere liv, tør man vel sige, at det, han her lærte, blev mindst lige så betydningsfuldt som skolelærdommen. Da han senere så tilbage på sin ungdomstid, stod den for ham som meget lykkelig: «dens minder er mig så kære, og den har stor indflydelse på éns kommende liv. Det er jo også vist, at de hyppige afvekslinger og overgange i de første tyve år af éns liv giver disse et ganske andet indhold, end det, som alle de efterfølgende har».

Blandt Treschows bekendte fra Roskilde var også forvalteren på Bistrup gods, Carl Albrecht, gift med en datter af borgmester Friis i Roskilde. Albrecht, som senere fik en kammerrådstitel, havde en ganske anset stilling som bestyrer for det store gods. Hans hustru havde tidligere været gift med præsten i det nærliggende St. Jørgensbjerg, Jens Palæmon Aagaard, og fra dette ægteskab havde hun en datter, *Jensine Palæmona Aagaard*, der var et par måneder ældre end Fritz Treschow og senere

blev hans hustru. Om deres forhold til hinanden på denne tid vides kun, hvad Treschow skriver, at de kendte hinanden fra deres tidlige ungdom. Marts 1804 blev hun imidlertid, 17 år gammel, gift med *Jens Jacob Rosenkilde* (1770—1811). Rosenkilde var af sjællandsk præsteslægt og var en tid styrmand i Asiatisk Kompagni. Det er ikke klart, om Treschow har haft nærmere forbindelse med Rosenkildes i de nærmest følgende år; men sommer 1811 stod han fadder til deres næstældste søn, som fik hans fornavne, Frederik Wilhelm.

---

I april 1803 blev Fritz Treschow færdig med latinskolen i Roskilde og tog derpå artium ved universitetet. Han fik glæde af sin historiske læsning ved den lejlighed: det lykkedes ham at «tilfredsstille Abraham Kall, der snart mærkede, at jeg næsten var aldeles uvidende i geografin, og vel derfor slog atlasset sammen». Maj 1803 immatrikuleredes «Frid. Guilielmus Treschow», og så gik han i gang med de videre studier og juraen, som faderen og den ældre broder havde gjort.

Det juridiske studium var efter ordningen af 1788 ikke tilnærmelsesvis så krævende, som det senere blev. Massen af lovparagraffer var mindre end i nutiden, selv om de kunne rejse besværlige fortolkningsspørgsmål; og for en student, der kom fra et så udpræget embedsmands- og juristmilieu som Treschow, var det næppe svært at gøre sig færdig med studiets teoretiske del på tre år, skønt han gav sig tid til at følge forelæsninger i *humaniora* ved siden af. Det bedste udbytte fik han fra *Anders Sandøe Ørsted*. Ganske vist var Ørsted til sin sorg ikke blevet universitetslærer, men i disse år, hvor han sad som dommer i Hof- og Stadsretten, gav han en del manuduktion, hvor Treschow deltog. «Det parti, til hvilket jeg hørte, havde ikke mange timer», skriver han, «men i disse lærte man meget og blev vant til selv at studere». Treschow var også «så heldig at vinde flere af professorernes yndest». Det er rimeligt nok. Han synes at have været overordentlig vindende af væsen, han var dygtig, og hvor han gik og stod, færdedes han blandt sine og faderens og brode-

rens og Georg Sverdrups venner og bekendte. For Fritz Treschow fjødede alt sig således, at han uden modgang eller svære kampe kunne nå tilvejs i ganske ung alder. Han hørte til dem, der har medgang i livet, og det kom til at præge ham.

Juni 1806 klarede Fritz Treschow den teoretiske del af eksamen til *laudabilis*, 19 år gammel; at en del af eksamen foregik på latin, skulle ikke genere ham, og prøverne foregik dengang under særdeles lempelige former, om man ellers tør bygge på, hvad Werlauff beretter i sine erindringer. Den praktiske prøve bestod han umiddelbart efter, men han var ikke tilfreds med resultatet og tog den om i maj 1807.

Da han var færdig med universitetet, havde han håbet at komme ud på en udenlandsrejse. En af Michael Treschows bekendte var Chr. L. Scheel-Plessen til Selsø, og han havde villet oprette et legat, som Fritz Treschow havde fået løfte på; men Scheel-Plessen døde, og der var ikke penge til legatet. Og selv har Michael Treschow næppe kunnet afse penge til luksus eller udenlandsrejser for sønnen. Det var inflationstider, en amtmand havde repræsentative pligter, og der var to yngre sønner at sørge for, foruden de ugifte døtre Lise og Sophie. Fritz Treschow måtte klare sig uden udenlandsrejse foreløbig, og formodentlig har han måttet lære at holde sine udgifter nede både i studietiden og de nærmeste år derefter. Iøvrigt turde han have ført et muntret og hyggeligt liv sammen med sine mange gode venner. Den, der kom til at stå ham nærmest, var utvivlsomt *Georg Sverdrup*. Han var i 1798 taget på studierejse, havde derpå et par år været overlærer i Kristiania, men netop da Fritz Treschow blev student, vendte Sverdrup tilbage til København og fik ansættelse ved universitetet, fra 1805 som professor i græsk; 1804 blev han gift med Marie Petronelle Treschow. Mellem Sverdrup og hans seksten år yngre svoger blev der sluttet et meget nøje venskab, som varede livet ud. Treschow var kun 17 år, da han kom til København, og den højt kultiverede og idealistisk anlagte Sverdrup må have haft stor betydning for hans udvikling netop i den alder, hvor man er så modtagelig for indtryk. Når Treschow skriver om de overgange, der sætter så dybe spor, når de indtræffer før man er tyve år, har han sikkert tænkt på forandringen,

da han fra det lille Roskildes provinsidyl kom ind til hovedstaden og fik forbindelse med Sverdrup og hans omgangskreds. Sverdrups videnskabelige produktion blev aldrig af større omfang, men han var en glimrende omgangsfælle, præget af tidens frihedsbegejstring og humanistiske dannelse. Treschow mente senere, at Georg Sverdrup var en af dem, der havde haft mest afgørende indflydelse på hans liv; «han ville måske dog været i stand til ved sin ros at fordærve mig», tilføjer han. Når Treschow, trods et temmelig iltert sind, fik et harmonisk livssyn og bevarede det sidenhen, er der al grund til at tro, at Sverdrup har haft andel i det.

Af de mange breve, som Treschow og Sverdrup senere skrev til hinanden, er kun eet bevaret. Det er fra Sverdrup, skrevet fra Halden i 1813, da han var på vej til Kristiania for at begynde sin gerning som professor ved det nye universitet. Efter nutidsbegreber bruger Sverdrup meget højtsvungne udtryk: «fast og urokkeligt som den klippe, der majestætisk knejser over mit hoved, være vort venskab! o ædle Fritz! hvad har jeg tabt ved at skilles fra dig — du ædlest menneske!» Selv om man tager i betragtning, at det dengang så at sige var moderne at skilte med sine følelser og give stærkt udtryk for dem, kunne man fristes til at tro, at Fritz Treschow har taget noget mere nøgternt på tingene. Men det kunne være forkert sluttet. Vi har ikke mange vidnesbyrd om, hvordan Treschow tænkte og følte i sine ungdomsår, men det, der er bevaret, tyder i flere tilfælde på en levende idealisme, og det er umiskendeligt, at han har en meget stærk fædrelandskærlighed. Også i hans senere år, hvor han havde vænnet sig til stor ydre ro og selvbeherskelse, kunne det ske, at hans stærke følelser brød frem. Treschow lærte vel tidligt at omgås folk og optræde med smidighed og forsigtighed; men en desillusioneret kyniker var han ikke og blev det heller aldrig. En mand af den støbning ville heller aldrig være kommet i nøje kontakt med de venner, som Treschow valgte sig.

Foruden Sverdrup sluttede Treschow et nært venskab med en anden nordmand, den dybt religiøse *Svend Borchmann Hersleb*, der senere som teologisk professor i Kristiania fik stor betydning for den norske kirke. Formodentlig har forbindelsen med Sverd-

rup og Hersleb bidrager til at skaffe Treschow venner og bekendte blandt filologer og teologer. Det er vel ad denne vej, at Treschow, vistnok omkring 1809, sluttede bekendtskab med *Grundtvig*, der boede sammen med Hersleb på Walkendorfs kollegium. Til Treschows ungdomsbekendte hørte også *P. O. Brøndsted* og *Johan Gunder Adler*, efter senere breve at dømme. Nøje forbindelse havde han endelig med *Holger Halling Aagaard*, søn af den københavnske handelsmand Just Michael Aagaard; Treschow kom meget hos ham, og endnu da han var hen ved de halvfjerds, glædede Treschow sig ved at huske på de glade aftener, de havde haft sammen. Aagaard og han tog juridisk eksamen samtidig.

Det er givet, at Treschows venner har sat ham meget højt. Det ses hos Grundtvig, der mange år efter takkede Treschow, fordi han havde forstået at berolige og hjælpe ham, og hos Holger Aagaard, der havde et tungt sind og livet igennem fik støtte gennem Treschows stærkere natur. Hersleb omtaler hyp-pigt Treschow i sine breve fra ungdomstiden, uforanderlig venligt, til tider næsten overstrømmende; han priser hans dygtighed, retskafne tankegang og godmodighed. Det sidste kan virke lidt overraskende, når man ved, hvor satirisk og skarp Treschow senere kunne være. Men det turde passe godt nok for ungdomsårene. Der findes et ungdomsportræt af ham, en pastel af Chr. Hornemann fra 1810. Treschow er ikke særlig køn; trækkene er lidt grove, som hos faderen, øjnene en smule fremstående. Men han har et venligt og meget vindende smil. Der er netop godmodighed over det ansigt; en mand, man gerne ville være ven med.

•

## *De første år som sagfører*

---

Titlen *candidatus juris* betød temmelig meget i en tid, hvor en sagfører i almindelighed kun havde taget den danske juridiske eksamen og måtte nøjes med at kalde sig *examinatus juris*. En ung mand af Fritz Treschows evner og milieu havde gode chancer for at komme frem, hvilken vej han så end søgte. Han havde sikkert kunnet skabe sig en god karriere som embedsmand og ligesom faderen og broderen nå frem til dommer- eller amtmandsposter; Michael Treschow, der søgte om kronprins Frederiks støtte for Herman Treschow, havde sikkert også kunnet udrette et og andet for sin næstældste søn. Der havde vel også været muligt for Fritz Treschow at blive universitetslærer sådan som vennerne Hersleb og Sverdrup. Men ser man på, hvorledes Treschows liv og personlighed udviklede sig, virker det som selvfølgeligt, at han blev advokat. Det var uden tvivl det, der lå bedst for ham.

Fritz Treschow havde afsluttet sin teoretiske eksamen i maj 1806. For 12. august samme år ses det i Roskilde købstads justitsprotokol, at der denne dag klokken ti slet «blev i Roskilde bytings stue sat og afholdt ekstraret — —, hvor da mødte hr. *candidatus juris* Treschow af Roskilde som beskikket aktor mod tyvsarrestanten Christen Nielsen».

Det var ikke nogen behagelig sag. Christen Nielsen var en undvegen slave, som var pågrebet som meddelagtig i et indbrudstyveri og havde tilstået. Det var rene småting, der var stjålet, men forbrydelsen måtte straffes, og Treschow påstod kagstrygning, brændemærkning og rasphusarbejde på livstid under sikker



bevogtning. Dommen blev derefter. Havde man nøjedes med at føre den undvegne slave tilbage til det livsvarige tvangsarbejde, han i forvejen var dømt til, forblev hans nye forbrydelse ustraffet, og det kunne ikke tillades. I betragtning af sagens art blev dommen naturligvis appelleret til Landsover- samt Hof- og Stadsretten i København, hvor man ganske sluttede sig til Treschows argumentation, og den stadfæstedes ved Højesteret 3. oktober 1806. Christen Nielsen søgte om benådning for brændemærkningen, men det afsloges.

Da Treschow førte denne sag for retten i Roskilde, var han endnu ikke fyldt tyve år. Man kunne tænke sig, at han ikke netop har været hyggeligt berørt af disse straffeproblemer. Men det har vel på den anden side været tilfredsstillende for ham at se sin argumentation sejre i alle tre instanser. Og i alle fald var tyveriforordningen af 1789 med sin efter nutidsbegreber ubarmhertige straffemetode noget af det, juristerne måtte tage for givet og følge i den uendelige masse af tyverisager, der kom for. At kancelliet i nogle tilfælde sørgede for benådning, er en anden sag.

I den følgende tid førte Treschow flere sager i Roskilde, samtidig med, at han med faderens billigelse fortsatte sine studier og læste ikke så lidt. Men da han havde klaret den praktiske prøve ved universitetet og gjort sine første erfaringer i retten, søgte han at vinde frem i København. Her var mulighederne for karriere og gode indtægter, hvis man havde tilstrækkelig behændighed og tålmodighed.

Det var ved at blive skik på denne tid, at selv de, der havde taget latinsk juridisk eksamen, skaffede sig praktisk erfaring som sagførere i hovedstaden ved at blive fuldmægtige hos ansete prokuratorer. Fra november 1807 ser man da, at Treschow optræder i Landsover- samt Hof- og Stadsretten for prokurator *Niels Christian Bierring*. Det var en dygtig mand, vittig og rap i sin replik, og her under krigen tjente han en stor formue på prisesager og ved selv at deltage i udrustning af kaperskibe; men der var adskillige, der ikke kunne lide Bierring, han var temmelig hård som sagfører, ilter og heftig, og han vakte en del anstød ved at opponere mod regeringen. Han var ven af Malthe

Conrad Bruun og havde været yderst begejstret for den franske revolution; nu beundrede han Napoleon. Der foreligger intet om, at Treschow på dette tidspunkt skulle have delt Bierrings ideer; han blev voksen netop på det tidspunkt, da uroen om P. A. Heiberg og den politiske opposition havde lagt sig, og kunne han påvirkes af Sverdrups frihedsideer, stod han på den anden side Colbiørnsen nær. — Bierring havde i sin tid været fuldmægtig hos den højtansete højesteretssagfører og kammeradvokat *J. M. Schönheyder* og førte stadig en del sager for ham ved landsoverretten, så Treschow fik rig lejlighed til at øve sig; pakkerne med landsoverrettens pådømte sager rummer en lang række egenhændige indlæg fra Treschow i tiden efter november 1807. Det varede ikke længe, før han var vel kendt ved landsoverretten, hvor forøvrigt hans broder Herman og A. S. Ørsted sad som dommere.

Treschow delte sin tid mellem København og Roskilde. I nogen grad kunne han være sin fader til hjælp, og det kunne være påkrævet netop her omkring 1807—08, hvor amtmandsforretningerne var omfattende og ret ubehagelige. I august 1807 kom den engelske landgang, amtmanden i Roskilde fik en masse opgaver i retning af at skaffe tilførsler til den hær, man søgte at rejse blandt den sjællandske bondebefolkning; og da de engelske tropper under *Wellesley* rykkede ud og tilintetgjorde bondehæren ved Køge, fik man indkvartering af den engelske general og hans stab i palæet i Roskilde. Fritz Treschow, der på dette tidspunkt optrådte som fuldmægtig hos sin fader, havde da den ære at stifte bekendtskab med den senere hertug af Wellington og en række andre engelske herrer, som han senere mindedes med livlig interesse. Men englændernes rekvisitioner var ikke behagelige, og det kunne ske, at de optrådte voldsomt. En aften fik de den idé, at der var skjult danske tropper i domkirken; den gamle Michael Treschow, domprovst Hertz og andre fremtrædende mænd blev taget som en art gidsler, og det varede noget, før man fik opklaret, at det hele beroede på en misforståelse. Man var lettet, da de engelske tropper omsider drog bort.

Bagefter fulgte så en række retssager mod dem, der mentes at have været for imødekommende mod fjenden eller ligefrem

hjulpet englænderne. Fritz Treschow blev beskikket som aktor i en kommissionssag af den art og skrev et meget energisk indlæg på 18 foliosider. Det førte til yderst skarpe sammenstød mellem ham og defensor, overretsprokurator Knudson. Treschows indlæg var båret af en næsten heftig patriotisme og var meget retorisk formet; Knudson svarede med temmelig giftige udfald mod Treschow og hans bevisførelse og viste sig forøvrigt Treschow overlegen, både hvad indlæggets form og sagens realitet angik. Dommen blev forholdsvis mild.

I sommeren 1808 fik man igen krigsbegivenheder på nært hold, da de spanske tropper i Roskilde rejste sig mod deres franske officerer og nægtede at aflægge ed til Joseph Bonaparte som nyindsat konge af Spanien. Det kom ganske pludseligt om aftenen 31. juli; soldaterne strømmede til palæet, hvor den franske general Fririon havde sit hovedkvarter, omringede det og begyndte at skyde løs. Hvor uoplyste disse spanske tropper end kunne være, var de dog ganske klar over, hvad tronskiftet betød, de følte sig forrådt, og det skulle de franske officerer stå til ansvar for. En ung fransk løjtnant ville gennem gården, hvor spanierne stimlede sammen, og op i palæet for at hjælpe Fririon, men blev dræbt; en gammel spansk officer søgte at få de rasende soldater bort fra palæet, men de ville ikke lystre og tænkte på at stikke palæet i brand. De danske embedsmænd og officerer måtte se at få Fririon og hans stab bort fra byen, inden der skete mere.

Det lykkedes Fritz Treschow at få den danske officer d'Origny lodset ind ad palæets bagtrappe, og i fællesskab gjorde man forestillinger over for Fririon og de andre franskmænd. Efter Treschows beretning forstod Fririon ved begyndelsen af spetaklerne så lidt af det hele, at han ville berolige tropperne ved at strø penge ud til dem, og han skal have bandet inderligt da situationen gik op for ham. Det var ikke netop morsomt for de franske officerer at flygte for deres egne tropper, men omsider indså de, at der ikke var andet at gøre. Der går en brobue fra palæet over til domkirken, og ad den vej fik man Fririon og hans fæller over i et af kapellerne efter Fritz Treschows anvisning. Senere, da der var faldet lidt ro over spanierne — rygtet

gik, at Fririon var skudt — hjalp man de franske officerer, forklædt i danske uniformer, bort fra byen; Fritz Treschow og amtmandens fuldmægtig Borup fulgte dem et stykke på vej. Dagen efter skrev Michael Treschow til Fririon og beklagede, at han selv ikke havde kunnet følge ham, «men min søn ville ikke tillade det, og da han i virkeligheden også kunne være Dem til større nytte end jeg, overlod jeg denne ære til ham og min unge fuldmægtig Borup». I sin rapport til Bernadotte om de pinlige begivenheder fremhævede Fririon meget pænt den hjælp, han havde fået fra «amtmand Treschows søn»; iøvrigt var det vel nok så meget d'Origny, der havde ledet redningsaktionen. Få dage efter affæren i Roskilde stod Treschow igen i landsoverretten som defensor i en tyverisag.

---

Sidst i februar 1808 havde Treschow ansøgt om at blive antaget som prokurator på prøve ved Landsover- samt Hof- og Stadsretten. Retten anbefalede det, skønt der for tiden var tre prøveprokuratorer; den havde et fordelagtigt indtryk af Treschow både fra de sager, han havde ført for Bierring, og fra sager, der var appelleret til retten fra lavere instanser. Sagen gik glat gennem kancelliet, og 28. marts fik Treschow besked fra retten.

Naturligvis fik en 21-årig prøveprokurator ikke store og indbringende sager at føre lige med det samme. Han fik først og fremmest andel i den masse kriminalsager, som sagførerne ved de højere instanser dengang måtte påtage sig at føre uden betaling fra det offentlige. Der var nok at øve sig på her.

Allerede 28. marts 1808 appellerede Treschow som befalet aktor en dom i en sådan kriminalsag, der i første instans var pådømt ved Antvorskov birketing. En tjenestekarl fra Slaglille havde skåret sin venstre tommelfinger af for at slippe for militærtjeneste. Forordningen af 1788 foreskrev seks års fæstningsarbejde og derpå tjeneste i normal tid ved militæret som stokkeknægt. Treschow skrev i sit indlæg, at karlen ikke kunne undgå at anses efter loven, «der i et tilfælde som nærværende næppe

synes streng nok mod den, der i et øjeblik, da fædrelandet er omspændt af krig og trues af tusinde farer, ikke alene nægter det den(!) forsvar, han var pligtig til at yde det, men endog ved en forsættelig lemlæstelse sætter sig ud af stand til nogensinde med behørig kraft at kunne tjene det». Den unge prokurator ville øjensynlig gerne vise sin energi, ligesom i kommissionssagen få måneder senere. Forsvareren skrev, at karlen ved forhøret havde udtalt sig sådan, at han åbenbart var «fjantet eller tosset», og søgte at redde ham fra fæstningsstraffen. Retten dømte etter Treschows påstand; det var iøvrigt Ørsted, der kom til at votere først i denne første sag, som Treschow på egne vegne førte for landsoverretten.

I de næste måneder førte Treschow nu en række kriminalsager, snart som aktor, snart som defensor, foruden at han stadig havde en del sager at føre for Bierring og nogle for Schønheyder. De fleste af straffesagerne var ret ligetil, som regel forelå tilståelse. I juli 1808 forsvarede Treschow en kvinde, der havde stjålet for tredie gang lige efter, at hun var kommet ud af forbedringshuset; hun havde været i den elendigste forfatning, ingen havde villet hjælpe hende, men loven var ikke til at komme uden om, sagen var oplagt, og Treschow kunne kun indstille hende til mildeste straf på grund af hendes elendighed. Hun dømtes til forbedringshus på livstid. Tilsvarende gik det en mand, som Treschow anklagede i marts 1809; han havde stjålet et par blikvandrender til en værdi af 8 skilling, men det var tyveri for tredie gang. I december 1808 forsvarede Treschow en hestetyv; han prøvede meget overbevisende at sværte angiverne og fremhæve, at den anklagede fik et godt vidnesbyrd, men dommen blev kagstrygning og livsvarigt tugthus. Iøvrigt viste Treschow megen dygtighed som defensor og fik i mange tilfælde anklagede frikendt eller straffen mildnet. I en ildpå-sættelsessag, hvor den ene af de anklagede givetvis var uskyldig — det anerkendtes åbent af aktor — bemærkede Treschow: «Iøvrigt vil vist enhver beklage, at der ikke gives et fond, hvoraf man, i det mindste nogenlunde, kunne erstatte sådanne personer, der har været uheldige nok til, skønt uskyldige, at blive underkastet justitiens tiltale». Hvor det var hans opgave at få en

underrettsdom omstødt; kunne han tit udtale sig med betydelig skarphed mod den, der havde ansvaret for dommen.

En af Treschows mest opsigtsvækkende straffesager førte han som aktor mod underinspektør Nyboe og spindemester Raum ved *Odense tugthus*. Han leverede et langt og særdeles veltalende anklageskrift. En fange havde myrdet en af sine medfanger, efter eget sigende for at blive henrettet og slippe for den umenneskelige behandling i «O. T.». Ved forhør havde fangerne erklæret, at spindemesteren foretog ganske vilkårlige revselsers af dem, hospitalslægen hævdedes væsentligt at have behandlet de syge med trusler om prygl, mens Nyboe havde sat fangerne til at sy tøj for sig og på anden måde draget fordel af sin stilling uden iøvrigt at kontrollere, hvad Raum foretog sig. Treschow påstod embedsforbrydelse og passende straf for de to mænd. Defensor, Caspar Wilhelm Smith, understregede med nogen grund, at fangernes vidnesbyrd ikke kunne anses for fuldt pålidelige, og dommen udtalte, at en række af anklagepunkterne, således om mishandling af fangerne, ikke var bevist; men det endte dog med en nogenlunde alvorlig bøde til de anklagede, og mere kunne man efter forholdene næppe vente. — Til de mange kriminalsager begyndte Treschow nu også at få civile sager at føre; to af de første førte han karakteristisk nok for kammerråd Lars Lassen, der ejede Egholm nær ved Roskilde. Det drejede sig om to fæstebønders tiendepligt; Treschow skrev et temmelig skarpt indlæg i sagen, men tabte.

Treschows indlæg i de mange sager ved landsoverretten er klart og livligt udformet. Lejlighedsvis kunne han, efter tidens skik, endda svinge sig op til en temmelig blomstrende retorik, og det blev i særlig grad tilfældet, da han i april 1809 kom til at forsvare en af sine egne kolleger i retten, overretsprokurator *Demant*. Sagen var ikke helt almindelig. En af Demants klienter, grosserer Jens Esmarck, havde haft svære vanskeligheder med sin tidligere svigerfader, der havde optrådt ret hensynsløst med et pengekrav. Esmarck havde da søgt at standse ham ved et så sindssvagt middel som at fabrikere en falsk veksler, udstedt i svigerfaderens navn til en person, der overhovedet ikke eksisterede: Meningen var at skræmme svigerfaderen til at holde sig

i ro; Demant havde hjulpet Esmarck med at fremlægge vekslens i retten og måtte ved den påfølgende undersøgelse vedgå, at han på forhånd havde været klar over falskneriet. — Treschows elleve sider lange indlæg til Demants fordel appellerer i de stærkeste vendinger til medlidenhed: Demant havde været svag nok til at hjælpe den nødstedte Esmarck på ulovlig måde, men det var sket i bedste hensigt, og han havde sørget for, at den fingerede veksel kun blev brugt til at presse den hårde svigerfader til skikkelighed. Det var, skrev Treschow, «en stor og herlig trøst, når samvittigheden og den indre overbevisning om hensigtens renhed frikender den, der for midlets anvendelse er miskendt i verdens øjne»; man måtte ikke her tale om en forbrydelse, kun om en forseelse. Ikke mennesket selv, men omstændighederne havde bestemt denne handling. Endda havde Demant jo sagtens kunnet redde sig, hvis han havde nægtet at kende noget til falskneriet; han burde da ikke nu «forskertse sin hele timelige lyksalighed, fordi han havde mod og kraft nok til at sige sandhed». Treschow søgte at få sagen klaret med en bøde, uden at Demant mistede sin prokuratorbevilling. «Til sine dommers menneskekærlighed og retfærdighed har han den faste tillid, at de ikke for en ubesindighed vil lade ham bøde med tabet af hans hele timelige lykke, som han uundgåelig ville forspilde, såfremt hans bevilling berøvedes ham; og han beder dem betænke — mit hjerte bløder ved at fremsætte det — at han næsten er ligegyldig ved sin egen skæbne; men at en aldrende, syg og sengeliggende moders, og trende små uopdragne sødskenes afhænger af den».

Det turde være tvivlsomt, om en apologi i den form kunne bevæge en domstol i vore dage. Dengang gjorde det sikkert virkning. To af dommerne stemte ganske vist for at anvende Danske Lovs falskneriparagraf — hånd, ære og boslod forbrudt — men de tre andre stemte for en bøde på 1000 daler, og det blev da landsoverrettens dom. Det må have været en triumf for defensor. Forøvrigt kom det ikke til at hjælpe Demant; han mistede sin prokuratorbevilling, da sagen kom for Højesteret.

Treschow havde klaret sig så godt som prøveprokurator, at han allerede i juni 1809 søgte om at blive overretsprokurator. Retten støttede hans ansøgning, skønt der manglede 3/4 år af

den normale prøvetid, kancelliet ligeledes, og 30. juni 1809 kom den kongelige resolution i den vante form: Frederik Wilhelm Treschow «må for alle over- og underretter, både i København og på landet i vore riger Danmark og Norge, Vor Højeste Ret undtagen, imod billig betaling som prokurator betjene alle og enhver, som det begærer, udi hvad retmæssige sager de kan have ved retten at udføre, så længe han sig derudi efter loven og den ed, han Os derpå allerunderdanigst gjort og aflagt haver, tilbørligen og forsvarligen skikker og forholder».

---

Ganske kort efter spanier-affæren i Roskilde havde Michael Treschow september 1808 trukket sig tilbage fra sin amtmands-post; sine sidste år tilbragte han i København. Han stod som en anset mand, brugtes endnu af regeringen i kommissions-arbejde, han var ekstraordinær assessor i Højesteret og udmærkedes også på anden måde: 9. oktober 1812 optoges han og hans efterkommere i adelsstanden. Det var efter den tids opfattelse naturligt for en mand med hans karriere, og det kunne vel også have sin betydning for sønnerne, nok især for Michael Treschow, der var officer. Herefter kunne også de to ugifte døtre Lise og Sophie indskrives i Odense adelige jomfrukloster.

Fritz Treschow ses at have boet sammen med sine forældre i København, indtil han giftede sig i 1812. Han arbejdede på at skaffe sig en god sagførerpraksis, og øjensynlig har han hængt i, alt hvad han kunne. I den første tid efter sin eksamen havde han kunnet få tid til at læse en del, især jura og klassisk litteratur, og det havde, som han senere skriver, givet «et forråd, til hvilket jeg stadig har taget». Da han fra 1808—09 for alvor «blev inddragen i det praktiske liv», blev der ikke tid til den slags ting. Det lykkedes ham temmelig hurtigt at vinde frem som sagfører; man kan se, hvorledes han efter juni 1809 får flere og flere civile sager at føre for landsoverretten, august 1809 fører han prisesager ved overadmiralitetetsretten, fra 1810 møder man ham også i søretten, og han begynder at optræde ved skifte-retten. Han hævdede sig stadig kraftigt, med megen energi og





Chr. Hornemann: Treschow



Palæmona Treschow, født Aagaard

Ca. 1815

nogen tilbøjelighed til skarphed, hvilket lejlighedsvis vakte uvilje hos kollegerne. Mange sager vandt han, men det kunne visselig også ske, at han fik sine påstande totalt underkendt.

Således var Treschow i november 1809 defensor i en pressesag mod *Niels T. L. Gunnerus*, som i et lille blad i ironisk form havde hånet Københavns politimester. Treschow ville meget bestemt hævde, at artiklen var pæn og velmenende, skønt der ikke kunne være fjerneste tvivl om, hvad Gunnerus havde ment, og han tog temmelig hårdt fat på aktor, Moses Delbanco, der slet ikke havde udæsket til den behandling. Gunnerus blev dømt. Samme måned faldt der dom i en sag mellem købmand Kornerup i Roskilde — en af byens matadorer — og fuldmægtig *Bech* samme sted; den angik betaling af en auktionsregning, Treschow førte sagen for *Bech*, havde vundet i første instans, optrådte med stor skarphed og havde vistnok i realiteten ret i sin påstand; men det var næppe klogt af ham at angribe Kornerup for «lav vinde-syge» eller erklære, at Kornerups sagfører ikke havde til opgave at chikanere. *Bech* tabte sagen og dømtes for unødigt trætte. Skarpt optrådte Treschow også i en vekselsag, hvor han stod over for den højt ansete højesteretsadvokat *J. L. Rottbøll*; her vandt han. Foreløbig var det overvejende småsager, han førte: en skrædderregning, som *Henrik Hertz'* moder ikke ville betale; hyggelige små injuriersager, hvor parterne havde kaldt hinanden for rasphuskarl og horekvind; sager om retten til at plyndre et strandet engelsk orlogsskib og om salg af mursten fra den sønder-skudte Frue kirke, om hestehandel og vekslere, grundejendomsret og fæsteforpligtelser. Fra begyndelsen af 1810 overtog Treschow en hel række sager efter sin tidligere modstander *Knudson*, der var blevet sorenskriver i Finmarken; ligesådan gik det i april 1811, da den ansete unge prokurator *Caspar Wilhelm Smith* pludselig døde. Efter hvad broderen *Daniel Smith* skriver i sine erindringer, påtog Treschow sig at føre *Smiths* sager til ende uden betaling.

Noget af det mest karakteristiske ved Treschows indlæg er, at han skriver ivrigt og meget levende. Hvor hans modstandere for retten vil ramme ham, hævder de som regel, at Treschows veltalenhed dækker over ubeviste påstande. Hårdest faldt vel

Knudsons ord i den tidligere omtalte kommissionssag fra 1808; han håner Treschows «blomstrende vendinger» og taler om «den bygning af sofismer, skæve og ugrundede slutninger samt bevisløse foregivender, hvoraf den hele aktion består, og som han er blevet det udkårne middel til at sammensætte.» Man måtte lære at give igen på en salve af den art, og det turde være en sikker ting, at Treschow har udviklet betydelige evner i så henseende.

I begyndelsen af 1811 førte Treschow en sag, hvor to fæstebønder stredes om brugsretten til noget jord under Bistrup gods. Han stod her over for prokurator *Kirksteen*, der var et par ældre end han. Et afgørende moment i sagen var en udtalelse fra godsforvalter *Albrecht*. *Kirksteen* søgte at kaste et ufordelagtigt lys over *Albrecht* og drage hans sandfærdighed i tvivl. *Treschow* reagerede voldsomt mod dette angreb på hans bekendt: «En mere temerær sag, end nærværende fra appellantens side vil findes at være, er måske ingensinde kommet den ærede ret for øje. Thi man er i uvished om, enten man mest skal studse over dristigheden i at rejse en sådan sag, eller over lavheden i valget af midlerne til dens udførelse, eller endelig over den forvorpenehed at turde indanke den for så oplyst og retfærdig en domstol». *Treschow* vendte skytset direkte mod *Kirksteen*, kaldte hans formstødende og upassende og fandt, at *Kirksteen* skamfuldt burde være trådt tilbage fra at føre denne sag, efter hvad der var fremkommet. *Kirksteen* bed godt fra sig, angreb *Treschows* «tomme ord og oratoriske floskler» og mente, at *Treschow* havde «foresat sig snarere at føre denne sag med tomme haranguer end med beviser». Han forlangte *Treschow* mulktet for hans optræden. *Treschow* svarede, at han ikke havde skrevet andet end hvad hans klients tarv krævede og hvad vederpartens procedure foranledigede: «skulle hr. *Kirksteen* ikke desto mindre finde et eller andet, som måske kunne være mindre behageligt for ham at høre, da må han tilskrive dette den sags beskaffenhed, han har antaget sig, og ingenlunde mig». Dommen blev et totalt nederlag for *Kirksteen*, også med hensyn til hans klage over *Treschows* optræden.

Så godt som det gik for Treschow, var det rimeligt, at han inden længe skaffede sig adgang til højsteretsskranken. Han var ganske vist ikke fyldt 25 år, men det var ikke ualmindeligt at blive højsteretsadvokat i den alder. Efter hvad Treschow skriver, var han dog lidt betænkelig ved at forsøge; nu var han ved at få en god praksis som overretsprokurator, og slog prøven fejl, risikerede han at miste den position, han var ved at vinde. Derfor «måtte min trofaste velynder, gehejmeråd Colbiørnsen, ligesom tvinge mig til denne farlige prøve».

Treschow indgav sin ansøgning i januar 1811, stilet til Frederik 6. i tidens underdanige tone. Efter skik og brug fik han to kriminalsager og en civilsag at føre ved prøven. Højsteret blev dengang holdt i riddersalen i «palæet i Kalveboderne», nu Nationalmuseet. Dommerne sad langs to borde, og i midten stod den kongelige tronstol. Officielt var kongen til stede i Højsteret som ledende, udøvende den højeste domsmagt efter kongelovens bestemmelse; faktisk mødte kongen kun op een gang om året, ved Højsterets åbning, men hans tilstedeværelse fingeredes til enhver tid. Til kongen skulle højsteretsadvokaten rette sit indlæg — selv om ordene altså til daglig rettedes til den tomme stol.

En del af assessorerne havde siddet i retten sammen med Treschows fader, A. S. Ørsted var få måneder før blevet assessor, og Colbiørnsen var justitiarius, så det var ikke netop fremmede, Fritz Treschow stod overfor. Af hans skildring 33 år senere kan man føle, at han var nervøs ved prøven; om det har kunnet mærkes på ham, er et andet spørgsmål. 21. marts 1811 trådte han frem og begyndte sin første sag med en såre højtidelig indledningstale i tidens stil.

«Stormægtigste, allernådigste arveherre og konge!

Med hellig ærefrygt nærmer jeg mig her i retfærdigheds inderste helligdom for første gang Deres Majestæts trone. Jeg stod frem med det ønske, at jeg på en værdig måde måtte kunne tolke Deres Majestæt de følelser og udvikle de bevæggrunde, der har opvakt hos mig attrå efter at betræde en bane, der altid kun stod åben for retskaffenhed og talenter, og som ikke sjældent har



været betrådt og endnu betrædes af mænd, udmærkede ved geni, kundskaber og veltalenhed. At det ikke er forfængelighed, ikke lyst til at glimre, ikke higen efter egen fordel eller andre lave hensigter, der har bestemt mig til at ønske en plads blandt disse mænd, der har opofret og viet deres liv til Astræas dyrkelse, og som finder den skønneste belønning for deres bestræbelser og vågne nætters flid i deres egen bevidsthed og deres medborgeres agtelse — dette ønskede jeg at kunne bevidne på en måde og i udtryk, der var værdige det sted, hvorfra jeg har den ære at tale. Thi fra den tid, jeg har kunnet tænke, har jeg altid næret den faste overbevisning, at man for Deres Majestæt og denne hæderlige forsamling af landets øverste dommere intet burde frembringe, der ikke i henseende til tanker og udtryk var så fuldkomment, som ens evner tillader det. — Men mine evner er kun svage, det ved jeg, jeg besidder ingen veltalenhed, det føler jeg — dog håbede jeg, at mine rene hensigter og mit fulde hjerte ville erstatte mangelen af det første og gøre savnet af det sidste mindre føleligt — men mit håb skuffer mig — den nye omgivelse betager mig endog næsten brugen af mine svage kræfter — pludselig fyldes min sjæl med en mig ukendt fornemmelse, en hellig rædsel — Deres Majestæts egen hellighed, og de evige genier, sandhed, skønhed og dyd, der altid har omgærdet dannerkongens trone, blænder ved deres stråleglans mit uvante øje».

Treschow lovpriste dommerne i Højesteret, priste dansk retstradition for retfærdighed uden persons anseelse og citerede indledningsordene fra Jyske Lov. Slutningen af talen drejede han over mod Colbiørnsen: «Måtte jeg kun eje den mindste del af den veltalenhed, hvormed du, fædrenelandets Demosthenes, prydede denne talerstol, førend du foretrak den hæder, i Danmarks årbøger at glimre som dit fødelands Solon, for den, at have gjort Hellas' største og første talere palmen stridig! Da ville jeg værdigen kunne prise mit fædrenelands lykke, da ville jeg kunne udtale de hellige forsætter, der i dette øjeblik fylder min hele sjæl. — Hellige evige retfærd! sku i dette bryst, der luer af ren hellig iver for din dyrkelse, dig indvier og ofrer jeg her i dit tempel min flid, mine idrætter og mit liv. Værdiges at modtage dette offer. Skulle jeg nogensinde kunne fornedre

mig til at lege min tunge til undertrykkelses eller uretfærdigheds forsvar, da straf den med lamhed og vend dit åsyn fra mig.»

Det er værd at bemærke, at et sådant stykke retorik, så teatralsk og skruet det end må virke i vore dage, dengang blev anset ikke blot for naturligt, men for beundringsværdigt. Iøvrigt skulle man tro, at Treschow har haft sin ydre optræden i orden, når han i fuldeste alvor har kunnet klare den tale med anstand og tilsigtet virkning. Han havde en tid taget timer i veltalenhed hos skuespiller Michael Rosing, hvis mandige optræden og norsk-klingende sprog vakte så stor beundring i samtiden. Det er sikkert, at Treschow slap godt fra sin indledningstale — så godt, at Ørsted optog den i «Juridisk Arkiv».

I den kriminalsag, hvor Treschow var aktor, appellerede han en tyveridom fra Akershus stiftsoverret til stadfæstelse og skærpe; defensor påstod frifindelse, dommen stadfæstedes. Treschows defensorsag angik også tyveri — han påstod frifindelse, men forgæves — og civilsagen angik nogle krav, som Ryberg & Co. på Altona-firmaers vegne havde rejst mod en københavnsk grossererers bo; heller ikke her vandt Treschow, men retten var særdeles tilfreds med hans procedure. Man plejede at bruge venlige udtryk om dem, der bestod advokatprøven, men udtalelserne her var ud over det almindelige. Ørsted formede som yngste assessor sin udtalelse først: «Efter mine tanker har prokurator Treschow udført sine prøvesager med en grundighed, omhu, klarhed og præcision, som ikke efterlod noget at ønske, og derhos udmærket sig ved en sjælden elegance i sit personlige foredrag»; han kunne ventes at blive «endog en fortrinlig advokat». De øvrige dommere sluttede sig til Ørsted, og Colbiørnsen priste i sin indstilling sin unge ven for «værdig anstand og beskeden frimodighed». 27. april 1811 forelå den kongelige resolution.

## Højesteretsadvokat

---

Der behandlede dengang 200—300 sager om året ved Højesteret, og som regel var der kun 8—9 højsteretsadvokater, så der var rigeligt at bestille. Men rigtignok var de fleste sager af samme art som i landsoverretten: kriminalsager, som advokaterne havde pligt til at føre uden betaling fra staten. Endda var de to advokater, der havde stillingerne som generalfiskal og kammerradvokat, fritaget for kriminalsagerne. I den tid, hvor Højesteret var inde — fra marts til slutningen af juni og fra oktober til hen i februar med en kort juleferie, foruden ekstrasektioner — fik Treschow let 4—5 kriminalsager om måneden, til tider flere. I begyndelsen var det især norske og bornholmske sager, der blev ham pålagt.

Højsteretsproceduren var normalt mundtlig; kun i ganske særlige tilfælde førtes sager skriftligt, og kun i så fald er der bevaret indlæg fra advokaterne. Man kan altså ikke følge Treschows virksomhed for højsteretsskranken på den måde, som den skriftlige procedure ved landsoverretten tillader. En nærmere behandling af den uendelige mængde af kriminalsager, som han førte for Højsteret efter 1811, turde iøvrigt være upåkrævet i en skildring af hans liv. Sagerne adskiller sig ikke fra dem, der er draget frem her som eksempler fra overretten; som regel drejer de sig om tyveri eller ulovlig handel, engang imellem mord, og dertil kommer den lange række af ulykkelige sager om fødsel i dølgsmål og drab af det nyfødte barn.

Civile sager var der færre af, og de var ret ujævnt fordelt mellem advokaterne. Den gamle kammeradvokat *Johan Martin*



*Schønheyder* (1752—1831), som havde virket ved Højesteret lige siden 1774, havde en del indbringende sager foruden dem, han førte i embeds medfør; men de advokatnavne, man tiest støder på ved de civile sager, er den meget velstående *Jens Laasbye Rottbøll* (1766—1824), *Christian Klingberg* (1765—1821), som var en meget søgt advokat og en af rettens bedste talere, og den lidt yngre *Hans Bilsted* (1774—1830). *Gregers Schack* (1781—1840) var fem år ældre end Treschow og advokat fra 1810; han var dygtig, men hæmmedes en del af svag stemmeføring.

Det varer ikke længe, før Treschow dukker op ved civile sager, og der er mange norske imellem, så længe rigerne var forenet. Samtidig voksede hans praksis ved landsoverretten. «Jeg havde meget at bestille», siger han tørt i erindringerne, og det bekræftes til fulde af retsprotokollerne; det er en forbavsende flid, han udfolder. Den mundtlige procedure i Højesteret må antages at have ligget glimrende for ham, og der er adskillige tegn på, at man har værdsat hans evner. Den store årlige højtidelighed var Højesterets åbning i begyndelsen af marts, hvor retten blev sat på Rosenborg og kongen personlig kom til stede sammen med den store, højfor nemme kreds af ekstraordinære assessorer. Til denne lejlighed sørgede man for at have en velegnet sag til forelæggelse og to af de bedste advokater til at procedere — Schønheyder, Rottbøll eller Klingberg. Marts 1813 var Treschow fremme her over for Klingberg, og han vandt sin sag, sikkert til stor glæde for den gamle Michael Treschow, der sad blandt de ekstraordinære assessorer. Men naturligvis var der også nederlag at notere for Treschow, både i Højesteret og i landsoverretten; og i et tilfælde, hvor hans gode venner fra Roskilde var indblandet, gik det endda meget skævt for ham i overretten.

Det var *Jens Jacob Rosenkilde*, sagen angik. Han betegnedes stadig som styrmand i Asiatisk Kompagni; men nu under krigen, hvor skibene ikke kunne gå på langfart, havde han anskaffet sig en slup til fragtfart i danske farvande. En decemberaften i 1810, da han var på vej til København med nogle varer fra Ålborg, blev han i Kattegat sejlet i sænk af en galease, ført af en skipper Boelsen. Rosenkilde mistede både skib og ladning og var ruineret. Han anlagde erstatningssag mod Boelsen i Holbæk, hvor

galeasen var kommet ind, men han tabte fuldstændig, skønt Treschow hjalp ham og optrådte på hans vegne under vidneafhøringen. Treschow var indigneret over den måde, dommeren behandlede sagen på. Det er sandt, at dommeren, borgmester Lüders, senere af sin eftermand i embedet blev karakteriseret som «et sandt ideal af uduelighed». Og vejer man de oplysninger, der senere kom frem, er det rimelighed for, at Rosenkilde havde ret. Men det synes karakteristisk, at Treschow her i sine unge år havde svært ved at tøjle sit temperament, når der stod noget på spil for hans venner. Han gik endnu voldsommere på end i sagen vedrørende godsforvalter Albrecht.

Rosenkildes sag blev naturligvis appelleret; han havde tabt ca. 20.000 daler og måtte have beneficium paupertatis. Treschow førte sagen for landsoverretten. Hans første indlæg — dateret 6. maj 1811, altså få dage efter udnævnelsen til højesteretsadvokat — er veltalende og klart, men så skarpt og ubehersket harmfuldt, at det næppe kan antages at have gavnet sagen. Treschow sigtede temmelig åbenlyst borgmester Lüders for at have støttet Boelsen, fordi Lüders' svigersøn var sagfører for ham. Lüders havde efter Treschows opfattelse overhovedet ikke taget hensyn til de udsagn, der var fremkommet fra Rosenkilde og hans mandskab, men havde handlet «imod al ret og sund sans»; vidneudsagnene til fordel for Boelsen var blevet «indprentet af andre og lært udenad, hvortil anvisninger og forberedelser ikke kunne mangle i Holbæk»; folkene på Boelsens skib havde lige så vel vidst at forklare, hvad der var sket, mens de var vågne, som mens de efter deres eget udsagn havde sovet, og det var gået så vidt, at deres egne principaler havde måttet falde dem i talen og «erindre dem om, at de dog ikke skulle lyve alt for groft». Sammenstødet, hævdede Treschow, var udelukkende sket, fordi der ikke var holdt udkik fra Boelsens skib.

Helt ligetil var det nu ikke at føre bevis for denne sidste påstand. Gregers Schack kunne som sagfører for Boelsen i landsoverretten fremhæve, at Boelsens folk dog bedre end de på det andet skib måtte vide, om der var holdt udkik eller ej; Rosenkilde havde ikke haft lanterne oppe, vejret havde trods måneskin ikke været sigtbart (her stred vidneudsagnene så fuldstændigt

mod hinanden som muligt), og Treschows bemærkning om vidneførslen i Holbæk var «lige så urigtig som udelikat». Kirksteen, der var sagfører for borgmester Lüders, gav et indigneret indlæg mod Treschows «plumpheder». De følgende indlæg fra Treschow var både skarpe og behændige, men det er umiskendeligt, at han føler at være gået for vidt med hensyn til Lüders.

Overrettens dom faldt først 14. oktober og var et nederlag for Treschow: det var ikke med juridisk vished godtgjort, at Boelsen bar ansvaret for ulykken. Dommen fra Holbæk burde ved magt at stande, dog således, at Boelsen ikke fik erstatning for den skade, galeasen havde taget, eller før den arrest i skibet, som Rosenkilde havde søgt at gennemføre som sikkerhed for sit erstatningskrav. Treschows udtalelser om Lüders blev kendt døde og magtesløse, og han skulle bøde 10 daler til fattigkassen og lige så meget til justitskassen.

Endnu var slaget vel ikke tabt; der var Højesteret at håbe på, og i november fik Treschow udleveret sagens akter fra overretten. Men 10. december 1811 døde Rosenkilde af brystkrampe. Enkens stilling må have været fortvivlet. Palæmona Rosenkilde sad tilbage med tre små børn og stor gæld; marts 1812 mistede hun sin moder. Kort herefter blev Rosenkildes hus i Roskilde og løssøret solgt ved auktion, så at kreditorerne fik dækket en del af deres tilgodehavende.

---

9. maj 1812 skrev Hersleb et brev til sin gode ven Grundtvig, der var blevet kapellan hos sin fader i Udby og netop havde forlovet sig med Lise Blicher. Hersleb skrev om det kommende universitet i Norge, hvor han havde chancer for ansættelse, meddelte nyt om fælles venner og bekendte og hilste blandt andet fra «advokaten» — han «har nu fået sin kæreste herind — en madam Rosenkilde fra Roskilde — en vakker kone af ligeså åbent, godmodigt udseende som han selv. De vil nok snart række hinanden hånden for stedse — går De hen og gør ligeså?»

Der kom til at gå nogen år, før Grundtvig kunne gifte sig. Men hvad Fritz Treschow angår, blev han 2. juli 1812 viet til

Palæmona Rosenkilde. Få dage før var sagen om Rosenkildes søulykke ført til ende i Højesteret; Klingberg, ikke Treschow var befalet sagfører på boets vegne, og støttet til en eftertrykkelig erklæring fra navigationsdirektør Wleugel fik Klingberg gennemført sin subsidiære påstand, at Boelsen skulle dække halvdelen af tabet. Som forholdene lå, var denne delvise sejr sikkert af større interesse for Rosenkildes kreditorer end for hans enke.

Det var en vovelig ting for Treschow at stifte hjem på dette tidspunkt, hvor inflationen kulminerede. Og den fattige præstedatter med sine tre små børn bragte ingensomhelst ydre fordele, hverken penge eller forbindelser, til den 25-årige højesteretsadvokat med de glimrende fremtidsudsigter. Et portræt af Palæmona Treschow viser et regelmæssigt, lidt smalt og alvorligt ansigt med store smukke øjne og mørkt hår; det nævnes hyppigt i brevene, at hun var svag af helbred, og det træder også frem på billedet. 18 år efter hendes død skrev Treschow i sine erindringer, at hun var det menneske, han skyldte mest — endnu mere end Sverdrup, som han siger. Hun var «et sådant mønster på sanddruhed og retsindighed, at jeg dertil ikke har kendt mage, og hendes kærlighed var lige så opofrende, som den var stor». Treschow synes her nødtigt at ville dvæle ved mindre glædelige ting; han nævner ikke, at mange år af ægteskabet må have været formørket ved hendes lange og ulægelige sygdom.

De tre børn optoges i Treschows hjem. Der oprettede særeje mellem ægtefællerne, og børnene havde da ikke juridisk ret til at arve noget af den formue, Treschow erhvervede sig, gennem deres moder. Men det var ikke Treschows mening, at de tre børn intet skulle arve efter ham. Det blev fastslået i ægtepagten, at hvad enten Treschow eller hans hustru levede længst, skulle hvert af børnene have 2000 daler — endnu havde Treschow næppe større formue, men 6000 daler har han dog altså ment at kunne efterlade — og Treschow regnede med at oprette et testamente, der ikke fulgte landsloven, hvilket, sammenholdt med de bestemmelser, han senere tog, må betyde, at han ville sikre børnene den arv, de juridisk set ellers ikke havde ret til.

Ældst af børnene var *Christian Rosenkilde* (1807—29), derpå kom *Emma Rosenkilde* (1809—83), senere gift Sass; yngst var

Treschows gudbarn *Frederik Wilhelm*, der var født i juni 1811, et halvt år før Rosenkildes død. Mens de to ældste bevarede deres navn uændret, opnåede Treschow i 1820 tilladelse til, at den yngste måtte føre hans efternavn; han hed herefter *Frederik Wilhelm Rosenkilde Treschow*, — i det daglige kaldt *Wilhelm*. Det var ingen adoption, der blev foretaget, drengen blev ikke adlet ved dette navneskifte, juridisk set stod han lige med sine ældre søskende, men ægtefællerne ønskede altså, at han skulle bære navnet *Treschow*.

Det er muligt, at denne særstilling for *Wilhelm Treschow* ikke skyldes nogensomhelst anden årsag, end hvad *Treschow* skrev i sin ansøgning: stedsønnen, nu ni år gammel, «har dels selv tiltaget sig, og er dels af andre givet mit efternavn. Endskønt denne omstændighed ikke hidindtil har virket, og, som jeg tør håbe, heller ikke i fremtiden vil bevirke nogen forskel i den kærlighed, jeg bærer til hans søskende, mine tvende andre stedbørn: så har den dog opvakt det ønske hos min kone og mig, at fornævnte min stedsøn må bære mit navn».

På dette tidspunkt var der født to børn i *Treschows* ægteskab: *Lise* (*Elisabeth Palæmona Treschow* (1813—68), senere gift *Sverdrup*, og *Michael Treschow* (1814—1901). Navneskiftet har da formodentlig ikke været fremkaldt af nogen frygt for, at intet af børnene i hjemmet skulle føre *Treschows* navn videre. Det er givet, at *Treschow* omfattede *Wilhelm* med den største kærlighed hele livet igennem og i enhver henseende betragtede ham som sin søn. Både af denne grund og på grund af navneskiftet har det være formodet, at der kunne have bestået et kærlighedsforhold mellem *Palæmona Rosenkilde* og *Treschow* allerede før *Rosenkildes* død, og at barnet i virkeligheden var *Treschows* søn. Det ville ikke være særlig besynderligt, om sagen forholdt sig således — man kan minde om, at 1/4 af de børn, der kom til verden i København omkring 1800, fødtes udenfor ægteskab; og med al sin religiøsitet var *Treschow* næppe nogen puritansk natur. Men der er i det foreliggende ingen tvingende grund til at formode det, endsiige noget bevis.

---

Trods familieliv og trods den mængde af sager, Treschow førte, var han livligt optaget af de storpoltiske begivenheder, så vidt man tør skønne af det spinkle materiale, der foreligger. Hans indlæg i kommissionssagen 1808 tyder på, at han har fordømt englænderne på det voldsomste, og givet er, at han senere hen havde meget ringe sympati for engelsk politik; endnu i 1854 talte han bittert om «det engelske røvertog 1807». Om han i sine ungdomsår har haft beundring for Napoleon, må stå hen; senere hen havde han det i hvert fald ikke. Eet spørgsmål var han levende optaget af: Norge. Det var naturligt. Hans familie kunne føle sig som norsk, to af hans nærmeste venner var nordmænd, hans broder Herman var amtmand i Norge.

I april 1811, da den københavnske afdeling af «Selskabet for Norges Vel» stiftedes, var Fritz Treschow med, ligesom naturligvis Sverdrup og Hersleb, og han kom til at sidde i syvmandsudvalget for den litterære klasse sammen med Rahbek og Hersleb. Som sine venner støttede han ivrigt arbejdet for at skabe et norsk universitet — efter en meddelelse fra Hersleb september 1811 gav Treschow 400 daler til indsamlingen, skønt han på dette tidspunkt næppe var synderligt velstående. Han fik tilbud om at blive professor i jura ved det nye universitet, men det kan næppe have fristet ham stærkt, nu da han var ved at vinde fodfæste som advokat i København.

Imidlertid medførte oprettelsen af universitetet, at han blev skilt fra Sverdrup og Hersleb, der begge kom til Kristiania. Med alle de stærke udtryk viser Sverdrups tidligere omtalte afskedsbrev, at det var ham en stor sorg at skilles fra svogeren, og noget lignende gjaldt Hersleb. Et par år efter, da Treschow uventet kom på besøg i Norge, skrev Hersleb til Grundtvig, at dette besøg havde givet ham «nogle helt glade dage»; han havde genfundet Treschow «så aldeles den samme, ædle, ejegode og trofaste ven som forhen».

Hvorledes begivenhederne 1814 virkede på Treschow, kan ses af et brev, han i juli skrev til Grundtvig. Herman Treschow var netop kommet til Danmark fra Norge, «og han har da bragt os tidende fra dette kære-slemme land og fra vore venner der». Treschow havde ligesom Sverdrup og Hersleb levende sympati

for Norges frihed og selvstændighed, men så dog tilstrækkelig nøgternt på tingene til at erkende, at der var en del svenskvenlige blandt de højere lag. «Af alle er dog de danske, som forbliver i Norge, de værste». Som helhed så Treschow meget mørkt på tingene, og han følte ingensomhelst sympati for de sejrende stormagter: «det ser uroligt ud overalt, hvor man vender sig. De titulære menneskeheds befriere er dens tyranner, de har hverken gudsfrygt, ære eller samvittighed»; han gav Grundtvig ret i, at denne verden var fortabt, hvis en sand gudsfrygt ikke genopstod. — Han bad Grundtvig hilse Aagaard «og fortælle ham, hvad der angår Norge. Fra Adler har jeg intet hørt».

Grundtvig og Treschow har øjensynlig harmoneret godt i disse år; de breve, de vekslede, var hjertelige — selv om de aldrig blev dus — og Treschow støttede Grundtvig med lån og kaution. Han takkede ham i februar 1817, fordi Grundtvig var kommet til ham med sine pengebekymringer: «Gud være lovet, at jeg godt kan hjælpe Dem; De behøver slet ikke at tænke på tilbagebetalingen om en måned, thi der er ingen penge, som for mig kan forrente sig bedre end de, jeg har stående hos Dem». De synes at være kommet en del sammen, og de samarbejdede med hensyn til litterære interesser; da den københavnske afdeling af «Selskabet for Norges Vel» opløstes i 1815, var Treschow blandt dem, der ønskede at vedligeholde «det åndelige samfund i Norden», og han gik da sammen med Pram og Grundtvig ind i ledelsen af «Selskabet for de nordiske Oldskrifers Udgivelse», der arbejdede med udgivelsen af Grundtvigs oversættelser af Snorre og Saxo.

---

Man kan engang imellem mærke på vennernes breve fra disse år, at advokat Treschow var ved at blive en mand med indflydelse. Han var allerede den, man kunne bede om at gå op i kancelliet og tale med de herrer, som afgjorde embedsbesættelser. Og ser man på højesteretsprotokollerne, viser det sig tydeligt, hvorledes han vinder frem. Treschow stod som den yngste blandt højesteretsadvokaterne helt op til 1819, da P. E.

Sporon fik bestalling, men det synes ikke at have hæmmet ham. Allerede i oktober 1811 havde han den tilfredsstillelse at vinde over Schönheyder i en søfartssag. Klingberg stod han atter og atter over for — en naturlig følge af, at Klingberg havde så mange sager — og over for ham led Treschow ikke så få nederlag, men der var dog også en del sejre at notere. Gennemgår man protokollerne op til 1820, er det Klingberg, Rottbøll, Bilsted og Treschow, man stadig ser i arbejde med de største civile sager, i nogen grad Schack. Treschow har forstået at vinde hurtigt frem og skaffe sig erfaring både med hensyn til jura og penge. Det ses også på hans klientel.

Især fra 1813 kan man se, hvorledes en del af Treschows sager drejer sig om større beløb. Han vandt over Klingberg i en proces, som Treschow førte for faktor Pingels bo mod Duntzfeldt & Co., men tabte over for ham i en sag, hvor Klingberg var advokat for baron F. C. Wedel-Jarlsberg. En lang række sager førte Treschow for generalkrigskommissær Ole Tønder Lange til Bratskov, hvis enke han senere gennem mange år var juridisk rådgiver og lavværge for. En tabt sag førte Treschow for sin onkel P. Chr. Stemann i en strid om tienderettigheder, og ligesom sine kolleger havde han en masse processer vedrørende omskrivning af gæld efter statsbankerotten. Fra 1814 ses han at føre sager for handelshuset Meyer & Trier, fra 1816 sætter der en lang række processer ind vedrørende plantagerettigheder og fallitboer i Dansk Vestindien, fra 1818 fører Treschow højesteretssager for Asiatisk Kompagni, han er sagfører for Københavns magistrat og for en rigmand som baron Selby.

Samtidig havde han en meget omfattende virksomhed i landsoverretten, ligesom Rottbøll, Bilsted og Klingberg; i 1819 fik han 34 sager pådømt her; noget færre i 1820'erne. Mange af indlæggene her er nu skrevet af hans fuldmægtige. Hvor Treschow selv har skrevet eller dog underskrevet indlæg, kan man til tider finde eksempler på hans skarphed over for modparten, men som helhed gælder, at de er mere afdæmpede end i de første år af hans sagførertid. Lejlighedsvis finder man også Treschows navn i sagerne ved Københavns søret, og naturligvis møder man det gang på gang i skifteprotokollerne, ikke mindst i forbindelse



med den masse af fallitboer, som de fattige år kan opvise. Blandt Treschows klienter i sagerne fra landsoverretten er der af gode grunde mange københavnske handlende: Broberg, Just Michael Aagaard, Svitzer, Prætorius, Gotschalck; han har en række sager for det fallerede Helsingør-firma Arent van Deurs' Enke og Co. Man møder også navne som Scheel-Plessen, grevinde Rosencrone, Carsten Anker, kammerherre Lowzow, P. B. Petersen til Engelholm, kammerherre Harbou.

Efter 1820 må Treschows højesteretspraksis have været langt vigtigere for ham end sagerne ved overretten. Det er øjensynligt, at han nu har vundet positionen som den betroede mand, der får overdraget sager fra landets mest ansete og velstående folk, og han har uden for retssalene en mængde opgaver af administrativ art, han er kurator og skiftekommissarius i stor stil, og i statsgældsdirektionens akter optræder han atter og atter som repræsentant for plantageejere over for den vestindiske gældslikvidationskommission. Det er rimelig, at Treschows i forvejen stærke stilling er blevet styrket ved, at Klingberg døde i 1821 og Rottbøll i 1824. Skønt Treschow kun var i trediveerne, må han have stået med en førende stilling, som den erfarne, højt-betroede advokat, næsten som den lidt ældre mand over for de unge, der omkring 1820 blev advokater — særdeles dygtige mænd som Sporon og O. C. Blechingberg. Karakteristisk er kancelliets udtalelse om Treschow i 1828, da han indstilledes til at blive generalfiskal efter Bilsted: selv om Gregers Schacks duelighed måtte gives «et fortrinligt vidnesbyrd», så havde han dog ikke «det talent for skranken som justitsråd Treschow, der i den grad besidder almindelig tillid, at næppe nogen af alle advokaterne ved Deres Majestæts Højesteret har så udbredt praksis og benyttes i så vigtige private arrangements som han».

Hvad der navnlig springer i øjnene ved en gennemgang af Treschows højesteretssager efter 1820, er den masse vestindiske processer, han fører, sager om fallitboer og arvestridigheder. Efter 1830 havde han sammen med Blechingberg et par meget omfattende vestindiske sager for Baring Brothers i London, og han havde sager for den afgåede generalguvernør Bentzon, for Oxholms og for familien v. Scholten. Blandt Treschows klienter

i kongeriget kan anføres Brd. Tutein, J. Th. Suhr, fru Ingeborg Lange, Nationalbanken, og han har stadig en række processer at føre for Asiatisk Kompagni og for Københavns magistrat. Dertil kommer godsejersnavnene: foruden de tidligere anførte kan nævnes F. A. Holstein, F. C. Raben, Wedell-Wedellsborg, Holger Rosenkrantz, Scavenius, Sehested-Juel, eller generaladjutant Knud Juel. Naturligvis var det ikke lige store sager altsammen — det kunne dreje sig om fire læs egebrænde, om retten til at fælde nogle træer på en enggrund eller arveret til «en offenbacher og en karet»; men i andre tilfælde gælder det store godser eller pengesummer; og i sagerne fra Vestindien kan man strides om retten til 23 neger-slaver, mænd, kvinder og børn plus de «mulige» børn, de kunne have sat i verden i mellem-tiden.

Man møder «højesteretsadvokat Frederich Wilhelm Treschow» i det uendelige ved de civile sager i protokollerne; og dertil kom så kriminalsagerne, de ulønnede, hvor advokaterne skiftevis udtoges til aktor og defensor. Selve proceduren var ikke så langvarig endda — en dag ses Treschow, dels på egne vegne, dels som vikar for sine kolleger, at have optrådt i seks kriminalsager — men forberedelse måtte de dog kræve, gennemgang af forhørene, der kan fylde tykke bøger af foliosider i nogle tilfælde, og vurdering af underinstansernes domme. I højesteretsåret 1823—24 mødte Treschow i 54 kriminalsager. I 1824 erklærede højesteretsjustitiarius Bornemann, at advokaterne viste stor retskaffenhed og flid, men de havde en tung byrde i kriminalsagerne: alle disse «ej alene intet indbringende, men endog tildels med udgifter forbundne sager, imedens jeg nødsages til at lade deres private sager, hvoraf de skal have deres indkomster, stå tilbage for justitssager». Som et tro barn af sin tid fandt da Bornemann, at advokaterne burde have en opmuntring og påskønnelse, ikke ved at staten betalte dem for justitssagerne, men ved tildeling af titler. Bilsted, der her blev generalfiskal efter Rottbølls død, blev etatsråd, og Treschow og Gregers Schack blev justitsråder. 1829 rykkede Treschow op til at blive etatsråd. Hvor liden betydning de fleste end i vore dage vil tillægge den slags udmærkelser, må det ikke glemmes, at man dengang lagde meget stor

vægt på den form for kongelig anerkendelse, og navnlig for en mand med Treschows stilling og klientel turde titler have haft en særdeles reel værdi.

Iøvrigt var advokaterne selv ikke tilfredse. Allerede i 1819 havde Rottbøll rejst spørgsmålet, og da det ikke gav resultat, kom der i 1825 en samlet henvendelse fra de seks advokater, der havde pligt til at føre sagerne. Så kom man så vidt, at aktor i justitssager fik 10—30 rd. pr. sag efter 1827. Det fik dog ikke større interesse for Treschow, idét han året efter blev general-fiskal og dermed slap fri for de almindelige kriminalsager.

---

I regeringskredse har man øjensynlig haft megen tillid til advokat Treschow. Stemann, der blev justitsminister efter 1827, stod han ganske vist aldrig særlig nær, trods familieforbindelsen, og Ørsted hørte i hvert fald ikke til Treschows nærmeste omgangskreds, selv om Treschow flere gange har givet udtryk for sin ærbødighed for den store retslærde og skriver, at Ørsted havde bæret ham med sit venskab. Adskilligt nærmere synes Treschow at have stået finansminister *Møsting* — forbindelsen kan være af gammel dato, idet *Møstings* søster var priorinde for det adelige jomfrukloster i Roskilde — og Treschow satte *Møsting* særdeles højt. En anden af Treschows gode venner var *Nicolai Holten*, der ledede statsgældsdirektionens bureau for udenlandske betalinger. Men iøvrigt kan man trygt gå ud fra, at Treschow havde let ved at skaffe sig bekendte blandt de ledende; han havde mange forbindelser allerede ved begyndelsen af sin karriere, han var fra sin tidlige ungdom vænnet til at omgås folk, og han holdt af at omgås andre; han elskede et godt selskab, hvor han virkelig kunne more sig, og han kunne være særdeles elskværdig. Dertil kom så hans juridiske erfaring og hans fremragende forretningssans. Intet under, at Treschow i udpræget grad blev en mand med gode forbindelser. På den anden side er det troligt, at hans hastige karriere og voksende rigdom sammen med den skarphed, han kunne udfolde i proceduren, har skabt ham uvenner.

Regeringen er tidlig begyndt at se Treschow som en mand, man kunne betro vanskelige eller særlig omfattende opgaver. Således fik han i januar 1816 overdraget aktoratet i kommissions-sagen mod overformynderne i København — det var begået meget omfattende bedragerier, en af de største af tidens mange kasse-mangelsager — og kommissionsdommen, der faldt i 1819, fylder 231 sider i «Nyt juridisk Archiv». Treschow stod her over for Bilsted, Bierring, Sporon og prokurator Haagen, og han ses at være gået skarpt frem; to af forsvarerne krævede forgæves nogle af Treschows udtalelser mod deres klienter mortificeret. Sagen vandrede videre til Højesteret, hvor der faldt dom i 1823. — I mange tilfælde beskikkedes Treschow til at være kommissarius i døds- og fallitboer; han var med til at ordne boet efter udenrigsminister Rosenkrantz i 1824 og Ernst Schimmelmanss bo i 1831, han administrerede det Bartholin-Eichel'ske bo med dets store ejendomme i Horns herred, efter at enken i 1823 havde opgivet boet til kreditorernes fyldestgørelse; og han deltog i arbejdet med at ordne forholdene i nogle af de store handels-huse, der brød sammen i 1820, således de Conincks firma og navnlig Meyer & Trier — i begge disse tilfælde var Treschow kommissarius sammen med L. N. Hvidt; på tilsvarende måde blev Treschow i 1835 udnævnt til at deltage i den endelige ordning af Peschier & Co.s anliggender. Et meget typisk udtryk for, hvorledes man i regeringskredsen anså Treschow for egnet til at klare vanskelige sager, foreligger i 1827, da han fik overdraget den vanskelige sag om statskassens tilgodehavender i det forrige grevskab Laurvigen; men herom senere.

Det er skade, at Treschows regnskabs- og forretningsbøger ikke er bevaret. Det havde været en fremragende kilde til den tids økonomiske historie, og formodentlig havde disse bøger bekræftet den regel, at det ikke er sagførerne, der bliver mest fattige i nedgangstider, selv om de kan få svært ved at få deres salær i visse tilfælde. Men når forretningssagerne ikke står til rådighed mere, turde det være praktisk talt udelukket at efter-spore alle de «vigtige private arrangementer», Treschow var med i. Man kan nævne nogle af hans forbindelser; der var familien *Scheel-Plessen* — da den gamle frue på Selsø døde, ord-

nede Treschow boet — og der var *Raben-Levetzau* til Bremersvold og Kiærstrup, der var beslægtet med Scheel-Plessen. Efter kammerherre S. F. Raben-Levetzaus død i 1828 var Treschow rådgiver for hans enke gennem mange år, og han fik meget at gøre under de stridigheder, der rejste sig om retten til godserne. Fru *Ingeborg Lange*, hvis formue også gav anledning til adskillige processer, nærrede meget stor tillid til Treschow, og i sit testamente gjorde hun ham ganske naturligt til eksekutor — til et salær af 4.000 rd. rede sølv — og pålagde ham indstændigt at sørge for, at boet ikke kom for skifteretten. «Jeg tager den overbevisning med mig i graven, at min oprigtige ven, justitsråd Treschow, der stedse så samvittighedsfuldt har besørget det vistnok ofte for ham besværlige kald som min lavværge at bestyre mine affærer, medens jeg levede, også efter min død vil sørge for, at denne min sidste vilje vorder opfyldt efter mit ønske». Treschows forbindelse med grevinde *Agnete Maria Rosencrone* kan være af gammel dato; i det mindste havde Michael Treschow omgåedes både hende og hendes fader, Henrik Hielmstjerne. I hvert fald kom Treschow efter hendes død i 1838 til at bestyre den store formue, hvoraf den Hielmstjerne-Rosencroneske stiftelse oprettedes. Hans tilknytning til familien *Scavenius* medførte, at han, da Jacob Brønnum Scavenius' enke var død i 1825, deltog i ordningen af det uhyre rige bo. Og Treschows vestindiske forbindelser var ikke mindre vigtige — således den rige plantageejerslægt *Mac Evoy*, familien *Oxholm* og generalguvernør *Peter v. Scholten*.

Treschow fik adskilligt at gøre med Peter v. Scholten, og han kom til at sætte stor pris på denne grand seigneur, selv om han og v. Scholten unægtelig havde noget divergerende anskuelser om pengesager. Ligesom Treschow senere hen var v. Scholtens sagfører og trofaste hjælper under de pinagtige vanskeligheder, der rejste sig mod v. Scholten i 1840'erne, således hjalp han ham med hans mildest talt forviklede pengeanliggender. Ganske typisk er et brev, som han fik fra v. Scholten i 1832, da generalguvernøren vendte tilbage til Vestindien efter et besøg i Danmark. Scholten takkede Treschow på det hjerteligste, fordi han havde hjulpet ham så godt med at få orden i tingene, han priste

forsynet, der foruden så meget andet godt havde skænket ham en sådan ven, han bad Treschow hjælpe hans kone og børn i hans fraværelse, gav besked om, hvordan der skulle disponeres over pengene til familie og tyende, den gamle sorte tjener Mathis iberegnet, og desuden kom v. Scholten rent en passant i en efterskrift til at huske på, at han gerne ville have Treschow til at ordne faderens gravsted, sælge v. Scholtens gård for 34–35.000 rd., hvis det var muligt, samt sende ham 48 dessertskeer og 48 theskeer. — Det er givet, at Treschow godt kunne lide v. Scholten og satte pris på at omgås ham — det morede ham ikke mindst at høre alt det, v. Scholten kunne berette om Frederik 6. — men Treschow bemærkede dog i et brev til sin søn Michael i 1838, at hvad penge angik, håbede han at få sit mellemværende med v. Scholten ud af verden og ikke få det genoptaget. Det kan man vist ikke fortænke ham i.

Een af Treschows vigtige forbindelser må endnu nævnes, nemlig tronfølgeren. Det har vel haft sin betydning, at Treschow fra sine ungdomsår kendte Christian Frederiks sekretær, Johan Gunder Adler. I de få papirer, der er bevaret af Treschows efterladenskaber, findes nogle breve, der kaster lidt lys over forbindelsen. Når folk henvendte sig til tronfølgeren, kunne det ske, at han bad Treschow om en udtalelse. Han bad også om Treschows mening i 1824 vedrørende den fynske lægprædikant Christen Madsen, og Treschow har, som man vel kunne vente, ved forskellige lejligheder været Christian Frederik behjælpelig i pengesager.

---

Blandt de mange retssager, Treschow førte efter 1820, kan der måske være særlig grund til at omtale hans defensorat for den ulykkelige dr. *J. J. Dampe*, som i november 1820 var blevet arresteret for forsøg på revolution. Sagen blev ført for en særlig kommission af 3 overretsassessorer; generalfiskal P. B. Wivet var anklager, mens Treschow beskikkedes som forsvarer for Dampe, Sporon for Dampes medskyldige, smedemester H. C. Jørgensen.

Efter alt, hvad der var kommet frem, stod sagen nogenlunde håbløst for Dampe. Han havde hævdet, at det tilkom folket selv

at bestemme over landets forfatning, og ønskede en nationalforsamling valgt, han havde agiteret for sine ideer og vist sine planer til andre, villet danne en revolutionær forening og skrevet udkast til et opråb til soldaterne. Dette på et tidspunkt, hvor der nylig under jødefejden havde været optøjer i byen, hvor de mange fallitter skabte uro, og hvor der var revolutioner i Sydeuropa — og Dampe havde henvist til disse revolutioner. Hvor barnagtigt hans forsøg ellers kunne være, var det ikke en sag, som kongen og kancelliet tog let på, især ikke, når militæret var på tale. Wivet påstod dom for oprørsforsøg og majestætsforbrydelse.

Da Treschow havde talt med Dampe og fået erklæringer fra forskellige mænd om hans tidligere liv, leverede han i januar 1821 et forsvarsindlæg på 36 foliosider, der var næsten lige så bevæget som det, han ti år før havde skrevet for Demant. Som tingene lå, var der ikke anden mulighed end at fremhæve, at Dampe ikke havde gjort sig klart, hvor farligt hans forehavende var, og at han trods alt næppe alvorligt havde tænkt på at bruge vold; hans hele foretagende skyldtes sindsforvirring og dyb fortvivelse, fordi alting var slået fejl for ham i livet. Treschows karakteristisk af Dampe var utvivlsomt sand: han var et «ved ulykker forvildet menneske», egentlig godmodig og kærlig mod sine nærmeste, men hæftig og nu under al modgangen pirrelig og let at bringe i affekt. Når Dampe havde talt om, at han i givet fald ville prøve at tage en belejring i Rundetårn eller «prækende lade sig massakrere på Kongens Nytorv», tydede det unægtelig på nogen grad af forrykthed; og de mænd. Dampe havde talt med, havde faktisk ikke taget ham alvorligt eller anset ham for farlig. Han var «ikke sig selv og sin forstand mægtig».

Treschow dristede sig iøvrigt til at minde om, at så mange europæiske fyrster — om end ikke Frederik 6. — under kampen mod Napoleon selv havde «opflammet den frihedslyst, hvormed den vældige blev styrtet», og at Frankrig og de sydtyske stater havde fået frie forfatninger: «Jeg måtte undertrykke sandheden, hvis jeg ikke lod tidsalderen tale for den tiltalte». Havde de mænd, som myndighederne havde sat til at udspionere Dampe, ikke opmuntret ham, var det aldrig kommet så vidt, som det

gjorde; så «ville der intet være blevet af den hele farce». Treschow søgte endda at få det derhen, at Dampe med sine planer om en nationalforsamling vel kun havde tænkt sig enevælden bekræftet og styrket ved folkets frie samtykke. Det havde Treschow sikkert ikke ret i; Dampe så klart og ærligt enevælden som kongeligt tyranni og ønskede den afskaffet. Men i konklusionen om, hvordan sagen burde pådømmes, sagde Treschow det helt igennem rigtige, at han håbede, at «alene sådanne forsigtighedsregler vil blive taget, der kan gøre ham lige så uskadelig, som han hidtil har været det, med hensyn til sine politiske projekter, der mere egner sig til at revses som kandestøberier end til at behandles som majestætsforbrydelse». Treschow mente at kunne påstå frifindelse, men subsidiært foreslog han en passende «korrektiv straf» efter dommernes skøn.

Dommen fastslog det ubestridelige, at Dampe havde søgt at tilskynde til opstand, selv om han ikke havde forsøgt ydre vold eller foretaget sig noget videre for at gennemføre sine planer; og det var ikke blot i sine eksalterede øjeblikke, at han havde haft planerne. Hvad Jørgensen angik, var han nok indskrænket — «så dum som en østers», havde et vidne sagt — men han havde dog nok forstået, hvad han var i færd med. Skønt forsvarerne havde rokket en del ved Wivets aktorat, måtte begge de anklagede efter loven have deres liv forbrudt; som bekendt benådedes de med livsvarigt fængsel. Juridisk set kunne dommerne næppe handle anderledes, men det havde ikke skadet den danske enevældes eftermæle, om man havde fulgt Treschows mere menneskelige vurdering af sagen.

Trods Treschows bemærkninger om fyrsternes medansvar for den liberale bevægelse og om de frie forfatninger rundt omkring — hvori unægtelig lå, at også den danske enevælde en dag kunne blive afskaffet — tør man næppe af hans optræden som befalet defensor i denne sag formode nogetsomhelst om, at han på dette tidspunkt havde liberale sympatier. Det er ikke svært at forestille sig, hvor skarpt han kunne være gået til værks i enevældens og kongelovens navn, hvis han havde haft den lod at være aktor i sagen mod Dampe og Jørgensen.



Mindst lige så kendt for eftertiden har den sag været, som Treschow 1825—26 førte for *Grundtvig* ved Landsover- samt Hof- og Stadsretten, da professor H. N. Clausen havde anlagt injurieproces mod Grundtvig for skriftet «Kirkens Gjenmæle». Ved sin «mageløse opdagelse» af trosbekendelsen som det sikre grundlag for den kristne lære var Grundtvig kommet i stemning til at kæmpe mod dem, der var mindre dogmefaste. «Kirkens Gjenmæle» var et voldsomt angreb på Clausen og hans store skrift om forholdet mellem katolsk og protestantisk lære og ritus; det var efter Grundtvigs mening fremmed for Kristus, det undergravede den lutherske kirkes lære. Menneskeligt set var modsætningen mellem de to mænd uforsonlig; på den ene side den kampglade Grundtvig, med luthersk tillid til Guds urokkelige sandhed og til kongen som den, der ville forsvare den rette tro efter kongelovens ord og beskytte den nidkære præst, der slog ned på vranglæreren; på den anden side den liberale, akademiske teolog med sin friere vurdering af dogmerne og af bibelens kildeværdi, så uforstående over for Grundtvigs hæftige begejstring, at han mente at måtte hævde sin borgerlige anseelse gennem en injurieproces.

Det var naturligt nok, at Treschow påtog sig at føre Grundtvigs sag. Efter hans indlæg at dømme holdt han så vidt med Grundtvig, at han mente, at Clausens skrift havde såre lidt med kristendom at gøre. En anden ting er, at det var en umulig sag at føre. Hvor villigt man end kan indrømme, at Grundtvig her var båret frem af en mægtig og helt igennem ærlig begejstring, så er «Kirkens Gjenmæle» et af de groveste og mest hensynsløst uretfærdige skrifter i nyere dansk kirkehistorie. Det kunne vanskeligt blive til andet end nederlag for Grundtvig.

I de mange fremstillinger, der er givet af denne strid, har selve retssagen vakt mindst interesse, og med rette, så vist som det vigtigste var konsekvenserne for Grundtvig og Clausen og A. S. Ørsted. «Det juridiske helvede er en gruelig ting,» som Grundtvig skrev til Ingemann. Men i en fremstilling af Treschows liv kommer man ikke uden om at se på procesakter. Sagen stod på i over et år, og Clausen havde som sin sagfører *Poul Egede Sporen*, der vel i disse år kan siges at have kappedes

med Treschow om den førende stilling for højesteretsskranken. For en så dygtig mand som Sporon var det let at forme et ødelæggende anklageskrift ud fra Grundtvigs hæftige og injurierende ord i «Kirkens Gjenmæle». Man har fundet, at Clausen brugte en lidt filistrøs kampmetode ved at søge oprejsning for retten i en rent åndelig strid; men han havde nogen grund til at gå rettens vej over for de udtryk, Grundtvig havde brugt — at Clausen havde stillet sig i spidsen for kirkens fjender og alle Guds ords foragtere i landet, at han fornægtede og nedbrød troen på Kristus og åbenbaringen, var ugudeligt nok til af ond vilje at lære og handle mod sin bedre overbevisning, uværdig til al litterær og moralsk agtelse.

Sporons første indlæg kom 10. oktober 1825. Treschow svarede først 18. november, og han stillede sig på det standpunkt, som Grundtvig måtte ønske: denne proces var meningsløs og burde afvises. Grundtvig havde indladt sig i videnskabelig polemik med Clausen, og Clausen burde da svare med et modskrift, hvor han gendrev, hvad Grundtvig havde sagt. Og hvis Grundtvig fandt, at Clausen fremsatte ukristelige lærdomme, var det ikke blot hans ret, men hans pligt som præst at tage til orde: her var ikke tale om forsætlig fornærmelse mod Clausens gode navn og borgerlige agtelse. Spørgsmålet var, om Grundtvig havde ret eller uret, når han hævdede, at Clausens skrift nedbrød den sande lære; og det var en besynderlig idé, at Clausen ønskede hof- og stadsrettens dom for, at han ikke var en ukristelig lærer. Processen var «ej alene hensigtsløs, men tillige stridende mod alle sunde principper og statens kirkelige maksimer», for der måtte antages at være fri religiøs debat, så længe man ikke angreb eller spottede religionen. Skulle Grundtvig stå til ansvar, var det ikke over for Clausen, men over for regeringen som embedsmand. «Ingen kan være mere ubeføjet til at gå i rette med præsterne om deres skrivemåde i kampen mod falske lærere end de, der indtil videre selv må antages at være det» — altså indtil Clausen havde gendrevet Grundtvig — «og som blot kan antages at påføre deres modstandere injurieproceser for at hævne sig på dem for disses, dem naturligvis meget ubehagelige nidkærhed». Grundtvig havde simpelthen gjort sin pligt som præst

i den danske kirke; og hvis en præst skulle udsættes for injurieproces, fordi han angreb dem, der nedbrød religionen, kunne man lige så godt begynde med sagsanlæg mod enhver beskikket aktor i kriminalsager. Man kunne dog ikke idømme en præst bøder og censur, fordi han i overensstemmelse med sin embedspligt — og med «uforsigtige udtryk», fordi han var juridisk ukyndig — angreb en falsk lære.

Det var et energisk og dygtigt formet forsøg på at få retten til at forstå, hvad der havde drevet Grundtvig frem. Men det havde unægtelig været lettere for Treschow, hvis de omtalte «uforsigtige udtryk» havde været lidt mindre uforsigtige. Det var let for Sporon at fremhæve, at en dansk præst dog hverken havde ret eller pligt til at injuriere andre, og at Grundtvig havde givet fuld anledning til en retssag; når han havde skrevet, at Clausen for sin ukristelige og forargelige lære burde gå af som teologisk professor, kastede han skygge over Clausen som embedsmand.

Da retten i april 1826 afslog kravet om sagens afvisning, var processen i virkeligheden tabt for Grundtvig: når retten anså sig for kompetent til at dømme i sagen, måtte injurierne få konsekvenser. Og Grundtvigs forsøg på at få Frederik 6. til at gribe ind mislykkedes totalt. Derefter nedlagde han sit præsteembede. Treschow begreb aldeles ikke dette skridt og søgte at få Grundtvig fra det i et meget indtrængende brev, men det var jo ganske forgæves.

Så gik processen sin gang. Formodentlig var det Treschow, der fik Grundtvig med til en afbødende erklæring til Clausen for at skabe forlig — brevet, der findes i domsakterne, er i det mindste skrevet med Treschows hånd — men Clausen sagde nej, og Grundtvig endte den fortsatte meningsudveksling med en erklæring om, at han ikke ville læse en længere redegørelse fra Clausen. Treschow gjorde alt, hvad han kunne, til trods for, at hans hustru her i eftersommeren 1826 lå for døden. Endnu i et indlæg af 11. september påstod Treschow sagen afvist eller frifindelse, nu med det argument, Grundtvig ønskede fremført, at når regeringen havde givet ham afsked i nåde, kunne den næppe tænkes at misbillige hans adfærd — men det var ganske

håbløst. 30. oktober 1826 dømtes Grundtvig til en bøde, om end beskeden, og dermed til den censur, der tyngede ham så bittert. —

Hvor ivrigt Treschow end forsvarede sin gode ven i denne sag, der var så pinagtig for Grundtvig, tør man nok formode, at han har rystet på hovedet nogen gange under processen. Treschow var selv dybt religiøs og en hæftig natur, med stærk sans for, hvad han anså for rigtigt, let til at blive harmfuld på modstandere. Men Grundtvig syntes at mangle den mest elementære sans for, hvad der var taktisk rigtigt. Selv om nu Grundtvig med så god ret følte sig kaldet til at forsvare den rette tro, hvorfor dog så gå ud i de ubeherskede injurier? Selv havde Treschow lært at gå andre veje. Han havde lært at udnytte sit temperament og sin sans for det virkningsfulde uden at miste sit omdømme, når han førte sine sager; han havde måttet beherske sit sind og lade sine følelser træde tilbage for en logisk og konsekvent tankegang. Trods alt, hvad han og Grundtvig havde til fælles, var de menneskeligt set dybt forskellige, og det måtte træde stærkere frem, efterhånden som årene gik.

Endnu havde de dog megen forbindelse med hinanden, og Treschow mente, at han kunne gøre en god gerning ved at holde Grundtvig lidt i tømme. Januar 1831, da Grundtvig havde udgivet et nyt skrift under den fortsatte strid med Clausen-tilhængerne, takkede Treschow ham for den lille bog — «skønt jeg havde takket Dem langt mere, hvis jeg havde kendt lidt til den, før den blev til; langt fra fordi jeg da ville frarådet Dem at skrive om slige ting, men fordi jeg har den tro, at jeg ville kunnet virke til, at De havde skrevet på en anden måde, og tro mig, at måden gør meget. Jeg ville anbefalet «graviter in re, suaviter in modo»; De har fulgt det første, men ikke det sidste, og derved vil De ikke overbevise, ikke trække dem til sandhedens erkendelse, som skulle vindes . . . Det forekommer i det mindste mig, som De ikke heller har været ganske upartisk; De har på den ene side alene holdt Dem til skyggen og på den anden side til solen; men hvert af partierne har dog sin sol- og skyggeside». «Hvor gerne ville jeg ikke have skrevet anderledes, thi jeg følte, De kunne trænge dertil, jeg har derfor udsat det længere, end

jeg ellers ville gjort, og dog måtte jeg skrive, førend jeg talte med Dem, for at De ikke skulle anse mig for ligegyldig, det værste af alt».

Det var en ærlig og velment kritik fra en ven, der ikke på nogen måde følte sig Grundtvig underlegen. Men om Grundtvig var synderlig henrykt for en sådan vejledning i skribentmæssig taktik, tør betvivles. Treschow hjalp ham gerne, han skaffede ham forbindelse med tronfølgeren gennem Adler, han gav ham råd ved Englandsrejsen 1831, og Grundtvig nævner ham tit og spørger til ham i de breve, han sendte hjem til sin hustru, men der kan dog spores lidt uvilje over at han skal følge de råd, hans «trofaste ven» giver.

Særlig klart kommer Treschows syn frem i et brev fra 1834: «Det er mig kært, at De kom til rette med censoren, for ånden har De nok sørget, og derfor gør Deres føjelighed Dem ære». Alt i alt var det dog næppe føjeligheden, der var det mest æreulde ved Grundtvigs egenart. Og han og Treschow var heller ikke enige, hvad kirkens anliggender angik; Treschow følte sig draget mod Mynster som prædikant. I 1839, da Treschow energisk, men forgæves havde kæmpet i stænderforsamlingen for Grundtvigs store tanke om sognebåndsløsning, lod Grundtvig trykke et takkedigt til ham i «Kjøbenhavnsposten». Han skrev om, hvordan «åndens frihed» altid havde været Treschow kær, og hvordan Treschow nu gennem 29 år havde været hans gode ven og «selv når jeg for vild» deltaget i hans kamp. Men det er betegnende, at når Grundtvig understregede deres venskab, skete det «trods så mangan drivesky, trods så megen forskel ny», og de var, som Grundtvig ligeud skrev, «ej ens i tro».

Skønt der ikke ses noget om et brud mellem Treschow og Grundtvig, skiltes deres veje. De var heller ikke ens i politiske synspunkter. Treschow var ellers ikke den, der brød med andre af politiske grunde; men en mand som Grundtvig, der altid gik til yderligheder og efter sin hele mentalitet dårligt tålte modsigelse, kunne han ikke harmonere med. Hvor Treschow i sine senere år nævner Grundtvig i sine breve, er det sjældent med større venlighed.

Ganske anderledes stod Treschow over for sine andre venner fra ungdomsårene. Han kunne godt irriteres på *Brøndsted*, men de var og blev gode venner. Hans forhold til *Hersleb* var meget hjerteligt lige til Herslebs død i 1836; Treschow var meget bedrøvet, da han i 1835 forstod, at Herslebs sygdom var dødelig. Med *Sverdrup* vedligeholdte Treschow en stadig brevveksling.

Den af Treschows ungdomsvenner, der boede ham nærmest, var *Holger Aagaard*. Han var ganske vist flyttet ned til Iselingen ved Vordingborg, som han havde fået fra sin fader, men de skrev meget til hinanden og sås hyppigt. Treschow holdt meget af at komme på den smukke ejendom i Sydsjælland, og Aagaards var regelmæssig hos Treschow, når de kom til København. Af de mange breve, der er bevaret fra Treschow til Aagaard, fremgår det klart, hvor stærkt han har følt sig knyttet til Holger og Marie Aagaard. Treschow kommer tit i disse breve ind på religiøse emner; Aagaard havde til tider anfægtelser, han havde også økonomiske problemer at kæmpe med og personlige sorger, og Treschow søger gang på gang at berolige og hjælpe ham. Efter at Treschow var blevet godsejer, havde de også en del landbrugs-spørgsmål at tale om. Treschow kunne også finde på at bede Aagaard tage hans ridehoppe i pleje, da den skulle «gøre barsel», få ham til at skaffe sig tjenestefolk eller hjælpe med at få betalt et tilgodehavende, som Treschow efter en retssag havde fået hos en af Aagaards naboer. I juridiske og økonomiske spørgsmål hjalp Treschow gentagne gange Aagaard og kunne blandt andet gøre det, fordi han var medadministrator for det iselinske fideikommiss. —

I slutningen af 1820'erne stod den godt og vel fyrrårig generalfiskal Treschow med en førende stilling som advokat, med en vidtspændende praksis og vigtige administrative opgaver, med en lang række bekendtskaber og værdifulde forbindelser blandt godsejere og ledende handelsfolk og i regeringen. Han var en mand, man havde tillid til. I flere af de bevarede breve takkes han, fordi han med sin praktiske sans og menneskelige forståelse havde hjulpet folk ud af ulykkelige forviklinger og udjævnet modsætninger. Gennem sin virksomhed har han tit lært mennesker at kende fra deres værste side, og når man ved, at han

selv havde et temmelig hæftigt sind, er det forbavsende, at netop han har kunnet prises for sin sikre ro. Men det er givet, at han har lært at beherske sig.

Ved Treschows død mange år efter skrev «Dagbladet» — politisk set hans modstander — at han i denne periode af sit liv, hvor han arbejdede sig frem som advokat, helt havde ofret sig for sin sagførervirksomhed. Det siges, at hans procedure udmærkede sig «ved en høj grad af klarhed og sikkerhed i herredømmet over selv det mest udviklede stof». Denne sene vurdering, som nekrologens forfatter øjensynlig har på anden hånd, bekræftes ganske af de mange skriftlige indlæg, der er bevaret i aktpakkerne. Det siges i denne nekrolog, at Treschow ikke var nogen egentlig videnskabelig jurist, men han havde meget store kundskaber, praktisk blik og «en rolig forstandighed, der udgjorde det mest ejendommelige ved hans begavelse». Dette sidste rammer lige i centrum. Der var ikke noget overspændt ved Treschow; heller ikke noget genialet. Han var klog, og han vidste til enhver tid, hvad han gjorde. Man kan i virkeligheden vandre gennem det temmelig fyldige stof, der foreligger om Treschows senere år, uden noget sted at kunne sige: her greb han afgørende fejl. Hæftig kunne han være, og han kunne godt svinge i sin vurdering af andre. Men han lod sig aldrig rive så vidt med af sine følelser, at han gjorde dumheder, hvad enten man nu vil finde dette tiltalende eller ej.

Han har været uhyre flittig i disse år før 1830, og for så vidt som han ønskede at skabe sig en fremragende position og en betydelig formue, nåede han det. Det blev givet ham at svinge sig højere op end de fleste af tidens sagførere. Men var han død i fyrreårsalderen, ville han kun kunne mindes som en fremragende og højt betroet advokat. Hvad evner han rummede, kom egentlig først til udfoldelse, da han kastede sig ud i gods-erhvervelser i Danmark og Norge.

---

Imens voksede de fem børn op i Treschows hjem i Frederiksberggade; næppe under udelt lykkelige forhold. Palæmona Treschow var ikke stærk af helbred, og i hvert fald efter 1820 kom

der år, hvor hun næppe een dag var rask, som Treschow skrev. Hendes sygelighed omtales allerede i 1814, og i 1820'erne siges det stadig i brevene, at hun er svag eller «slet ikke befinder sig vel». I august 1826 skrev Treschow til Holger Aagaard, at det stadig blev dårligere; «hvad hun og jeg derved lider, behøver jeg ikke at sige dig. Det er utroligt, hvad hun gennemgår». 21. oktober samme år indtraf døden; kirkebogen angiver «brystsvag-hed» som dødsårsag.

Treschow giftede sig ikke igen. Hjemmet blev lige til hans død bestyret af jomfru *Hanne Steenberg*, der havde været i huset, allerede mens hans hustru levede. I de testamenter, Treschow oprettede, sikrede han omhyggeligt Hanne Steenbergs fremtid med tak for hendes troskab mod hans hustru og ham selv; som ældre kaldte han hende sin «trofaste veninde» og har øjensynlig holdt meget af hende. «Steenberg», som hun altid benævnes, var ganske uundværlig i ledelsen af den store husholdning; hendes breve viser en fantastisk retskrivning, stor hengivenhed for Treschow og børnene og en meget karakteristisk omsorg for alle dagliglivets småting.

En del af den formue, Treschow erhvervede som advokat, anbragte han i lån i fast ejendom; i 1820 ses han at låne 15.000 rd. til en københavnsk grundejer. I december 1825 købte han to større ejendomme i byen, dels en gård i Store Kongensgade — den solgte han videre fire år efter — og dels det store palæ på hjørnet af Frederiksholms Kanal og Ny Kongensgade, en herskabelig bygning fra 1740'erne med røde mursten og sandstenspilastre; et hus beregnet for folk, der var fine og velstående nok til at bo lige over for det kongelige slot. Palæet havde siden 1811 været ejet af Jacob Brønnum Scavenius, og Treschow, der som anført deltog i ordningen af det store bo efter enkens død, købte ejendommen ved auktion for 13.800 rd. (foruden at han overtog en prioritetsgæld på 6.400 rd., som han kort efter indfrie). Der var ikke mange skridt at gå fra den smukke hjørneejendom langs kanalen ned til Højesteret i Prinsens Palæ. Det var en bolig, som placerede Treschow blandt byens honoratiores, og han sørgede i de følgende år for at udsmykke rummene med noget af tidens bedste kunst.



Efter hvad Treschow skriver i sine korte erindringer, havde han — besynderlig nok — indtil 1828 «kun en meget dunkel idé om, hvad jeg ejede», men da han så gjorde sin formue op, kom han til den ualmindelige og særdeles behagelige opdagelse, at den var meget større, end han havde troet. Formodentlig har han foretaget denne opgørelse i sammenhæng med, at han i december 1828 gjorde testamente. Dette første af Treschows mange testamenter regner med en formue på godt og vel 130.000 rd., en anselig sum efter den tids begreber, selv om den er ret beskeden i forhold til, hvad Treschow senere kom til at råde over. Treschow skriver i testamentet, at det i længere tid havde forurologiget ham, at der ikke var disponeret over pengene, og det var nødvendigt, da hans bestemmelser måtte afvige fra landslovens almindelige bud. Efter loven ville stedbørnene ikke have arveret efter ham, da der havde været særeje mellem Treschow og hans hustru. «Om mine følelser og min kærlighed til dem, jeg har kær, har jeg aldrig talt meget; jeg forbigår det også her, da vedkommende kender mig og selv vil føle det». Christian og Emma Rosenkilde skulle have 15.000 rd. hver, Lise Treschow 20.000, Wilhelm og Michael Treschow 30.000 rd. hver. Ligestillingen mellem de to yngste af sønnerne og modsætningen til det beløb, der skulle tilfalde Christian Rosenkilde, er en af de ting, der støtter tanken om, at Wilhelm Treschow kunne være Treschows eget barn. For Hanne Steenberg indsattes 10.000 rd. i overformynderiet, 7.500 skulle gå til et studenterlegat, og der skulle afses midler til to pladser på Frederiks Hospital. En passende gave skulle udtages til hvert af Treschows søskende og «min inderlig elskte svoger Sverdrup», og børnene skulle se til, at Treschows yngste broder Conrad og «mine søstre» Helene Langhoff (født Henningsen) og Lise og Sophie Treschow havde et «fuldkommen anstændigt udkomme». Nogle af disse bestemmelser blev iøvrigt forældede kort efter; i 1829 døde Christian Rosenkilde og Conrad Treschow.

En del af Treschows formue var som nævnt anbragt i fast ejendom. Han skriver, at «da jeg har oplevet en periode, i hvilken der foretoges store spekulationer og omsætninger, holder jeg det ikke for overflødigt at bemærke, at jeg aldrig har indladt

mig i disse, hverken ved køb af eller udlån i komitéedler, kongelige obligationer eller andre papirer, hvorimod jeg altid har indskrænket mig til udlån i faste ejendomme mod lovlig rente». Dette var i 1844; hvordan han senere blev livligt optaget af obligationskurser, skal omtales i anden sammenhæng – men man vil også senere se det forhold, at Treschow, trods det eventyrlige vovemod, han viste ved købet og administrationen af godset i Norge efter 1835, veg tilbage for handelsspekulationer.

Med den formue, han havde erhvervet sig omkring 1828, var det derimod naturligt, at han kom ind på at købe større jordejendomme. Det var så meget mere nærliggende, som priserne efter ti års hård landbrugskrise nu var ved at rette sig, og der var gode muligheder for at købe jord, blandt andet fordi staten under krisen havde måttet overtage en del godser på grund af skatte- og lånerestancer. Treschow indledede forhandlinger med finansminister Møsting, og netop her i slutningen af 1828 endte det med, at han købte Brahesborg af statsgældsdirektionen.

# Brahesborg

---

Brahesborg ligger i Båg herred i det sydvestlige Fyn, omtrent midtvejs mellem Assens og bankerne ved Øksnebjerg. Kommer man fra Assens, ses hovedbygningen halvt skjult bag store lindetræer; en kraftig, hvidkalket blok med sort tag. Udenom ligger avlsbygninger, en del skov og de vidtstrakte marker, der så tit i et dansk landskab angiver herregården, længe før man har set selve hovedbygningen. Landskabet er jævnt bølgende, men løfter sig rundt om til anselige bakker og højdedrag. Står man på en af højderne nord for Brahesborg, kan man se langt ud over Lille Bælt, over mod Wedellsborg. Rundt omkring Brahesborgs store markareal har man landsbyerne og de gamle kirker: Lundager og Grimstrup, Aborg, Barløse, Thurup, Blangstrup, Gamtofte og Egerup. I gamle dage var landsbybønderne her hoveripligtige fæstere under Brahesborg. Nu er fæstegodset forlængst solgt fra; men tilbage ligger den gamle hovedgård, de store, frugtbare herregårdsmarker og avlsgården Vilhelmsborg, som Treschow har anlagt.

Brahesborgs historie er typisk for, hvorledes et dansk gods har udviklet sig og skiftet ejere i tidens løb. I senmiddelalderen ejede kirken en god del af jorden her; kilderne omtaler *Bisbo*-gård (bisperbo), der skal have ligget et kort stykke fra det nuværende Brahesborg. Ved reformationen gik ejendommen over til kronen og videre til adelseje. Omkring 1638 blev Bisbo overtaget af *Jørgen Brahe* til Hvedholm, en af Danmarks største godsejere, søn af Tyges Brahes godsrige og mægtige broder Sten Brahe og kongelig lensmand på Hagenskov (Frederiksgave). Jør-

gen Brahe samlede sig et godsområde på henved 1000 tønder hartkorn omkring Bisbo; han fik opført mægtige ladebygninger, og i stedet for den gamle Bisbo-gård byggede han sig en prægtig, tårnsmykket renæssanceherregård af røde mursten. Efter tidens skik gav han gården sit eget navn: Brahesborg.

Står man foran Brahesborgs indgang, kan man på facaden læse Jørgen Brahes og hans hustru Anne Gyldenstjernes navne mellem stueetagen og første sal, hvor murankrene er formet som bogstaver. Og inde i bygningen findes det gamle portræt af dem, hun noget stiv og uskøn, han som en type på tidens myndige godsbesidder med sit kraftige ansigt og glatredte fipskæg. Han har skabt Brahesborg, og med rette bærer godset hans navn. Men det blev ikke længe i Brahernes eje; efter den mægtige rigsråds død 1661 arvedeltes ejendommen, samledes igen under svigersønnen Marcus Gøye og gik i 1716 ved ægteskab videre til familien *Rantzau*. Hovedbygningen blev omkalfatret; tårnene blev revet ned, murstenene dækkedes af puds, der blev bygget kvist på, og den gamle renæssancebygning fik således det præg af 1700-tallet, som den i det hele har bevaret til vore dage. Det var en anselig ejendom, selv om den i hartkornstilliggende ikke kunne måle sig med Frederiksgave eller Wedellsborg; Brahesborgs ejer havde god jord og velstillede fæstebønder under sig og tiendeindtægter fra de omliggende kirker. Det skulle ikke have været svært at tjene penge på den ejendom i de gode år i slutningen af 1700-tallet; et faktum er imidlertid, at Rantzauerne på Brahesborg stiftede gæld. Landsbyjorderne blev udskiftet — til dels ret uheldigt — men fæstevæsen og hoveri blev fastholdt, og ejerne synes ikke at have været særlig driftige som godsejere. Da så den svære landbrugskrise satte ind efter 1818, endte det med sammenbrud.

Grev *Adolph Rantzau* (1781—1847) havde overtaget Brahesborg i 1814 efter sin farbroders død. Godset var ikke alene behæftet med en del gæld, men også i temmelig dårlig stand, uheld stødte til, og inden længe var Adolph Rantzau i svære vanskeligheder. Det er muligt, at en håndfast og sparsommelig ejer kunne have klaret sig igennem. Adolph Rantzau kunne ikke. Han synes at have været en såre medgørlig godsejer; i det mindste

forlangte han ikke tilnærmelsesvis, hvad de store og gode fæstegårde kunne have ydet i landgilde og indfæstning. Allerede i 1817, da kornpriserne endnu var gode, stod han i restance for skatter. 1819 ophørte et gældsmoratorium, som staten havde foreskrevet ved statsbankerotten 1813, samtidig kom det voldsomme prisfald for korn, og så greb Rantzau til samme udvej som andre betrængte godsejere i disse år: han søgte og fik i 1819 et lån på 60.000 rd. af den ekstraordinære lånefond, som staten oprettede til hjælp for nødstedte debitorer. Men kornpriserne blev ved at falde, og hjælpen fra lånefondens forvandlede til en knugende byrde, der ødelagde Rantzau. Allerede i 1820 var han ude af stand til at forrente lånet.

---

I 1822 blev Brahesborg sat under administration. Foruden lånefondens tilgodehavende, som stadig voksede med de ubetalte renter, og en skatterestance på henvend 2.500 rd. havde Rantzau på dette tidspunkt en privat prioritetsgæld på ca. 150.000 rd. I og for sig var det ikke noget svimlende gældsbeløb for en ejendom som Brahesborg; men godset blev ikke styret godt, og kornpriserne var så lave, at gælden vanskelig kunne forrentes. I 1802 var godset takseret til en sum, der ved pengeomlægningen 1813 omvurderedes til 738.600 rd.; men som forholdene nu var, kunne man næppe ved en auktion få så meget ind, at det blev dækning for statens og de andre prioritetshaveres krav.

Den tremandskommission, som overtog bestyrelsen af Brahesborg i 1822, foreslog meget rimeligt at vente med at realisere godset, og det gik statsgældsdirektionen ind på. Rantzau, der var højst ulykkelig over hele situationen og rystede for en tvangsauktion, foreslog, at statsgældsdirektionen skulle overtage Brahesborg for 420.000 rd. sølv for at hindre, at «disse skønne og importante ejendomme . . . bortgives til spotpris», men fik det svar, at det kunne man «aldeles ikke» indlade sig på. I 1824 flyttede Rantzau bort fra Brahesborg med den begrundelse, at hans husholdning ikke skulle tynde administrationsudgifterne. Det lykkedes at skaffe nogle rentebetalingen til de private kreditorer,

hvis krav gik forud for statens. Men staten fik ingenting. Statsgældsdirektionen forlangte da ejendommen sat til auktion, men kommissionen var utrolig længe om at få fastsat betingelserne. Kammeradvokat *Schønheyder* mente, at kommissarierne bevidst søgte at forhale sagen og gøre boet uendeligt «for at kunne vedblive bestyrelsen af godserne», og statsgældsdirektionen modtog nogle højst ubehagelige oplysninger om kommissionens forhold. 1826 tabte den tålmodigheden, den lod indsætte kontrakommis-sarier i boet og gennemtvang auktionen.

Adolph Rantzau prøvede forgæves at undgå katastrofen. August 1826, da det var klart, at statsgældsdirektionen ikke længere kunne holdes hen af den oprindelige kommission, bad han bønligt om fem års frist for at slippe for tvangsauktionen, «det for mig så rædsomme skridt»; han var fortvivlet over at stå som en uredelig mand over for sine kreditorer, og før eller siden måtte dog kornpriserne rette sig igen — der måtte komme «en naturlig restitution fra hint ligesom elektriske stød» — og i øjeblikket ville kreditorerne dog ikke få meget ud af en auktion. Direkti-onen afslog. Så sendte Rantzau en bønsskrivelse til Frederik 6., men statsgældsdirektionen fastslog over for kongen, at det ikke kunne nytte det fjerneste at fortsætte som hidtil, og Frederik 6.s resolution blev derefter.

I foråret 1827 blev der holdt 4 auktioner efter hinanden, men der kom, som man kunne forudse, ikke noget antageligt bud, og staten måtte da selv overtage Brahesborg. Rantzau var ruineret og foreslog nu først en rationel udvej, nemlig udstykning af ejendommene; da kornpriserne havde rettet sig lidt i de sidste par år, kunne man måske tilfredsstille kreditorerne. Men det var for sent. Statsgældsdirektionen erklærede, at man havde indrømmet al den tid, «som billigen kunne forlanges», til at ordne boet, og en udparcellering ville bare forhale sagen yderligere. Ved kongelig resolution 8. december 1827 gik Brahesborg over til staten. Lånefondens krav var på dette tidspunkt med de ubetalte renter steget til 77.300 rd. sølv, og forud for dette gik en privat prioritetsgæld på ca. 143.500 rd., som staten måtte overtage sammen med godset. —

Brahesborg var i en slem forfatning her i 1827. Forvalter-

boligen og kornmagasinet var uanvendelige. Hovedbygningen var ikke blevet istandsat i lange tider, og nogle af rummene havde lidt meget, fordi man havde brugt dem til oplagring af korn. Regnen var trængt dybt ned i bygningen gennem det hullede tag, og drenge fra Assens havde moret sig med at skyde til måls efter malerierne. Oktober 1827 blev der holdt auktion over løsøret. Købmænd og guldsmede fra Odense og Assens mødte op, ligeledes forvalter Wulff og godsforpagter Hans Rahlff og en hel del af godset bønder. På foranledning af statens godsinspektør, *Richter*, sørgede statsgældsdirektionen i det mindste for, at det gamle maleri af Jørgen Brahe og hans hustru og nogle billeder af kongefamilien blev bevaret for Brahesborg; iøvrigt spredtes møbler, sengeklæder og husgeråd, forgyldte spejle og lampetter og Brahesborgs «skilderier» for alle vinde.

Ligesom andre godser med denne skæbne kom Brahesborg nu under rentekammerets bestyrelse. Staten afviklede noget af den private prioritetsgæld, der stod i ejendommen, og der ofredes nogle tusind rigsdaler på de nødvendigste istandsættelser. Iøvrigt var det ikke nogen dårlig handel, staten havde gjort; Brahesborg var, som finansminister Møsting noget senere skrev, en «skøn ejendom», og hvis kornpriserne ville rette sig lidt og godset ellers blev fornuftigt administreret, kunne det sagtens give indtægter. Men det var ikke statens hensigt at beholde Brahesborg; lånefondens virksomhed havde givet staten mere end nok af godser, og regeringen havde den overbevisning, at samfundet var bedre tjent med privat end med offentlig drift. Resolutionen lød kun på overtagelse af Brahesborg-godserne, «indtil de igen passende kan vorde afhændet».

---

Allerede i februar 1828 fik staten en forespørgsel om prisen for Brahesborg fra godsejer Ernst Lüders, Blangstedgård ved Odense; men han trak sig tilbage igen, da staten forlangte 250.000 rd. Omtrent på samme tid synes Treschow at have meldt sig. Efter de oplysninger, han har givet i erindringerne, henvendte han sig til *Møsting* i foråret 1828, men han kunne ikke få svar, og da

han et halvt år senere mindede Møsting om sagen, svarede finansministeren «rent ud, at han havde glemt det»; det havde været Møstings plan, at Brahesborg skulle slås sammen med Frederiksgave og skænkes til Frederik 6.s datter, prinsesse Caroline, men det havde kongen ikke ønsket.

I oktober 1828 kom der gang i sagen. Treschow forhandlede mundtligt med Møsting og sendte ham derpå 29. oktober sine betingelser. Treschow bød 220.000 rd., men heraf skulle 30.000 betales i statsobligationer; det betød en kursfortjeneste for Treschow på et par tusind rigsdaler. De 19.000 rd. skulle blive stående som pantegæld i godset, og hvis køberen ville udstykke noget af det, skulle en del af denne gæld kunne overføres til de udstykkede ejendomme med 150 rd. pr. tønne hartkorn. Treschow tænkte altså fra første færd på at frasælge jord, men han ville i hvert fald bevare ca. 200 tønner hartkorn, så at hovedgårdsrettighederne ikke gik tabt. Treschow bad om hurtigt svar. Officielt forhandlede han som kommissionær for andre, men Møsting har formodentlig været klar over, at Treschow selv var køber.

Naturligvis var staten vel tjent med at sælge til en så solid mand, men prisen skulle helst presses lidt op, og staten ville heller ikke belemres med de ca. 93.000 rd., der var tilbage af den private prioritetsgæld i Brahesborg. 24. november skrev Treschow, at han godt kunne overtage den private prioritetsgæld — tilsvarende mindre skulle han altså betale statsgældsdirektionen — og han gik med til, at der blev stående 100 rd. af gælden pr. tønne hartkorn i udstykkede ejendomme: en «såre moderat» sum i betragtning af godsets beskaffenhed, skrev han. Men han ville ikke lade sig presse til en højere købesum. Han havde, skrev han, allerede på eget ansvar «overskredet den mig givne kommission», og den tilbudte købesum var allerede «meget betydelig og af den beskaffenhed, at kun få har evne eller mod til at inlde sig i en sådan handel».

Dermed var sagen i virkeligheden afgjort. I nogle betragtninger over salget skrev Møsting, at udstykningsvilkåret nu var absolut «ubetænkeligt»; bare ville han meget gerne presse Treschow til at give 10.000 eller dog 5.000 rd. mere. Fra gods-



inspektør Richter fik Møsting en vurdering af Brahesborg. Det var givet, at bønderne kunne sættes til meget højere indfæstning, og hovedgårdsjorden var blevet en del forbedret i den tid, Rahlff havde været forpagter. Beregnede man, hvor stor indtægt Brahesborg kunne give ved en fornuftig bestyrelse under de lave kornpriser, burde værdien sættes til ca. 225.000 rd. Desuden, mente Richter, burde køberen overtage pensioneringen af en tidligere forvalter på godset, Frederik Andersen.

Der var et par særlige hensyn at tage: Richter mente, at den kommende ejer i hvert fald måtte bruge 3—4.000 rd. på yderligere istandsættelser og reparationer, og der ville også komme en større udgift i 1830, når Rahlffs kontrakt udløb, idet Rahlff ejede halvdelen af kreaturbestanden på hovedgården. Men det afgørende i hele sagen var naturligvis, om man skulle beregne godsets værdi i forhold til de lave kornpriser fra 1820'ernes midte. Det var sandt, at kornpriserne var ved at rette sig, men Møsting turde ikke udsætte salget af den grund: «jeg tilstår, at jeg ikke nærer det sangvinske håb at nu beholde disse priser», skrev han. Han fik Treschow med til en pris af 225.000 rd., men Treschow afslog at have noget med Frederik Andersens pension at gøre, og han erklærede over for finansministern, at han kun stod ved sit tilbud ugen ud. Så fik statsgældsdirektionen fart på, og 14. december 1828 faldt den kongelige resolution, som Møsting øjeblikkelig lod gå videre til Treschow.

Statsgældsdirektionen havde forestillet sagen ret indtrængende. Ganske vist var Brahesborg en fortrinlig ejendom, så det kunne være tvivlsomt nok, om man skulle afhænde den, især efter en beregning, der byggede på de lave kornpriser. «Imidlertid er det altid misligt for Deres Majestæts kasse at have faste ejendomme, hvis overtagelse blot sker for at forebygge et større tab, og hvis afhændelse man derfor ønsker, så snart man ser sig nogenledes dækket». Thi under statens bestyrelse kunne godset næppe give den indtægt, som Richter havde anslået, «og det er uvist, om der, når de nuværende heldige kornpriser falder, igen vil frembyde sig en køber, der vil gå ind i justitsråd Treschows bud».

Direktionen regnede med, at staten ved en købesum på 225.000 rd. ville tabe 3.200 rd., foruden pensionsbyrden til Andersen.

Frederik 6. resolverede da, at købesummen skulle være 228.000 rd., hvoraf 38.000 i statsobligationer. Denne mellemvej var lige akkurat, hvad man kunne forudse, når man kendte kongen, og Treschow gjorde heller ikke modstand. Han skrev to dage efter, at han nok kunne have ønsket lidt betænkningstid, men det var ham «alt for behageligt» at få sagen afgjort, til at han ville protestere mod vilkårene. «Sluttelig gør jeg mig den ære at melde, at det skete køb er gjort til hr. proprietær, ridder Berg til Skjoldemose og mig». I marts 1829 overtog Treschow og Berg ejendommen, og 24. november 1830 fik de skøde på den, efter at de aftalte 38.000 rd. i statsobligationer var betalt og de øvrige forhold bragt i orden. De 93.100 rd., der skyldtes til de private prioritetshavere, blev meget hurtigt betalt; til staten skyldte Treschow og Berg 96.900 rd.

*Christian Frederik Berg* (1774—1851) havde siden 1797 ejet Skjoldemose nær Ollerup på Fyn. Han var kendt som en særdeles dygtig landmand, og det er rimeligt, at Treschow har villet mindske risikoen ved at alliere sig med en godsejer, der boede så nogenlunde nær ved Brahesborg, at han kunne kontrollere forholdene; selv kunne Treschow ikke godt forlade København for længere tid ad gangen. I februar 1829 gav han Berg fuldmagt til at administrere godset og frasælge jord. Men fællesskabet bestod dog kun til december 1833, da Berg tilskødede Treschow sin andel i Brahesborg; løsningssummen var ikke mere end 15.000 rd.

Det er givet, at Treschow gjorde en glimrende forretning ved at købe Brahesborg. Han overtog et gods af betydeligt format i en af Danmarks frugtbareste egne for en sum, der var beregnet efter lavkonjunktorens kornpriser, og det gav mægtig fordel, da prisstigningen satte ind. Men Treschow har ret, når han i erindringerne skriver, at købet ikke var uden risiko, da det skete, selv om det kunne forudses, at der kunne tjenes en del ved håndfast administration og udstykning. Netop da købet var ved at afsluttes i december 1828, kom der en forespørgsel til statsgælds-direktionen, om Brahesborg var til salg for 200.000 rd.; tidligere var Lüders veget tilbage for at give 250.000. I forhold til dette kan man næppe kalde det urimeligt, at Treschow og Berg fik

det for 228.000. Et faktum er dog også, at staten slap ud af sagen praktisk talt uden tab; det var ikke altid, at lånefonden klarede tingene så godt. Den egentlige taber i hele denne sag var og blev Adolph Rantzau.

---

Til at begynde med måtte Treschow sætte en del kapital i godset. Til de private kreditorer og til staten er der i de første par år blevet betalt omkring 135.000 rd. foruden renter, og det var næppe Berg, der lagde de penge på bordet. Der måtte også bruges en del for at få godset i ordentlig drift og for at få hovedbygningen til at se sådan ud, som den burde. En halv snes år efter skrev Treschow, at det havde «varet sin tid, inden Brahesborg kom i stand». Men det var netop Treschows styrke, at han kunne tillade sig at købe en stor, forsømt ejendom, investere den fornødne kapital til istandsættelser og ydermere vente sin tid, til udbyttet kom. Han må have stået særdeles sikkert; i juli 1831 havde han ikke nogen gæld ud over statens krav i Brahesborg.

Hovedgårdens drift blev ledet af forvalter *L. Petersen*, som Treschow havde stor tillid til. Kornudbyttet var betydeligt, raps lykkedes gentagne gange, og der var gode muligheder for udbytte af kvæget på engene. Treschows tanke synes at have været at bevare og eventuelt udvide hovedgårdsmarken, støttet til husmænds arbejdskraft, og ligeledes bevare tienderrettighederne, men benytte de gunstige konjunkturer til at afvikle forholdet til fæstegårdmændene og frasælge de jorder, der ikke havde direkte betydning for Brahesborgs drift. *Barløsegård* blev solgt til proprietær H. Dinesen for 12.000 rd. (skøde 1832), *Orelund* til Wedell-Wedellsborg for 13.000 (skøde 1837), og en række bondegårde gik samme vej i de første år.

Treschow delte ganske tidens almindelige opfattelse, at gårdmandshoveriet var irrationelt og skadeligt. Derimod var han ikke ubetinget modstander af fæstevæsen; som stændermedlem og senere som landstingsmand kunne han fremhæve, at selveje skadede gårdmandsstanden — det førte til stigende gæld — og

han fandt, at der var meget at sige til fordel for arvefæste med afgifter, der svingede i forhold til kornpriserne. At han med disse ord også har haft godsejerens tarv for øje, turde være givet. Hvor Treschow senere i politiske forsamlinger kom ind på landbospørgsmål, angreb han vel meget sjældent bondestanden, og han begrundede som regel sine forslag med, at de ret beset var til bøndernes fordel; han kunne også give udtryk for sin beundring for de store landboreformer. Men det var aldrig til at tage fejl af, at det var en godsejer, der talte; og han tilhørte for så vidt den gamle tid, som han ikke havde større tillid til den almindelige bondes dømmekraft og beslutsomhed.

Som ejer af Brahesborg synes Treschow at have taget rent forretningsmæssigt på forholdet til fæsterne. Det var givet, at når en gård blev ledig, ville Treschow og Berg forlange en indfæstning i forhold til, hvad gården var værd, ganske uden hensyn til, hvad man havde plejet at gøre i Rantzaus tid. Det blev forhøjelser, der kunne forslå noget; selv i forhold til de lave kornpriser i 1820'erne havde indfæstningerne efter godsinspektør Richters opfattelse været uforholdsmæssig lave. Bønderne under Brahesborg har næppe været særlig begejstrede over at skifte herskab. Til daglig sad de vel trygt nok og fik fordelene af stigende kornpriser under et mildt fæstebrev fra gamle dage; men de gjorde sikkert bedst i at overholde deres forpligtelser nogenlunde omhyggeligt — Treschow var en myndig godsejer, og indlade sig i proces med ham kunne unægtelig være en nok så betænkelig sag. Og døde fæstegårdmanden eller hans enke, måtte man være beredt på, at de nye ejere krævede deres andel i konjunkturstigningen.

Øjensynlig har Treschow og Berg fulgt denne linie fra første færd. Allerede i april 1829 fik staten et ynkeligt brev fra den 24-årige Hans Jensen i Voldbro — en sagfører i Assens havde formet det for ham. Hans Jensen havde gennem 18 år boet hos sin gamle farbroder og regnet med at få fæstegården efter ham for en indfæstning af 100–200 rd. I tillid til løfter fra godsinspektør og godsforvalter havde Hans Jensen nu rejst penge ved at gifte sig, han havde betalt en del af farbroderens gæld, havde købt sig fri fra soldatertjenesten og foretaget istandsættelser

på gården; og nu kom de nye ejere og forlangte en indfæstning på 1100—1200 rd. — eller Hans Jensen kunne købe gården til selveje for 5.000. I betragtning af, at gården var på over 8 tønder hartkorn, var det unægtelig den rene foræring at nøjes med en indfæstning på 150 eller 200 rd., men det var almindeligt på Brahesborg, så det er forståeligt, at Hans Jensen har fået et chok. Statsgældsdirektionen nægtede pure at have noget med sagen at gøre. Rent elendigt kan det nu næppe have stået til med Hans Jensen; 1831 købte han gården for 4.200 rd.

Bågherreds skøde- og panteprotokol viser en del fæstebreve for husmænd, men kun ganske enkelte for gårdmænd under Brahesborg i de første år efter Treschows overtagelse af godset. Før 1828 havde bønderne under Brahesborg kunnet få en gård i fæste for en indfæstning mellem 80 og 180 rd., mens man på nabogodserne forlangte 300 à 800. Oktober 1832 ses dog Berg at have udstedt fæstebreve på to gårde; for den ene (11 ½ td. hartkorn) betaltes 600 rd. i indfæstning, for den anden (5 ½ td. hartkorn) 570 rd.

Når der er så få fæstebreve for gårdmænd, skyldes det formentlig, at bønderne hellere har villet købe en gård end betale den indfæstning, de nye ejere forlangte. Mange af bønderne var ganske velstående og kunne udrede en antagelig købesum. Allerede i marts 1829 sluttedes kontrakt om salg af en gård i Egerup på godt 10 tønder hartkorn; af en købesum på 5.000 rd. behøvedes gårdmanden kun at lade 1000 blive stående som pantegæld i ejendommen, resten blev udbetalt så hurtigt, at skødet kunne udstedes i december 1830. De, der sad som forholdsvis unge fæstere på gunstige vilkår, var naturligvis ikke særlig ivrige efter at købe, men hvis en gård blev fæsteledig, kom det hyppigt til salg. Det gik slag i slag i de følgende år; priserne lå omkring 400—500 rd. pr. tønne hartkorn, og i de fleste tilfælde kunne bønderne hurtigt rejse summen.

Blandt de godt 120 gårde, som hørte under Brahesborg, var der henved 20, hvor der bestod såkaldt «bondeejendom». Brugerne her havde særrettigheder, som til dels var fastslået ved højesteretsdom, de hævdede fritagelse for en række pligter og indtog i det hele en særstilling, skønt deres rettigheder ikke var

ganske ens og delvis omstridt. Disse gårde hørte til dem, der hurtigst blev solgt; ejerne var velstående og synes gerne at ville have selveje fuldt ud, og som retsforholdet var, kunne gårdene næppe have større værdi for godsets drift. Her betaltes kun ca. 200 rd. pr. tønne hartkorn, i nogle tilfælde endnu mindre.

Op til 1835 frasolgtes henved 30 gårde, omkring  $\frac{1}{4}$  af Brahesborgs tilliggende af bondegårds-hartkorn, foruden nogle huse. Salgene må have indbragt mellem 80.000 og 100.000 rd., Barløsegård medregnet. Men trods denne formindskelse blev Brahesborgs jorder i 1835 takseret til 233.000 rd., hvortil kom bygningerne, 143.000 rd. Treschow havde al grund til at være tilfreds med sit køb fra 1828. Et udtryk for hans tankegang ses i et brev, han i 1849 skrev til Aagaard, på et tidspunkt, da bondebevægelsen havde fået magt og Aagaard overvejede at sælge fæstejord. Treschow demonstrerede med et par tal, hvorledes Aagaard ved at afhænde halvdelen af bondejorden under Iselingen kunne have det øvrige gældfrit, «som er en skønne ting».

Imidlertid blev Treschow ikke ved at frasælge jord. Efter 1835 er der kun ganske enkelte salg; måske skyldes det, at der kom et par år med lidt lavere kornpriser, måske har Treschow ikke villet reducere ejendommen yderligere; men efter al rimelighed må man tillige sætte det i forbindelse med, at Treschow i slutningen af 1835 overtog «det forrige grevskab Laurvigen» i Norge. Der var på dette tidspunkt 90.000 rd. tilbage af statens tilgodehavende i Brahesborg; der var ikke fastsat noget om afdrag, renten var den sædvanlige, 4 %, og Treschow havde næppe særlig interesse i at få denne post afviklet; havde han penge tilovers, kunne han sikkert anbringe dem mere fordelagtigt. Men nu, da han erhvervede sit store gods i Norge, kom han til at skyldes den danske stat nye og langt større beløb — herom senere — og da staten ikke var interesseret i at få pantsikkerhed i det norske gods, stillede Treschow sikkerhed i Brahesborg ud over de 90.000, og desuden optog han et lån på 100.000 rd. i Københavns overformynderi, ligeledes mod pantsikkerhed i Brahesborg. Til gengæld forpligtede han sig til ikke at sælge noget af godsets hartkornstilliggende uden efter nærmere aftale, hvilket i praksis betød, at når en gård solgtes, skulle der ydes afdrag på gælden



Brahesborg





A. Schjøtt: Frederik Wilhelm Rosenkilde Treschow

(Maleri på Brahesborg.)



i forhold dertil. Herefter synes Treschow kun at have haft interesse i at sælge, når prisen var særdeles god eller vilkårene i det hele taget var mere end almindeligt gunstige. Da han solgte Orelund, fik han 670 rd. pr. tønne hartkorn; en særlig gunstig handel gjorde Treschow i 1841, da han sluttede kontrakt om salg af Find Larsens store fæstegård i Vedstårup (nuværende Store Vistorp) — han fik 15.000 rd. for en gård på godt og vel 12 tønder hartkorn, og endda var Find Larsen ikke særlig gammel, han kunne have siddet i mange år som fæster på meget læmpelige vilkår, med 80 rd. i årlig afgift og uden hoveri. Ved den lejlighed var Treschow yderst tilfreds. Men som helhed gik salgene i stå; i stedet ser man i de følgende år fæstebreve i Båge herreds skøde- og panteprotokol, som regel med 400—500 rd. i indfæstning for en middelstor gård.

---

I begyndelsen af 1830'erne var Treschows børn ved at blive voksne. *Emma Rosenkilde* blev i 1831 gift med den 17 år ældre skibsreder *Mathias Wilhelm Sass*, der var en af Københavns førende handelsmænd og stod i et meget venskabeligt forhold til Treschow. *Lise Treschow* ægtede i 1834 sin fætter *William Sverdrup*, søn af Georg Sverdrup og Treschows søster; de slog sig ned i Norge, hvor William Sverdrup først var bibliotekar ved universitetsbiblioteket og senere fik præstekald. *Michael Treschow* blev student i 1832 og gik i faderens fodspor med at studere jura, indtil den norske godserhvervelse drog ham over til jernværksdrift. *Wilhelm Treschow* havde i 1828 taget en god studentereksamen fra Borgerdydsskolen og senere forlovet sig med *Andrea Bjørn Rothe*, datter af kontreadmiral Carl Adolph Rothe — admiralen hørte til Treschows mange bekendte, hans søn Louis var Wilhelm Treschows studenterkammerat, en anden af døtrene, Karen Rothe, blev senere gift med den unge grev F. M. Knuth, som Treschow også havde en del forbindelse med. Treschow kunne en gang imellem komme med sarkastiske bemærkninger om admiralinde Rothe, men han var glad ved forlovelsen; Andrea Rothe var smuk og havde ualmindelige evner

til at vinde andre for sig, og Treschow kom til at holde uhyre meget af hende. Han har aldrig andet end godt at sige om svigerdatteren på Brahesborg, og han var lykkelig, når de kom på besøg i København.

Det var Treschows mening, at Wilhelm Treschow skulle bestyre Brahesborg; han stod nu efter Hans Christian Rosenkildes død som den ældste søn og skulle vel engang arve godset, og forøvrigt synes han at have været noget svag af helbred og haft bedst af at bo på landet. At dømme efter de forholdsvis få breve, der er bevaret fra Wilhelm Treschow, var han en særdeles venlig og elskværdig natur, nærmest blid af temperament, men let til at blive nedslået og bekymret; ganske uden den slagkraft og fremdrift, som Treschow og den yngre broder Michael havde i så rigt mål. Efter brylluppet tog Wilhelm Treschow og hans hustru fast ophold på Brahesborg i marts 1836. Man skulle synes, at den unge godsbestyrer, støttet til sin forvalter, måtte have det ideelt på det smukke fynske gods; men han har efter alt at dømme haft svært ved at se landbrug som sin livsopgave. Han længtes inderligt efter København og livet i hovedstaden. «København er hans féslot; men han har uendelig godt af landet», skrev faderen engang. Wilhelm Treschow ville nødig skuffe faderen; men han følte sig temmelig trykket ved sit ansvar. Modsætte sig faderens vilje var næppe muligt. Med alt, hvad Treschow gjorde for sine børn, og hvor meget han end holdt af dem — ikke mindst af Wilhelm — stod han med stor autoritet og myndighed over for dem. Det sker meget sjældent, at han i brevene kommer med nedsættende eller uvenlige ord om børnene, og hvis han kommer med et par drillende bemærkninger, sker det i al godmodighed; men havde man været i børnenes sted, havde man næppe fundet det rådeligt at gøre ham imod, rent bortset fra, at både Wilhelm og Michael Treschow følte sig meget stærkt knyttet til faderen. I 1843, da Michael Treschow havde inviteret broderen op til Larvik, skrev Wilhelm, at han gerne ville, men at det jo ikke var hans eget, der blev forsømt, hvis han tog væk fra Brahesborg i sommertiden. «Hertil kommer også den idé hos mig, at hvad jeg udretter, er temmelig lidet og ville, når jeg var fraværende, altså reduceres til slet intet; at fader med

sin i almindelighed og i særdeleshed mod visse personer mangeløse liberalitet er af en anden mening, kan du jo nok begribe; men just derfor må man passe på sig selv.»

Øjensynlig var Wilhelm Treschow i begyndelsen bekymret over sit ansvar, navnlig i 1837, da forvalter Petersen forlod Brahesborg og fik ansættelse hos Knuth. Treschow havde svært ved at berolige sønnen og fandt hans «nerver noget angrebet». «Han passer sine ting overmåde godt, kunne han blot lade ængsteligheden fare», skrev Treschow til den yngre broder. 4 år senere, da Michael Treschow havde fået ledelsen af det mægtige norske gods med alle de vanskeligheder, der knyttede sig til jernværket og salget af jern og tømmer, skrev Treschow beroligende til ham og tilføjede: «Du ved jo, hvorledes det gik vor gode Wilhelm det første år! Han er nu rask og flink, skønt han rigtignok i sit sidste brev skrev mig til, om jeg ikke kunne skaffe ham toldkassererembedet i Kiel, hvortil jeg svarede, om han var gal».

Selv holdt Treschow uhyre meget af Brahesborg og kom der tit, i det mindste en gang om året; og når han efter et sådant besøg skrev til Aagaard, var han som regel i glimrende humør og havde meget at berette. Han søgte gerne ud i det fri. Treschow kunne «ikke undvære luft og bevægelse, når sindet skal være frit og oprømt og jeg befinder mig vel». Børnene og børnebørnene skriver han meget om; skønt Wilhelm Treschow næppe var så ivrig en landmand, som faderen kunne have ønsket, fremhævede Treschow gang på gang, hvor godt det hele gik, og navnlig fandt han, at de unge ægtefolk på Brahesborg forstod at skønne på deres lykke, hvilket efter hans syn var det vigtigste i hele tilværelsen. Brahesborg var et hvilested for Treschow, sammenlignet med København, hvor forretninger og politik, besøg og selskabelighed slugte hans tid; men naturligvis fulgte han bedriften med den mest levende opmærksomhed, diskuterede ivrigt høstudbyttet med Aagaard og var optaget af at bringe det mest mulige ud af godset, selv om problemerne med det norske gods hvilede nok så tungt på ham.

Desværre er alle de breve, Treschow i tidens løb sendte til Brahesborg, gået tabt, og det er derfor ikke let at fastslå, hvor mange af forbedringerne der skyldtes hans eget initiativ, men der kan ikke være tvivl om, at de afgørende beslutninger er taget af ham selv. Omkring 1840 kom der fart i mejeridriften på Brahesborg. Efter en del diskussion med Aagaard og andre godsejerbekendte om, hvor man kunne få fat i en brugbar mejerist, fik Treschow fat i en holstener til at lede det. Folkene på Brahesborg kunne i begyndelsen ikke forstå hans sprog, så at Andrea Treschow måtte ned i mejeriet klokken 4 om morgenen; men udbyttet blev langt større end under forpagtning. Fremdeles fik Treschow anlagt teglværk, «som næsten er magnifikt», ved Vistorp dam. Og i 1840'erne gik han i gang med sin hovedplan: herregårdsmarkerne skulle udvides og derpå deles i to ved anlæg af en større avlsgård. Samtidig ville han have hoveriet afviklet og bønderne gjort til arvefæstere; ved denne omlægning kunne han tillige inddrage jord under herregårdsmarken.

I april 1844 regnede Treschow med, at denne omlægning ville øge indtægterne kendeligt og skaffe ham ca. 300 tønnder land, hvoraf det meste skulle lægges under den kommende avlsgård. Han talte allerede om at få kampesten og tømmer sendt til Fyn fra Larvik — købmanden i Assens «tager en skammelig pris for det tømmer, han leverer». «Det skulle være mig særdeles kært, om bønderne ville gå ind på mit forslag om arvefæste, men jeg tvivler næsten derom, thi de mangler resolution. Mine ufravigelige betingelser er, at de skal give 300 rd. for tønnde hartkorn og af hver tønnde endvidere svare 4 tønnder byg årlig, som ville beløbe sig til circa 2.000 tønnder».

Treschow fandt selv, at det var «ganske billige vilkår», han tilbød fæstegårdmændene; men de ville ikke. «. . . de siger, at det i året 1830 blev dem tilbudt at købe deres gårde for 400 rd. pr. tønnde hartkorn, og jeg svarede dertil, at om så var, så har de handlet som nogle tosser ved ikke dengang at have taget imod tilbudet, og at de nu om andre 14 år endnu mere vil fortryde ikke at have antaget det, der nu gjordes dem». «. . . dette slags folk har deres egne meninger, på hvilke al klogskab og, som jeg tror, ofte deres egen fordel strander».

Treschow trøstede sig imidlertid med, at selv om en samlet ordning ikke lod sig gennemføre, kunne det blive til hans fordel, at sagen trak ud. Et par af de sidste bondeejendomsgårde blev solgt i 1844, og samtidig var Treschow kommet så vidt, at lånet på 100.000 rd. i overformynderiet var afviklet. Og i de følgende år steg kornpriserne. Allerede juli 1845 blev tre gårde solgt til arvefæste, og nu lå prisen mellem 380 og 420 rd. pr. tønne hartkorn, foruden kornafgift, og de følgende år gik det videre. I slutningen af 1846, hvor Aagaard tumlede med lignende problemer på Iselingen, skrev Treschow til ham, at «arvefæstevæsen lader sig jo ikke fremtvinge, men det kommer nok». Det gjorde det i hvert fald på Brahesborg: 1846—48 var der 21 gårdmænd, der blev arvefæstere — vilkårene lå stadig over, hvad Treschow havde tilbudt i 1844 — og på samme tid blev gårdmandshoveriet afviklet mod årlige afgifter, der svingede med kapiteltaksterne; i 1850, da hoveriafløsningsloven gennemførtes, var der kun en gård tilbage med hoveripligt, og det skyldtes, at der var proces om sagen.

I det store og hele fik Treschow da gennemført, hvad han ville. 1846—47 var den nye avlsgård, *Vilhelmsborg* kaldet, under opførelse. Oktober 1846 skrev Treschow til Aagaard, at to af bygningerne — det må have været stuehuset og hestestalden — var færdige, og der var sluttet akkord om opførelse af kostald og tærskelade for 1847. «Den nye gård vil, når alt bliver samlet, få henved 400 tønner land, men det vil tage tid, thi jeg vil ikke udakkordere de fæstere, fra hvis gårde de 150 tønner land skal tages. Det bliver en smuk gård —». Endnu inden *Vilhelmsborg* var færdig, blev den — ved kontrakt af 3. marts 1847 — bortforpagtet til avlsforvalteren å Brahesborg, Hans Hansen; den omfattede da ca. 240 tønner land, og forpagtningsafgiften sattes til 1400 rd. plus 462 tønner byg beregnet efter kapiteltakst. I 1844 havde der været tale om, at Wilhelm Treschow skulle forpagte Brahesborg, men det endte med, at han fortsatte med at bestyre godset som hidtil.

Skønt fæstevæsen altså i vid udstrækning viderebestod, havde bedriften i høj grad skiftet karakter i de år, Treschow havde ejet Brahesborg. I 1854, da han overdrog det store gods til Wil-

helm Treschow, var det i forhold til 1828 blevet formindsket med flere hundrede tønner hartkorn, men til gengæld var godset gældfrit og i god stand; hoveriet var afløst for gårdmændene, og af de ca. 500 tønner hartkorn bøndergods (ny matrikel) lå 196 under arvefæstegårde. Ved koncentration af bedriften og rationel udnyttelse af de gode konjunkturer var godsets værdi og økonomiske slagkraft blevet meget væsentligt forøget. Vender man sig nu fra Brahesborg til Treschows norske godsbesiddelser, vil man se en tilsvarende udvikling, kun at bedriften her og den økonomiske risiko var langt større.

## «Det forrige grevskab Laurvigen»

---

I efteråret 1835 gjorde Treschow sin anden store gods erhvervelse. Han overtog Fritzøe jernværk sammen med de andre produktionsanlæg og vidtstrakte godsområder, som hørte til det tidligere grevskab Laurvigen i Sydnorge. Dette må have været den største og dristigste pengeanbringelse, Treschow har foretaget. Ejendommen var kæmpemæssig, men den var i yderst dårlig stand og krævede stor kapitalindsats, hvis den skulle udnyttes rigtigt. Det lykkedes Treschow at genrejse bedriften og udvide den stærkt; Fritzøe kom til at volde ham svære bekymringer, men endte med at give ham stor rigdom.

En dansker, der første gang kommer til Larvik, kan godt blive lidt overrasket. Egnene syd for byen, ud over Brunlanes, gør et næsten dansk indtryk; der er jævnt og åbent terræn, selv om klippekuderne stikker frem enkelte steder, naturen er smilende og mild, og der er bøgeskov. Larvik by virker derimod ganske norsk. I det østlige af Larvikfjorden udmunder *Numedals-Lågen*, der oprindelig har givet Larvik navn; den 340 km. lange elv kommer helt oppe fra Hardangerviddens, passerer Numedal og Kongsberg og har i tidens løb ført mængder af tømmer til Larvikfjorden. Længere vestover har man *Farris-elven*, som er afløb for det langstrakte Farris-vand nord for Larvik. Farris-elvens løb ned til fjorden er ganske kort, men stejlt; en fortræffelig energikilde. Omkring den er Larvik by vokset frem, støttet til handel med tømmer og jern.

*Fritzøe* (Fresje) gård lå oprindelig ved Farris-vandet lige nord for nutidens Larvik. Efter 1500, da Norge svang sig op på trælasteksport og begyndte jernproduktion i større stil, var *Fritzøe* midt-

punktet i et stort godskompleks. Farris-elven egnede sig fortræffeligt til savværker og møllebrug og hammerværker; 1539 omtales vandsave ved Farris-elven, og omkring 1600 vides der at have været jernproduktion. I 1500- og 1600-tallet ejedes Fritzøe af slægter som Jernskæg og Lange, som desuden sad inde med storgårde i omegnen som *Brunla* og *Halsen*; 1670 gik ejendommene over til statholderen i Norge, *Ulrik Frederik Gyldenløve*, som i den følgende tid fik samlet et kæmpemæssigt gods af de omliggende herreders jord. 1671 fik han sin halvbroder Christian 5. til at oprette *grevskabet Laurvigen*; herefter stod Gyldenløve som kronens øverste repræsentant på stedet, med domsmagt og ret til bødeindtægter, med andel i skatteindkomster og tiender, med toldfrihed og store økonomiske privilegier, navnlig med hensyn til jernindustri og tømmeropkøb. Med det gode og det onde fik Gyldenløve samlet store dele af grevskabets jord under sin besiddelse og sikrede sig trækulleverancer og kørselsarbejde fra leilændingene. Greven beherskede og styrede også den lille Larvik by, som hidtil kun havde været et ladested, men nu i 1671 fik købstadprivilegier. Tømmeret blev savet og eksporteret; jernet gik overvejende til det indenlandske marked, ikke mindst til militæret.

Selv efter moderne begreber var det en kæmpemæssig bedrift, greverne af Laurvigen rådede over, og de fortsatte med at udvide godsområdet helt op til omkring 1750. Men greverne selv boede som regel i Danmark, og nogle af dem forstod at bruge alle godsindtægterne og mere til. Forøvrig måtte der gå store summer både til produktionsanlæg og til administration. I 1783 uddøde Gyldenløves mandslinie, og grevskabet gik over til slægten Ahlefeldt. Det var allerede da behæftet med stor gæld og administreredes slet; en stor del af indtægterne bortforpagtedes, og det var ikke greverne, der tjente på det system. Bestikkelse og under-slæb synes at have trivedes ganske frodigt; sognepræst Stephansen, der sad i Tjølling efter 1800, hævder, at «eieren blev som oftest af smiger og kryberi således forblindet, at han lidet eller intet kunne blive klog på. Imidlertid gik tabet ud over eieren — hvad idelig kassemangel og enkeltes rigdom noksom godtgjorde». Nu er der vel næppe sket større skade ved, at godseieren nede i Dan-



mark fik lidt færre penge at rutte med, og at der til gengæld kom lidt flere penge i lommen på dem, der i virkeligheden ledede godset. Men det havde været nok så heldigt for bedriften, om der havde været en ejer, der boede på stedet eller dog i det mindste sørgede for ordentlig kontrol med tingene.

Grev *Frederik Ahlefeldt-Laurvig* overtog ved sin faders død 1791 både Laurvigen og grevskabet Langeland, men der fulgte en gæld med på henved 1 million daler, og det lykkedes grev Frederik at fordoble den på ret få år; han var ødsel ud i det rent fantastiske, absolut umulig i alt, hvad der hed pengesager, og han måtte inden længe søge statens hjælp. Staten var villig til at købe hans norske gods; kronprins Frederik havde alle dage sat pris på Ahlefeldt, og rentekammeret håbede vistnok på, at Laurvigen kunne drives med fordel. 1805 overtog den danske konge derfor grevskabet Laurvigen for 920.000 kurantdaler, plus 1.000 speciedukater i «nålepenge» til grevinden. For en del af købesummen oprettedes det ahlefeldt-laurvigske fideikommis.

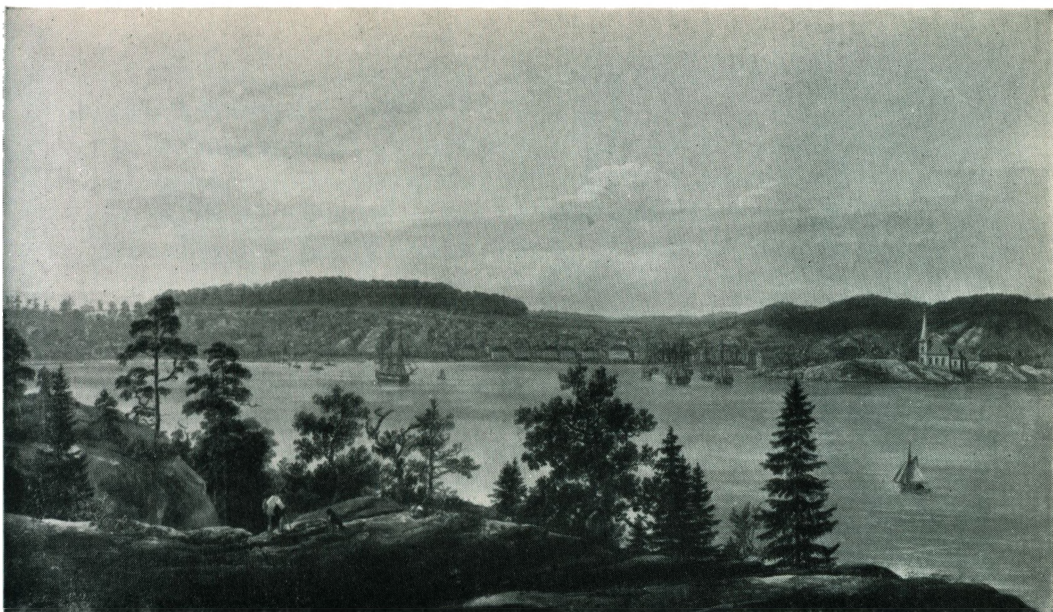
Men hvis embedsmændene i København havde håbet, at staten kunne få store indtægter af grevskabet, tog de ganske fejl. Administrationen var vanskelig at kontrollere fra København og krævede en hærskere af embedsmænd. *Jacob Sverdrup* skrev senere, at bestyrelsen af godset havde været retskaffen nok, men man drev alt kongeligt, det vil sige uden al økonomi. Så kom 1814 og afståelsen af Norge. Det blev bestemt i en hemmelig paragraf i Kielfreden, at grevskabet Laurvigen skulle forblive den danske konges ejendom, men kongen var bundet til at afhænde det inden seks år efter freden. Efter de erfaringer, man havde gjort, var embedsmændene i rentekammeret villige nok til at sælge; spørgsmålet var bare, hvordan man kunne finde en køber, der havde kapital nok til at overtage en så stor ejendom og mod til at løbe risikoen. Bedriften var i tilbagegang, og det var mere end tvivlsomt, om den norske stat ville gå med til at opretholde de gamle privilegier fra enevældens tid, rent bortset fra, om stortinget overhovedet ville anerkende den danske konges ret til godset ifølge Kielfreden. Men endnu var konjunkturerne gode, og det var vel i tillid til de høje jern- og trælastpriser, at en kreds af Larvikborgere viste interesse for at købe ejendommen.

Efter forskellige forviklede forhandlinger og nogle skuffelser lykkedes det da i 1817 at få solgt grevskabet til et konsortium fra Larvik. Deltagerne var den hidtidige amtsforvalter *Michael Falch*, provst *Johan Frederik Sartz* og kasserer *Børre Gether*. Sartz' broder, købmand *Mathias Sartz*, deltog oprindeligt i købet, men trak sig ud af konsortiet i 1820. Den ahlefeldt-laurvigiske fideikommiskapital, der ved afdrag fra den danske stat var sunket noget og nu ansattes til 343.012 speciedaler (sedler), skulle blive stående i godset som uopsigelig pantegæld i første prioritet. Desuden skulle de nye ejere i løbet af fem år betale den danske stat 155.000 sølvspecier, hvoraf  $\frac{2}{3}$  kunne leveres i tømmer og jern. Det var ikke nogen overskudsforretning for den danske stat — man regnede med at have sat ca. 25.000 speciedaler til ved den handel — men staten havde, især ved kornleverancerne til godset, alene fra sommer 1816 til sommer 1817 haft et tab på 200.000 danske rigsbankdaler sedler; det var på den tid, da kornpriserne kulminerede. Og desuden havde man jo ikke lang frist til at få salget i orden, så det var «højst ønskeligt, at grevskabets salg kunne ske jo før jo hellere», som rentekammeret bemærkede i sin forestilling til Frederik 6.

Man mente da i København at have reddet, hvad reddes kunne, af alt det, der var sat på spil ved overtagelsen i 1805. Var fristen på de seks år udløbet, måtte man formentlig have afhændet ejendommen ved auktion, og det ville sikkert under de bestående forhold og med et gods af det format have givet en uhyggeligt lav salgspris. Man håbede at være sluppet nogenlunde heldigt ud af denne besværlige affære. Så meget desto større blev skuffelsen og ærgrelsen i København, da det viste sig, at vanskelighederne nu først rigtig var begyndt.

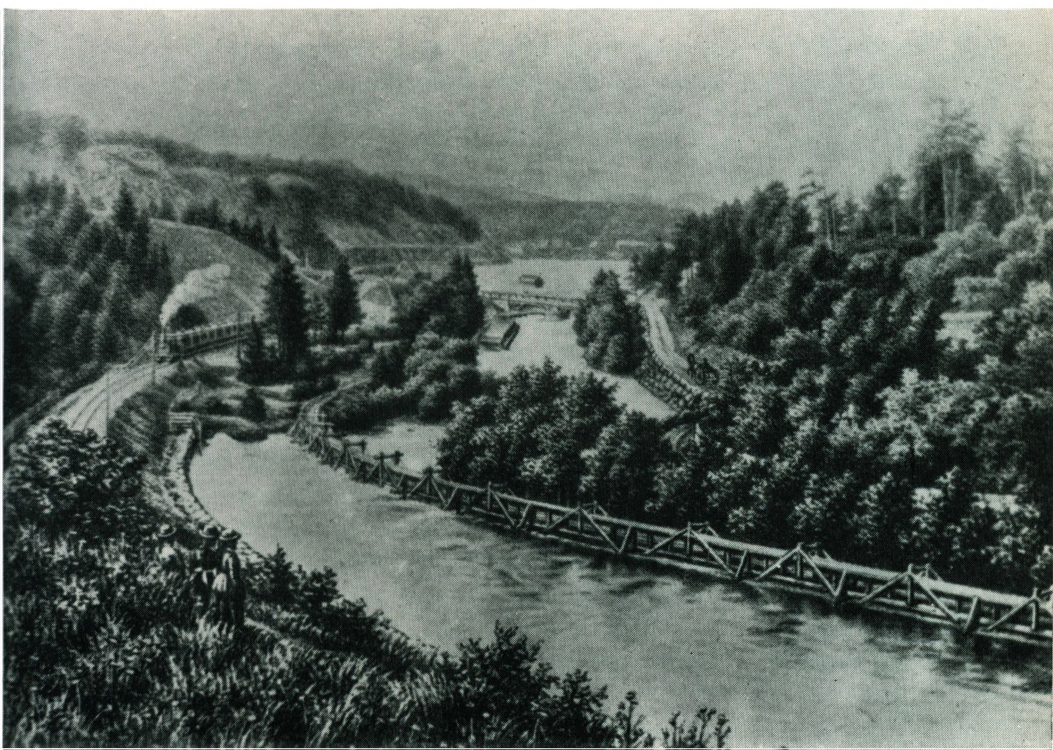
---

Den vigtigste del af det store foretagende var på dette tidspunkt jernværket. Grevskabets vigtigste malmgruber — *Bråstad*, *Torbjørnsbo*, *Klodeberg* — lå helt nede ved Arendal, og herfra blev malmen sejlet til Larvik; det meste blev transporteret op til



J. C. Dahl: Larvik 1835

(Maleri på Fritzøehus.)

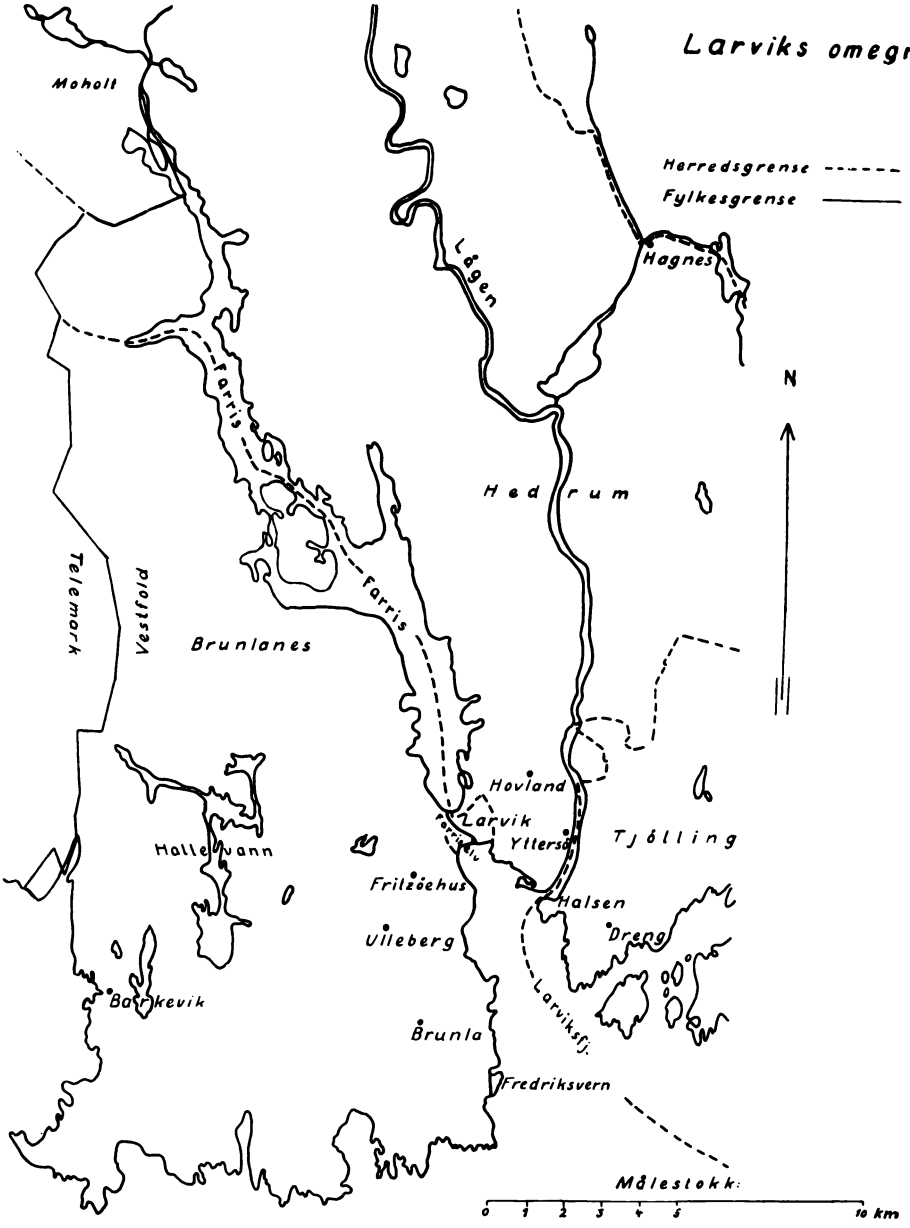


Farriselven

(Tegning fra 1880'erne.)

Larviks omegn

Harredsgrense - - - - -  
Fylkesgrense ————



N  
↑

Målestokk:  
0 1 2 3 4 5 10 km

Farris-vandet og sejlet videre mod nord til masovnen ved *Moholt*: her oppe i skovdistrikterne kunne der skaffes trækul til udsmeltingen. Så gik råjernet tilbage til hammerværkerne ved Farris-elven eller ved Hagenes øst for Lågen. Et mindre masovnanlæg fandtes ved *Barkevik* i det sydvestlige Brunlanes; det havde i sin tid leveret en del støbegods, men her kneb det med at skaffe tilstrækkelig trækul. Foruden stangjern leverede værket kanoner og kugler, spiger, søm og en mængde andre jernvarer, men produktionen krævede et kæmpestort opbud af arbejdskraft og svære transportudgifter, værkerne var desuden i dårlig stand, og der fremstilledes ikke så mange varer som før 1800.

Over for hammerværkerne ved Farris-elven lå savbruget, den anden hovedpille i godsets økonomi. Dertil kom to kornmøller, teglværk, store lagerbygninger og omfattende grunde i og ved Larvik, og endelig de vældige godsarealer, der strakte sig ud over de omliggende herreder. Der var store skovområder, cirka 180 skippund tunge, hvis trækul- og tømmerleverancer var uundværlige for værkerne; men dertil kom omkring 320 skippund såkaldt «skovløst gods», der ganske vist ikke var fuldstændigt ryddet for skov, men dog uden væsentlig betydning for værkernes råstofbehov. 182 skippund af det skovløse gods lå i Sandeherred, Tjølling og Tjømme, resten nærmere i Hedrum og Brunlanes. Leilændingene var ikke velstående, men bygslen gjaldt for bondens og hans enkes livstid, og juridisk set sad leilændingene ganske trygt. De betalte indfæstning og en årlig afgift, og mod betaling skulle de yde trækulleverancer og kørsler; men de havde ret til en del skovhugst, og i disse forfaldsår overskred de gladelig deres ret. Som helhed gjaldt, at det ville være meget fordelagtigt at afvikle hele leilændingsystemet på det skovløse gods og oprette selvejergårde, selv om man måtte give brugerne læmpelige afdragsvilkår. Der var ikke tvivl om, at det hele ville blive bedre udnyttet, når bønderne fik selveje, og grevskabet havde, som forholdene lå, ikke rimeligt udbytte af sin ejendomsret. Men de nye ejere kunne ikke sælge løs uden tilladelse fra den danske stat, der var panthaver i godset og kunne modsætte sig, at det forringedes. —

Der rejste sig utvivlsomt nogen uvilje og skepsis blandt de



gode borgere i Larvik, da Falch, Sartz og Gether blev grevskabs-ejere. Vistnok var de nye ejere vokset kendeligt i egen bevidsthed ved at blive herrer over Gyldenløves gamle gods. Folk morede sig med at kalde dem for «grevlingene», fordi de syntes at ville spille grever i lommeformat, og det øgenavn er blevet hængende ved dem. Der lå nok en god portion misundelse bag, men den var egentlig ilde anbragt. Kun med stor kapitalkraft og forretningsdygtighed og ved meget håndfast administration kunne man have tjent større summer på ejendommen i de følgende år; jernpriserne faldt, England havde præferencetold for kanadisk trælast, Danmark var blevet toldudland. Og dertil kom nu, at den norske stat underkendte de gamle grevskabsprivilegier, således toldfriheden; de nye ejere tog proces, men tabte. Derefter begyndte leilændingene at nægte at betale jordebogsafgifterne ud fra den betragtning, at når staten underkendte grevskabsrettighederne, var de heller ikke bundet mere. I den afgørende sag endte bønderne ganske vist med at tabe (november 1835); men det hele havde forvoldt svære tab og procesomkostninger for ejerne. Grevlingene havde svært ved at hævde deres autoritet. Alle vidste, at folk udnyttede grevskabets skove uden fjerneste hensyn til ejernes ret. Flere gange gik værkerne i stå på grund af vandmangel eller fordi vinterføret, hovedforudsætningen for kultransporterne, svigtede. Det var ting, der erfaringsmæssigt kunne indtræffe ved en bedrift af den art, men grevlingene havde svært ved at bære tabene. De manglede kapital og udnyttede skovene hårdt; men under de bestående forhold var det dog noget, at de overhovedet klarede at holde bedriften i gang.

Det er ganske forståeligt, at det kneb for grevlingene med at overholde deres forpligtelser over for den danske stat. Til at begynde med gik det endda. De fik afbetalt en del af de 155.000 sølvspecier ved jernleverancer til Admiralitetet, og de slap foreløbig for at forrente den ahlefeldt-laurvigske fideikommiskapital, fordi man nede i København ikke kunne få fastslået, om betalingen skulle ske til staten eller til fideikommisset. I 1820 viste staten grevlingene den tillid at fritage dem for deres retsbeholdende kautionsforpligtelser; men omtrent samtidig begyndte det at svigte med betalingerne, og i 1822, da alle de 155.000 sølvspecier

skulle have været afdraget, var der kun ydet godt 85.000, udelukkende i naturalier. Michael Falch, den tidligere amtsforvalter under den danske konge, synes at have regnet med, at den danske stat ville vise sig hensynsfuld: grevlingene havde dog afdraget en del, de kunne henvise til de store, til dels uforudsete vanskeligheder, de havde fået at kæmpe med, og forresten kunne de temmelig roligt gå ud fra, at staten ville betænke sig to gange, før den greb til skarpe forholdsregler. Det var ikke let at føre proces i et fremmed land, når man skulle støtte sig til hemmelige bestemmelser i den upopulære Kielfred. Og selv om staten nåede at overtage ejendommen igen, kunne den vanskeligt få noget ud af den; efter traktaten havde den ikke lov at beholde den, og det syntes udelukket at finde en køber, der kunne klare det bedre end grevlingene.

Hvad enten det nu skyldes skikkelighed eller bitter nødvendighed, viste den danske stat til at begynde med megen langmodighed mod grevlingene. Tonen i regeringsakterne fra begyndelsen af 1820'erne er ret venlig og forstående. Så kom imidlertid spørgsmålet om det ahlefeldt-laurvigiske fideikommis frem. Fideikommisbesidderen og især fideikommissets kreditorer havde protesteret mod ordningen af 1817: de ville have sikkerhed for kapitalen hos den danske stat, ikke hos grevlingene. Staten prøvede at tage proces, men tabte. Følgelig måtte grevlingenes panteforskrivning laves om: de uopsigelige 343.012 speciedaler skyldte de ikke længere til fideikommisset, men til den danske stat. I 1822 udformet staten nu en nogenlunde lempelig plan for afbetaling af restancerne af de 155.000 sølvspecier og for de hidtil ubetalte renter af fideikommiskapitalen. Grevlingene turde ikke åbenlyst sige nej, men de tøvede med at udstede den nye obligation for fideikommiskapitalen; og de sendte nok jern til København, men ikke tilstrækkeligt til at dække afdragene og renterne.

Man kan ikke bestride, at grevlingene havde uheld med sig. De overtog en dårligt administreret ejendom og vandrede med den lige ind i en svær lavkonjunktur. De kæmpede med at afvikle en gæld i sølvspecier på et tidspunkt, hvor den norske valuta stod lavt, og siden, da fideikommiskapitalens forrentning blev til alvor, bedredes den norske kurs, højst uheldigt for dem, da denne

del af gælden lød på sedler. De kunne måske have rejst kapital ved at sælge skovløst gods, men det turde den danske stat ikke give dem lov til. Dertil kom så endda, at grevlingene ikke styrede godset dygtigt, de samarbejdede dårligt og var hver for sig mest interesseret i at presse penge ud af godset, snarere end at få bedriften genrejst.

Da nu staten pressede på for at få en samlet ordning af gældsforholdet, svarede grevlingene med en række modkrav: erstatning for de tabte privilegier, gunstigere beregning af jernvarernes pris, nedskrivning af fideikommiskapitalen, erstatning for procesomkostning o. s. v. Staten ville såre nødig tage en proces om de spørgsmål i Norge, og det var grevlingene ganske klare over. Deres befuldmægtigede i København, overauditør *Lassen*, skrev i 1827 til justitsråd *Johnsen* i statsgældsdirektionen, at ejerne havde fuld tillid til kollegiets retfærdighed, men de var heller ikke bange for at lade det komme til proces. Helst så de en nedskrivning af gælden og lempelig afvikling. *Lassen* slog på, hvor besværligt det var for staten at stå som kreditor over for privatfolk i et fremmed land, «mod hvem den af flere grunde mulig ikke ønsker at bruge den strengeste medfart». Han skrev også, at hvis det kom til proces, og ejerne tabte, ville de sikkert efterlade ejendommen i en sådan stand, at der skulle meget store kapitaler til at ordne den; iøvrigt kunne jo hele kapitalen gå tabt, hvis det kom til krig mellem Norge og Danmark — så han fandt, at statsgældsdirektionen måtte anse sig for heldig, hvis den kunne slippe ud af denne sag selv «med stort offer»; hvad grevlingene tilbød, var derfor særdeles gunstig for den danske statskasse.

Der ser ud til, at det er disse krav og denne holdning, der har forspildt grevlingenes goodwill i København. Statsgældsdirektionen var forbitret, så meget mere, som den ikke godt kunne bruge magt uden at lide svære tab. Så var det — i august 1827 — at sagen blev overdraget til en «betroet mand»: *Treschow*. Han var alligevel i Norge på det tidspunkt, og statsgældsdirektionen skrev i sin forestilling til *Frederik 6.*, at man vidste ingen, «i hvis hænder man med mere tillid kunne ønske sagen». *Treschow* skulle forhandle med ejerne og nå en så gunstig og sikker



ordning som muligt. I en uofficiel skrivelse til Treschow fremhævede direktionen, at man hidtil havde behandlet ejerne «med megen liberalitet og lemfældighed», og man harmedes over de påstande, de havde rejst: de måtte jo dog selv være aldeles klare over, hvor grundløse deres krav var, og det skulle Treschow understrege over for dem. Ville de ikke gå ind på en række nærmere bestemte betingelser — delvis imødekommende, idet staten opgav visse rentekrav — skulle Treschow sørge for, at der blev anlagt sag mod dem. Hvilken fremgangsmåde han ellers ville anvende, overlod statsgældsdirktionen «med fuldeste tillid» til hans eget skøn, «thi helst ønskede man sagens mindelige afgørelse. Om sagens fremgang ser man med længsel Deres indberetning i møde». Det er ikke til at tage fejl af: statsgældsdirktionen var i knibe.

---

Treschows ankomst må have været mindre behagelig for grevlingene. Han skaffede sig en række oplysninger — skrev han til Møsting — «om grevskabets forhold og om de såkaldte grevlinger, hvilke ikke var meget opbyggelige». Overbirkedommer *N. C. Nilsen* — «en tro og ærlig jyde», skrev Treschow — sagde sin mening om grevlingene lige ud, og den har næppe været gunstig. Treschow forhandlede i Kristiania med Falch og Gether, «thi hans højærværdighed, provsten Sartz, tåler ikke at køre; og i tre dage har vi nu, til liden fornøjelse for mig; spillet de uadskillelige» (Heibergs stykke havde netop haft premiere). «Jeg har talt meget åbenhjertigen med dem og således været nødt til at sige dem mange og drøje ubehageligheder; men det har alligevel lykkedes mig at komme i besiddelse af deres hele fortrolighed, så deres håb og trøst så at sige nu står mere til mig end til kongen og statsgældsdirktionen. Jeg skylder sandheden at erklære, at det, efter min mening, meget mere mangler dem på evne, end på vilje, og det gjorde mig virkeligen ondt, da Falch, ved den foreløbige afsked vi tog, nær havde fået ondt».

Grevlingene erklærede, at de ikke var i stand til at opfylde de krav, der blev stillet; men de håbede at nå et gunstigere

resultat gennem fortsatte forhandlinger, og da Treschow ikke kunne blive i Norge, kom Falch til København. Man tør formode, at Treschow til fulde har evnet at skræmme grevlingene. I en ret ynkelig skrivelse opgav Falch på egne og medinteressenters vegne al modstand, stillede sagen aldeles i statsgældsdirektionens afgørelse og indskød sig under kongens nåde. Nu havde han, skrev han, i ti år håbet på bedre konjunkturer og redeligt stræbt efter at opfylde forpligtelserne, men uden held. — Statsgældsdirektionen bad Treschow, om han ville føre de egentlige forhandlinger med Falch under hånden og se at finde ud af, hvor meget ejerne virkelig formåede at yde.

Således kom man til en aftale, som blev godkendt af Frederik 6. i november 1827. Statsgældsdirektionen skrev i sin forestilling, at da man ikke havde nogen køber til godset, var der ikke meget vundet ved at tvinge de nuværende ejere bort eller tvinge dem til at underskrive uopfyldelige vilkår. De havde afviklet det meste af de 155.000 sølvspecier, og resten lovede de at ordne inden udgangen af 1828, hvad de også gjorde. For den tidligere fideikommiskapital med påløbne renter måtte de udstede en panteobligation på 367.000 speciedaler. Treschow havde formet ordlyden: dersom renterne udeblev tre måneder efter forfaldsdag, skulle «kapitalen selv uden opsigelse, rettergang og dom straks være forfalden til skadeløs betaling, og kreditor være berettiget til at fordre det ved nærværende obligation stillede pant sat til offentlig auktion, for såvel i auktionssummen, som i tilfælde af dennes utilstrækkelighed, i vore øvrige ejendele at erholde skadesløs betaling af kapital, renter og alle pågående omkostninger, hvorved den os muligen efter loven tilkommende løsningsret skal bortfalde.»

Her var grevlingene blevet bundet så fast, som det vel overhovedet lod sig gøre. Det kan bemærkes, at statsgældsdirektionen på sin side viste en del imødekommenhed — ved en opgørelse af gælden regnede man ud, at staten ved ordningen af 1827 frafaldt fordringer på 116.000 speciedalere — men de vilkår, grevlingene underskrev, var naturligvis langt hårdere end dem, de oprindeligt havde håbet på, og har måske virkelig ligget over deres ydeevne, som forholdene udviklede sig for dem. Særdeles farligt for grev-

lingene var, at statsgældsdirektionen havde fået et yderst ugunstigt indtryk af dem og herefter var meget betænkelig ved alt, hvad der kunne mindske sikkerheden for pantefordringen.

---

Den nye panteobligation skulle tinglyses i Norge, og der skulle foretages en almindelig vurdering af godset. Statsgældsdirektionen var bange for, at grevlingene i deres pengemangel skulle ødelægge skovene endnu værre end hidtil, og måtte da have en opgørelse, således at fremtidig ødelæggelse kunne påvises for retten. Overhovedet havde staten brug for en pålidelig mand på stedet, dels til at kontrollere vurderingen, dels til at forhandle med grevlingene og holde dem til ilden. Treschow blev stående som mellemmand mellem grevlingene og statsgældsdirektionen, men da han normalt var i København, fik han med direktionens billigelse Georg Sverdrups yngre broder, Jacob Liv Borch Sverdrup, til at fungere som sin tillidsmand over for grevlingene og ordne vurderingen af godsets ejendomme.

*Jacob Sverdrup* (1775–1841) var en af Norges dygtigste landbrugskyndige. Han havde bestyret Jarlsberg grevskab fra 1812 til 1825 og derpå oprettet Norges første landbrugsskole i Nedre Sem. Trods familieskabet havde han og Treschow hidtil ikke haft meget at gøre med hinanden, og han blev aldrig Treschows nære personlige ven på den måde som broderen. De var begge midaldrende mænd, da Laurvigen-problemet førte dem sammen, og deres forbindelse blev i første række af forretningsmæssig art, men de fik stor tillid til hinanden og gensidig respekt.

Sverdrup var ikke bare fremragende sagkyndig, han var en myndig og bestemt natur og vurderede skarpt uden personlige hensyn. Han blev oprørt ved at se, hvorledes ejendommene under det forrige grevskab blev bestyret, og der er vist ingen, der har dømt grevlingene så hårdt som Sverdrup. Allerede før ordningen 1827 havde han erklæret, at andre norske jernværker klarede sig godt nok, hvis de blev fornuftigt ledet; grevlingene klarede det elendigt efter hans opfattelse, men han frarådede at drive dem bort, for man kunne sikkert ikke finde solide købere til

den ejendom: «købere, for at drive den på rov, skal ikke fattes; men da kan den ene Snydenstrup være så god som den anden». Da Jacob Sverdrup kom i gang med at bese godsets skove, blev udtalelserne endnu skarpere. Han hævdede, at grevlingene krævede aldeles uforsvarlige kulleverancer fra skovene og lod dem hensynsløst forhugge for at opveje de lave tømmerpriser; 1828 skrev han, at skovene i Hedrum i de sidste ti år var blevet forringet til den halve værdi. Gether, mente han, var klar over, at det i det lange løb var umuligt at holde ejendommen, og søgte derfor bare at få det mest mulige ud af den, mens tid var; Falch derimod troede, at man kunne klare sig igennem og få udsættelse med betalingerne til den danske stat, og når så renterestancerne var vokset op i det umulige, fik man dem nok eftergivet. Sverdrup erklærede derfor, at panthaveren måtte gribe ind hurtigst muligt, inden renterestancerne voksede for højt; hvis staten overtog ejendommen igen og satte en udstykning i gang, kunne den nok undgå tab. Men han forudså, at hvis grevlingene kom under vejr med, at staten havde tabt tålmodigheden og ikke gav henstand længere, ville de udplyndre ejendommen til det sidste. Sverdrup gik så vidt som at kalde dem lumske og utaknemmelige bedragere.

Over for denne voldsomme kritik må det dog fremhæves, at grevlingene i de første år efter 1827-ordningen bestræbte sig på at betale, hvad de skulle. Men det stod ikke godt til. Sartz vides i 1828 at have arbejdet på at få ejendommen solgt til en engelsk køber, men det var lige så svært for grevlingene som det ville være for den danske stat. Tanken om, at staten skulle overtage godset og udstykke det, turde man ikke indlade sig på i København; var det vanskeligt at få et enkelt interessentskab til at overholde sine forpligtelser, hvordan ville det så gå, hvis man skulle til at indkræve renter og afdrag fra flere hundrede jordbrugere?

Men jo mere Sverdrup kom ind i forholdene, desto klarere blev det for ham, at der måtte gøres noget; de bestående forhold var til skade både for godset, for den danske stat og for grevlingene selv, der på længere sigt ikke kunne komme ud af uføret. Sverdrup mente, at den bedste udvej var at få interessentskabet

opløst og godset delt i tre stykker; når grevlingene hver fik sin egen del, ville rovdriften rimeligvis ophøre. Værkerne måtte deles og ligeledes jordbesiddelserne, hver skulle have sin part af det skovløse gods og sin del af pantegælden, og så skulle man se at få det skovløse gods afhændet; det var den sikreste måde at rejse kapital på. For hvert skippund tunge, der blev solgt, skulle en del af gælden afdrages i København; hvad der blev tilbage af gæld, når det skovløse gods var solgt, kunne så afdrages på lempe- lige vilkår. Ved denne ordning kunne grevlingene reddes og staten sikres, og navnlig frembød planen den store fordel, at man kunne få afviklet den ellers uopsigelige fideikommiskapital.

Tanken om at dele ejendommen og frasælge det skovløse gods var naturligvis ikke noget, Sverdrup fandt på. Men således som han fik udformet planen, syntes den at kunne tilfredsstille alle parter; hvis Sverdrup var den, der dømte grevlingene bitrest, var det også ham, der udformede en brugelig plan for at redde dem.

Treschow var først meget skeptisk over for delingstanken og frarådede den. Han troede ikke rigtig på, at man ad denne vej kunne skaffe penge nok til at klare både renter og afdrag. Men da han så det udkast, som grevlingene med Sverdrups hjælp var enedes om i december 1830, skiftede han mening og støttede kraftigt forslaget: statens sikkerhed var uformindsket, fideikom- miskapitalen kunne afvikles, og grevlingene havde selv interesse i at overholde planen og få noget ud af ejendommene, hvorimod det bestående system, der ikke gav dem sikkerhed for at beholde ejendommen, ødelagde alt.

Det har været diskuteret, hvor tidligt Treschow har haft planer om selv at overtage godset. Det ville være underligt, om han ikke fra tid til anden havde overvejet den mulighed, når han havde så meget med godsets anliggender at gøre og iøvrigt var interesseret i at anbringe sin voksende formue i fast ejendom. Men havde han haft bestemte planer om at ødelægge og fordrive grevlingene på dette tidspunkt, havde han dog næppe siddet her i januar 1831 og skrevet en anbefaling for en plan, der ville splitte det skovløse gods ad for alle vinde og sikre grevlingene besiddelsen af resten.

Så vidt man kan se af akterne, var det hverken Treschow eller

Sverdrup, som spændte ben for delingsplanen, men statsgældsdirektionen. At den forlangte at få forelagt en delingsplan, der var udkastet i alle enkeltheder, var rimeligt nok, og man kan forstå, at den var bange for at blive snydt, når det skovløse gods skulle afhændes; i hvert fald var den længe om at tage sin beslutning, og det var så meget mere uheldigt for grevlingene, som årene efter 1830 var meget ugunstige. To år i træk svigtede vinterføret. Jernproduktionen sank katastrofalt: efter en opgørelse fra 1836 gik råjernproduktionen ned fra 7.603 skippund i 1830 til 2.369 i 1835, stangjernet i samme periode fra 3.956 skippund til 2.700, støbegods fra 1.501 til 221 skippund. På samme tid var det, at bønderne i vid udstrækning nægtede at betale jordebogsafgifterne, så det er forståeligt nok, at de arme grevlinge kom i restance over for statsgældsdirektionen, skønt tallene viser, at de netop prøvede at holde stangjernsproduktionen til Admiralitetet oppe.

Således kom det derhen, at statsgældsdirektionen ikke ville lade delingsplanen træde i kraft, før restancerne var berigtiget. Grevlingene på deres side fandt det umuligt at rejse penge hertil, før delingsplanen var trådt i kraft. Så gik sagen i hårdknude, og imens voksede restancerne.

---

Sverdrup har vistnok følt sig noget skuffet over, at hans delingsplan ikke rigtig slog an i København, skønt den dog var den tryggeste udvej også for panthaveren. Og i 1832 kom så grevlingene og fortalte ham, at i fremtiden var det ikke ham, men amtmanden i Bratsberg, baron *Frederik Wilhelm Wedel-Jarlsberg*, der førte forhandlingerne med dem på den danske stats vegne.

Det var rigtigt nok. Wedel-Jarlsberg havde i september 1831 skrevet til den nye danske finansminister, *A. W. Moltke*, og tilbudt sig som mellemmand; han var levende interesseret i at få salget af det skovløse gods i gang, han havde bygslet Brunla under grevskabet og ønskede meget stærkt at få den til selveje. Sommer 1832 akcepterede statsgældsdirektionen hans tilbud. Den kan

have ment, at Wedel-Jarlsberg, der boede så tæt ved Larvik, bedre kunne holde kontakt med grevlingene, få dem til at betale restancerne og få hele sagen på gled; det var jo i hvert fald i hans egen interesse. Men det er påfaldende, at hverken Treschow eller Sverdrup fik nogen meddelelse om ordningen; muligvis har Treschow på dette tidspunkt ikke stået Moltke så nær, som han senere kom til.

Jacob Sverdrup var meget stødt over tilsidesættelsen, og da Treschow gennem ham fik besked om sagen, sendte han et noget køligt brev til statsgældsdirektionen. Han vedlagde Sverdrups brev, hvor der stod, at Sverdrup ikke vidste, hvad grund direktionen havde til utilfredshed, og at han foreløbig havde haft det ud af sagen, «at jeg ved min nidkærhed har til ingen nytte pådraget mig mange uvenskaber». «Da jeg nu således, om just ikke på den sædvanlige vej, har fået min demission», bad han Treschow hjælpe sig til en passende betaling for arbejdet, han havde ydet for den danske stat. — Treschow skrev, at direktionen nok ville undskylde, at Sverdrup «ligesom føler sig noget krænket ved den misfornøjelse, der nu er vist ham», og Treschow tilføjede, at han for sit vedkommende anså sin funktion for slut.

I sit svar strøede statsgældsdirektionen sand på og bad høfligt om, at Treschow og Sverdrup fortsat ville yde deres værdifulde bistand til at få sagen i orden. Men faktisk var Wedel-Jarlsberg herefter primus motor i sagen, og det er givet, at Treschow følte sig dybt krænket.

Sverdrup hjalp dog med endnu i nogen tid. Det gjaldt om at få delingsplanen gennemført og restancerne betalt. Januar 1833 skrev Sverdrup, at han forgæves havde presset grevlingene, truet dem med tvangsauktion og til slut søgt at få dem til at betale bare halvparten af restancerne. De kunne ikke, erklærede de, og det troede Sverdrup heller ikke; det blev ikke bedre, skrev han, så længe de havde ejendommen i fællesskab. «En forandring, hvilkensomhelst, i det bestående synes aldeles nødvendig». Delingen burde gennemføres snarest mulig.

Wedel-Jarlsberg prøvede at støtte grevlingene, så godt han kunne, over for statsgældsdirektionen. Han fremhævede deres svære vanskeligheder og kapitalmangel og gældens forøgelse ved

kursstigningen på norske seddelpenge. Det var sandt nok; men hans ord om, at grevlingene var vindskibelige og dygtige mænd, som havde god forstand på bedriften og førte et sparsommeligt liv, havde nok virket mere overbevisende, hvis Wedel-Jarlsberg ikke samtidig havde fået grevlingene til at love sig Brunla til fri ejendom for en pris af 3.300 speciedaler — et noget påfaldende forhold, da ejendommen (over 9 skippund tunge) vurderedes til 12 à 15.000; imidlertid skyldtes den høje værdi i hvert fald delvis de forbedringer, som Wedel-Jarlsberg selv havde indført.

Statsgældsdirektionen ville gerne bruge Wedel-Jarlsberg, men lod sig ikke lede af ham; da han engang skrev, at han ikke altid ubetinget kunne dele synsmåde med grevskabets ejere, fremkaldte det et par kraftige udråbstegn i margen og formodentlig nogen munterhed i direktionen. Og den delingsplan, man langt om længe fik kongelig resolution på 10. september 1833, viste ikke megen barmhertighed med grevlingene: delingen kunne først træde i kraft, når restancerne var betalt, og dette skulle ske inden 9 måneder.

Tanken var, at grevlingene kunne rejse penge, når de havde fået et officielt tilsagn om deling og ret til at sælge skovløst gods, men det var temmelig håbløst. 3. oktober 1833 skrev Jacob Sverdrup til Treschow: «Nu glør interessenterne yærre på hinanden end djævlø og æreskænder hinanden offentlig. Jeg erindrer ikke, om jeg har sagt Dem, at man til nytår aftvang Gether et regnskab, hvilket han ikke i fire år havde aflagt, og hvorefter han havde en kasseangel af mellem 6 og 7.000 n.specdlr.. Iforvejen havde han pantsat alle sine ejendomme uvedkommende grevskabet. Således kan det ikke hænge længe sammen, og at de om ni måneder betaler alle efterstående renter, tror jeg ingenlunde».

Statsgældsdirektionen kan næppe heller have haft større håb i så henseende. Grevlingene bad om lempeligere vilkår: de skrev, at direktionen naturligvis havde det i sin magt at foreskrive dem de hårdeste betingelser, men betingelserne var ikke til at opfylde. De var bitre i tonen nu, klagede over truslen om tvangsauktion og truede med, at de i så fald ville tage proces og benytte ejendommen til præjudicé for den kommende ejer. I december 1833



gik statsgældsdirektionen ind på, at den største del af renterestancerne kunne vente og afskrives sammen med salget af det skovløse gods; men derved satte man kravet om afdrag pr. skip-pund tunge så højt, at udstykningen synes at have været praktisk talt umuliggjort.

På dette tidspunkt synes Treschow og Sverdrup, så vidt man kan se af akterne, at have været ude af sagen. I 1834 gjorde grevlingene et forsøg på at sælge ejendommen ved auktion, men der meldte sig ikke nogen køber, og det har vel kun haft til formål at demonstrere over for statsgældsdirektionen, hvor lidt den ville få ud af en tvangsauktion. Derefter begyndte de at opstille nye delingsplaner, hvad statsgældsdirektionen mødte med den største mistro og uvilje. Men grevlingene har vel set sådan på sagen, at når staten ikke havde nogen køber og heller ikke kunne vente nogen fordel ved at overtage ejendommen selv, så var faren ikke overhængende. Wedel-Jarlsberg forhandlede med forskellige om køb af godset, blandt andet med Hambro, men det førte ikke til noget.

---

19. juli 1835 underskrev grevlingene en ny delingsplan, som derpå gik til overvejelse i København. Wedel-Jarlsberg anbefalede den; han diskuterede mulighederne for at realisere pantet, men foreslog at forsøge den nye delingsplan frem for dette «yderste eksperiment, og det dels af billighedshensyn til de nutidige besiddere og dels formedelst det uvisse om også en eventuel Liebhaber måtte ville finde sig i at oppebie det endelige udfald af den retssag, som det er at forudse utvivlsomt fra interessenternes side ville i så fald vorde rejst».

Hidtil var Michael Falch mødt op i København, når der skulle føres forhandlinger, men han var syg, og i stedet kom hans søn, fuldmægtig *Frederik Falch*. Wedel-Jarlsberg, som i sine breve stadig mindede Moltke om Brunla, var også i København.

Statsgældsdirektionen må på dette tidspunkt have været led og ked af at forhandle om delingsplaner. Muligvis har grev-

lingene ment, at øjeblikket nu var inde til at opnå afgørende indrømmelser fra direktionen. I hvert fald kom man snart bort fra at tale om deling. 3. august tilbød Frederik Falch at afvikle hele gælden ved en aversionalsum een gang for alle: 400.000 danske rigsdaler, betalt i danske statsobligationer. Med restancer beløb gælden sig på dette tidspunkt til næsten 410.000 norske speciedaler, altså over 800.000 rd., så det var under halvdelen af tilgodehavendet, Falch tilbød. Men det kunne siges, at gælden var blevet urimelig øget ved den norske valutas kursstigning, og det var fristende at få sagen ud af verden. 4. september gav direktionen i hvert fald grevlingene deres hidtil største chance: den akcepterede tanken om en aversionalsum, men forlangte 500.000 danske rigsdaler rede sølv, betalt kontant og på een gang.

Dermed syntes sagen at skulle gå i orden, hvis man kunne enes om en passende mellemvej. Falch skrev 4. september, at han gik med til de 500.000, men ville betale i obligationer — det blev 40.000 mindre med den da gældende kurs. A. W. Moltke indhentede da Frederik 6.s tilslutning til, at halvdelen af summen kunne betales i obligationer. Falch fik besked om det 10. september, og endnu på dette tidspunkt må direktionen da formentlig have regnet med, at det gled i lave, hvor ringe tillid den så iøvrigt kan havde haft til grevlingenes betalingsevne. Frederik Falchs svar 11. september var ikke videre heldigt: han så sig ikke i stand til at gå ind på forslaget, men ville søge at rejse 500.000 rd. i statsobligationer, altså hvad direktionen udtrykkeligt havde afvist som utilstrækkeligt; han ville tage til Hamburg og prøve at skaffe lån og ønskede derfor besked inden en time. Det var et noget ubesindigt ultimatum og temmelig uhøfligt, i betragtning af, at kongens tilladelse skulle indhentes på så kort frist. Alligevel må direktionens svar samme dag have været noget af et chok for Frederik Falch: eftersom han havde afslået direktionens tilbud, meddelte direktionen ham efter kongelig bemyndigelse, at man ikke fandt sig foranlediget til at entrere på hans tilbud, og at man «således anser underhandlingerne med Dem aldeles afbrudt».

Det var Treschow, der var sprunget ind. Han var netop kommet hjem fra en kort rejse til Norge. I sine erindringer skriver

han, at han på dette tidspunkt var ved at erhverve svensk gods, — det var skånske ejendomme, han søgte — og at købet af det forrige grevskab Laurvigen skete «aldeles ved et tilfælde». Det er sikkert, at dokumenterne viser en pludselig og aldeles afgørende vending 10.—11. september. Endnu 10. september er direktionen villig til at bringe ofre for at komme til forståelse med grevlingene, 11. september bryder den af med et så forholdsvist spinkelt påskud som at Falch har prøvet at presse prisen ned med ca. 20.000 rd. Den senere forestilling til Frederik 6. siger, at Treschow meldte sig som liebhaver til godset, mens man endnu forhandlede med grevlingene, og at man gav ham besked, så snart forhandlingerne var strandet. Dokumenterne tyder på, at så snart Treschow har meldt sig, har direktionen grebet det nærmeste påskud for at afbryde forhandlingerne med Frederik Falch. Efter de erfaringer, statsgældsdirektionen havde gjort, har den øjensynlig ikke følt sig forpligtet til at vise nogen form for hensynsfuldhed over for grevlingene.

Treschow kunne tænke sig at overtage statens krav i ejendommen for den samme sum, som senest havde været foreslået Frederik Falch: 250.000 rd. kontant, 250.000 i obligationer. Han ville straks tage til Larvik og tage pantet til brugelighed med henvisning til, at betingelserne i obligationen ikke var overholdt. Og dette måtte gennemføres, inden Frederik Falch nåede hjem til Larvik og fik advaret grevlingene. Treschow skriver senere, at han kun «havde tre timer til at forberede mig, i hvilke meget vigtige ting skulle afgøres»; dampskibet «Prinds Christian» afgik samme dag, og det tog Treschow med, efter at statsgældsdirektionen havde ordnet sagen med en vis hurtighed — endnu ni år efter mindedes direktionen hvorledes «det blev arrangeret i en times tid», efter at kongen mundtlig havde givet sit samtykke. Obligationen blev transporteret til Treschow som hans «fuldkomne ejendom»; han betalte intet vederlag i øjeblikket, men når han kom tilbage fra Norge, var han forpligtet til enten at erlægge betalingen eller byde antagelige vilkår for betalingen eller tilbagetransportere obligationen.

Da Treschow var kommet ombord, fik han tid til at skrive et brev til direktionen, der viser lidt om, hvorledes han selv så på

sagen. Direktionen, skrev han, var gået ud fra, at hvis statskassens interesse ikke skulle forsømmes, «måtte der øjeblikkeligen handles med hurtighed og kraft af en mand, som direktionen havde tillid til, men som, uagtet han handlede i virkeligheden, i det mindste for tiden, for direktionen, dog måtte udføre disse forretninger i sit eget navn». Treschow mindede nu direktionen om, at den havde givet ham frie hænder: han kunne «overhovedet vælge og benytte de retsmidler, som jeg måtte anse for de hensigtsmæssigste og mest betryggende» for statskassen. «Hertil regner jeg også at træffe mulige foreninger med de nærværende ejere om begunstigelser, såfremt de straks og uden proces overgiver ejendommen, hvorom der også af mig er talt.» Treschow ville derfor handle, som om han handlede for sig selv, «med forsigtighed, men uden ængstelighed»; — «har jeg fundet det tilrådeligt at handle uden ophold, gør jeg det». Men han ønskede, at der skulle foreligge et skriftligt vidnesbyrd om, at han ikke ved denne fremgangsmåde bandt sig til selv at overtage godset.

Officielt optrådte Treschow altså som ejer af obligationen, og der kan ikke være tvivl om, at han regnede med at blive godsets ejer, hvis han kunne få antagelige vilkår. Men han havde ryggen dækket: formelt optrådte han på statsgældsdirektionens vegne og kunne trække sig ud af sagen, hvis han foretrak det. Og han forudså betydelige vanskeligheder, siden han på forhånd regnede med at bringe ofre for at få sagen klaret i mindelighed.

Hvor stor opsigt sagen vakte i københavnske kredses, ses af et brev, som J. Th. Suhr skrev til A. F. Tscherning: Treschow var pludselig afrejst; «man siger, at han samme dag afkøbte regeringen dens fordring på Laurvigen grevskab, og at han uopholdeligen vil gøre sin ret gældende over for ejerne». «En af medejerne opholdt sig her i byen» — Suhr eller hans kilde har øjensynlig ikke været klar over Falch juniors stilling — «og da han hørte, at Treschow med dampbåden var afrejst, rejste han straks over land, men Treschow har et godt forspring». En anden reaktion ses af et brev til A. W. Moltke fra Wedel-Jarlsberg: han bad om «nogle betryggende ord fra Deres hånd», nu da der var spørgsmål om at trække sig ud af grevskabsaffærerne;

han stode også nu på «Deres Excellences mig bevågenligst givne løfte, at den lovede afgiftsfrie besiddelse af Brunlaug gård vil blive taget ad notam». Statsgældsdirektionen afviste ham.

---

Obligationen gav Treschow ret til at stille ejendommen til auktion uden opsigelse, rettergang og dom. Men dette var, hvad Treschow netop ikke ville, så lidt som statsgældsdirektionen hidtil havde ønsket at gøre det. Han ville benytte panthaverens normale ret, når debitor har misligholdt aftalen, og tage pantet til brugelighed, således at grevlingene med det samme blev sat ud af ejendommen. Der synes at have været risiko ved sagen i hvert fald på to måder: det ville give svære tab for den kommende ejer, hvis bedriften standsedes for en tid, og det ville sikkert ske, hvis grevlingene fortsatte på ejendommen, indtil tvangsauktion kunne gennemføres; og hvis grevlingene ikke straks blev sat ud, kunne de gennemføre det, som Sverdrup og Wedel-Jarlsberg havde antydnet, og som de selv åbenlyst havde truet med i 1833, ribbe ejendommen fuldstændig. Måske havde de grundlag for en protest i det forhold, at den danske stat i henhold til Kielfreden 1814 ikke havde ret til at forblive ejer af grevskabet, og det kunne måske blive vanskeligt for staten at gennemføre de skrappe bestemmelser i 1827-obligationen, når den gennem næsten 8 år havde ladet restancerne vokse uden at bruge sin ret. Her har man muligvis grunden til, at privatmanden Treschow skulle optræde som obligationens ejer. Havde grevlingene, trods obligationens ordlyd, blot mindste grundlag for at protestere og trække tiden ud med processer, var spillet tabt. Kunne man derimod få dem til opgive proces, udlevere ejendommen og give skøde på den, var det nok nogle indrømmelser værd, selv om panthaverens ret juridisk set var uomtvistelig.

Treschow landede i Horten, tog straks til Sem og talte med Jacob Sverdrup, og han forhandlede også med overbirkedommer Nilsen. 14. september ankom han i øsende regn til Larvik. Han

satte sig i forbindelse med prokurator *Simon Jørgensen*, og de forhandlede sammen hele aftenen. Om morgenen den 15. skrev Treschow hjem til sin søn Michael om, hvordan rejsen var gået — sønnen skulle lade det gå videre til Treschows gode ven i statsgældsdirektionen, konferensråd N. A. Holten — nu ville Treschow, skrev han, «med eftertryk» begynde på «de alvorlige skridt, som her skal tages».

Samme dag sad da Treschow på Fritzøes kontor sammen med Jørgensen og byfoged *Andreas Olsen* over for Gether og Sartz. Michael Falch var stadigvæk syg, og da han var den, der kendte administrationen bedst, udtalte Gether, at det var rigtigst at udsætte sagen. Det blev afvist af Treschow og Jørgensen, og byfogeden gav dem medhold: Gether måtte da selv have tilstrækkeligt kendskab til administrationen. Sartz slog ned på det forhold, at transporten af obligationen ikke var foretaget på norsk stempelpapir. Det gav en lang diskussion, men Andreas Olsen holdt her og helt igennem med Treschow. Videre kom man ikke den dag.

Ved møderne næste dag søgte Sartz og Gether igen at få sagen udskudt, men Andreas Olsen erklærede, at sagen efter gældende lov måtte fremmes, og debitor havde, som sagen lå, ikke krav på en dommers kendelse; problemet med stempelpapiret kunne ikke mindske Treschows ret, det var tilstrækkeligt, at byfogeden reserverede den norske stats ret i så henseende. Klokken seks aften brød Jørgensen forhandlingerne af og forlangte forretningen fremmet uden opsættelse. Så gav Gether og Sartz efter.

De stillede et mæglingstilbud: de var villige til at overlevere alt «uden forbehold i nogen optænkelig måde» og yderligere give skøde på ejendommen — dette sidste var rimeligt nok; når de i mellemtiden ikke kunne hævde ejendommen, havde de ikke interessé i en tvangsauktion, som kunne ruinere dem totalt. Til gengæld skulle Treschow lade være at inddrive de skyldige penge hos dem, hvis det viste sig, at pantet ikke kunne dække gælden, og de ville have nogle gårde overdraget. Sartz ville have Nedre Dreng i Tjølling og (for billigt køb) Yttersø i Hedrum; Gether ønskede Ulleberg i Brunlanes og et par mindre områder. Disse gårde havde grevlingene, egentlig i strid med købevilkårene, for

en del år siden tilskødet hinanden; Falch havde her fået gården Hovland, som han tidligere havde bygslet af grevskabet.

Dette var den ordning i mindelighed, som Treschow havde forudset og ønsket. Ikke desto mindre erklærede han, at han ikke ville acceptere dette tilbud med det samme. Han forbeholdt sig ret til at antage eller forkaste det ved afslutningen af overleveringsforretningen. I sin redegørelse til statsgældsdirektionen af 21. september forklarede Treschow sin afvisning med, at han for det første ikke ville lade sig tvinge — det kunne få betænkelige følger senere hen — og for det andet savnede han en udskrift af panteprotokollen, så han kunne ikke være sikker på, at grevlingene ikke på forskellig måde havde behæftet godset.

Igen måtte grevlingene give efter, og 17. september begyndte udleveringsforretningen; her optrådte Jacob Sverdrup på Treschows vegne. Michael Falch sluttede sig til Sartz og Gether og bad om løfte på Hovland m. m., og Frederik Falch, der nu var kommet til Larvik, prøvede at presse Treschow til at give et tilsagn, men blev afvist. Først 19. september, da det væsentlige af udleveringsforretningen var overstået, lod Treschow Jørgensen sige ja til grevlingenes ønsker. Øjensynlig har han først og fremmest villet have sit retskrav gennemført; når dette var sket og grevlingene havde bøjet sig betingelsesløst, ønskede han ikke at stå som den, der hensynsløst havde ruineret dem; de kunne få de gårde, som de allerede havde vænnet sig til at betragte som deres egne, ikke som en ret, men som udtryk for imødekommethed fra Treschows side. En sådan hensyntagen er jo iøvrigt ikke ualmindelig i den slags tilfælde. — Hvad panteattesten angår, viste det sig, at Treschows forsigtighed havde været på sin plads; grevlingene havde givet deres tidligere befuldmægtigede i København, overauditør Lassen, sikkerhed i ejendommen for hans honorar. Det ville Treschow naturligvis ikke have noget at gøre med.

Allerede 21. september var Treschow i Kristiania, han måtte rejse penge til at betale værkernes arbejdere og til andre driftsudgifter, så at tingene kunne holdes i gang. Han havde den store betryggelse, at Jacob Sverdrup gik ind på at overtage bestyrelsen af godset, mens Jørgensen foreløbig klarede de juridiske

problemer. Selv måtte Treschow hurtigt tilbage til Danmark, blandt andet fordi han skulle møde i den nye stænderforsamling i Roskilde. Han var i København 1. oktober efter en besværlig rejse gennem Sverige; «jeg må søge nogen erstatning i den behagelighed, at jeg har udført de forretninger, som kaldte mig til Norge, med et held, som meget har overgået mine forventninger», skrev han til justitsminister Stemmann. Umiddelbart efter hjemkomsten var han i audiens hos kongen, og få dage efter sad han og overværede stændermøderne i Roskilde.

---

Overleveringsforretningerne i Larvik blev først tilendebragt i midten af oktober, og efter hvad prokurator Jørgensen skrev til Treschow, forefaldt der «flere optøjer såvel fra de forrige ejeres som fra andres side». Falch havde vist tilbøjelighed til klammeri, leilændinge var mødt op og havde forlangt bygsel under henvisning til, at de havde betalt forskud på bygselsummen til de tidligere ejere, og Jørgensen var irriteret: «det må jævnlig være faldet i min lod at have med folk at bestille, der har været fremmede for, hvad der hedder undseelse eller delikatesse; men ingensinde har jeg gjort så ubehagelige erfaringer i denne henseende som med Falch og Gether». Jørgensen overvejede trods alt at sætte ejendommen til auktion, men 11. november tilskødede grevlingene omsider Treschow godset mod kvittering for alt, hvad de var blevet panthaveren skyldige efter obligationen af 1827.

Imens benyttede Treschow den tid, han havde tilovers fra stændermødet, til at forhandle med statsgældsdirektionen. Han understregede, at det var dyrt at overtage det forrige grevskab; værkerne «er aldeles forfaldne og frembyder et sørgeligt syn». Efter bogholder Falkenbergs beregning kostede driften henvend 56.000 norske speciedaler om året, og til istandsættelse af værkerne regnedes der at skulle gå mellem 50.000 og 70.000 speciedalere. Disse summer måtte i hvert fald skaffes, for, som Treschow skrev, det var kapitalmangel, der havde ødelagt ejendom og ejere hidindtil. Forøvrigt måtte Treschow klare en del be-



talinger til købmænd og leverandører. Men efter mundtlige forhandlinger med Moltke erklærede han sig 1. november villig til at overtage godset på de vilkår, direktionen senest havde givet grevlingene, idet han dog nøjedes med at betale halvdelen af de 500.000 rd. med det samme.

Treschow forlangte absolut frie hænder med hensyn til godset, uden dette kunne han aldeles ikke indlade sig på sagen; naturligvis havde han til hensigt at rejse kapital ved at sælge skovløst gods. Men, som han skrev, den danske konge var vel næppe indstillet på fortsat at have pantesikkerhed i det norske gods, så det kom ikke til at skabe vanskeligheder. Ved resolution af 28. november 1835 godkendte Frederik 6. ordningen, således som Treschow havde foreslået den. Treschow udbetalte 250.000 rd. kontant til december termin — det var altså første gang, at staten fik en større kontant pengesum ud af det, den havde indladt sig på i 1805 — og resten skulle afvikles i statsobligationer med 15.000 rd. om året, plus 4 % i rente. Helt uden videre kunne Treschow dog ikke rejse den kontante sum; han måtte — som tidligere nævnt — optage et lån i Københavns overformynderi på 100.000 rd. mod sikkerhed i første prioritet i Brahesborg; staten havde endnu 90.000 rd. til gode i Brahesborg, men gik ind på at lade det nye lån få fortrinsret.

Beregnet efter obligationskursen i 1835 fik Treschow altså sit store norske gods for ca. 480.000 danske rigsdaler. Det betød, at staten havde tabt både renterestancerne og noget af kapitalen. I 1844, da statsgældsdirektionen skulle indgive forestilling om Brunla-sagen til Christian 8., skrev den, at det jo var givet, at Treschow ville få betydelig fordel af erhvervelsen, selv om han hidtil havde indskudt kapital; «men det er lige så vist, at den kongelige kasse på sin side var vel tjent med den afgørelse, der fandt sted», for grevlingene havde kun syntes at ville trække sagen i langdrag, og var staten gået til auktion, var tabet sandsynligvis blevet langt større, end det nu blev. Treschow selv udtrykte engang det samme synspunkt: ved at købe det forrige grevskab Laurvig gjorde han både regeringen, «som var yderst forlegen med denne ejendom», og sig selv en tjeneste.

At grevlingene følte stor bitterhed over, hvad der var sket,

kan man ikke undre sig over, selv om deres ulykke i første række skyldtes kapitalmangel og ugunstige konjunkturer. Det var vel gået bedre for dem, hvis statsgældsdirektionen havde været mere medgørlig og ladet dem sælge skovløst gods, men dens mistillid er forståelig. Faktisk havde grevlingene drevet den langt ud i indrømmelser, da man var nået til 1835; at der så pludselig meldte sig en mand, der ville og kunne overtage godset, må have været aldeles uventet for grevlingene, og det er klart, at de i første række vendte deres harme mod Treschow, der havde slået det hele over ende for dem.

Michael Falch må enten have været meget naiv eller meget langt nede, hvad penge angik, for han skrev et par meget svulstige breve til København og prøvede at påkalde statsgældsdirektionens og kongens medlidenhed. Han havde været den danske konges sidste embedsmand i Norge, hans ulykke var uforskyldt, han havde sat sin formue overstyr på grevskabet og ville «af egen drift» have overladt godset til «vor ophøjede panthaver», da det var umuligt at fortsætte. Nu bad han om understøttelse: «Kan Danmarks ædle konge, kan Danmarks ædle regering og mænd udsætte et enkelt individ — den sidste ved rigernes adskillelse — for en sådan fortvivlet stilling? o nej! dertil er dannerkongen og hans råd alt for ædelmodig, alt for ædeltænkende». Nu var Falch gammel og ikke alt for godt stillet, så man skal næppe latterliggøre ham, fordi han brugte sådanne fraser — tonen var heller ikke uvant i bønsskrivelser fra andre i de tider — men det er næsten ufatteligt, at han har troet stadigvæk at være persona grata i København. Statsgældsdirektionens indstilling i denne sag har interesse ved at vise kollegiets harme mod grevlingene: det var så vist kongen til fulde bekendt, hvor mange vanskeligheder man havde haft i den sag, og hvor store ofre man havde måttet bringe til slut. I sin tid havde Falch ved sin afgang som amtsforvalter fået en rund sum i stedet for pension, og hverken retfærdigheds- eller billighedshensyn talte for at støtte ham nu, selv om man kunne beklage de tab, han havde lidt. Iøvrigt fremhævedes, at Treschow havde overladt de tidligere ejere nogle gårde, så helt ribbet var de dog ikke. Kongens resolution blev derefter.

I begyndelsen af maj 1836 var Treschow på et kort besøg i Larvik. Han var begejstret over at opleve det norske forår og over naturen ved Larvik. Han skrev til Michael Treschow, at der var overordentlig skønt; han følte det næsten, som han endnu var på havet, «elven bruser lige under mit sovekammer og min dagligstue, så at jeg må se mig om for at overbevise mig om, at jeg ikke er på søen». Jacob Sverdrup var gået i gang med at reorganisere og nyindrette driften og skabe respekt for den nye ejers ret til skove og tømmer. Treschow skrev, at han var «særdeles vel tilfreds» med Sverdrup; «han er ligefrem og så tilpas høflig og forekommende, som han i sin stilling skal være, lige langt fra smiger og barskhed. Har han behageligheden af myndighed og virksomhed, har han på den anden side også fuldt op af ubehagelighed». Treschow havde også selv nogle ubehagelige sager at ordne, men han ville nu se ikke at «tage mig dem videre nær».

Der var en del spørgsmål, der henstod uafgjort mellem Treschow og grevlingene. De kom først i orden ved et nyt besøg, som Treschow aflagde i Larvik i august—september. Han stolede ikke på de tidligere ejere: «Falch og Gether, men især den første, er nogle slemme personer, og der hører visselig både tålmodighed og forsigtighed til at komme ud af det med dem». Grevlingene fik nu skøde på de ejendomme, Treschow havde tilsagt dem, og en række mindre sager blev afviklet; samtidig underskrev grevlingene en erklæring om, at de erkendte «den humanitet og uegennytte, etatsråd Treschow ved behandlingen af dette anliggende har udvist mod dem», og at de «med erkendtlighed påskønner hans opofrelser», ligesom de vil «finde sig forpligtet til at vise ham som besidder af deres forrige ejendom al den velvilje, som de efter det ovenanførte skylder ham».

Når Treschow har fundet det hensigtsmæssigt at lade grevlingene underskrive en udtalelse af den karakter, kan der næppe være tvivl om, hvorledes deres følelser over for ham indtil da havde ytret sig. Michael Falch døde i 1838; Sartz førte et tilbagetrukket liv til sin død i 1839; Gether gik senere hen fallit og gav endnu i 1854 udtryk for den bitreste uvilje med Treschow, som rigeligt gengældte hans følelser. —

Skønt Treschow havde vist stor behændighed og forsigtighed ved erhvervelsen af godset, undgik han ikke juridiske vanskeligheder. At der kunne komme retssager om grænserne for ejendommens rettigheder, både over for bønderne og i Larvik by, var ganske ligetil, og norske retssager overlod Treschow principielt til norske sagførere, selv om han naturligvis dannede sig sin mening om, hvor vidt de enkelte sager skulle drives, og gav instrukser derefter. Men et noget uventet opgør fik han med det norske finansdepartement, fordi transporten af obligationen ikke var foretaget på norsk stempelpapir, da fogedforretningen skete. Jørgensen skrev, at der ikke kunne være tvivl om, hvem der havde fået embedsmændene i Kristiania til at tage den sag op. Det var ganske forgæves, at Treschow gjorde de norske embedsmænd og kongen i Stockholm opmærksom på, at enhver besvigelshensigt efter sagens natur måtte være udelukket. Der blev svaret, at der forelå en klar lovovertrædelse; Treschow kunne dog ikke påberåbe sig uvidenhed i så henseende — man understregede høfligt og effektivt det store renommé, Treschow med så fuldt ret havde vundet sig som jurist, hans erfaring og fremragende stilling i staten — og det forlangtes, at han i bøde skulle betale stempelafgiften tyvedobbelt: 46.500 norske speciedaler. Det var i enhver henseende en rigtig nederdrægtig sag for den kongelige danske generalfiskal. Treschow kunne formodentlig have fået en ordning i mindelighed, hvis han havde villet betale firedobbelt stempelafgift, men han fastholdt, at han i ingen henseende havde overtrådt loven og tog proces. Han havde den store tilfredsstillelse at vinde i alle tre instanser.

Derimod havde han ikke lykken med sig over for Wedel-Jarlsberg, som forlangte skøde på Brunla for den lave købesum, han havde aftalt med grevlingene. Han havde præsenteret sit krav i Larvik allerede i 1835, kort efter Treschows afrejse, og senere forhandlede han og Treschow med hinanden — august 1836 omtaler Treschow et «langt og kedeligt besøg af den uendelige baron Wedel». Endnu i 1840 tilbød Wedel-Jarlsberg en ordning i mindelighed, men Treschow var meget uvillig til at give Brunla fra sig; han var nok villig til at frasælge skovløst gods i almindelighed, men Brunla lå så nær Larvik, at det, blandt andet for

kørslernes skyld, var fordelagtigt at bevare ejendommen — det havde også været Sverdrups opfattelse, da han i sin tid havde overvejet delingsplaner og frasalg — og forresten kan hverken Jacob Sverdrup eller Treschow have næret særlig kærlige følelser mod Wedel-Jarlsberg, efter hvad der var foregået.

Det endte med proces; Treschow vandt i første og anden instans, men tabte ved den norske højesteret i 1843. Treschow skrev her til sin søn Michael, at han i 1835 meget vel havde forudset, at den måde, han havde erhvervet skøde på, kunne skabe vanskeligheder, men fordelen ved at få skøde med det samme «var så overvejende, at selv tabet af Brunla-sagen, om denne end kunne være forudset, ville vejet op mod dette tab». Treschow var dog temmelig bitter over at miste Brunla og kom i brevet til sønnen med skarpe udtalelser om den måde, Wedel Jarlsberg i sin tid havde repræsenteret den danske stat på over for grevlingene; og når han nu kom med undskyldende og udglattende ord til Michael Treschow, var det bare talemåder, erklærede Treschow. «Statsgældsdirektionen og Moltke i særdeleshed skal heller ikke dø i synden; give blot, at der var nogen grund til, at jeg kunne holde mig til dem».

Treschow prøvede dog at fremsætte erstatningskrav over for statsgældsdirektionen: han havde ikke været klar over Wedel-Jarlsbergs krav og hans transaktioner med statsgældsdirektionen, da han overtog godset. Ganske vist kunne han kræve, at grevlingene skulle erstatte en del af tabet, men, som han skrev: «Mod de forrige ejere agter jeg ikke at forfølge min ret, thi jeg tror ikke, at de ejer mere, end hvad jeg engang har givet dem, og dette agter jeg ikke at berøve dem. Hvis det nu med hensyn til den kongelige kasse skulle blive ytret, at jeg formentligen har gjort et godt køb ved Larvik, så må jeg dertil svare, at det modsatte skulle gøre mig ondt; hvorimod jeg på den anden side ikke alene har givet en højere pris end den, til hvilken de forrige ejere ville beholdt den, men at heller ikke nogen anden til den tid havde resolution at give så meget, ligesom jeg heller ikke til dato har haft andet end tilsætning».

Direktionen skrev, at den ikke havde givet Wedel-Jarlsberg nogen særlig begunstigelse, og den ville ikke indrømme, at Tre-

schow havde noget juridisk krav. Den fik imidlertid det svar fra Treschow, at han uforskyldt havde lidt et stort tab, og selv om den norske højesteretsdom muligvis var forkert, var han jo dog i hvert fald ganske uden brøde, så han ønskede, at sagen skulle forelægges kongen. «Der ligger nemlig — endog pengetabet uanset — noget for mig såre krænkende i, at denne sag i alle henseender skal gå mig imod, og at netop den, hvem jeg mindst ville unde det, skal høste fordelene deraf». Så indgav direktionen forestilling til Christian 8.; den fastholdt, at Treschow ikke havde noget juridisk krav i denne sag, men foreslog dog, at man ud fra billighedshensyn kunne dele tabet. Christian 8. fandt imidlertid, at der ikke var anledning til «at påbyrde det offentlige en udgift som ommeldte». Brunla-affæren medførte således kun ærgrelser og nederlag for Treschow.

## *Treschow og Fritzøe jernværk*

---

Det var udelukket, at Treschow selv kunne varetage den daglige ledelse af sit store norske gods. Han havde sine forretninger og sit hjem i København, som han ikke kunne tænke sig at forlade for bestandig. Treschow havde heller ikke forudsætninger for at bestyre et jernværk; han kunne til tider fremhæve, at han var «det enfoldigste menneske i alt mekanisk», og veg tilbage for alle de tekniske enkeltheder, «som fanden rigtigheden må forstå sig på, og hvoraf jeg dog har lugten». Men hvad han beherskede til fuldkommenhed, var den forretningsmæssige side af sagen. Derfor interesserede han sig i virkeligheden for hver eneste lillebitte enkelthed og kontrollerede bedriften på det nøjeste; hver uge fik han indgående beretninger fra Norge og svarede med et væld af breve, og der gik ikke et år, hvor han ikke var i Larvik. Treschow havde intet til fælles med greverne fra fortiden, der havde bortforpagtet indtægterne og brugt løs af pengene uden at føre ordentlig kontrol med, hvordan de fremkom. For Treschow var erhvervelsen af «det forrige grevskab Laurvigen» en storstilet kapitalanbringelse, som kun kunne lykkes, hvis han satte sin arbejdsevne ind og tillige ofrede, hvad der måtte ofres af penge for at bringe virksomheden på fode igen. Det var et dristigt køb, han gjorde. Men det var ikke spekulation i den forstand, at han ville drive virksomheden i vejret og så sælge den igen med størst mulig profit. Som han engang senere skrev: når han købte gods, var det for at beholde det. Det forrige grevskab Laurvigen skulle forblive i hans og hans efterkommeres besiddelse.

Treschow havde haft heldet med sig, da han erhvervede Brahesborg netop på det tidspunkt, da landbrugskrisen i Danmark var ved at lette. Heldet gentog sig med Fritzøe, selv om han til tider fik svære bekymringer at trækkes med. Det, der havde fældet grevlingene, var dårlige konjunkturer, kapitalmangel og svigtende administration. Treschow fik fordelene af 1840'ernes højkonjunktur og havde kapitalkraft til at udnytte den, og han fik dygtige bestyrere — først Jacob Sverdrup, senere Michael Treschow.

Jacob Sverdrup havde rige erfaringer fra den tid, da han havde bestyret Jærlsberg. Når han sagde ja til Treschows tilbud om at bestyre det forrige grevskab, kan det skyldes økonomiske hensyn, men han har sikkert også følt sig fristet af den store opgave, det var. Sikker er, at han blev en nidkær og til tider hårdhændet bestyrer.

Noget af det, Sverdrup havde følt størst harme over, da han var med til at vurdere godset 1828—29, var ødelæggelsen af skovene ved grevlingenes rovdrift og ved ulovlig hugst. Her slog han straks ned og bekendtgjorde, at hvad der tidligere var foregået, ville den nye ejer ikke tage sig af, men i fremtiden ville enhver ulovlighed blive påtalt og straffet. I betragtning af, at godsets skove ved ulovlig hugst havde fået lov til at levere mængder af bygningstømmer og brændsel til Larvik og Frederiksvern, var denne nødvendige foranstaltning næppe populær; men Sverdrup var ikke god at bides med. Iøvrigt ordnede han det således, at godsets leilændinge kunne få kontant betaling af godset for det tømmer, de havde ret til at hugge, og de kunne få tilladelse til at udvide hugsten.

Værkerne blev repareret og udvidet, tildels helt fornyet. Omkostningerne hertil er i Sverdrups tid, 1835—41, blevet anslået til 80.000 speciedaler, altså mere, end Treschow havde beregnet i sin opgivelse til statsgældsdirektionen i 1835. Vandrerne ved Farris-elven blev fornyet, dæmningerne forstærket, og der kom nye sluser. 1839—40 fik Sverdrup hele savbruget nyindrettet — «et pragtværk», skrev Treschow. Men hovedsagen var jernværket. Indtil 1841 havde man fået rejst to store, nye hammerbygninger ved Farris-elven. Barkevik-masovnen blev repareret,



men hæmmedes stadig af trækulmangel; den vigtigste masovn var foreløbig den i Moholt, hvor man omkring 1840 foretog store ændringer, blandt andet ved anskaffelse af en trecylindret blæsemaskine med varmluft, så at der kunne spares trækul. Den tunge transport fra Larvik over Farris-vandet til Moholt og tilbage igen fik man lettet ved at anskaffe et lille dampskib, som kunne trække de svære pramme. Det kom i gang 1842, Treschow havde hjulpet med i den sag ved at udnytte sine forbindelser med Frederiksværk og den danske maskinspecialist v. Würden.

Hele denne kapitalslugende nyordning var for så vidt dristig, som konjunkturerne endnu ikke var særlig gode hverken for trælast eller jern. Foreløbig steg produktionen ikke synderlig stærkt: fremstillingen af stangjern, der fra 1830 til 1835 var sunket fra knap 4.000 til 2.700 skippund årlig, var i 1841 4.400. Overskud var der ikke tale om; der måtte tværtimod pumpes kapital ind. En del af pengene kom fra Danmark, lejlighedsvis rejste Treschow lån i Nationalbanken. Men det, som på længere sigt blev den vigtigste udvej til at finansiere produktionsudvidelsen, var salg af det skovløse gods. Leilændingene ville gerne købe, og især i 1840'erne solgtes den ene gård efter den anden til selveje. Treschow anbefalede dog varsomhed; man måtte ikke nøjes med et årligt afdrag, men forlange en vis udbetaling straks. I 1840 solgtes kirker med tienderrettigheder i Hedrum, Sandehered og Brunlanes til menighederne. 10 år efter overtagelsen havde Treschow afhændet 40 % af grevskabets grundejendom. Men medens ejendommene i det skovfattige Tjølling afhændedes, bevarede Treschow fortrinsvis de nærmere liggende ejendomme i Hedrum og Brunlanes, både for skovenes og for kørselsrettighedernes skyld.

I betragtning af, hvor galt det var gået de tidligere ejere, og hvor stor risiko der var, viste Treschow sig forbavsende tillidsfuld, selv om udgifterne kunne tynde ham. Karakteristisk er hans ord til Michael Treschow i januar 1842, da en nyopgørelse over skovarealet havde givet gunstigt resultat: «det er sandt, at det dog er en mageløs ejendom, af hvilken det næsten er uberegneligt, hvad der i tiden kan blive». Sverdrup var mere betænkelig ved de store udvidelser og ved de forpligtelser, man

pådrog sig ved at trække så mange arbejdere til Larvik; udgifterne til fattigforsørgelsen påhvilede i stor udstrækning værket, så det var en vanskelig sag, hvis værkets bestyrer afskedigede alt for mange fordrukne og uduelige arbejdere. Det kneb i virkeligheden med at skaffe dygtige folk, og Treschow var atter og atter i gang med at skaffe sagkyndige og veluddannede arbejdere udefra.

Sverdrup arbejdede hårdt, og han stillede da også store krav til sine undergivne. Flere gange var der vanskeligheder, især med hammersmedene, og det var farligt, for de var svære at erstatte. I sommeren 1840 prøvede de at stikke af til et andet værk, men det blev forhindret af Sverdrup. «De dyrt oplærte smede var allerede på vejen, men han lod sætte efter dem, førte dem med magt tilbage, og efter at de har været arresteret og siddet på vand og brød, arbejder de atter i smedjen». Det er Treschows referat til sønnen. Treschow selv var patriarkalsk indstillet i arbejderspørgsmål. Han brugte gerne betydelige midler til velgørenhed, og i sine breve viser han gang på gang, at han føler sit ansvar, men svarende til den tid, han var vokset op i, følte han sig som ejeren over for sine undergivne i gammel-dags forstand. Han var ganske indforstået med, at hvis man ville have engelske specialarbejdere, måtte man betale for det; men i almindelighed skøttede han ikke om at se sin fortjeneste fomindsket gennem lønforhøjelser, og han kunne ikke lide det, hvis en af hans funktionærer lagde sig syg i længere tid uden at stille en afløser. Han satte nødvendig en mand på pension, der på nogen måde kunne yde arbejde af værdi. Engang fik det et grotesk udslag: «Er det virkeligt, at næsen frøs af en tømmermand, og hvorledes klarer han sig nu? pensionist skal han dog vel ikke være —».

Sommer 1840 var Treschow i Larvik og så på det nye savværk. Han var særdeles tilfreds, men når han i et brev til Michael Treschow skrev, at savene dog også skulle være til indtægt, kan der nok have ligget lidt bekymring bag. Han skrev også, at det ikke var særlig godt med Sverdrups helbred, men humøret var godt, «når jeg af og til hjælper på det, og det gør jeg med fornøjelse». Det er rimeligt nok, at arbejdet har slidt på Sverdrup,

der var godt op i årene, og bekymringer var der altid rigeligt af. I 1839 kunne Bråstad-gruben ved Arendal ikke give mere malm; man kunne tage nye gruber op, men det krævede omfattende pumpeanlæg. Samme år tog høstflommen den nye mellemdam, som Sverdrup havde bygget.

Det var nu den slags uheld, som erfaringsmæssigt måtte indtræffe ved et foretagende af den art. Et alvorligere problem, — og det, der tyngede Treschow selv mest — var at få jernet og tømmeret afsat. Efter hvad Treschow senere engang skrev, havde Sverdrup ikke større sans for den side af sagen, hvor dygtig han iøvrigt var til at bestyre godset og organisere produktionen. Og som situationen var op til 1841, kunne den nok give anledning til bekymring. Trælasten var nu som tidligere i første række en eksportvare, og afsætningen hæmmedes både af norsk eksporttold og engelsk præferencetold til Canadas fordel. Jernet fra Fritzøe værkerne var en fortræffelig vare, men dyrere end engelsk og svensk jern; der var nok marked i Danmark for norsk stangjern, men Fritzøe-jernet havde vanskeligt ved at hævde sig over for stangjernet fra Næs, der var blødere og lettere at bearbejde. Jernet fra Løvenskiolds værk, Fossum, kunne også være en besværlig konkurrent. Treschow havde adskillige gode venner og forbindelser i Danmark, der kunne yde ham støtte i arbejdet for at skaffe afsætning — dels svigersønnen Sass, dels Suhr, dels George Ryan og andre forretningsfolk. Men det er ikke til at tage fejl af, at Treschow var bekymret. I maj 1839 skrev han, at han havde 7.600 skippund råjern liggende; han ville gerne af med 3.000 eller mere, men der kunne ikke afsættes mere i Danmark, og han bad Michael Treschow, der var på rejse i Europa, om at se sig om efter muligheder. Maj 1840 skrev han til sønnen, at det stangjern, der var smedet, var «særdeles skønt», men lageret var stort. I juni kunne han meddele, at den nye rostovn og malmhuset i Moholt var færdigt, og Sverdrup havde bortakkorderet opførelsen af den nye dæmning. «Men kommer der ikke gode efterretninger fra England, ved jeg ikke, hvad der skal blive af med hensyn til afsætning». En måned senere: «Det er grusomt, som jeg i denne tid må sende penge op. Havde vi dog blot afsætning på jernet, men fra England høres intet». I sep-

tember havde man omsider fået forbindelse med en engelsk kunde: «— det forekommer mig dog, som der er noget håb, når han har bestilt 12 (!) skippund af hvert slags. Guds død! hvis han ville tage og forholdsvis betale rujern og smelter, så kunne vi blive af med en god del af vores store beholdning og komme til penge; og skaffede han os derhos en dygtig smedemester, a veritable and complete Englishman, så var vi ovenpå og kunne synge victoria, vi sejr vandt!»

Foreløbig stod det således, at når det var svært at få råjern afsat, måtte man — som tidligere — lægge an på stangjernet. Hammerværkerne udbyggedes videre. Treschow måtte så se at skaffe afsætning i Danmark, blandt provinskøbmændene og ved statsleverancer. Men skulle det blive til et opsving i stor stil, måtte man vinde frem på det internationale marked, hvor industrialiseringen og de store jernbaneanlæg netop nu krævede jern. Vendepunktet for Treschow synes at være kommet i 1841, omtrent samtidig med, at *Michael Treschow* overtog ledelsen af værket.

---

Lige fra det tidspunkt, da Treschow erhvervede sit norske gods, må det have været givet, at hans søn Michael før eller siden skulle overtage ledelsen af det. Sverdrup var vel en af de bedste bestyrere, Treschow overhovedet kunne have fundet, men han var 60 år, da han rykkede ind på værket, så det kunne snart blive nødvendigt at skaffe sig en afløser. På samme tid, som Wilhelm Treschow giftede sig og overtog bestyrelsen af Brahesborg, opgav Michael Treschow sine juridiske studier, skønt han var temmelig langt fremme med dem, og gav sig til at studere jernværksdrift. I de følgende år var han snart i København, hvor han søgte teknisk uddannelse hos professorerne ved den nyoprettede polytekniske læreanstalt, snart i Norge og udlandet. Et af de steder, hvor han synes at have lært mest, var Næs jernværk, som ejedes af den gamle Jacob Aall og nu i hovedsagen lededes af hans søn *Nicolai Aall*. Trods al indbyrdes konkurrence stod Aalls og Treschows som regel meget venligt over for

hinanden. Sommer 1837 var Michael Treschow på Næs, og faderen sendte ham mange råd om hans uddannelse og skrev tillige om forholdene i Larvik. Den 23-årige Michael Treschow var på een gang ivrig efter at komme i gang i Larvik og bekymret over de vanskeligheder, arbejdet ville berede ham. Faderen skrev, at han burde tage det med ro. Han måtte regne med, at der i hvert fald ville gå tre år med uddannelsen; erfaring lod sig nu engang kun vinde gennem en vis mængde vildfarelser, og han måtte ikke være ængstelig, fordi han syntes, at det gik langsomt. Øjensynlig har Michael Treschow været meget ivrig efter at se forholdene på nært hold, og faderen bad ham indstændigt om at passe på, hvis han gik ned i grubene.

Michael Treschow var på dette tidspunkt forlovet med *Rikke Brøndsted* (Frederikke Koës Brøndsted), yngste datter af Treschows gamle ven P. O. Brøndsted. Hun var nitten år i 1837, opvokset hos sin moster på Iselingen, mens faderen havde været i udlandet. Rikke Brøndsted så yndig ud – smukkere end søsteren Marie, der samme år blev gift med C. C. Hall – og hun havde et livligt og meget følelsesfuldt temperament. Milieuet hos Aagaards på Iselingen, hvor så mange højtbegavede og levende personligheder mødtes, og som prægedes af en grundtvigsk religiøsitet, af romantisk litteratur og af den unge national-liberale generation, kunne nok lægge op til en noget sværmerisk indstilling. Treschow kunne godt i al venlighed komme med et par kritiske bemærkninger i sine breve til Michael, hvor meget han iøvrigt holdt af sin tilkommende svigerdatter. Medens han ellers altid priste Rikke Brøndsteds gode humør, syntes han her i 1837, at hun var lidt vel melankolsk i Michael Treschows fravær, og han fandt, at hun passende kunne lægge sig lidt mere efter husgerning og læse lidt mindre. Hun skulle nu en tid til København, og Treschow skrev til sønnen, at det godt kunne hændes, «at jeg bliver lidt alvorlig, thi det kan stundom i slige tilfælde være nødvendigt». Vistnok fandt Treschow, at den unge dame var en smule forkælet, og rimeligvis har han været bange for, at hun skulle udvikle sig i samme retning som søsteren; skønt Treschow på en vis måde holdt af Marie Hall, syntes han, at hun var en dårlig husmoder og uhjælpelig overspændt. Man

kan også efter brylluppet se, hvorledes Treschow i sine breve fører, hvad han engang kaldte «en fornuftig passiar»; netop fordi han holdt særdeles meget både af hende og af sønnen — det er umiskendeligt, både i disse breve og i brevene til Aagaard — ønskede han, at hun skulle forstå at tage praktisk og fornuftigt på tingene og ikke lade sig rive for stærkt med af sine følelser. Dette fik udtryk i sommeren 1842, da P. O. Brøndsted døde som følge af en rideulykke. Treschow trøstede svigerdatteren i et meget kærligt og medfølelsefuldt brev, men understregede, at hun i denne sag burde handle, som faderen ville have ønsket: «Jeg vil savne ham meget, men han var en kraftig og gudsfrygtig mand, og jeg tror, at han efter sin karakter endog kunne være blevet vred, hvis han så, at hans børn og hans venner hengav sig til en sygelig og fordærvelig sorg».

Michael Treschows sind var af ganske anden art. Han var et arbejdsmenneske med stærk energi og vilje til at skabe nyt, alvorlig og ret indesluttet. Han ejede ikke sin faders harmoniske og i det hele velvillige indstilling over for tilværelsen og menneskene. Treschow, som selv havde så let ved at komme i kontakt med folk og skabe sig de forbindelser, han havde brug for, lagde sønnen stærkt på sinde at lære at omgås folk, bevare kontakten med dem og ikke dømmes for hårdt. Meget stærkt kom dette frem i januar 1841, da Michael Treschow havde taget fast ophold i Larvik: «Det er jo slemt nok, at præsten er stødt, bryd endelig ikke ganske med ham, men hold altid både med ham og andre en bagdør åben». Det kneb vistnok for Michael Treschow at henvende sig til andre i forretningsanliggender, men faderen formanede ham og fremhævede ud fra sin erfaring, at «ved personlig sammenkomst udrettes så meget».

Efter opholdet på Næs og studier i København tog Michael Treschow i 1838 ud på en større udenlandsrejse sammen med sin gode ven, den københavnske grossererens søn *Edward Bech*. Det var studierejse, men de tillod sig dog den fornøjelse at tage Italien med, og det var Treschow meget tilfreds med; det var jo foreløbig sønnens eneste chance for en rigtig udenlandsrejse. Treschow skrev til Aagaard, at sønnen skikkede sig vel, «og som almindeligt uddannelsesmiddel tror jeg, at han vil have godt af

sin rejse [til Italien], videre går det vel heller ikke. Han hænger ved mig med det kærligste barnlige sindelag og beder mig hver gang, at jeg må holde ret meget af ham». Han pålagde sønnen at undersøge jernpriserne, når han kom til Le Havre, og eventuelt slutte akkord, men med varsomhed, da han jo ikke havde ledelsen af værket i sine hænder. «Du kan være ganske rolig for, at du snart efter din hjemkomst skal få en bestilling ved Larvik, som både skal føde dig og give dig nok at bestille, dette har jeg længe betænkt». Sommer 1839 var sønnen i England; derfra tog han via Danmark til Larvik og gik i gang med arbejdet.

Der kom lidt spænding mellem Jacob Sverdrup og Michael Treschow. Den unge mand kritiserede en del af, hvad Sverdrup foretog sig, og Treschow mente, at han nok ikke havde ganske uret, men dømte for hårdt, «hvilket har sin grund i, at du tror dig personligen fornærmet, som ikke er tilfældet». Han tilføjede, at Sass, der aftog jern fra værket, også havde vanskeligheder med Sverdrup, og det gjaldt også Treschow selv, men det hang nok sammen med, at Sverdrup ikke forstod sig på handel og derfor var mere egensindig. Øjensynlig har det ikke været helt let for Michael Treschow at hævde sig over for Sverdrup og få de oplysninger, han ønskede. «Jeg indser fuldkommen det vanskelige i din stilling», skrev faderen, «men verden følger sig nu heller ikke altid og i alle dele efter en, og man må se til på den bedste måde at komme ud af det. Manden har, som du skriver, store fortjenester, og at dermed er forbundet jalousi over myndigheden, er nu så gammelt som verden selv». Han rådede sønnen til at «falde med døren ind i huset og blive ved at forlange og tale og lade, som om intet var i vejen fra hans side». Det må være gledet i lave; kort efter skrev Treschow, at han var glad ved, at der ikke var nogen «tosset jalousi» mellem sønnen og Sverdrup. —

Hvad Michael Treschow nu længtes efter, var at blive gift og bosat i Larvik og få overdraget sin del af administrationen. Men det trak ud, idet P. O. Brøndsted rejste til England, og Michael var synlig irriteret. Ovre fra Brahesborg skrev Wilhelm Treschow små trøstensord om, at «det kan vel ikke gå an at holde

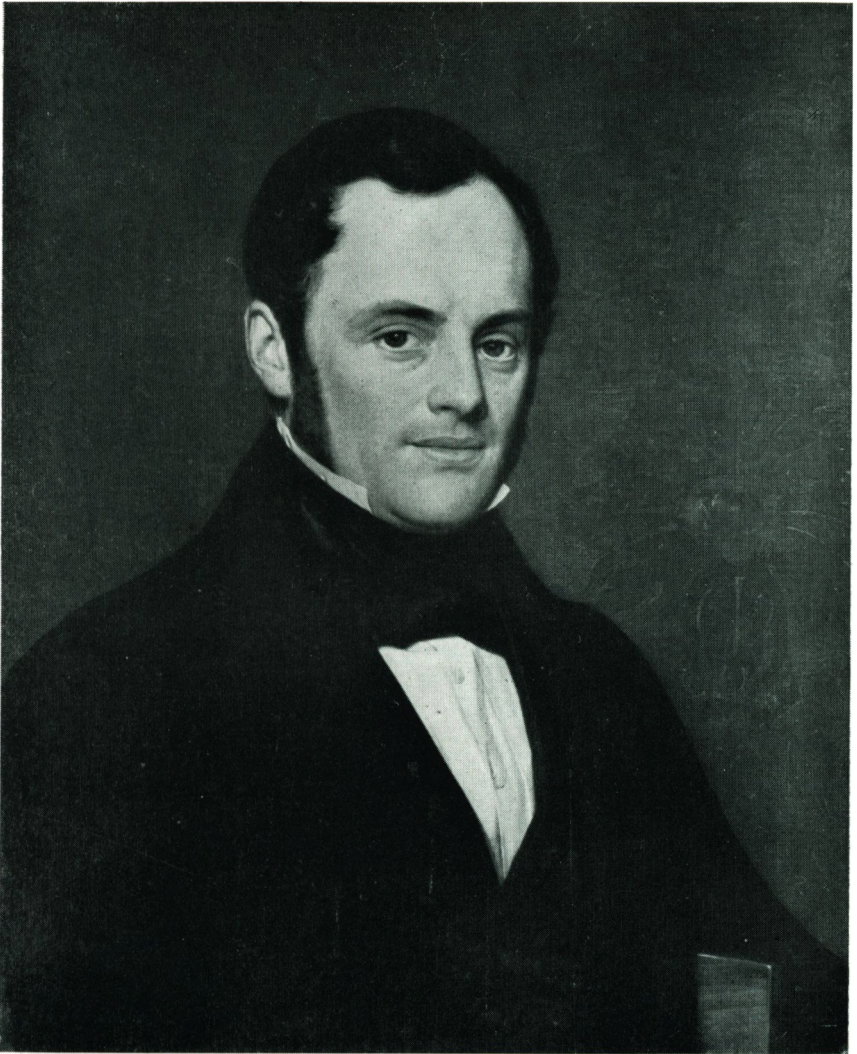
bryllup i hans fraværelse, som i grunden ville være det morsomste». Rikke holdt fast ved, at hun ikke ville holde bryllup uden faderen, og Treschow støttede hende, men til sidst måtte han dog sende vennen en ganske kraftig opsang for at få brylluppet i stand i maj 1840: — «du erindrer måske, at jeg har en lille ejendom i Norge, hvor man river ned og bygger op og hvorhen man hver postdag i strengeste udtryk maner mig; du har vel også hørt tale om en 11. juni termin, der for mange er bedrøvelig og for få glædelig; og endelig ved du som god og oplyst borger, at der i Roskilde gives en stændersamling, til hvilken vi nu allerede er stævnet at møde den tilstundende sommer». Da altså Treschow var bundet om sommeren, måtte han lægge sin Norgesrejse inden terminen, og følgelig måtte Brøndsted sørge for at være hjemme i begyndelsen af maj. Det synes at have virket. Efter brylluppet var Michael og Rikke Treschow på en kort udenlandsrejse; han benyttede lejligheden til at forhandle med forretningsforbindelser i Liège og England og længtes efter at komme i gang i Larvik. I august kom de dertil.

Samarbejdet mellem Michael Treschow og Sverdrup synes at være gået godt nu, skønt det kneb for Sverdrup at afgive ledelsen af savværket. Det var meningen, at Sverdrup nu skulle tage sig af den almindelige godsadministration, hvor der var problemer nok at tumle med; men han var ikke rask, og 16. maj 1841 døde han. Så stod den knap 27-årige Michael Treschow med ledelsen af det store foretagende.

---

Treschow var ganske klar over, at sønnen havde fået et tungt ansvar at bære, og gennem sine breve stivede han ham af på en måde, der både fortæller om hans kærlighed til sønnen og hans håndfaste vurdering af mennesker og forretningssager. Han roste det, når Michael Treschow optrådte bestemt over for sine funktionærer, men advarede mod hæftighed: han skulle behandle dem efter sin værdighed, ikke efter deres fortjeneste. De måtte hellere frygte end elske ham; selv havde Treschow, skrev han, aldrig regnet med taknemmelighed hos nogen — hvorpå fulgte





Jørgen Roed: Michael Treschow

(Fritzøehus, 1840'erne.)



**Treschow-Fritzøes kontorbygninger i Larvik  
fra 1840 til 1863 Michael og Ribbe Treschows hjem**

en karakteristisk bemærkning om, at sønnen trods alt ikke måtte miste troen på sine medmennesker. Han lagde ham på sinde at tage tingene sindigt, nu da han var alene om ansvaret: «Lad mig se, at du arbejder med godt mod og uden frygt og ængstelse . . . det skal være dig tilladt at begå buk, når det blot sker med takt. Overalt ved du, at du har mig i ryggen, og at jeg ingen overdreven streng dommer er. Men jeg vil sige dig, at jeg er ganske rolig og ingen frygt nærer.» «— du må på ingen måde anstrenge dig for meget, thi sligt kommer igen, og det vil jeg aldeles ikke have. Lad dig derfor ikke af forfængelighed forlede til at overtage mere, end du med fuldkommen besindighed kan overkomme». I november 1841 har sønnen øjensynlig været lidt nedslået: «Ja vist vil jeg tro, at det stundom kan falde vanskeligt nok at holde modet oppe og ørene stive; men du må alligevel ikke forsage og heller ikke tage dig tingene på den måde alt for nær, til at de afficerer» . . . «thi ellers bliver man den tabende, i stedet for at man skal altid gå igennem om ikke som den sejrende, så dog som den, der snart igen vil vide at oprette et lidt tab».

Naturligvis var Treschow glad ved, at sønnen viste energi: «det kan man være vis på, at bliver man siddende med hænderne i skødet, udrettes intet» — det var, da Michael Treschow havde besluttet sig til en forretningsrejse til England i foråret 1841 for at hjælpe på jernafsætningen. «Jeg kan godt lide, at du har mod, thi det giver lykke». Men nok så hyppigt møder man de ord, at Michael Treschow ikke må tage sig tingene for nær, hverken uheld med retssager eller de uundgåelige vanskeligheder ved driften. Engang havde Treschow læst et brev, sønnen havde skrevet til Hanne Steenberg, og set, at han stadig gjorde sig skrupler, «hvilket du ikke må»: han skulle i sin stræben påskønne over for Gud, hvad han havde af evner og dygtighed, «erkende, hvad du har frem for så mange og ikke svække din kraft ved selvbebrejdelser for det, som ikke kan undgås». Ved forhandlinger om grundkøb til valseværket: «— husk på, at du ikke kan gøre mig mere imod, end hvis du tog dig disse og lignende ting alt for nær. Jeg er fuldkommen forvisset om din gode takt, din dygtighed og din arbejdsomhed, og skulle end et

eller andet slå fejl for os, så må vi takke Gud for, at vi har råd til at tåle det og ej vise os utaknemmelige mod forsynet ved ikke at finde os deri».

Treschow havde selv fået lov til at prøve sine vinger i en ung alder, og han var overbevist om, at sønnen kunne klare sin opgave. «Jeg vil nok tro, at du har meget at bestille, men derfor vil jeg ikke beklage dig; kuns at du ikke bliver mig for alvorlig». Han kunne da også fremhæve, at når forholdene tillod det, var der god mening i at indrette sig bekvemt og skaffe sig glæder. — eller for eksempel tilføjes til et brev i 1843: «Til dig selv følger til julen fireogtyve bouteiller gammel madeira, som jeg har købt på Møstings auktion, og som jeg anser for den bedste, jeg kunne få». Man tør formode, at administratoren i den afdøde finansministers bo har vidst at vurdere hans efterladenskaber sagkyndigt.

Hvad de tekniske problemer ved jernværket angik, bøjede Treschow sig som regel for sønnens mening. Men han ville have nøje kontrol med tingene; i december 1842 ville Michael Treschow ændre regnskabsopstillingen, så at faderen kunne slippe for nogle af enkelthederne — Treschow takkede, «men skønt din hensigt, at skåne mig, fortjener al ros og påskønnelse, så må du dog tro, at det er bedre, at alt går gennem mig, og at jeg i grunden derved får mindre bryderi». Michael Treschow var særdeles omhyggelig med at rådspørge faderen og synes at have været bange for at gøre ham imod; på den anden side følte han stærk trang til at bruge sine kræfter og skaffe Fritzøe-værkerne den førende stilling som de kunne og burde have. Det kunne ske, at Treschow holdt igen, når han frygtede for at blive for gældbundet ved drifts-udvidelser. Men fader og søn optrådte så loyalt mod hinanden, at der meget sjældent kunne opstå noget, der bare lignede uenighed. —

Hammerværkerne udvidedes stadig, og produktionen blev moderniseret. Men endnu stod man med temmelig store mængder af råjern, og trods nyindretningerne ved Moholt kneb det med at skaffe trækul. Skulle Fritzøe udnyttes rationelt, var det naturligt at anlægge valseværk; det tillod stenkulsfyring, og så kunne man levere, hvad dimensioner det skulle være.

Ideen om valseværk må have været nærliggende for Michael Treschow, og det er muligt, at tanken oprindeligt er kommet fra ham. Men i brevene omtales planen første gang af Treschow 11. februar: han havde haft besøg af *A. F. Tscherning*, og han havde foreslået Treschow at anlægge valseværk, så at man kunne levere jern til udlandet i de forlangte dimensioner. Tscherning, den frisindede artilleriofficer, var i sin tid blevet sendt på studierejse til udlandet af Frederik 6. — en mild form for landsforvisning — og havde benyttet lejligheden til at skaffe sig adskillig viden om tekniske spørgsmål; mange anså Tscherning for en overfladisk paradoksmager, men han var ubestridelig en mand med gode ideer. Han var god bekendt af Suhr, og det blev ikke den eneste gang, at Tscherning tilbød Treschow sin hjælp. Selv om det ikke er aldeles sikkert, at han har givet stødet til anlægget af valseværk ved Larvik, har hans argumenter i hvert fald gjort kraftigt indtryk på Treschow. Suhr, der blev taget med på råd, mente, at hvis man skulle have et valseværk, måtte det være i stort format. Yderligere forhandlede Treschow med v. Würden, og sommer 1841, da han var i Larvik, må han have diskuteret sagen indgående med sønnen. Helt afgjort var sagen endnu ikke, men Treschow indhentede tilbud fra England, som v. Würden så nærmere på, hvorefter de gik til overvejelse i Larvik. Michael Treschow synes hele tiden at have været meget ivrig for valseværket. Treschow selv var mere betænkelig og ville vide, om det var Michael Treschows alvorlige mening, at man kun på denne måde kunne få anvendelse for de 10.000 skippund råjern, der var på lager. Efter Suhrs råd tog Michael Treschow forår 1842 på en kort rejse til England, og da han vendte hjem, gik han bestemt ind for tanken. Treschow, der på dette tidspunkt var på rejse i Frankrig og Italien med Wilhelm og Andrea Treschow, advarede stadig noget: konjunkturerne kunne gøre en produktionsudvidelse betænkelig, og erfaring viste, at man altid måtte regne med uheld og modgang. «En jævn drift med en anstændig fordel er således uden tvivl det, som i længden betaler sig bedst». I maj, da Michael Treschow var kommet tilbage fra England, gentog Treschow sin betænkelighed; men havde sønnen nu truffet sin beslutning, «så skal det på ingen måde fortryde dig,



thi jeg vil være fuldkommen tilfreds dermed, og jeg vil være så sikker, som man under slige omstændigheder kan være, på, at vi har truffet det bedste og rigtigste, og at alt vil gå godt. Amen!»

Juli 1842 tog man fat på byggeriet i Larvik, men maskinerne, som man havde bestilt i England, forsinkedes ved en strejke. I oktober 1842, da Treschow havde været i Larvik, skrev han til Aagaard: «Den meget store bygning til valseværket var også færdig og tog sig herligt ud, men maskineriet var endnu ikke ankommet, hvori de uroligheder, som har fundet sted blandt arbejderne i England, var skyld. Det bliver et meget kostbart værk, men det var nødvendigt». I januar 1843 viste Michael Treschow bekymring over anlægsudgifterne, men nu svarede Treschow, at hovedsagen var, at valseværket svarede regning, og selv i modsat fald måtte sønnen ikke tage sig det for nær.

Valseværket kom da først i gang i 1843. Det gik godt, og anlægget var i sig selv noget af en sensation. Nu var problemet bare at skaffe kul og råjern nok; for i mellemtiden havde afsætningsvilkårene for jern ændret sig betydeligt.

---

Endnu omkring 1841's begyndelse havde Treschow været meget bekymret for salgsvilkårene. «I anledning af de opgivne beholdninger udbryder jeg bestandigen — afsætning! afsætning!» Han udrettede selv, hvad han formåede i Danmark. I København søgte han først og fremmest at få Sass til at aftage jern, og sviger-sønnen var for så vidt villig nok, men havde næppe tilstrækkelig slagkraft. Egentlig havde Treschow mere tillid til *Suhr's* forretningsevner; november 1840 skrev han, at han gerne havde «antaget» Suhr, «hvis det ikke havde krænket min gode Sass alt for meget» — Sass var, skrev han, ikke ligeglad med provisionen og de andre fordele, jernhandelen kunne give, men han tog «alt i det store, og han har ikke den snuhed og vedholdenhed som Suhr».

Der bestod næppe noget egentligt venskab mellem Treschow

og Suhr — i det mindste kunne Treschow udtale sig temmelig kritisk om Suhr — men de havde en del forretningsforbindelse med hinanden og omgikkes også selskabeligt. Suhr var en glimrende forretningsmand og en af Danmarks ledende jern- og kulhandlere. Hvis han havde størst fordel af at forhandle det efterspurgte stangjern fra Næs, var han fornuftigvis ikke den, der for Treschows skyld foretrak Fritzøes. Men Treschow var en værdifuld forbindelse for ham, og Suhr var villig nok til at give oplysninger og formidle forbindelser. I september 1840 erklærede Suhr, at man både i København og i provinsen plagede ham for at få stangjern fra Næs, skønt prisen var temmelig høj. Treschow pressede på for at få Fritzøe-jernet gjort blødere. Da han var på Brahesborg i september 1841, oplevede han, at smeden forlangte Næs-jern til hestekosøm, fordi sømmene fra Fritzøe var så hårde, at hovederne sprang af. Den historie gik straks videre til Michael Treschow, der blev noget irriteret — de havde før diskuteret den sag og Michael Treschow forsvaret sit gode jern. Treschow indrømmede, at smedning og kvalitet var god nok, men når det nu var sådan, at smedene foretrak det blødere jern, måtte man indstille sig efter sine kunder. Da han så fik sin vilje, var han yderst tilfreds: «du kan ikke tro, hvor det fornøjer mig, at jernet bliver blødt»; nu stod da Fritzøe lige med Næs og måske endda over, for Fritzøe-jernet var smukkere smedet. Iøvrigt var det hovedsagen at levere prima varer. Treschow ville ikke — som Fossum og Næs — sænke prisen på det danske marked; det ville ødelægge markedet «for bestandigen». Norsk jern burde netop stå i en prisklasse for sig, over det billigere engelske jern. Men hvor det gjaldt at afsætte jern til England, var Treschow indstillet på lavere pris for at vinde frem, «thi jeg anser det for at være af vigtighed at blive de beholdninger kvit, som vi har, for at kunne med lyst og kraft arbejde for fremtiden» (april 1841). «— jeg er rolig for, at det nok vil gå godt med Laurvig, men vi må se til at skaffe os afsætning og gøre penge». Desværre udeblev sommer 1841 meddelelser fra England, og Michael Treschow fik da besked om at bringe Fritzøe-jernet i erindring, når det var hensigtsmæssigt og passende, «thi storagtig må man ikke være». Samtidig arbejdede

man på at skaffe afsætning i Belgien, hvor firmaet Regnier-Poncelet i Liège var en betydelig kunde, og i Nordamerika.

På det danske marked gik det fremad. Hvis Sass manglede slagkraft og Suhr ikke ville binde sig til at afsætte Fritzøe-jernet, kunne Treschow selv optræde som agent for sine varer. Han fulgte troligt sit princip om, at man skulle vinde folk for sig ved personlig henvendelse. De danske provinshandlende fik besøg af generalfiskalen. Når han var på rejse, tog han ind hos købmændene og «anbefalede mig». Købmand L. Chr. Smith i Holbæk havde ment, at Treschow havde foretaget sin rejse alene for hans skyld, «og jeg lod ham naturligvis blive i troen». Smith tog en ladning jern og «håbede nok at blive af med det i vinterens løb»; men senere, da der kom en ladning jern fra Næs til Holbæk, gik afsætningen af Fritzøe-jernet i stå. Det var ikke sådan at fortrænge Aalls vel indarbejdede stangjern. Treschow var i gang i Roskilde og i Køge, også i Odense — «man kan jo ikke nægte, at ordren til Odense på 250 skippund overstiger vor forventning, og at det altså er værd at gøre noget for de folk» — og da hans første forbindelse i Odense alligevel ikke tilfredsstillede ham, fik han kontakt med købmand Thrane, hvem det var «særdeles angelegent at befordre afsætningen af vort jern». Suhrs broder i Nyborg aftog også en del, og som andre af købmændene betalte han for en del med kornleverancer; Michael Treschow hævdede, at der var undervægt på kornet fra Nyborg, og Treschow lovede at tage købmanden under behandling — «rejer skal han nok få, hvorledes de nu end bliver tillavet». Der blev etableret et helt net af forbindelser mellem Larvik og de danske provinsskøbmænd: Ploug og Voigt i Fåborg, Spreckelsen i Ålborg, Krogsgård i Randers. Wilhelm Treschow på Brahesborg måtte også gøre noget for Fritzøe-jernet, skønt han ikke var meget for det. Treschow var ude efter forbindelser i hertugdømmerne, men tvivlede på, om «fiskene fanges». «Jeg gør kur, hvor jeg kan». I betragtning af, at det danske landbrug i disse fremgangsår havde stærkt behov for tømmer og nye jernredskaber, mens Norge havde brug for korn, var der grundlag for en solid handelsforbindelse, så meget mere, som leverancerne kom lettere frem, da Treschow fra begyndelsen af 1840'erne anskaffede sig egne skibe. Men hver for



sig kunne de danske provinskøbmænd på dette tidspunkt ikke aftage for mere end et par tusind rigsdaler årlig, og der var altså ikke marked for en storproduktion, selv om deres køb sammenlagt kunne give nogen lettelse i afsætningen.

For en mand med Treschows forbindelser var det nærliggende at skaffe sig regeringsleverancer. Det lykkedes både i Danmark og i Norge, men gav en del kvaler. I Danmark kunne der især være tale om at levere jern til Admiralitetet og til Frederiksværk. Suhr kunne give en del råd med hensyn til Frederiksværk, og Treschow havde forbindelse med den ledende i administrationen, etatsråd Herman Bech. Desuden optrådte Treschow som kunde, idet han fra Frederiksværk fik maskineriet til damperen på Farris-vandet. August 1841 tilbød Treschow Fritzøe-jern til Frederiksværk; Michael Treschow kom Bech i møde med hensyn til prisen; Treschow skrev til sønnen, at han havde læst hans brev til Bech, medens buddet ventede, «og lod buddet sige Bech — efter at jeg havde gjort en del ophævelser for effektens skyld — at jeg slet ikke kunne begribe, at værket ville sælge dem skip-pundet for elleve speciedaler, da det var, hvad vi fik på stedet og vi dog måtte betale fragt og øresundstold m. m. Men kender jeg dig ret, ved du nok, hvad du gør, og giver ikke din pære uden at få et æble». Treschow lovede at tude Bech ørene fulde, når de traf hinanden. Et par dage efter var Bech og Tscherning til middag hos Treschow; Tscherning sagde til Treschow, at Frederiksværk stod og skulle bruge jern, så Treschow kunne drive prisen i vejret, for eksempel til 27 rd. pr. skippund; «men vi måtte afbryde samtalen, da Bech, som var sidemand til Tscherning, begyndte at høre efter». Om Treschow senere hen ved middagen fik tudet Bech i ørene, forlyder der intet om. Han søgte iøvrigt at komme Bech i møde; for eksempel var Bech meget ivrig efter at få solgt noget krudt fra Frederiksværk til minebrug — «føj ham dog endelig i dette lapperi, som er blevet en fiks idé hos ham», skrev han til sønnen.

I 1842 fik Treschow da fra Frederiksværk leveret en «komplet sødampmaskine» på 16 hestekræfter og med skovhjul, foruden noget krudt og forskelligt maskineri, men det blev ikke til større jernleverancer fra Norge til gengæld, skønt Treschow havde

betinget sig at betale det halve af dampmaskinens pris i stangjern; når Frederiksværk ikke ville byde mere end 11 speciedaler pr. skippund, foretrak Treschow at betale kontant. Til og med 1846 aftog Frederiksværk kun for ca. 3.350 rd. stangjern fra Larvik, foruden et par hamre. Når det ikke blev til mere, skyldes det sikkert, at Treschow nu havde bedre kunder end Frederiksværk.

Admiralitetet fik Treschow heller ikke rigtig glæde af at handle med. Det havde i grevlingenes tid, om end ufrivillig, fået en del jern fra Fritzøe. Treschow kendte den senere departementsdirektør i marineministeriet, *Niels Viborg*, der hørte til Admiralitetets ledende mænd. En af jernleverandørerne til Admiralitetet var Fossum, og Viborg ville gerne have Treschow med for at skabe konkurrence. Treschow fandt oprindelig priserne for lave, men i 1843, da de var steget til 24 rd. pr. skippund stangjern, fik Treschow aftalt en leverance; den skulle gå gennem Sass, som på forhånd havde andre leverancer til Holmen. Men så skete der det ubehagelige, at besigtigelseskommissionen og overekvipagemesteren på Holmen kasserede praktisk talt hele den første sending jern, der ankom. Treschow skriver som noget ganske selvfølgelig om årsagen, at Sass — vistnok i god hensigt, men «uefterretteligen» — havde undladt at give de «douceurer», som folkene på Holmen ellers regnede med. Sass skrev samme dag, 25. april 1843, til svogeren, at han ikke havde villet lade de underordnede på Holmen «tiltvinge» sig ducører. Treschow bemærkede: «Jeg er jo noget fortrydelig på ham for denne begivenhed, og han føler selv, at det er galt»(!). Men hvis Treschow var utilfreds med Sass' ubehændighed, var han mere end opbragt på Holmens embedsmænd.

At der var fejl ved leverancen, kunne ikke bestrides: «når man vil finde fejl, kan visse ikke undgås», skrev Treschow til sønnen. Som grund til kasseringen anførtes «utætheder» i jernet og i nogle tilfælde forkerte dimensioner. I betragtning af, at det overvejende drejede sig om emningsjern til videre forarbejdning, var dette formodentlig et ret spinkelt grundlag for en fuldstændig kassation. Til sønnen skrev Treschow, at han ikke måtte være ked af det: det var ikke værket, men Sass, der havde fejlen, og

trods advarsler fra Sass og Suhr ville Treschow forfølge sagen til det yderste, om han så aldrig skulle komme til at levere en eneste stang jern til marinen.

Hvor opbragt Treschow end var, begyndte han dog fornuftigvis med et meget høfligt brev til kollegiet, hvor han fremhævede, at jernets kvalitet var almindelig anerkendt, og beklagede, at han havde påtaget sig leverancen; i og for sig var han nemlig slet ikke interesseret i at sælge stangjern til den pris, marinen bød. Men da nu jernet var kommet til København, fandt han det praktisk, om det trods alt blev afsat til Holmen med en sådan afkortning i prisen, som administrationen selv måtte anse for passende.

Så måtte folkene på Holmen altså til at give en detaljeret vurdering af Treschows jern. De fastholdt, at kassationen havde været berettiget, men indrømmede, at en prøve havde bevist jernets «udmærket gode kvalitet». Utæthederne og de forkerte dimensioner betød ikke mere, end at man kunne tage jernet med en prisreduktion på 10 %. Viborg var meget pinligt berørt, men mente, at man «for følgernes skyld» ikke åbenlyst kunne desavouere besigtigelseskommissionen. — Så fik da Treschow et venligt brev, hvor man understregede ønsket om at bevare forbindelsen med Fritzøe. Det var vistnok, hvad han havde ventet, og nu først gav han sig til at udforme en passende salut til svar. Hans oprindelige udkast om folkene på Holmen var hæftigt: «de kunne være forvisset om, at så længe leverancerne er underkastet deres bedømmelse, hvilket jo rigtignok ikke bliver evigt, skal der fra min side ikke blive tilbudt Holmen jern fra Laurvig». Men han betænkte sig, og det brev, han sendte, var formet således, som den slags ting skulle gøres, når et af den danske enevældestats kollegier skulle tages under behandling. Treschow skrev meget høfligt, at sagen efter hans opfattelse burde ordnes uden videre fortrædelighed og vidtløftighed. «Forøvrigt er vist det modsigende i den fremgangsmåde fra Holmens side, at kassere jernet og siden erkende, at det ved prøven er befundet at være af en udmærket god kvalitet, næppe undgået kollegiets opmærksomhed, sålidet som den er undgået min. Hvad den forbeholdenhed angår, som Holmens overekvipagemester og besigtigelses-

kommissionen . . . har forment, at der med hensyn til fremtidige leverancer bør tages, da tør jeg anse denne for temmelig overflødig». Prisberegningen overlod han med stor elskværdighed til kollegiet selv.

Treschow havde i sin første harme troet, at Viborg måske var «forræder» mod ham; men det var ikke tilfældet. I et af aktstykkerne har Viborg skrevet, at Holmens adfærd måtte «vække afsky hos alle reelle folk for at have med Holmen at bestille, og således skille os ved en konkurrence, som det netop er i den kongelige kasses interesse at vedligeholde og opmuntre. Hvad i særdeleshed jernleverancerne angår, kunne vi ikke gøre noget værre end at behandle Laurvigs værk ilde, da dette værk som bekendt er det bedste af dem, vi kan få med at bestille». Og når nu Treschow havde vist sig «yderst galant ved at give sig kollegiet i vold på nåde og unåde», måtte man besvare høflighed med høflighed og frafalde kravet om prisreduktion, hvis de følgende leverancer var upåklagelige.

Forbindelsen blev altså fastholdt, hvilket jo nok hele tiden havde været Treschows mening, hvis han ellers kunne gå ud af sagen med honnør. Men det varede ikke længe, før der igen var vanskeligheder med besigtigelsen. Da så Admiralitetet spurgte, om Treschow ville påtage sig nye leverancer, lovede han sønnen: «Du kan tro, marinen her skal blive dryppet». Det blev den også. For det første forlangte Treschow højere pris, for det andet erklærede han, at der ikke blev leveret nogetsomhelst, så længe hans jern blev udsat for besigtigelseskommissionens behandling. Han afbrød nødvendig forbindelsen, skrev han, men den var ikke nødvendig for ham, idet værket leverede jern både til England, Belgien og Amerika og desuden netop havde fået en bestilling fra den norske marine på 14.000 speciedaler. Forhandlinger gik videre, men i 1846 lovede han Michael Treschow, at han skulle blive «fri for Admiralitetet».

De norske statsleverancer skete også under konkurrence med Fossum. Over for Næs var Treschow stadig venligt indstillet: han skyldte Aalls meget, skrev han til sønnen, og det var synd at misunde dem deres gode afsætning. Men Løvenskiolds værk stod som en modstander. Således skrev Treschow til sønnen i

april 1843: «Vis du tænderne, thi det er ganske vist, at dette til sin tid er nok så nødvendigt som at være føjelig».

---

Allerede i 1841, før valseværket kom i gang, var der god afsætning på stangjern, og Treschow var i højeste grad lettet. I juni 1841 konstaterede han tilfreds, hvorledes kassens tilstand forbedrede sig, «thi det er jo forskrækkelig meget, der er solgt». Da så Michael Treschow hen på efteråret ikke straks kunne levere en ekstra portion stangjern til Odense, blev Treschow begejstret ved tanken om, at der måtte være «fejlet dygtigen fra boden». «At boderne er i den grad tømte, at I må lade jernet varmt så at sige fra hamrene, er ganske fortræffeligt». Ved slutningen af 1814 lød det: «Det er jo en pokkers hoben veksler, du sender mig, og jeg skal sandelig ikke klage over dette år»; på samme tidspunkt havde han det heldige salg af Find Larsens gård ved Brahesborg, og i sin tilfredshed øgede han Michael Treschows løn til 1.000 speciedaler; «jeg er tilfulde forsikret om din og Rikkens økonomi, men det er dyrt at leve i Norge, og du må holde et net hus».

Endda kunne Treschow vistnok på dette tidspunkt ikke fuldt overse, hvor gunstigt forholdene var ved at udvikle sig. Allerede i 1839 havde Michael Treschow haft planer om at sælge stangjern til U. S. A. Hans ven Edward Bech havde nu nedsat sig som handlende i New York, og skønt Treschow i begyndelsen ikke havde megen tillid til sagen, gik han med til, at der blev gjort et forsøg, efter at han havde talt med Suhr og Ryan om det. «— skal vi end tabe, kan dette jo ikke ruinere os, thi får man ikke 24 rd. pr. skippund, får man jo dog altid noget. Fragt du derfor trøstigen et skib, som kan tage 5 à 600 skippund til New York.» Det var i april 1841; der blev nu kun tale om en prøvesending på 160 skippund, men det gik så godt, at Edward Bech i slutningen af 1841 ønskede at aftage 250 tons stangjern. Denne første store leverance gik så over i 1842. Der måtte gives god provision og ret lang kredit, men betalingen skulle være 28.000 dollars, og vandt det norske jern for alvor frem, var der mægtige

fremtidsmuligheder, så længe U. S. A. ikke kunne forsyne sig selv. I jernværkets hovedbog vokser leverancerne til Bech, senere firmaet Bech & Kuhnhardt; 1846 aftog det for 69.000 dollars. I november 1843 var Edward Bech på et kort besøg i Danmark; ved hans afrejse skrev Treschow, at det for ham ville være «utåleligt» at begive sig til en anden verdensdel, men med de chancer, Bech åbnede i Amerika, var han næsten uundværlig. Desværre havde Bech trods alt, hvad Treschow havde gjort, ikke kunnet overvinde sin «undselighed» for generalfiskalen.

I november 1843 kunne Treschow da skrive, at afsætningen på jern var stor og let. Det gjaldt kun om at få hamre og valseværk til at yde mest muligt. Det var stadig svært at skaffe tilstrækkelig og dygtig arbejdskraft; Michael Treschow fik engelske arbejdere til Larvik, og de var, efter brevene at dømme, fortræffelige, men dyre, og i 1845 indskrænkede han deres tal. Treschow selv forhandlede mange gange med danske jernfabrikanter, men de var som regel i samme situation og afstod nødig deres uddannede folk. En anden vanskelighed var kulforsyningen; bøndernes trækulleleverancer var ganske utilstrækkelige for værket, som det nu var, og der blev opført murstensovne til kulbrænding nær ved Larvik. Derpå blev det naturligt også at anlægge en større, moderne masovn her; den tog luven fra Moholt. Men dertil kom, at mens man omkring 1840 havde sukket over de store lagre af råjern, så begyndte man nu at mangle.

Fritzøe-værkerne krævede altså stadigvæk betydelig kapitalinvestering, hvis chancerne skulle udnyttes. Man kunne købe råjern og gammelt jern i udlandet til valseværket og et nyt støberianlæg, der i 1843 byggedes i Barkevik, men her kom norsk toldpolitik i vejen: for at beskytte norsk grubedrift blev der lagt højere told på fremmed råjern, skønt Michael Treschow ved personlig henvendelse i Kristiania opnåede, at tolden blev lavere, end andre jernværksejere havde ønsket. Så gik Treschow en anden vej; han købte *Froland* jernværk ved Arendal af den københavnske handelsmand Prætorius. Det var ikke helt let at få ordnet, og Prætorius var en dreven forretningsmand, der opnåede at irritere Treschow ikke så lidt, men 1845 skete købet, efter at Suhr havde mæglet. Selv var Treschow ikke alt for rolig

ved dette køb; han hævdede, at værket truedes mere af kulmangel end af mangel på jern, og at det ikke var praktisk at have sine ejendomme liggende spredt; han var heller ikke glad ved at se sin gæld vokse — nu, da han nærmede sig de treds år, ville han hellere konsolidere, hvad han havde, end vove mere. Men i december 1845, da den norske regering havde bestilt for 15.000 speciedaler projektiler, var han tilfreds: «das war ja eine grausame Salbe! Kan Froland producere det, så har vi jo endda ikke købt så ilde».

---

En naturlig følge af den store omsætning var, at Fritzøe-bedriften anskaffede sine egne skibe. I december 1840, da det stod så dårligt til med afsætningen af jern, var Treschow betænkelig nok ved denne udvidelse af foretagendet, «thi vores virksomhed er allerede temmelig udstrakt»; men fordelene ved at være sin egen reder var så umiskendelig, at Treschow gav efter. Så kunne transporterne Norge—Danmark og retur ske på de tidspunkter, man selv eller kunderne ønskede det, og da de fornødne materialer fandtes ved Larvik, byggede man selv skibe. 1841 blev det første, jagten «Fritzøe», færdigt, og derefter byggedes det ene skib efter det andet, foruden at Treschow købte fartøjer, hvor en gunstig lejlighed bød sig; således «Buonavento» 1842, der brugtes til Amerikafarten og foruden stangjern tog emigranter med. Når Treschows skibe kom til København, kunne han selv komme ned til kajen og skaffe sig oplysninger om sejladsen og fragten og situationen i Larvik, og i brevene omtaler han ustandseligt sine skibe, tit med bekymring, nu og da med lidt overtroiske bemærkninger — halvt i spøg — om hvorvidt der var held ved et skib eller ikke. Hvis ikke, mente han, at man burde skille sig af med det. Og hvor myndig og håndfast Treschow ellers kunne være som arbejdsgiver, viste han gang på gang stor bekymring for skibenes besætning. Engang da et skib var i fare, skrev han, at tabet af fartøj og ladning kunne han endda bære, men ikke, at folk satte livet til i hans tjeneste.

Vareudvekslingen mellem Norge og Danmark gav god fragt i

begge retninger for Treschows skibe. Men i det øjeblik, han begyndte at dirigere skibe tværs over Atlanterhavet, blev det naturligt at søge efter brugbar returfragt. Da nu de høje kornpriser i 1840'erne fremkaldte et stærkt behov i Europa for andre næringsmidler, tog man tanken op om at bygge risemølle i Larvik. I slutningen af 1844 forhandlede Treschow med agent *H. C. Jensen*, Flensborg, som han tidligere havde haft forbindelse med i en vestindisk retssag, og fik oplysninger om *H. C. Jensens* lille risemølle; Treschow talte også med den unge københavnske grosserer *C. A. Broberg*, der var ualmindelig godt inde i amerikanske handelsforhold. Man fik anskaffet maskiner fra Treschows forbindelser i England, og 1845 kom risemøllen i gang. Den svarede god regning i de første år; selve risafskalningen var ikke nogen vanskelig proces, behovet var stort, og inden længe sejlede Treschows skibe ladninger af ris i fustager, som også var leveret af værket selv, til Göteborg og Stettin.

Som priserne udviklede sig i 1840'erne, var det nærliggende at udnytte rishandelen til omfattende spekulationer; men det ønskede Treschow ikke. November 1845 ville han vide, om risemøllen gjorde sin pligt, og fremhævede, at «vi dog ikke må købe mere, end hvad vi kan betale». Det var lige efter købet af Froland, og Treschow savnede penge; forøvrigt mente han, at den høje pris på paddy ikke kunne holde, og han var bekymret for fremtiden, fordi der på dette tidspunkt var stærk spænding mellem England og U. S. A. Da Michael Treschow som svar stillede penge fra Fritzøe til rådighed for faderen, mente Treschow dog selv at kunne rejse lån til 4 % i København; han åbnede også en kredit hos Salomon Heine i Hamburg, som sønnen kunne trække på. Men i april 1846 fik Treschow så besked om, at der var fire ladninger paddy på vej til Larvik, og her blev han for een gangs skyld alvorligt vred på sønnen. «Det gør mig ondt, min gode Michael, at —» — når Treschow skrev «min gode» til nogen eller om nogen, var som regel uvejrligt sigte. Ladningerne kostede 50.000 rd., «og for en sådan sum vil jeg ikke engagere mig, mindst under de nærværende konjunkturer»; «efter mit princip, ikke at være handelsmand i det store og hellere intet fortjene end udsætte mig for tab, er denne risiko



mig for stor. Selv under et heldigt udfald vil min rolighed i sommer være forstyrret, og denne ved du, at jeg sætter større pris på end fordelene. Jeg havde tænkt, hvorom vi også har talt, at jeg til sommer eller efteråret skulle kunne gøre store afbetalinger på min gæld, men dertil er udsigterne ikke lovende».

Michael Treschow svarede øjeblikkelig og må have klaret godt for sig, for Treschows næste brev glattede fuldstændig ud; han indrømmede, at han havde været indforstået med en del af paddykøbene, og at resten ikke kunne lægges sønnen til last. «Jeg har nu udtalt mig, og dermed er denne sag til ende». Det skulle være ham kært, om lykken her som ellers stod Michael Treschow bi, «men jeg er også beredt på det modsatte». «Manøvrer du nu så snildt og godt, som du formår; men lad os dog bruge forsigtighed». — Treschow var bange for, at markedet i Europa skulle svigte og paddyprisen falde; men allerede i maj 1846 kom der meddelelser om dårlig høst i Amerika og prisstigning for ris, og ved årets slutning kunne Michael Treschow levere et yderst fint regnskab for rismøllen. —

Det påhvilede Fritzøes ejer at skaffe arbejderne brødkorn; en del af lønnen betaltes i naturalier. Det var i sig selv en besværlig ting med de høje kornpriser i 1840'erne, men Treschow havde fordel af sin nøje forbindelse med de korneksporterende danske provinskøbmænd, som aftog hans norske varer, han havde det store københavnske kornmarked at ty til, og til tider så han sin fordel ved at føre sit eget korn fra Brahesborg til Larvik. Kornkøb og kornpriser diskuteres tit i brevene. Fritzøe-bruget havde sin egen kornmølle, men den var i 1832 blevet bortforpagtet til Larvikkøbmanden J. H. Seemann, og mellem ham og Treschow var der lang og bitter strid, både mens forpagtningen varede — til 1842 — og senere. Mølleanlægget bestod af en sigtemølle og en sammalemølle; den sidste brændte i 1843, hvorefter en stor ny mølle blev opført. Til mange andre interesser fjøede Treschow altså en betydelig kornforretning.

Og dertil kom så udbyttet af det store savbrug, som Sverdrup havde fået bygget. Endnu var savbrug en bunden næring, og Fritzøe havde eneret til opkøb af tømmer til eksportskæring i Larvikegnen; en del tømmer kom fra værkets egne skove, men

det meste kom helt oppe fra Numedal og Sandsvær og flådedes ned ad Lågen. Treschow beskæftiger sig ikke særlig meget med savbruget i sine breve til sønnen; det var jo også færdig udbygget, da Michael Treschow fik ledelsen, og jernproduktionen stod ubetinget som hovedsagen i årene op imod 1850 — at det skulle gå således, at jernværket tyve år efter var nedlagt og at Fritzøes fremtid kom til at bygge på tømmer, kunne man ikke drømme om. Men i virkeligheden var tømmeret en meget vigtig indtægtskilde for Fritzøe-værkerne også i 1840'erne, hvor England nedsatte sin koloniprotektionisme og den norske eksporttold lettedes. Priser og produktion kunne svinge stærkt fra år til år; men vurderet i femårsperioder lå produktionen ret stabilt mellem 1840 og 1860, medens stangjernet steg kraftigt: fra 4.400 skippund stangjern i 1841 steg produktionen til mellem 5.500 og 6.700 i 1845—47 og sprang derpå op over 10.000 skippund årlig efter 1851. Trælasten gik ikke så meget til England som til Belgien og Frankrig; efter 1845 købte firmaet Dupont i Calais for over 100.000 frcs. Det hang sammen med jernbaneanlæggene i disse år, og der var perioder, hvor det kneb med at skaffe tømmer nok til savene. Treschow, der i begyndelsen af 1840'erne havde skrevet, at man måtte se at få trælasten solgt, selv om udbyttet var nok så beskedent, blev flere gange overrasket ved at se, hvor meget savbrugsprodukterne alligevel betød for værkets økonomi.

---

Imens foregik salgene af det skovløse gods. Januar 1850 mente Treschow, at værket ad denne vej havde fået tilført ca. 200.000 speciedaler; dette må angive, hvad man hidtil havde fået gennem udbetalinger og afdrag fra køberne, idet den fulde salgssum må have været større. Iøvrigt var både Treschow og hans søn indstillet på, at man skulle vogte sig for at sælge alt for meget fra. I februar 1846 skrev Treschow, at man ikke måtte sælge løs nu, da grundpriserne var i stigning, og det måtte heller ikke gå således, at værkerne opslugte og tilintetgjorde godset, man måtte sige stop og sørge for, at værket efterhånden atter afgang, hvad

det havde modtaget. Senere hen på året købte Michael Treschow skovområder, og Treschow bifaldt det: «vi sælger så meget fra, at det er billigt, at vi køber noget, som bedre konvenerer os». Det samlede resultat var, at de skovløse områder i vid udstrækning var gået over i bøndernes eje; i Tjølling herred var efter Lorens Bergs opgørelse 51 % af jordegodset grevegods i 1800; omkring 1850 holdt Treschow kun 20 %. I Sandeherred var de tilsvarende tal 38 og 6 %, i det fjernere Tjømmø 14 og 2 %. Men i Brunlanes var det kun sunket fra 74 til 32 %, og i det skovrige Hedrum fra 67 til 55 %.

Treschow modtog store vekselbeløb fra Larvik, men skulle på den anden side klare renter og afdrag til statsgældsdirektionen. Som tidligere nævnt, var lånet på 100.000 rd. i Københavns overformynderi afviklet i 1844. Af de 250.000 rd., som han efter aftalen af 1835 skulle betale statsgældsdirektionen i danske statsobligationer, var 159.000 afdraget i 1850. Oprindeligt var Treschow i forskud med afdragene, men fra begyndelsen af 1840'erne, da statsobligationernes kurs stod højt, var han ikke så interesseret i hurtig afvikling. Direktionen gik da ind på, at Treschow kunne betale en del af gælden i sedler, mod at en tilsvarende mængde af gælden i Brahesborg senere blev afviklet i obligationer.

Desværre er Treschows regnskabsbøger ikke bevaret, og man kan da ikke se, hvor meget afbetalingerne og renterne af hans gæld har trykket ham, og det ses heller ikke, hvor store de lån var, som han lejlighedsvis måtte optage andre steder, blandt andet i Nationalbanken. Øjensynligt har han følt sig trykket af situationen 1840–41, indtil der kom gang i afsætningen af stangjern. I 1842 kunne han tillade sig at købe for 21.000 rd. nationalbankaktier, og i 1844 købte han gården Fuglsig i Nordjylland sammen med sin broder Michael Treschow, formodentlig et udtryk for, at han havde råd til at støtte ham. At han 1846–47 lod opføre Vilhelmsborg på sit fynske gods, skulle heller ikke tyde på pengemangel; men faktisk klager Treschow i 1846 over mangel på likvide midler og over de store udbetalinger, han skal klare. Det kan blandt andet hænge sammen med købet af Froland, og det er iøjnefaldende, at han fra 1846 begynder at

komme bagud med afdragene til statsgældsdirektionen; han skulle afdrage 15.000 rd. årligt, men i 1846 betalte han intet, i 1847 kun 9.000, og derefter kom der i et par år slet ingen afdrag. Her har man formodentlig baggrunden for, at han blev så bekymret over riskøbene. Statsgældsdirektionen kom iøvrigt ikke med protester i anledning af, at afdragene udeblev.

I de første 10—12 år efter erhvervelsen af det forrige grevskab Laurvigen havde Treschow, Jacob Sverdrup og Michael Treschow i forening genrejst og moderniseret den store bedrift, hævdet og understreget dens ledende stilling i norsk jernproduktion. Selv om Treschow i 1844 over for statsgældsdirektionen kunne erklære, at han indtil da ikke havde haft indtægt af sin norske ejendom, men kun indskudt kapital, så repræsenterede dog de penge, der var indskudt i værket gennem tilskud fra Treschow og gennem salg af leilændingjord, en mægtig formueforøgelse. Der var foregået en koncentration af bedriften, som kunne give rigt udbytte under en højkonjunktur, og dog var produktionen stadig så mangesidig, at et sammenbrud vanskeligt kunne tænkes. Bedriften var opbygget på en ejendommelig blanding af salg til udlandet og til det norske marked — trælast, stangjern og nu også afskallet ris til udlandet, støbejernsvarer, valseværksprodukter, kornmøllens produkter og meget andet til Norge. I Amerika solgtes stangjernet i slutningen af 1840'erne så godt, at Treschow (1847) mente, at det danske marked egentlig kunne undværes; men selv om «Norway iron» var nok så efterspurgt i U. S. A., ville han dog bevare afsætningen i Danmark som en nyttig reserve.

Risiko var der og måtte der være. Vinterføret kunne svigte; vandet kunne snart komme for rigeligt, så at dæmninger blev sprængt og lænsler brudt, snart så sparsomt, at bedriften truede med at gå i stå. Oktober 1842 var Treschow dybt bekymret efter et besøg i Larvik. Han skrev til Aagaard, at han var glad ved den nye valseværksbygning og henrykt over, at stangjernet solgtes så godt: «Men hvad der skal blive af, hvis vi ikke får en stærk og varig regn, ved jeg ikke; thi jeg tvivler ikke om, at alle værkerne ved Laurvig har måttet standse af mangel på vand. Du kan vide, at Farris-vandet, som jo er tre mile langt og modtager

betydelige tilløb, og som ellers har en højde fra 100 til 120 tomer, ikkun havde 12, da jeg rejste». Han ventede brevene fra Larvik i stærk spænding, og da regnen så omsider kom i november, var han rentud begejstret. —

En af de ting, der lå Treschow på sinde, var at Michael Treschow skulle skabe sig de rette forbindelser i Norge og opnå indflydelse på samme måde, som han selv havde gjort i Danmark. I marts 1845, da Oscar 1. var i Kristiania, ville Treschow have sønnen til at tage op og præsentere sig for kongen og den norske statsminister i Stockholm F. G. H. Due: «man ved ikke, hvortil sligt i tiden kan nytte; og hvis kongen er tilgængelig — noget som jo er forskelligt — og måske endog gerne ser mænd, som har en udbredt virksomhed, forekommer det mig endog at være en skyldig opmærksomhed at gøre ham sin opvartning.» Det var etatsråden fra Frederik 6.s København, der talte her. Men Michael Treschow ville ikke, hvad enten han nu nødig ville risikere at blive modtaget mindre nådigt, eller han delte den unge nationalliberale generations almindelige syn på fyrstemand og hofkredse. Treschow skrev så, at sønnen måtte have sin vilje med hensyn til at besøge «konger og kejsere og deres ministre», men fastholdt, at et personligt bekendskab med kongen kunne have været nyttigt.

Men senere hen i 1845 kom Oscar 1. til gengæld til Larvik, og det var givet, at han måtte besøge sådan et moderne anlæg som valseværket. Treschow sørgede for selv at være til stede ved kongens besøg, og det forløb naturligvis udmærket. Hjemkommet til København skrev Treschow til Aagaard, at de virkelig havde haft fornøjelse af besøget, «da det var en behagelig og kundskabsrig herre. Forresten gjorde vi da heller ikke mere af ham, end tilbørligt kunne være». Faktisk turde Treschow have været såre tilfreds med Oscar 1.s besøg; han lod gå videre til Michael Treschow, hvad han havde hørt fra professor Georg Sverdrup, at Fritzøe-besøget var det, der havde interesseret kongen mest på hele rejsen. «Sass har det glædet over al måde». Og Aagaards datter Anna Mathea Hammerich måtte dog også fortælle sine forældre på Iselingen, hvad Hanne Steenberg havde sagt hende om den store dag — hvordan de kongelige var ventet

til frokost, men først kom klokken tre og først skulle have mad klokken fem, og dertil det for damerne centrale problem, hvad kjole Rikke Treschow havde haft på.

Treschow var lykkelig ved Fritzøe, ved den mægtige bedrift, der var vokset frem, og ved naturen deroppe. I forsommeren 1849, da han sad ovre i London og førte storpolitiske forhandlinger med Palmerston og tyskerne, længtes han efter bøgetræerne og «den lysegrønne maj, der . . . næsten er yndigere i Norge end i Danmark». Og trods al Treschows ydre ro og hans lidt skeptiske selv vurdering ser man stoltheden over den store besiddelse skinne igennem. Han lod med synlig begejstring gå videre til Michael Treschow, hvad en englænder havde sagt til Suhr: at hvis den ejendom havde ligget i England, «ville den betyde mere, end nogen engelsk lord kunne betale». Aagaard, som havde sine vanskeligheder at trækkes med, kom i et nytårsbrev 1845 ind på, at Treschow i det forbigangne år havde haft heldet med sig i en sådan grad, at han egentlig burde være forberedt på et bagslag. Treschow svarede: «Ja visselig eksisterer nemesis — jeg finder, at frygt for den endog er udtalt i Sakuntala — men skal jeg nyde min lykke, så må jeg erkende og frit bekende den»; og han mente, at var han blot lykkens gudinde tro, «da frygter jeg ikke for ustadighed fra hendes side». Næste år var Aagaard i gang med samme tanke. «Jeg kom», skrev Treschow, «ret hjerteligen til at le over, at du, af lutter godhed og omsorg for mig, ikke kunne ønske, at jeg skulle være uden tab, men at du dog ønskede dem så små som muligt. Da det første ville være overmodigt og indbildskt, men det sidste derimod meget ville konvenere mig, så deler jeg dine ønsker». Ved anden lejlighed udtrykte Treschow en tilsvarende tankegang over for Aagaard i mere alvorlig form, hvor han udtrykte en dyb taknemmelighed mod forsynet og den stadigt tilbagevendende tanke, at mennesket burde skønne på sin lykke.

## *Generalfiskal og stænderpolitiker*

---

Treschow var 42 år, da han købte Brahesborg, 49 år da han erhvervede Fritzøe. Tilsammen måtte ejendommene lægge beslag på meget af hans arbejdskraft, og han var i en alder, hvor mange finder sig bedst tilpas ved at sænke arbejdstempoet lidt. Samtidig havde han en mængde andre opgaver at passe, han var juridisk konsulent for mange af sine venner og bekendte og havde en stadig strøm af besøgende, når han var i København, særlig i terminstiden. Skønt han afviklede en væsentlig del af sin højesteretspraksis efter 1835, var og blev han en meget optaget mand.

Dette er vel grunden til, at Treschow, trods sin levende interesse for politik, ikke kom til at betyde så meget, som man kunne have ventet, for den politiske udvikling i Danmark efter 1830. Endda blev hans indsats betydelig nok. Han fik udrettet ikke så lidt som medlem af stænderforsamlingen i Roskilde 1835–40; men udadtil gjorde han sig ikke meget gældende, han hverken ville eller kunne bruge tid på at skabe sig en position i første række blandt stænderpolitikerne, og dertil kom, at han i nogen grad hæmmedes af sin stilling som generalfiskal.

Efter de gamle bestemmelser af 1751 skulle generalfiskalen fremme og befordre kongens interesser, så at der, ham vitterligt, intet blev foretaget eller handlet mod kongens suverænitet eller rettigheder. Dette betød, at han var offentlig anklager i tilfælde af angreb på enevælden, støttet til de uhyggeligt strænge straffebestemmelser i Danske Lov og trykkefrihedsforordningen af 1799 med det berømmelige forbud mod at «skumle med bitterhed» over regeringen. Advokat Skibsted havde som generalfiskal i

Napoleontiden været et frygtet redskab for kancelliet i kampen mod aviserne. Iøvrigt var det ikke længere generalfiskalen selv, men kancelliet, som besluttede sagsanlæg, og det var kun i særlig alvorlige tilfælde, at man benyttede generalfiskalen — som i sagen mod Dampe og Jørgensen. Netop fordi generalfiskalen temmelig sjældent rykkede frem i egen person, stod der en vis uhygge om stillingen.

I 1828 trak den næsten 76-årige Schønheyder sig tilbage som kammeradvokat, og generalfiskal Hans Bilsted fik hans stilling. Generalfiskal-embedet tilfaldt da Treschow, skønt Gregers Schack havde højere anciennitet som advokat (se s. 45). Embedet var kun lønnet med ca. 450 rd. årlig, men i almindelighed var det lidet krævende, og især havde man den fordel at slippe for det væld af lidet indbringende kriminalsager, der pålagdes de øvrige højesteretsadvokater. Det må have passet Treschow storartet. Til gengæld måtte han stå til rådighed for kancelliet i tilfælde af kritik mod kongens regering, og det kunne siges at være lidet misundelsesværdigt i årene efter 1830, da den liberale bevægelse brød igennem i Danmark og justitsminister Stemmann søgte at holde oppositionen nede ved domstolenes hjælp. Ganske vist var det ikke mange sager, der pålagdes Treschow, men det var de ubehageligste og mest opsigtsvækkende, og ekstra ubehageligt blev det, fordi kancelliet tit befalede sagsanlæg på et så spinkelt grundlag, at domstolene med deres mere liberale indstilling måtte frifinde de anklagede.

For kancelliet var det en stor fordel at have fået en så slagkraftig og håndfast advokat som Treschow til at være generalfiskal. Han var unægtelig mand for at lave et aktorat med næb og klør. For Treschow selv kunne titlen og positionen og de medfølgende fordele være en behagelighed, men det gav ham tillige en egen stilling over for offentligheden; så længe han var generalfiskal — og han kunne efter skik og brug vanskeligt frasige sig denne stilling uden tillige at gå af som advokat — var han efter sin embedspligt et hovedredskab for Stemmanns og kancelliets intolerante pressepolitik. Som stemningen udviklede sig i hovedstaden, kunne Treschow vanskeligt undgå at blive ilde lidt. Ikke desto mindre fortsatte han som generalfiskal lige til 1845—46.



Det er engang blevet sagt, at Treschow var stokkonservativ. Udtrykket er så misvisende som vel muligt. Han havde fulgt udviklingen i andre lande med levende interesse og var ganske klar over, at der kunne og sandsynligvis ville komme det øjeblik, hvor den danske enevælde måtte falde. For mændene af Treschows generation stod det således, at man under enevælden havde fået et fast og trygt retssamfund, garanti mod revolutioner som i Frankrig; styret kunne siges at være småtskåren, men despotisk var det ikke. Og Treschow selv havde befundet sig som en fisk i vandet i det samfund, der bestod før 1830. Han var hurtigt nået frem til anseelse og velstand, han var naturligt gledet ind i de ledende kredse af velansete jurister og embedsmænd. Han kunne gå med til en mådeholden liberalisme, for det nye lod sig næppe standse, en del af ideerne kunne være rimelige nok, og så gjaldt det om, at overgangen blev nogenlunde lempelig. Men Treschow måtte efter det milieu, han var opvokset i, og efter sit tankesæt nære den bitreste uvilje mod de unge nationalliberale, mod de pågående, revolutionære frihedsmænd, der så hensynsløst ville slå det gamle omkuld og hånedet enevælden og den gamle tid, som Treschow i sit hjerte følte sig så inderligt knyttet til.

---

1831 meddelte den danske regering, at den agtede at oprette folkevalgte provinsialstænderforsamlinger med rådgivende magt. Bekendtgørelsen modtoges med stor begejstring som udtryk for, at Frederik 6. og hans ministre trods alt forstod tidens ideer og ønskede samvirke mellem regering og folk. Da kancelliet havde udformet et mere detailleret forslag om de nye forsamlinger, indkaldtes ansete mænd til at tage standpunkt til det, og det er karakteristisk for Treschows position, at han blev en af de 35 «oplyste» mænd, der indkaldtes for kongerigets vedkommende.

De «oplyste mænd» forhandlede på Christiansborg juli–august 1832, og forhandlingsprotokollen giver en del oplysninger om Treschows politiske standpunkt på dette tidspunkt, da landets borgere for første gang i lange tider fik politisk indflydelse over

for regeringen. Treschow gik i de afgørende spørgsmål ind for moderat frisindede synspunkter. Han udtrykte sin tillid til, at borgere og bønder ville forstå at vælge egnede folk til stænderne — det var beskedne og retsindige mennesker, som ikke ville stemme efter snævert klassepolitiske synspunkter, mente han — og han kunne ikke se nogen grund til at gøre valgbarhedscensus dobbelt så høj som valgretsensus. Ellers viste han først og fremmest interesse for kirken, han kæmpede med stor energi for at gøre præsterne valgbare, medens han til gengæld nødig ville give katolikker og medlemmer af den mosaiske menighed valgbarhed — han ville ikke nægte dem valgret, men de burde ikke som stændermedlemmer være med til at lovgive for den protestantiske statskirke. Treschow gik bestemt mod Stemanns ønske om at begrænse stændernes offentlighed. Treschow talte ret tit i forsamlingen, men som regel kortfattet; i flere tilfælde stod han sammen med L. N. Hvidt. I de afsluttende møder var det Treschow, der forelagde den betænkning, som de oplyste mænd skulle afgive. Det var også ham, der havde skrevet den.

Det var altså fra første færd givet, at Treschow trods sit slægtskab med Stemann ikke delte justitsministerens temmelig autoritære synspunkter. I 1834—35, da det liberale gennembrud kom, sammen med de første stændervalg, blev Treschow trukket ind i den offentlige debat, men det var i egenskab af generalfiskal og talsmand for regeringen. Kancelliet gav ham ordre til at anlægge sag mod *C. N. David* som redaktør af det nystiftede «Fædrelandet».

Der havde stået en række artikler i «Fædrelandet» — David var iøvrigt ikke selv forfatteren — hvor enevælden var blevet kritiseret. Det antydedes, at borgerne kunne føle sig mere trygge i en stat, hvor dømmende og udøvende magt var skilt, og det fremhævedes, hvor megen magt de kommende stænderforsamlinger kunne og burde opnå over for regeringen, hvis de fik den rette støtte fra offentligheden og iøvrigt brugte deres petitionsret rigtigt. Det var sikkert et svært fejlgreb af regeringen at anlægge sag i anledning af de artikler; den opnåede egentlig kun at sætte en god del af den tillid overstyr, som den havde vundet ved at oprette stænderne. Men Treschow parerede naturligvis ordre og

leverede i december 1834 et temmelig skarpt aktorat for hof- og stadsretten.

I og for sig var det vanskeligt nok at fælde David på de enkelte udtryk, der var brugt i artiklerne. Hvad Treschow gjorde, var at sammenholde artiklernes tankegang og derpå drage slutninger om hensigten med dem; og han havde visselig ret i, at formålet var at bane vej for en virkeligt fri forfatning i Danmark, og at «Fædrelandet»s varsomme taktik var en sikrere vej til dette mål end åben opfordring til revolution. «Ville dog disse forfattere, hos hvilke viljen vistnok ofte ikke er uædel, men hos hvem higen efter en ilde forstået popularitet og lyst til at glimre er større end den nu foragtede beskedne besindighed og jævne simpelhed, og for hvem politiske drømmerier har noget mere tillokkende end ædruelig virkelighed og sand tilfredshed, ville de dog betænke den skade, de gør ved blandt en ikke tilstrækkelig oplyst og let bevægelig mængde at udstrø en sæd, hvoraf i almindelighed kun hovmod, tvedragt og voldsomhed vil fremspire!» — At arbejde på enevældens fald var dog bitter utaknemmelighed mod kongen, der af egen drift havde indført stænderforsamlingerne. David havde udvist et «formasteligt og højest lovstridigt forhold», bladet havde vist, hvorledes man kunne og burde omstyrte enevælden, det havde lastet enevælden og vist misnøje med kongens regering, og det var så meget mere oprørende, som David tidligere havde bedyret sin loyalitet og sin tillid til kongen.

Man tør formode, at Stemann har været tilfreds med generalfiskalens myndige optræden. Men de københavnske borgere så anderledes på sagen, og Davids defensor, prokurator *Haagen* — iøvrigt en god bekendt af Treschow — skabte sig et godt navn ved at forsvare menings- og ytringsfriheden i et langt og velkrevet indlæg. *Haagen* fremdrog mindet om advokat *Klingberg*, som havde sagt, at man aldrig som aktor i kriminalsager måtte gøre sagen værre, end den var, «ved mindre nøjagtig dokumentation og ved krænkende invektiver» — en udtalelse, der efter Treschows svar at dømme har såret ham — men iøvrigt sluttede *Haagen* særdeles pænt med principielt at skelne mellem generalfiskalens, der anklagede på embeds vegne, og Treschow personligt: «På

grund af de mange beviser, jeg har haft på hr. etatsrådets liberale tænke- og handlemåde, tæller jeg ham blandt de få, på hvis venskab jeg bygger i ethvert livets forhold, i hvis agtelse jeg sætter min stolthed»; han antydede, at man ville få Treschow at se fra en anden side som medlem af stænderforsamlingen i Roskilde.

Dommen faldt 18. maj 1835 og lød på frifindelse. Det var ikke bevist, at artiklerne havde haft den tendens, som generalfiskalen havde tillagt dem; i fortolkningen af, hvad der turde lægges i udtrykkene, havde dommerne vist en ganske forbavsende hensynsfuldhed mod David (i virkeligheden havde to af dommerne stemt for domfældelse, tre imod, men det kom jo ikke offentligt frem). Kun skulle David bære omkostningerne ved sagen, da artiklerne havde været tvetydigt formet, så at sagsanlæg havde været begrundet. Appel til Højesteret gav samme udfald 2. december 1835 (her havde fire af dommerne stemt for 1. års fængsel).

Nogle år senere udtalte Treschow, at udfaldet af sagen mod David var meget mod hans forventning; og hvor meget man end naturligt sympatiserer med domstolens humane og varsomme indstilling, er det ret forbavsende, at frikendelse var mulig på det bestående retsgrundlag. Om Treschow selv virkelig er gået ind for den stemmannske absolutisme, der lyser ud af hans skarpe og harmfulde indlæg i sagen, er mere end tvivlsomt. I offentlighedens øjne stod han, trods Haagens venlige ord, som kancelliets og den lidet elskede Stemmanns redskab og kom vel til at bære sin del af upopulariteten. Men samtidig med, at dommen faldt i Højesteret, sad Treschow — sammen med David og Haagen — i stænderforsamlingen i Roskilde, og hvad han her præsterede, var så ganske givet ikke efter kongens og Stemmanns ønske.

---

Som tidligere medlem af «de oplyste mænd»s forsamling, som godsejer og højtstående embedsmand måtte Treschow uundgåeligt komme med i røret omkring det første stændervalg. Men han var helst fri. Godsejer *Malthe Bruun Nygaard* skrev til ham,

at der måtte skabes forbindelse mellem de forskellige provinseres stændermedlemmer, hvis der skulle komme noget rigtigt ud af det. Treschow modsagde ham ikke — «men tjen mig i, gode ven, at lade mig blive udenfor, thi jeg har virkelig så meget at bestille, at det er synd at give mig mere». Selv blev Treschow udpeget til at være kongevalgt medlem. Efter hvad han senere skrev, erklærede han over for kongen, «at hvor høj en pris jeg end satte på den viste tillid, indså jeg dog til fulde vanskeligheden af dette kald, da en ny indretning i en bevæget tid skulle begrundes, og da jeg satte min lykke i at kunne i stilhed ved egne kræfter og uafhængig af andre virke til de medborgeres held, som betror mig deres vel, så fordulgte jeg ikke, at jeg ville have været endnu mere taknemmelig, hvis valget ikke var faldet på mig». At undslå sig var næppe muligt; men det var og blev et offer for Treschow at møde i stænderforsamlingen, navnlig fordi det begyndte netop på det tidspunkt, da han erhvervede sit norske gods.

Det gik da også således, at 1. oktober 1835, da *Anders Sandøe Ørsted* som kongelig kommissarius åbnede det første stændermøde i palæet i Roskilde, Treschows gamle hjem, med sin højtidelige tale til «kongens og fædrelandets tro mænd», var Treschow det eneste af medlemmerne, som ikke var mødt. Han nåede først samme dag til København efter sit opgør med grevlingene, og Frederik 6. tillod ham at blive i hovedstaden søndagen over, så at han først mødte i forsamlingen 5. oktober. Men samme dag, som han mødte, blev han indvalgt i et udvalg, og næste dag i et til. Med sin juridiske viden og sin evne til at forme en betænkning korrekt og virkningsfuldt var Treschow jo et oplagt udvalgsemne, og det endte med, at han i december, da han var blevet medlem af 11 udvalg, officielt frabad sig at komme ind i flere. Allerede i midten af oktober klagede Treschow til Aagaard over, at stænderarbejdet tog al hans tid, så at han måtte hænge i fra 6 morgen til 7 aften «og derved endog er bleven mager».

I de almindelige møder sagde Treschow ikke meget. Når han talte, var det som regel kort — en praktisk vejledende bemærkning; en myndig præcision af sit standpunkt; et udfald mod en modstander, hyppigst mod *Algreen-Ussing*, den liberale opposi-

tions ivrige og energiske leder. Treschows taler i stænderne har intetsomhelt af den blomstrende veltalenhed, han kunne udfolde i retten, eller af den sprudlende livfuldhed, som brevene viser og som han givetvis har ejet som selskabsmand. Redaktør Hempel fra Odense, der trøstede sig for sine nederlag i stænderne ved at sidde og hitte på mere eller mindre træffende øgenavne til medlemmerne, kan godt have truffet noget rigtigt, når han kaldte Treschow for «tørre Peer». Det ærgrede Treschow at høre på de andre alt for taleglade medlemmer. I slutningen af januar 1836 skrev han til Grundtvig: «Den evindelige snakken af folk om ting, de ikke forstår, hvoraf da følger, at der ingen mening er i, hvad de siger, er højst besværlig og ikke sjælden skadelig, eftersom de taler til folk, der forstår sig i mange dele lige så lidt derpå». Sagen om realskoler var, skrev han, druknet «i strømme af ord. Algreen-Ussing, som har et stort parti, stod i spidsen, og så var der intet andet at gøre end at virke underhånden til en ringe begyndelse; så må det mere udvikle sig. — De må tro, at noget af det vanskeligste ved en sådan forsamling er at måle sine kræfter med det rette mål, og at det altid, i det mindste for mig, koster langt større overvindelse at tie end at tale. Ved det sidste havde jeg kunne fordærve meget, som jeg nu tror at have reddet». Her som senere i politisk arbejde gælder, at Treschow godt kunne lide at føle sig som den, der — skønt lidet fremtrædende udadtil — egentlig dirigerede tingene, og han havde en meget bestemt mening om værdien af det, han udrettede. Men efter alt at dømme turde denne mening have været begrundet. Der var ingen blandt forsamlingens konservative, der kunne måle sig med Treschow i taktisk dygtighed, og samtidig havde han stor evne til at knytte forbindelse med mere liberale folk, navnlig med den forsigtige professor *P. G. Bang* — ligesom Treschow en realiteternes mand — og det blev ikke sidste gang, at de to fandt hinanden i dansk politik. Hvad Treschow betød, erkendtes også af hans modstandere. Da *J. C. Drewsen* skulle rykke frem med sit hoveriforslag, enedes han med sine liberale venner om at indvælge Treschow og Tutein i udvalget, «fordi vi anser dem for de dygtigste modstandere, vi her kan træffe».

Naturligvis måtte Treschow regnes for konservativ. Når kongen havde valgt ham, var det sikkert med den tanke, at Treschow skulle gøre sit til at dæmpe oppositionen. Treschow hævdede senere, at det havde hæmmet hans arbejde i den første stænderforsamling, at han stod som Davids anklager, og man har sikkert fundet det symbolsk, at han havde sin plads ved siden af den fast konservative biskop *Mynster*. Men da finanssagen blev rejst og Ørsted tydelig viste, at regeringen nødigt så den sag fremmet og protesterede mod, at stænderne skulle tiltage sig skattebevilgende magt, så var Treschow med i det udvalg, der eenstemmigt takkede for de meddelelser, regeringen havde givet i den sag, men samtidig ønskede et fuldstændigt statsregnskab offentliggjort hvert år og i bestemte vendinger forlangte besparelser og balance på statsregnskabet uden skatteforhøjelser. I debatten erklærede Treschow, at forsamlingen uden omsvøb burde erklære sig imod højere skatter — det skete med den karakteristiske vending, at forsamlingens værdighed krævede, at den åbent udtalte sine ønsker og forhåbninger til kongen, «der altid er gået sit folks billige ønsker med velvilje imøde». Som sædvanlig var Treschows form yderst loyal mod konge og regering; men hvad han i virkeligheden fik sagt, var at det ville være ubilligt at forhøje skatterne frem for at nedskære udgifterne til hæren og hoffet.

Algreen-Ussing havde i sin oprindelige redegørelse talt bitre ord om, at statens kredit ødelagdes ved den voksende statsgæld. Her gjorde Treschow sig den fornøjelse at bemærke, at Danmarks kredit befandt sig «i den ønskeligste tilstand», og at kongen ikke kunne overdrage statsgældsadministrationen til et uafhængigt organ uden at fraskrive sig enevælden. Drewsen, som på det tidspunkt havde et horn i siden på Algreen-Ussing, skrev med nogen jubel til Jonas Collin, at Treschow «vaskede Ussing på sin sædvanlige drævende måde ganske forfærdeligt». Men resultatet af finansdebatten blev en petition, der trods al ydre hensynsfuldhed og ærbødighed i formen indeholdt en højst ubehagelig kritik af regeringens finansstyre, og det havde Treschows fulde støtte. Det var ikke egnet til at vække glæde hos konge og ministre; Treschows gamle ven Møsting var simpelthen indigneret over, hvad forsamlingen tillod sig, og det er højst

rimeligt, at Frederik 6., som Treschow senere skrev, var misfornøjet med generalfiskalen som stændermedlem.

22. januar, da Grundtvig havde bedt Treschow hjælpe en bekendt af ham til præstekald, skrev Treschow som svar, at «til kongen går jeg, af mange grunde, ikke». Han skrev desuden, at det kunne være meget godt, at Grundtvig ikke var ganske utilfreds med «det nye sjællandske landsting» — øjensynlig Grundtvigs udtryk — men Grundtvig havde jo heller ikke tingene på nært hold; «thi jeg», skrev Treschow, «er stundom helt ilde til mode». Det er rimeligt nok, for på dette tidspunkt trak det op til en generaldebat om forholdet mellem godsejere og fæstere. Regeringen havde — oprindeligt på foranledning af *P. A. Tutein*, Marienborg, — foreslået en lov, der nærmere præciserede gods-ejers ret over for fæsterne; Treschow var ked af, hvad Tutein her havde lavet, da en stænderdebat næppe kunne give gunstigt resultat for godsejerne; «den gode mand havde gjort bedre i at blive hjemme med den hele sag». Samtidig modtog stænderforsamlingen en strøm af andragender fra bønder, der ville have hoveriet afløst ved lov, og Drewsen stillede da et forslag, der iøvrigt var uhyre forsigtigt over for godsejerne. Treschow sagde ikke noget synderligt under debatten, men han var udvalgs-medlem i begge sager og gik ind for et klart og utvetydigt gods-ejerstandpunkt. I de udtalelser, han var medunderskriver af, blev det sagt, at de store landboreformer havde gjort stor gavn, men nu var beskyttelsen af bønderne ved at være overdrevet, og hvad hoveriet angik, burde regeringen give en sådan erklæring, at bønderne opgav ethvert håb om tvungen afløsning; så blev de nok villigere til at forhandle sig til rette med godsejerne, og andres mellemkomst var uforholden. Det endte i alt væsentligt med nederlag for bønderne.

Efter dette kunne man fristes til at kalde Treschow klart bondefjendtlig. Men deroverfor står det faktum, at det eneste forslag, Treschow selv tøjte sig kaldet til at komme frem med ved det første stændermøde i Roskilde, havde til formål at sikre selvejerbønderne. Han gjorde opmærksom på, hvorledes arveskifterne ved bondens og hans enkes død skabte vanskeligheder: når der deltes ligeligt, kom den, der fik gården, til at slæbe med



en ødelæggende gæld til de andre arvinger, med det resultat, at selvejerbondestanden forarmedes og udparcellering gik over gevind. Treschow tænkte sig en sådan begrænsning i arvingernes ret, at den, der fik gården, kunne holde den udelt — bl. a. med henvisning til norsk odelsret — og han ville begrænse muligheden for at optage lån i gården. Forslaget vandt ikke rigtig tilslutning; man turde ikke gå til en virkelig begrænsning af arvingers ligeret, og det endte med, at sagen kædedes sammen med et regeringsforslag om testationsret. Tænker man på, hvad prioritetsgældens vækst har betydet senere hen for de danske bønder, ikke mindst i kraft af arvingers ligeret, tør man vel sige, at Treschow pegede på et centralt problem; men det synes karakteristisk, at Treschow ikke regnede med, at optagelse af lån i stor stil kunne blive nødvendigt for at skabe et virkeligt opsving for bondestanden, og forøvrigt udtrykte han til slut også nogen betænkelighed ved et så voldsomt indgreb i ejendomsretten som at afskaffe arvingers ligeret. —

*Grundtvig* ville have stænderforsamlingen til at gå ind for, at folk skulle have lov at vælge hvilken præst de ville til de kirkelige handlinger. Treschow ønskede også en sådan «sognebåndsløsning», men anså det for klogest at vente med sagen. Han skrev til *Grundtvig*, at den indkomne petition var kommet for sent og desuden var så uheldigt formet, at man burde vente til næste gang. *Grundtvig* blev heftigt opbragt: «Nej, kære, højstærede ven! så let slipper De mig ingenlunde» . . . «Altså, kære ven, *De* vil ikke have med den sag at gøre, skønt *De* billiger den!» *Grundtvig* havde nok tænkt, at der var noget i vejen, siden Treschow havde tøvet så længe med at skrive om det. Nu ville Treschow altså stå som den, der var *Grundtvigs* eneste bekendte ven i forsamlingen og dog intet gjorde for den «åndeligste» sag, der forekom? og det skønt *Grundtvig* af sit inderste hjerte havde bedt ham fremme den! Hellere måtte Treschow have ført sagen frem og ladet den lide nederlag under høj og lydelig protest end at opgive den på den maner. «Ja, det må jeg skrive til en mand, som i mere end tyve år ikke blot kaldte, men viste sig min ven».

Kontrasten mellem de to mænds mentalitet kommer næsten

skærende frem i Treschows svar. «Deres sidste brev bedrøvede mig, thi når man ikke kan nå retfærdighed hos sine venner, hvad skal man da vente sig af dem, der ikke så nøje kender en, endsiges af sine fjender. — — — Hvad jeg er både vred og bedrøvet over, er, at De kunne tro, at jeg af noget af det fordømmeligste jeg kender, nemlig af hvad man kalder klogskab eller af en vis beregning med hensyn til andres omdømme kunne lade mig forlede til ikke at udtale eller være min overbevisning bekendt; thi der er intet, som dertil berettiger Dem. Det har ikke stået og står ikke i min magt hverken at fremme eller hindre antagelsen af sagen om sognebåndets løsning, og der kan således ikke være spørgsmål om, hvad jeg ville gjort, hvis det havde stået i min magt, imidlertid tror jeg, at jeg ikke ville have bidraget det mindste til at bevirke en udsættelse, skønt dette måske af andre, som var vel stemt for sagen, kunne have været anset for klogt. Men hvad jeg med vished ved, er at jeg i denne sag ville udtalt min overbevisning, hvad enten det havde gavnet eller ikke, og det havde jeg gjort uden personlige hensyn, til hvilke jeg aldrig tager hensyn, undtagen i aldeles ligegyldige tilfælde, hvor det både er sagen og andre uvedkommende, hvad jeg om den tænker og dømmes». Treschow havde nu talt med forsamlingens præsident, Schouw, og det var fastslået, at der absolut ikke var tid til at tage nye sager op til behandling. «Lev nu vel og døm en anden gang roligere og retfærdigere over Deres hengivne

Treschow.»

Grundtvigs svar må have glattet aldeles ud, for Treschow takkede ham for det og skrev, at det hjertelig havde glædet ham; Treschow beklagede også, at man ikke oftere så hinanden og taltes ved «med dem, man holder af».

---

Alt i alt var Treschow tilfreds med, som stændermødet havde formet sig. Man kan vistnok formulere hans politiske standpunkt her i 1836 således, at han anså stænderne for en fornuftig og gavnlig institution, egnet til at afbøde yderligtgående ønsker,

og at regeringen derfor burde bøje af for rimelige krav og kritik fra stænderne, så længe det blev holdt i passende form og ikke antastede enevældens princip. Men selv var han absolut helst fri for at være medlem, dels fordi det norske gods og hans andet arbejde krævede hans tid, dels fordi han som generalfiskal og kongevalgt medlem let kunne komme i en skæv stilling, når han fulgte sin overbevisning om, hvilken taktik der var rigtig. Det var ikke meget tilfredsstillende at bringe staten et så stort offer af tid, når resultatet så alligevel blev misfornøjelse på allerhøjeste sted.

Følgelig skrev Treschow til kongen og bad sig fritaget for at møde ved næste stænderforsamling i 1838. Som grund anførte han blandt andet, at han mente at have pådraget sig kongens mishag. Nu var det jo givet, at Treschow alt i alt var en virksom konservativ garant at have i forsamlingen, det var meget ønskeligt at fastholde en mand med hans evner og indflydelse. Han kunne da ikke fritages; Frederik 6., skrev Treschow til sønnen, svarede i audiensen «lige så originalt som oprigtigt», at han «nødigen gjorde det». Kongen var meget nådig. Treschow blev samtidig ridder af Dannebrog og medlem af kommissionen til ordning af «12-million-sagen» mellem staten og Nationalbanken. Der var altså ikke noget at gøre. Treschow skrev til Michael Treschow, at dronningen også havde vist sig nådig, og Thorvaldsen kom til ham efter taflet «og kyssede mig to gange ret hjerteligen, så du kan se, at jeg er ovenpå, så længe det varer». I det skriftlige svar på Treschows ansøgning udtaltes, at udnævnelsen til kommissionsmedlem måtte være Treschow det bedste bevis på, at hans frygt for at have pådraget sig majestætens mishag var «aldeles ugrundet».

I efteråret 1838 sad Treschow da igen i Roskilde og skrev til Aagaard om, hvordan han var kommet ind i en masse udvalgsarbejde. Til J. G. Adler skrev Treschow, at han gerne var taget med ham og tronfølgeren på udenlandsrejse, «i stedet for at slide mig op i forretninger, som kan være meget nyttige, men slet ikke er behagelige.» «Tingene går virkeligen ellers meget godt, og jeg tror også, at der udrettes noget; kort sagt, jeg skulle være tilfreds med det hele, når jeg blot ikke behøvede selv at

være med». Til Michael Treschow skrev han, at han ikke ville ærgre sig over angrebene i de liberale blade; han sørgede for at holde ørene stive, men han var ikke tilfreds med den støtte, han fik fra andre «af vort parti». Algreen-Ussing stod som modpartiets leder og eneste virkelig dygtige mand; «men han er fæl, meget fæl; de siger at jeg er den eneste, som han er noget bange for». «Jeg havde vel tænkt mig denne gang at tage mig det noget lettere og i denne henseende følge min sidemand bispens eksempel, men når jeg først har med en ting at bestille, er det mig umuligt at være lunken ved den.»

Alt i alt stod der mindre gny om Roskildestænderne denne gang. Treschow havde adskillige skarpe sammenstød med Algreen-Ussing, men fulgte ellers sin linie fra forrige gang og talte ikke meget. I finanssagen arbejdede han på at få petitionen passende «læmpet», som han skrev; Algreen-Ussing og hans tilhængere havde ikke haft nogen indvendinger mod Treschows taktik, skrev han til sønnen, men det andet parti ville nok finde desto mere at sige. Treschow følte sig altså som mægler, ikke udelt som konservativ partimand, og han må have været tilfreds med resultatet: en loyal og pænt formet petition, der fastholdt de givne principper og fik tilslutning praktisk talt fra hele forsamlingen. Treschows stilling fremgår iøvrigt af, at han valgtes til vicepræsident i forsamlingen. Selv fandt han, at han mødte megen sympati og velvilje hos de fleste.

I denne samling tog Treschow sognebåndsløsningen op i henhold til et andragende fra en gruppe grundtvigske præster og viste således Grundtvig, at det var alvor med hans overbevisning i den sag. En demonstration med efterfølgende forkastelse var ikke efter Treschows sind; han satte sine overtalelsesevner ind på at vinde udvalgsmedlemmerne, og skønt han fandt Mynster stivisindet og forudindtaget, som han skrev, blev de dog enige om, at man skulle have ret til at gå til konfirmation og til alters hos andre end sin sognepræst. Dåben ville Mynster og de andre udvalgsmedlemmer ikke give fri; her stod Treschow alene i udvalget og skrev et kraftigt indlæg for fuld samvittighedsfrihed: «har protestantismen noget almindeligt særkende, da består dette unægtelig i protest mod enhver magt, den være sig luthersk eller

paven, gejstlig eller verdslig, som vil beherske eller tvinge samvittighederne.» Det sikreste middel til at forebygge strid i den danske kirke var at fjerne alle levninger af «papistisk samvittighedstvang».

Vistnok skadede det sognebåndsløsningen en del, at J. C. Lindberg samtidig androg om vidtgående frihed for præsterne med hensyn til tros læren. Stænderforsamlingen viste betydelig interesse for spørgsmålet om sognebåndsløsning, men de fleste tvivlede på, at der var et større behov, og det endte med at sagen strandede. Treschow tog ufortrødent sagen op igen i 1840-samlingen ved at forelægge et veltalende indlæg fra Grundtvig selv, men uden resultat.

---

December 1839 døde Frederik 6. På forhånd skulle man tro at tronskiftet ville jævne vejen for den moderate, rationelt betonedede konservatisme, som Treschow ønskede, og han skulle så meget bedre have kunnet gøre sin opfattelse gældende, som han på forhånd havde haft så megen forbindelse med tronfølgeren og med Adler. Men tværtimod synes det, som der fra første færd har været kold luft mellem Christian 8. og Adler på den ene side og Treschow på den anden. Treschow forhastede sig i hvert fald ikke med at søge audiens; han havde hørt, at folk, der stod over ham i rang, havde været hos kongen tre gange uden at komme ind, «og det er virkelig så meget mindre min lejlighed, som jeg ikke har noget at sige ham». «. . . at vente i et forgemak i 4 timer og måske dog ikke komme ind og så dog intet have at sige uden almindelige ting, er noget, som ikke stemmer med min lyst».

Første gang, Treschow mødte Christian 8. som konge, blev da i Højesteret, hvor Treschow holdt en vellykket «lille tiltale» til majestæten; «da vi gik, kyssede han på fingeren til mig og sagde, at han håbede snart at se mig». Da så Adler desuden skrev, at kongen ventede ham, meldte Treschow sig til audiens i januar og fik «en meget fornøjelig underholdning». Han fandt, at Christian 8. tog sig meget ud i sin kongeværdighed og befandt

sig særdeles vel ved den. Til Aagaard udtrykte Treschow sig ret tillidsfuldt: «det går, med Guds hjælp, sin gang uden forstyrrelse og alt for stor omvæltning». Men han var ked af at se de liberale bestorme kongen med ønsker om en fri forfatning. «Give vore gode studenter ville holde sig til deres studeringer og ikke optræde som en magt, hvortil de nu synes at ville danne sig». «Når nu blot den gode konge ikke vil høre for meget på skrigene og overile sig med reformerne, som lader til at blive stykværk, så vil vel alt kunne gå godt, thi han har sikkert den bedste vilje og gode evner, når disse må blive understøttet af mod, fasthed og en fornuftig økonomi».

Det vil altså sige, at Treschow fra første færd tvivlede på, at Christian 8. havde styrke nok som politiker. Og som andre konservative så han allerede med stor bekymring på, hvorledes kronprins Frederik artede sig. Når Christian 8. i sine svar til de liberale havde henvist til stænderne, var det efter Treschows mening nærmest egnet til at skabe vanskeligheder i Roskilde-forsamlingen, «af hvilken jeg håber sidste gang at have den ære at være medlem». Helst ville Treschow, som han skrev, «leve i fred og ro, og mellemstunder, når man ønsker mine råd, som jo af og til sker, give dem til begge parter». Disse ord kunne godt opstilles som ledemotiv for Treschows politiske virke i resten af hans liv.

Treschow fik et livligt forår i 1840: man holdt bryllup for Michael Treschow og Rikke Brøndsted, derpå var Treschow i Larvik, optaget af de store anlægsudgifter og afsætningsproblemerne, så i København i terminstiden, en kort tur til Brahesborg og endelig til stændermøde fra begyndelsen af juli. Hanne Steenberg skrev til Rikke Treschow, at hun håbede, at forretningerne i Roskilde ikke skulle ærgre etatsråden alt for meget — «det tåler han ikke godt». Treschow selv var forberedt på en særdeles urolig samling efter alt det røre om forfatningssagen.

Da samlingen skulle til at begynde, fik Treschow et brev fra *Adler*, som — formodentlig også på sin høje herres vegne — prøvede at sondere situationen og få lidt nærmere oplysninger fra Treschow. Treschow svarede, at han, under hensyntagen til Adlers stilling, nødig udtalte sig helt åbenhjertigt i skriftlig

form, «thi for breves skæbne kan ingen indestå»; han havde på forhånd været bekymret for, hvordan man ville «gebærde sig», men syntes, at det gik ganske godt. Folk var fornuftigere stemt, end man kunne vente, når man tænkte på bladenes indflydelse, og hvad Algreen-Ussing, oppositionens «general», angik, «så tror jeg, at man denne gang, ligesom i grunden også de forrige, vil kunne komme ud af det med ham. — Frygt og håb virker på ham som på de fleste». Treschow havde forhandlet både med ham og med Bang, og det var gået godt — øjensynlig var Treschow kommet ganske ud over at kalde Ussing for fæl — men han fandt, at «vores kære og højst elskværdige Ørsted» havde været noget ubehændig.

«Vil du vide, hvorledes jeg har indrettet min indre og ydre virksomhed, så består den først i bestræbelsen for ikke at blive vred, thi så gør man bløt dumme streger, dernæst heller ikke at blive gnaven, thi så hindrer man sin egen og andres virksomhed, så ikke at ville brillere, thi da taber man sin indflydelse, og på denne jævne indflydelse, både hos sit eget parti, men fornemmelig hos modpartiet, er det dog egentligen, at man, uden at det uden for stændersalen mærkes, udretter noget. Men du må tro, prøvelsen er hård og tålmodigheden, som udkræves, stor».

Treschow sluttede brevet særdeles venligt; men midt i det havde han skrevet et par linier, der må have været lidet behagelige for Adler og den anden person, som brevet formodentlig var beregnet for i passende uddrag: «Hvad jeg dernæst har at ønske er, at kongen ikke ved de mange æresporte, som du omtaler, og den hyldest, der på de tider og de omstændigheder, under hvilke de vises ham, vist nok er både fortjente og mente, vil lade sig forlede til at antage, at stemningen er anderledes, end den virkelig er. Det vil sige: folket ser af egen drift og efter kongens opfordring til stænderne; kommer disse frem med fornuftige og billige forlangender endog inden for grænserne af den nærværende form» — altså uden formelt at rokke ved enevælden — «især med hensyn til finansvæsenet og statshusholdningen, da vil folket ikke alene for tiden, men for en række af år dermed lade sig nøje, såfremt Hans Majestæt skænker dem sit bifald; men sker dette ikke, anser jeg det lige så vist, at man

·må befrygte, at den nærværende uimodsigelige gæring går over til en utilfredshed, hvis følger umuligen lader sig beregne. De, som skildrer kongen forholdene anderledes, end at retfærdige koncessioner er nødvendige, påtager sig et stort ansvar».

Det var et ganske alvorligt memento midt i al den hyldest og jubel, der strømmede Christian 8. i møde på hans rejse rundt om i landet. Iøvrigt var Treschow meget virksom i stænderforsamlingen og i fortræffeligt humør, for han havde netop vundet den norske stempelpapirsag. Algreen-Ussing foreslog, at stænderne skulle have statsbudgettet forelagt; Treschow blev udvalgsordfører i denne sag og forelagde 10. august udvalgets eenstemmige betænkning. Som sædvanlig havde han sørget for, at tonen var neddæmpet; men selve tanken gik han fuldt og helt ind for: skulle stænderne tage standpunkt til lovforslag og nye skatter, måtte de have en passende kontrol med finanserne; og det var da også en selvfølge, at man måtte have statsregnskabet forelagt til betænkning, inden kongen godkendte det endeligt. Trods Ørsteds bekymringer blev denne indstilling godkendt med 60 stemmer mod 1. Det var altså de retfærdige og nødvendige koncessioner, Treschow havde talt om. Man var gået så vidt som overhovedet muligt, når man ikke ligefrem ville kræve skattebevilgende magt for stænderne og enevælden styrtet. På tilsvarende måde støttede nu Treschow forslaget om, at stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg skulle forenes. Dette forslag, som Bang stillede, kædedes sammen med de mange andragender, forsamlingen fik om skattebevillingsret, og man fik en generaldebat for og imod en fri forfatning. Treschow fandt, at man gjorde klogest i at lade disse andragender gå videre til kongen uden at tage standpunkt til dem; stænderne havde ingen ret til at foreslå enevælden styrtet, men det var jo givet, at man med den metode understregede, hvor nødvendigt det var, at regeringen i det mindste forelagde budgettet til betænkning.

Selv om Treschow i mange tilfælde gik ind for regeringens synspunkter og stadig slog ned på Algreen-Ussing — således ved slutningen af den store forfatningsdebat — så var han dog i praksis kommet de moderat-liberale såre nær. Om et af udvalgmøderne skrev han 7. juli til sønnen, at det havde holdt hårdt i



udvalget, *Hvidt* ville ikke gå med til Treschows taktik, «men jeg overvandt ham dog, og om lørdagen, da jeg påny havde ham for, sluttede han med den erklæring, at han måtte jo være et bæst, når han ikke var enig med mig». Havde man stillet sine krav op i mere udfordrende form — «hvis man havde været gal nok til at lade det gå» — ville Christian 8. sikkert gribe en ønsket lejlighed til at afvise forelæggelse både af det ønskede og af ethvert andet budget. «Således som han på nærværende tid er stemt og ør over al den hyldest, der vises ham, kunne det vel hændet». Få dage efter samlingens slutning skrev Treschow, at han var tilfreds med udfaldet. Han mente at have tilvejebragt en fornuftig og «til tiderne passende» udvalgsbetænkning; havde man ikke fået den betænkning, «og havde man ikke på forsamlingen haft nogen indflydelse, så at vedkommende kunne holde sig til den, ved jeg ikke, hvorledes det skulle gået. Vore ivrigste opponenter var absolutisterne — de er gale —». Treschow var glad ved, at han til det sidste havde haft Algreen-Ussing med sig i den sag.

Efter Treschows mening var tingene ordnet bedst muligt. Kravet om budgetforelæggelse havde taget brodden af mere yderligtgående ønsker, og regeringen kunne uden prestigetab vise den imødekommenhed, der var så uafviseligt nødvendig. Men Christian 8. valgte at stille sig skarpt afvisende. Det må have været temmelig bittert for Treschow. Nu var han fast besluttet på at forlade stænderforsamlingen. Der var valg til stænderne nu, og Treschow blev valgt af de fynske godsejere, men han foretrak en suppleantpost i København, der i praksis garanterede ham mod at komme ind i forsamlingen. Med den holdning, kongen og Stemann indtog, var hans mæglingspolitik unyttig; nu ville de unge og yderligtgående vinde frem, folk som *Orla Lehmann*, der netop her i januar 1841 i Nykøbing—Falster talte for fri forfatning til bønderne og virkningsfuldt rokkede ved bondestandens gamle tillid til kongemagten. Regeringen slog igen: 18. februar 1841 gav kancelliet ordre til generalfiskalen om at anlægge sag mod Lehmann. Dette måtte yderligere hæmme Treschow i at virke som stændermedlem. Hans beslutning har nok også været påvirket af, at han netop på dette tidspunkt var så

optaget af vanskelighederne med at få Fritzøe-jernet solgt. Men Treschows afslag kunne ikke andet end virke som en demonstration mod regeringens politik, og i de samme dage, hvor Treschow var i gang med at få optaget forhør i Lehmann-sagen, gjorde da Christian 8. et forsøg på at bevare generalfiskalen som stændermedlem.

Kongen sendte Treschow en egenhændig billet: han var sindet at gøre Treschow til kongevalgt medlem, da han anså det for «gavnligt, at en retsindig mand, der har den indflydelse i stænder-salen, som De hidtil har haft, deltager i de næste stænderforsamlinger». «Jeg kan imidlertid ikke ønske, at min tillid agtes ringe, eller at De skulle miskendes, når De undslog Dem for at virke til statens bedste, efter at kongens opfordring var udgået til Dem». Hvis Treschow undslog sig, ønskede Christian 8. at vide «paa hvad grund», og kongen ville have en bestemt udtalelse, inden Treschow fik officiel opfordring.

Treschows afslag var mønsterværdigt korrekt. Han fremhævede, hvor nødtigt han overhovedet i sin tid var blevet stændermedlem, og mindede diskret om, hvordan han ved sin holdning i 1835–36 havde pådraget sig Frederik 6.s «miskendelse». Han talte om, hvordan stænderarbejdet havde påført ham pekuniære tab, «ligesom jeg ikke er stærk af helbred og meget let afficeret, skønt jeg har vundet herredømme til ikke at lade mig mærke dermed». Men dertil kom, at Treschow var forvisset om, at han nu, «efter alt, hvad der er gået forud», ikke kunne udøve den indflydelse på forsamlingen, «som enten for Deres Majestæts tjeneste kunne være gavnlig eller for mig ønskelig». Efter «en stundom noget bitter erfaring af 6 år» kendte Treschow forholdene ved stænderforsamlingen så vel, at han regnede med at gøre mere skade end gavn ved at møde op. Hans stilling som generalfiskal og anklager mod David havde skabt betydelige vanskeligheder for ham i 1835-samlingen; og når nu Lehmann – som Treschow håbede og troede – blev «alvorligen revset», ville Treschow miste indflydelse i tilsvarende grad. Han sluttede med en vel indsvøbt, men umiskendelig beklagelse over kongens holdning: «skulle lønnen for min ufortrødne og jeg tør uden ubeskedenhed tilføje møjsommelige, skønt ikke ganske uheldige

anstrængelse være, at jeg tabte en del af min konges nåde og gunst, da havde jeg i sandhed grund til at beklage mig over en ublid skæbne. Dog, allernådigste konge! De vil sikkert ikke for-  
tørnes på den, der til sin sidste time ikke skal undlade at nedbede  
himlens velsignelse over Danmarks konge».

Trods al himlens velsignelse havde Christian 8. næppe let ved at tage dette afslag. Treschows høflige og loyalt formede brev var et mistillidsvotum til kongens politik.

---

Men i offentlighedens øjne stod Treschow gennem det følgende år som generalfiskalen, der skarpt og ubarmhjertigt forfulgte sagen om Falster-talen, indtil Lehmann dømtes til fængselsstraf. Lehmann anklagedes for at have udspreedt had og misnøje mod Danmarks forfatning og måden, de danske konger havde udøvet deres magt på. Treschows aktorat i hof- og stadsretten var i og for sig ikke særlig skarpt; han kunne i det væsentlige holde sig til den fremragende tale, som Lehmann selv havde ladet indrykke i «Lolland-Falsters Stiftstidende», fastslå, at Lehmann selv havde provokeret anledningen til at holde talen i Nykøbing og desuden, at en del af hans udtalelser efter vidneudsagnene havde været endnu skarpere, end man kunne se af avisen. Lehmanns tale, sagde Treschow, havde været særlig farlig, netop fordi den var holdt «med en ikke almindelig vel-talenhed», «og vil domstolene ikke ved stræng straf forebygge, at det bliver skik hos demagogerne at rejse om i landet og for almuen under et eller andet påskud holde filippiske taler, da ser det i sandhed både farligt og uroligt ud for den offentlige rolighed, den borgerlige sikkerhed og den sande borgerfrihed». Han krævede så streng og alvorlig straf, som retten måtte finde, at Lehmann havde fortjent for sin farlige forbrydelse. — Det var såre vanskeligt for advokat Buntzen at neddæmpe indtrykket af Lehmanns ord. Iøvrigt ærgrede Treschow sig over, at processen gik så langsomt. Hof- og stadsrettens dom faldt først 4. december 1841, og ligesom i sagen mod David søgte dommerne en så liberal fortolkning af Lehmanns ord som overhovedet muligt, og adskil-

lige af anklagerens påstande blev underkendt; Lehmann slap med en bøde på 500 rd. Sagen appelleredes til Højesteret, der 20. januar 1842 dømte Lehmann til 3 måneders fængsel, trods Lehmanns blændende dygtige forsvarstale for retten.

Gamle professor Georg Sverdrup var meget lidt glad ved at se Treschow i den rolle, hvor «han trådte i skranken mod frihedens martyr — denne opofrelse er nu af en egen art, som vist ikke nogen må ønske sig». Men der er ikke tvivl om, at Treschow selv så med største uvilje på Lehmann. Ved nytår 1842 skrev han til Aagaard, hvorledes Lehmann havde bedt ham om at få tid til at forberede sit forsvar for Højesteret. «Men hvad mener du, han var så naiv, hvis man kan kalde det så, at sige, at det jo vel var galt, han ikke tidligere havde forberedt sig, men grunden var, at han ingen tanke havde om, at sagen ville blive procederet mundtlig, ligesom det også havde været hans ønske, at den måtte blive procederet skriftlig, hvormed han ville følt sig meget bedre tjent. — Jeg gav ham naturligvis i denne anledning sit fortjente skudsmål». Det har næppe været blidt, så lidt som Treschows aktorat for Højesteret, selv om Lehmann i sin forsvarstale erkendte, at Treschow i hovedsagen havde røgtet sit kald humant.

---

Umiddelbart efter at Lehmann-sagen var overstået, foretog Treschow en større udenlandsrejse sammen med Andrea og Wilhelm Treschow. En del af forretningerne i København blev i mellemtiden klarer af *W. T. Oxholm*, som Treschow satte meget stor pris på, og Sass, men iøvrigt korresponderede Treschow livligt med sønnen i Larvik under hele turen gennem Belgien og Frankrig og videre til Italien, diskuterede salgsmuligheder i Liège — han forsøgte at skaffe en mestersvend fra Regnier-Poncelet til Fritzøe — og talte meget om valseværket. Treschow var ellers livligt optaget af rejseindtrykkene, men fandt naturskønheden i Frankrig og Italien mere tiltalende end befolkningen. Nede fra Rom skrev han i slutningen af marts, at det var fristende at sige, at Frankrig og Italien ville være herlige lande og Italien



Vilh. Marstrand: Treschow

(Brahesborg, 1845.)

Leiligheden 9:23<sup>24</sup> januar 43. København den 8 Januar 1843.  
Kjæreste Michael!  
Dine Breve af 29<sup>e</sup> Decbr og 2<sup>d</sup> M. har jeg modtaget. Det er underligt lig  
nok, hvorledes jeg kan læse i Eders Hjerter af Eders Breve hvor langt borte  
borte I end ere, og dog, der er i Grunden intet Underligt deri, da jeg kjender Eder  
som mig selv. Jeg havde sagt til Steenberg "Der maa være noget i Veien med  
Michael, det kan jeg see, men hvor det ligger veed jeg ikke" — og saaledes  
forholdt det sig. I sidste Henseende havde jeg adskillige Gisninger og blandt  
disse udhævede sig især den som Du i dit sidste kjærlige Brev nævner, den nemlig om  
Valtseværket. Men ligesom det med Hensyn til Virksomheden i det Hele vel  
nappe vilde være godt om Du ikke lod Dig officere af, hvad der er mødt, saaledes  
maa jeg paa den anden Side [sige] Dig, at det ikke officerer mig, dels fordi det  
jo slet ikke er noget usædvanligt og dels fordi jeg ikke anseer det for meget  
væsentligt om Tingen koster Noget mere eller mindre, da jeg har den gode  
Tro og det Haab, at den alligevel vil svare Regning. — — —

Faksimile af brev fra Treschow til Michael Treschow  
(Fritzøes arkiv)

(Michael Treschows hånd)  
Besvaret d: 23de Januar 43.

Kjøbenhavn den 8 Januar 1843.

«Kjæreste Michael!

Dine Breve af 29<sup>e</sup> Decbr og 2<sup>d</sup> M. har jeg modtaget. Det er underligt nok, hvorledes jeg kan læse i Eders Hjerter af Eders Breve hvor langt borte I end ere, og dog, der er i Grunden intet Underligt deri, da jeg kjender Eder som mig selv. Jeg havde sagt til Steenberg «Der maa være noget i Veien med Michael, det kan jeg see, men hvor i det ligger veed jeg ikke» — og saaledes forholdt det sig. I sidste Henseende havde jeg adskillige Gisninger og blandt disse udhævede sig især den som Du i dit sidste kjærlige Brev nævner, den nemlig om Valtseværket. Men ligesom det med Hensyn til Virksomheden i det Hele vel næppe vilde være godt om Du ikke lod Dig officere af, hvad der er mødt, saaledes maa jeg paa den anden Side [sige] Dig, at det ikke officerer mig, dels fordi det jo slet ikke er noget usædvanligt og dels fordi jeg ikke anseer det for meget væsentligt om Tingen koster Noget mere eller mindre, da jeg har den gode Troe og det Haab, at den alligevel vil svare Regning.» — — —

det herligste, hvis der bare ikke fandtes franskmænd og italienere der. «Gud ske lov, at den stille uge og påsken får ende i dag, thi man bliver træt af disse skuespil». «Rom er stor, både i det antikke og det moderne — naturligvis ikke den nærværende eller nærmeste tid», og Treschow fandt, at alt hvad han hidindtil havde set, «falder så at sige aldeles bort» i sammenligning med Peterskirken og Vatikanet, Colosseum og Pantheon. Han var sammen med en del danske, blandt andet baronesse Stampe, og naturligvis med kunstnere som Thorvaldsen, Kückler og *H. V. Bissen*. Treschow ville gerne købe kunstværker, både samtidige malerier med italiensk motiv, gode kopier af berømte værker fra renaissance og billedhuggerarbejde. Af Bissen købte Treschow statuen af «Pigen, der sætter sit hår», der er et af de smukkeste arbejder i hele Bissens produktion, og ved samme lejlighed huggede Bissen en fremragende marmorbuste af Treschow. Men trods alle indtryk af Capri og golfen ved Neapel længtes Treschow snart hjem, han kunne ikke lade være «at se hen til hjemmet og mine kære der og i Norge, hvor jeg har et andet hjem». Han sørgede for at være i København til juni termin og var da i byen, da hans gode ven P. O. Brøndsted kort efter døde som følge af sin rideulykke.

I de følgende år var Treschow først og fremmest optaget af sine forretninger; især af Fritzøe, og han havde stadig meget at administrere i København. Således ordnede han boet efter *Møsting* og søgte, blandt andet ved forhandlinger med I. G. Adler og kongen, at redde forholdene bedst muligt for enken. Sammen med O. C. Blechingberg påtog Treschow sig også at føre den ubehagelige injuriesag, som hans gamle bekendt *Peter v. Scholten* havde måttet anlægge mod landfoged J. M. Mogens efter den hæftige og bitre klage, Mogens havde indgivet mod Scholten. Treschow havde været inde i denne sag fra første færd; umiddelbart efter, at Mogens havde indgivet sin klage, havde Treschow i april 1840 haft den til gennemsyn og kunne 21. april meddele Adler, «at det Magenske klageskrift i grunden er et forsvarsskrift for Scholten»; han søgte bedst muligt at støtte Scholten under hans vanskeligheder med andre embedsmænd i Dansk Vestindien og afværge følgerne af de bitre angreb på ham i de liberale aviser.



Magens blev ved landsoverretten dømt for sine injurier og fik en nogenlunde kraftig bøde i november 1842; Højesteret lempe de straffen noget ved sin dom i maj 1844, idet det ikke ansås for bevist, at Magens havde tilsigtet enkelte af de injurier, som Scholtens sagførere ville udlede af Magens' skrift.

Endnu havde Treschow nogle vestindiske sager at føre, og han var temmelig optaget af kammerherreinde *Raben Hvidtfeldt Levetzaus* vanskeligheder; den gamle frue havde svært ved at hævde godserne over for sin afdøde mands slægt, og der opstod meget vanskelige arveproblemer, da hun døde i 1843. Ellers var det snart noget af en sjældenhed at se Treschow for skranken. Efter 1835 havde stænderforsamlingerne og Fritzøe taget så meget af hans tid, og hans indtægter var, som han skriver i erindringerne, så gode, at han gerne lod de yngre advokater komme til.

I højesteretsåret 1838—39 førte Treschow kun tre sager, året efter kun een — foruden en, der blev forligt — og 1840—41 fire, foruden en forligt. Han havde opgivet at føre sager for magistraten i København, men endnu påtog han sig nogle sager for Asiatisk Kompagni, for MacEvoy, grev Ahlefeldt-Laurvig, for Holger Rosenkrantz' bo og for A. W. Moltke som kurator for Vallø. De fleste af dem vandt Treschow — en behagelig modsætning til de lidet tilfredsstillende sager, han fik pålagt som generalfiskal. Og skønt Fritzøe økonomisk set må have bundet ham stærkt, var han 1844—45 engageret i planerne om at udnytte Gammelholm, som marinen overvejede at rømme — han ville gennemføre den bebyggelsesplan, som Hetsch havde udarbejdet, fik forbindelse med marineofficeren Birch-Dahlerup og professor Schouw og allierede sig med Suhr om at købe det store areal. Man gik i deputation til kongen, der viste sig lydhør, og en kommission blev nedsat, men derefter trak sagen ud, og Hetschs plan blev aldrig realiseret.

Det er rimeligt nok, at Treschow var særdeles tilfreds med at være fri for stænderarbejdet; men naturligvis var han levende interesseret i den politiske udvikling, der for hans øjne tegnede sig mere og mere truende. Regeringens politik fulgte han med en blanding af kritik og anerkendelse. Lejlighedsvis traf han sammen med Stemann — «den gamle tamp holder sig godt» —



men trods familieskabet så han meget køligt på justitsministeren. På stænderforsamlingerne så han med uforandret sympati, således i 1844: «det er vist, at den Roskildske forsamling har udviklet en ganske overordentlig dygtighed, og jeg læser stændertidenden med stor interesse». P. G. Bang var nok lidt svag, fandt han, men ellers «fortrinlig», han var glad ved Algreen-Ussing — der jo også svingede godt over til højre i disse år — og ved Ørsted. «Hos Lehmann savner jeg dog næsten ganske grundighed og sandhed».

Ligesom i tidligere år vedligeholdt Treschow en livlig korrespondance med Holger Aagaard på Iselingen, og de to studiekammerater havde trods al forskel i temperament bevaret en meget hjertelig og dyb venskabsfølelse for hinanden. Ved siden af Georg Sverdrup var Aagaard vistnok den, som Treschow følte sig nærmest knyttet til af sine jævnaldrende, og med tilknytningen til Iselingen fulgte også en vis kontakt med den kreds af unge nationalliberale, som færdedes der — C. C. Hall, F. M. Knuth, Georg Aagaard, Martin Hammerich; derimod ikke, så vidt man kan se, Monrad eller Birkedal. Den unge *Georg Aagaard* kunne Treschow godt lide — det kunne jo iøvrigt alle — men man kan se, at Treschow stod lidt skeptisk over for Georg Aagaards noget indolente natur og tvivlede på, om han kunne blive til noget. *Martin Hammerich*, der blev gift med *Anna Mathea Aagaard*, havde Treschow lidt forbindelse med, men hjerteligt var forholdet ikke; Treschow satte stor pris på Hammerichs oversættelse af Sakuntala, han støttede ham som rådgiver ved overtagelsen af borgerdydsskolen 1842, men Hammerichs livssyn var og blev Treschow fremmed, han var den typisk nationalliberale akademiker, og mens Hammerichs kritiske vurdering af Treschow skinner igennem i Anna Matheas breve til forældrene på Iselingen, kunne Treschow for sit vedkommende aldrig rigtig føle sympati for «magisteren». *Knuth* havde Treschow meget mere at gøre med, også gennem fælles bekendte som Rothes og A. W. Moltke, og han kunne godt lide ham, men anså ham ikke for særlig fremragende og misbilligede naturligvis hans liberale holdning. Da *Knuth* havde underskrevet en indbydelse til subskription til støtte for Hiort Lorenzen, måtte han

«høre meget ondt» af Treschow for det. I 1846, da der var krise om Krakow og kampe i Galizien, udtalte Knuth sig meget skarpt om østrigerne, der satte bønderne ind i bekæmpelse af den polske adels oprørsforsøg; Treschow fandt det nok så galt, at adelsmændene skød på de bønder, der ikke ville tage del i opstanden, og holdt dem nede som livegne og trælle. Øjensynlig har han moret sig med at drille Knuth. «Den gode greve var næsten ustyrlig», skriver Treschow.

Den kreds af nationalliberale, som gav tonen an i oppositionsbladene, især «Fædrelandet», fordømte han skarpt. Derimod kom han — som ovenfor nævnt — ganske godt ud af det med Tscherning; «han er en mand med talenter», som han skrev. Det er tidligere nævnt, hvorledes Tscherning kom hos Treschow i 1840'erne, besøgte værkerne i Norge og optrådte som rådgiver i tekniske spørgsmål; her kom Treschow dog engang til det resultat, at Tscherning «er i meget et sludderhoved».

Et nært og virkelig venskabeligt forhold kom der mellem Treschow og *Hall*, og det skyldtes ikke blot, at Hall var gift med Brøndsteds datter og hyppig gæst på Iselingen. Hall var ganske fri for doktrinær skarphed, og han havde den smidighed og omgængelighed, som Treschow selv besad. Trods al forskel i alder og politisk synspunkt kom de som beslægtede naturer fortræffeligt ud af det med hinanden. Lidt anderledes stod Treschow over for Marie Hall; han mente, at hendes dårlige nerver bedst lod sig helbrede ved en «psykisk kur — nemlig bestemthed af hendes hele omgivelse». «Det gør mig inderlig ondt for hende, thi man kan ikke andet end holde af hende, men den, der lider uden sammenligning med hende selv og de andre, er Hall.»

---

Treschow følte sig frastødt af det nationalliberale program, sådan som det tog form i 1840'erne.

Det nationale røre omkring det sønderjyske spørgsmål var ham imod. Som andre konservative ønskede han riget bevaret udelte: Danmark, det omstridte, nationalt blandede hertugdømme Sønderjylland og de rent tyske hertugdømmer Holsten og Lauen-

borg forenet i en «helstat» med Elben som grænse. At de tysk-sindede i hertugdømmerne ville rive sig løs og skabe et «Schleswig-Holstein» fra Kongeåen til Elben, uafhængigt af Danmark, var han bestemt imod. Men lige så skarpt misbilligede han, at de unge danske nationalliberale ville udskille Holsten som et fremmed område og skabe en enhed af Danmark og Sønderjylland med Ejder som grænse: denne «ejderpolitik» var umulig og forkastelig, hævdede han.

Over for Aagaard, der nede i sin kreds på Iselingen droges mod nationalliberale synspunkter, fremhævede Treschow gang på gang, at hele den nationalliberale ophidselse mod tyskheden i Sønderjylland var urimelig, og at spørgsmålet om hertugdømmerne nok lod sig ordne. Selvfølgelig kunne han ikke lide slesvigholstenerne, men «Fædrelandet»s ophidselseskampagne gjorde ondt værre. Da Hiort Lorenzen hyldedes i København efter sin demonstration for det danske sprog i den slesvigiske stænderforsamling, skrev Treschow til Aagaard, at folk nok havde glemt, hvordan Hiort Lorenzen i sin tid på det ivrigste havde klaget over, at trykkefrihedsselskabets kort brugte ordet «Sønderjylland» «og advarede for den danske propaganda, så at man slængte kortet på gulvet og trampede derpå». Endnu i august 1846, da Aagaard øjensynlig har været bekymret over uroen i hertugdømmerne og den efterfølgende ophidselse i Danmark, skrev Treschow: «de holstenske ophævelser betyder kun lidet; de har intet hold. Jeg håber, at regeringen vil vise nogenlunde fasthed og kraft. Hvad jeg vil indrømme dig er, at en øjeblikkelig harme kan opstå, men den bør hverken hos folket eller regeringen fæste rod. Kunne man få bladskriverne til at forstumme, ville antipatierne formindskes meget, men herpå er ikke at tænke.» I november 1846 indrømmede han, at de slesvigholstenske sager var ubehagelige: «Ørsted især skal tage sig dem meget nær — men de forekommer mig ikke at være farlige, med mindre man tager dem rent forkert. Intime har disse forhold [mellem Danmark og hertugdømmerne] jo aldrig været, og de vil heller ingensinde blive det — så at det, der nu foregår, jo dog egentlig kun er en gentagelse af, hvad historien lærer os — men at vedligeholde forbindelsen på samme måde, som den jo nu i næsten 100 år

har fundet sted, er både i Englands, Frankrigs og Ruslands interesse, imod hvilke de adspredte små tyske magter intet formår.» «Når jeg om natten drømmer, er det om ganske andre ting end de slesvigholstenske anliggender, med hvilke det ingen fare vil have».

Treschow var tillige modstander af en fri forfatning; den ville medføre en magtforskydning til skade for embedsstanden og de velstillede lag. Når han var fjendtligt stemt mod studenterbevægelserne og den nationalliberale uro, så var han ligefrem harmfuld mod dem, der søgte at få bondebevægelsen igang. «Jeg ved ikke», skrev han til Aagaard i december 1843, «hvorfor bønderne skulle være de eneste rolige og billige, al den stund de, som skulle være fornuftigere, arbejder alt hvad der står i deres magt for at gøre dem gale, så at det endda undrer mig, at bønderne ikke skaber sig værre. Under denne konge vil det i denne post næppe have nogen nød, men hans gode søn turde rimeligvis heri afvige meget fra ham. Det kunne således komme til at se galt nok ud. Man må sige om Peter Hansen Lundbye, at han just ikke er beskeden i sine fordringer —». I virkeligheden stod Treschow fremmed over for både den tyske og den danske folkebevægelse i riget, og skandinavismen skøttede han heller ikke om.

I og for sig var Treschow da næppe ked af at stå som den højeste anklager mod «Fædrelandet», men det irriterede ham naturligvis, at kancelliet besluttede sagsanlæg på et så spinkelt grundlag, at det førte til frifindelse. I slutningen af oktober 1844 fik han ordre til at anklage *J. F. Giødwad* som ansvarshavende redaktør af «Fædrelandet» for en artikel om stænderdebatten i Roskilde. «Jeg tiltaler i denne tid af alle kræfter Giødwad. Desto værre frembyder artiklen kun lidet stof, så at han sikkert bliver frifunden. Ulejligheden bryder jeg mig ikke om, men kedeligt er det, at han skal gå fri». Få dage efter skrev han, at oppositionspressen gjorde sig skyldig i grove misbrug, og ønskede, at Giødwads artikel havde været formet sådan, at han kunne være blevet «klapset rigtig». Han opnåede dog at få Giødwad idømt en bøde på 300 rd. plus 5 års censur (28. juni 1845). Men da kancelliet krævede sagsanlæg mod Giødwad for

en artikel fra marts 1845, hvor «Fædrelandet» havde kritiseret Højesterets dom over Carl Ploug, førte det til frifindelse ved hof- og stadsretten; det appelleredes til Højesteret, hvor Treschow skrev et meget fast, men roligt indlæg, men der faldt først dom i sagen, efter at Treschow var gået af som generalfiskal.

I sommeren 1845 fandt det store skandinaviske studentermøde sted i København, hvor begejstringen for Nordens enhed flammede op og Lehmann holdt sin berømte tale i Christiansborgs ridehus. Hvad der her var sagt — og bagefter offentliggjort i «Fædrelandet» — turde regeringen ikke lade upåtalet. I begyndelsen af juli, da Treschow kom hjem fra en tur til Iselingen og ville videre til Norge, «modtog jeg ikke færre end 3 ordrer til at tiltale Paulsen, Helweg og Lehmann, som er suspenderet [som højesteretsadvokat], så Gud må vide, hvorledes jeg kommer ud af det. De mennesker er også gale, de kunne jo i det mindste ladet være med at lade deres taler trykke, så havde ingen rørt dem, men hvad skal regeringen gøre med hensyn til Sverige og Rusland, om den end selv kunne ønske at tie». Det var 3. juli; men det lykkedes Treschow at «komme ud af det»: allerede 8. juli indleverede han sit aktorat til den nyoprettede kriminal- og politiret i København, hvorpå han rejste til Larvik, hvor han skrev sit næste indlæg i sagen få dage før Oscar 1. aflagde besøg.

Sagen om «ridehustalen» blev Treschows sidste store sag som generalfiskal, og den tabte han; som forholdene lå, kunne det næppe være gået anderledes, og han gik til værket med en del uvilje. Han anså anklagen mod kandidat H. F. Paulsen for meget spinkel, og hvad kapellan F. Helweg angik, var han efter Treschows opfattelse «aldeles uskyldig». Til gengæld rettede han af et godt hjerte skytset mod Lehmann, og her var aktoratet så skarpt, at ingen kunne tage fejl af Treschows personlige følelser. For så vidt som regeringen ønskede at desavouere de fremkomne udtalelser af hensyn til udlandet, opfyldte Treschows aktorat til fulde formålet, men det blev tillige udtryk for Treschows personlige fordømmelse af nationalliberalismens ledende agitator.

Treschows hovedargument for at opfatte talerne som strafbare var, at skandinaverne sigtede mod en dynastisk union af Nordens lande, hvilket indebar ønsket om at styrte enten det svensk-

norske eller det danske kongehus, og dette var særlig alvorligt i Lehmanns tilfælde, dels på grund af den ed, han havde aflagt som højesteretsadvokat, dels fordi han havde benyttet feststemningen og begejstringen til at fremkalde løftet fra de tilstedeværende om at stå sammen om Nordens enhed, endda med boldhuseden som illustrerende eksempel. Treschows udfald mod Lehmann var endda usædvanlig skarpe: Talen «er et af de foredrag, som taleren selv kalder glimrende, som er beregnet på effekt og som heller ikke forfejler sin virkning. Den er af rent politisk indhold, hvori et fnug sandhed er blandet med en masse af usandheder og ordsdryderi; den er skikket til at opflamme en uerfaren ungdom, der let lader sig begejstre og føre på afveje; den er i høj grad strafbar». Treschow pillede Lehmanns historiske argumenter fra hinanden, angreb ham for hovmod og forfængelighed, erklærede, at ridehustalen var oprørsk og påstod, at Lehmann burde have sit advokatembede forbrudt og idømmes passende straf.

Lehmanns svar var tilsvarende skarpt: det var ikke anklagerens opgave at «mishandle eller forhåne den anklagede», Treschow havde benyttet sin stilling til injurier, som han aldrig havde povet, hvis de under lige vilkår havde stået over for hinanden — en bemærkning, som fremkaldte en særdeles skarp ripost fra Treschow — og Treschows sigtelser var aldeles ubeføjede. Det sidste var i hvert fald formelt muligt at hævde: Lehmann havde intet sted i ridehustalen med rene ord krævet en dynastisk forening af Nordens lande. Treschows gensvar var skarpt og sarkastisk, men rent faktisk havde han ikke noget juridisk fyldestgørende bevis for sin opfattelse af Lehmanns hensigter med talen. Privat synes han at have udtalt sig yderst bestemt om, hvad Lehmann egentlig havde fortjent. Men udfaldet var og måtte, som sagen stod, blive frifindelse; politirettens dom faldt først 10. februar 1846. To af dommerne havde stemt for at straffe Lehmann.

Allerede i oktober 1844 havde Treschow skrevet til Michael Treschow, at han ikke var meget interesseret i at fortsætte som generalfiskal. Gagen var ikke mere end en god hjælp til husleje. Han ville højst fortsætte et par år endnu, og «skulle jeg finde mig misfornøjet, takker jeg Gud, at jeg kan undvære denne indtægt».

I efteråret 1845 var øjensynlig det øjeblik kommet, hvor han fandt sig misfornøjet. 17. november 1845, kort efter at man havde fået Lehmanns sidste indlæg i sagen, var Treschow i audiens hos Christian 8. og indgav sin afskedsansøgning. I dokumentet stod blot, at da han nu havde virket som sagfører i næsten fyrré år og som generalfiskal i sytten, så «ønsker jeg at fratræde», hvorfor han bad om entledigelse i nåde. Et par private sager ville han gerne gøre færdig for Højesteret, da han havde lovet vedkommende at føre dem; han nævnte ikke sagen mod Lehmann, hvilket må betyde, at han, når dommen var faldet ved politiretten, helst ikke ville føre den videre for Højesteret. Til justitiarius i Højesteret, *Lowzow*, skrev Treschow, at hvis han skulle vente med at søge sin afsked, til disse sager var endt, kunne det vare længe, «og muligen ville nye hindringer derimod kunne rejst sig».

Det er et spørgsmål, hvilke argumenter der har vejet tungest for Treschow ved dette skridt. Det er givet, at han på mange måder misbilligede kongens og Stemanns politik; han har sikkert fundet, at de selv bar skylden for, at oppositionen i den grad havde fået vind i sejlene. Skønt han følte stor uvilje mod de nationalliberale og, som anført, anså det for en storpolitisk nødvendighed at anlægge sag i anledning af talerne i ridehuset, så var han inderligt ked af sine generalfiskalpligter, fordi han kom til at stå som afhængig af en regering, han ikke havde tillid til, og den utaknemmelige ridehussag har da formodentlig været det, der fik ham til at gå. Men det er rimeligt, at private grunde tillige har været bestemmende og måske de vigtigste. Hvor stærkt han end havde forøget sin formue, stod han endnu med stor gæld og længtes efter at få den afviklet — og endda havde han netop fået den forøget ved købet af Froland — og han nærmede sig en alder, hvor det kunne være klogt at stabilisere

tingene. Så hårdt som han havde arbejdet gennem fyre år, kunne det være på tide at afvikle nogle af pligterne.

Et par dage efter audiensen hos kongen skrev Treschow til sønnen, at Christian 8. «forholdt sig langt mere manérlig, end jeg havde troet, og det var jo behageligt; han var så behagelig, som jeg kunne ønske det. Han sagde mig selv, at det ville gøre ham ganske overordentlig ondt, hvis jeg drog til Norge — jalousi, ikke godhed for mig — og jeg mærker, at både han og Stemann nærer herfor en synderlig frygt. Jeg havde morskab i snarere at bestyrke Stemann i denne end at tilintetgøre den. — Kongen foreslog mig forskellige ansættelser, hvilke jeg naturligvis afslog. For det første vil han nu ikke give mig afskeden, sagde han, hvorfor jeg bad Stemann purre ved ham».

Sagen henstod uafgjort et stykke ud ind i 1846, og i mellemtiden kom politirettens frifindelsesdom i ridehussagen. Treschow skrev i februar: «Jeg gør mig al umage for at sagen ikke skal blive appelleret for Højesteret, da jeg tvivler om, at sagen der vil få et andet udfald. Men det lykkes mig vist ikke at sætte det igennem, thi gamle Stemann er stiv». Han forudså, at Christian 8. ville have ham til at føre den; «Steenberg siger, at hun ikke heri fortænker kongen og at hun ville gøre det samme; hvad skal man da dertil sige?» Det ærgrede Treschow, at det trak ud med afskeden; kongen og Stemann viste sig «særdeles artige», og Treschow kom i et brev til sønnen med en ironisk bemærkning om, at det nok skulle være smigrende, at de anså ham for så uundværlig. Han prøvede igen at «purre» ved sagen. Og han kunne ikke lide, at «kongen eller andre skulle tro, at enten magelighed, frygt eller andre motiver bevægede mig» til at undgå at være aktor i ridehussagen, så han tilbød trods alt at føre den for Højesteret, da appel var besluttet.

Det blev dog ikke modtaget. 12. marts 1846 kom afskeden «endelig engang». Lowzow havde naturligvis anbefalet, at Treschow førte de omtalte civile sager til ende og iøvrigt fik afsked som generalfiskal og højesteretsadvokat, «i hvor meget jeg end kunne ønske, at etatsråd Treschow fremdeles ville vedblive advokaturen, hvis prydelse jeg anser ham for at være». Og hvor blandede følelser kongen end kan have haft ved, at Treschow



ikke ville fortsætte som generalfiskal, var det jo en given sag, at han fik sin afsked i nåde og desuden titel af konferensråd «som et bevis på Vor allerhøjeste tilfredshed med hans lange og tro tjeneste».

Til Michael Treschow skrev den nye konferensråd et par dage efter: «Du har ret i, at det er en tosset titel med hensyn til udlandet, thi her forstår man jo så meget af den, at det er den, som er over etatsråder, og da disses antal er legio og jeg er en hader af store selskaber, så er jeg slet ikke utilfreds med at være kommet i et meget mindre». Lidt anderledes lød tonen til Aagaard: «Til min nye værdighed skal du ikke gratulere mig; jeg ved jo ligefuldt, hvor megen pris du sætter derpå og hvor godt du mener mig det i så henseende. Dit sidste brev var ellers forbandet skrevet; nej så var mit dog skønsskrift!»

Treschow førte sin sidste højesteretssag i marts 1847. Den angik arven efter kammerherreinde Raben, og den gik så tilfredsstillende, at Treschow fandt, at «det for mig var en behagelig og hæderlig udgang af skranken. Lykken var mig således også denne gang god, thi på den er det, at det kommer an». Iøvrigt fandt han, at det ikke littede ham synderligt, at han havde opgivet at være advokat; han havde styrtende travlt ved sommerterminen 1846 og klagede over «de plager og tiggerier, som opholdet her [i København] og terminen fører med sig». Nyttår 1847 skrev han til Aagaard: «Steenberg ler ad mig, når jeg ikke sjældnen på andre dage i året ideligen afbrydes og for hende ytrer, at det dog er underligt, at en gammel pensionist ikke kan have mere ro — og hun siger, at jeg hverken er gammel eller pensionist; men idag er det rent galt». Vistnok var det Treschows hensigt i løbet af nogle år at få afviklet sin gæld og overdrage godserne til sine sønner, og når det var i orden, kunne han få nogle fredelige alderdomsår. Men så kom 1848 og drog ham for alvor ind i dansk politik.

## *Krig og diplomati*

---

Treschow havde aldrig haft større tillid til kronprins Frederik. Hvor meget han end havde kritiseret Christian 8.s vankelmod og ubeslutsomhed, fandt han kongens død januar 1848 «noget ubetimelig» og måtte, som andre konservative, erkende, at det var «nok så godt» at få en forfatning nu.

Ved forfatningsreskriptet af 28. januar 1848 opgav regeringen officielt enevælden. I stedet tænkte man sig at holde riget sammen under en forfatning med ligevægt mellem Danmark og hertugdømmerne i et fælles parlament. Treschow skrev til Michael Treschow: «Konstitution (!) har da nået os, tidligere end jeg havde ventet; den var jo nu nødvendig, men du kan tro, at den vil komme tidsnok». Nu havde det sønderjyske problem i hvert fald meldt sig for Treschow i sin fulde skarphed: «At ordne forholdene mellem hertugdømmerne indbyrdes og til kongeriget forekommer mig at være noget, som overskrider menneskelige evner». Nogen tilfredsstillende ordning måtte man hverken vente eller forlange. Det ville — skrev han 20. februar — blive et indviklet maskineri, «hvis vidtløftighed ved siden af de 4 provinsialstænder muligen kunne blive til latter for den hele verden», og i hvert fald kunne man aldrig give større magtbeføjelser til en forsamling, som bestod af så fjendtlige elementer.

Foreløbig var Treschow dog beroliget ved at se, at Frederik 7. kom godt ud af det med de konservative ministre, og han følte sig ganske tiltalt af kongens personlighed, da han var i audiens hos ham i februar. De nationalliberales holdning irriterede ham inderligt. Forholdene var vanskelige, måske umulige at klare,

og «man kan virkelig harmes over ubilligheden af de fordringer, der gøres til konge og regering og de mænd, der har med kongen at bestille. Upartiskhed, mådehold og retfærdighed vil man fra ingen side kendes ved, en kristelig kærlighed og forsonlighed vil jeg nu slet ikke tale om. Hvad der hersker, er her som overalt partier, fanatisme, vrøvl om nationalitet og sprog m. m. m. (!) Jeg har i går aftes taget mig for ret alvorligen at skruppe Wilhelm, der er nær ved at blive lige så gal som de andre». Til Aagaard skrev han, at de vist desværre havde levet deres behageligste tid «thi den fordømte politik avler kun splid, parti og uvenskab . . . jeg ville ønske, at de, der så heftigen og bittert dadler, ville udarbejde noget fuldstændigt og iværksætteligt, thi så ville vi få at se, hvor vidt de kan. At være rolig og uden deltagelse til sådanne tider og under deslige forhold er en umulighed; men ikke at lade sig overvinde, ikke at forsage er muligt, er nødvendigt. I mit hus skal der enten slet ikke blive politiseret eller til måde kun». —

Det betød nu ikke, at Treschow stillede sig på yderste højre fløj eller helt undgik politik. Lige efter Christian 8.s død skrev han om den gæring, der var, og at man mod sin vilje, «dog undertiden også med den», blev draget ind i hvirvlen. Han havde før kongens død forbindelse med de ledende i statsrådet og fik ved hjælp af Waldemar Oxholm dæmpet Stemmann ned; han havde kontakt med F. F. Tillisch og A. W. Moltke, med Algreen-Ussing og de moderat liberale; han korresponderede også med Georg Aagaard og udtalte sin frygt for Sønderjyllands skæbne.

Så kom meddelelsen om februarrevolutionen i Paris. «Gud bedre os for frihed det er», skrev han til Michael Treschow; «jeg sagde i morges til Steenberg, at pauvre Louis Philippe ville møde ingen medlidenhed hos dig og Grundtvig». Nu, mente Treschow, havde man katastrofen, fremkaldt af uansvarlige ophidsere uden tanke for følgerne, og revolutionen ville brede sig som en epidemi over Tyskland og Italien.

Treschow havde forbindelse med en kreds af moderat liberale — I. E. Larsen, Hall, David, Tutein — og de forhandlede i marts om en tanke, Hall havde udkastet: F. M. Knuth skulle optages

i regeringen, og der skulle udstedes en erklæring, der garanterede mod Sønderjyllands optagelse i det tyske forbund. Det var Treschow ikke indforstået med, — måske ville han ikke lægge pres på regeringen under de bestående forhold, måske havde han ikke tillid til Knuth som politiker. 18. marts mødtes han med denne gruppe i «en politisk samling, hvori jeg ikke kunne undslå mig for at møde; men jeg måtte opponere hele tiden mod Hall, fra hvem forslaget kom». Det er vel nok et spørgsmål, hvor stærk sammenhængen var i denne moderate gruppe, der stod mellem Phønix-klubbens konservative og de klart nationalliberale; men det er karakteristisk, at selv om Treschow ikke var enig med Hall i dette øjeblik, så søgte han, trods opfordring, ikke til Phønix. Han udtrykte sit standpunkt således, at der burde skabes en samling af de sindige i Danmark, egnet til at skræmme aristokratiet i hertugdømmerne.

Alt det blev slået omkuld ved meddelelsen om slesvigholstenernes møde i Rendsborg 18. marts. Og det store møde i Casino, folketøget til Christiansborg og ministeriets fald var ikke efter Treschows hovede. Marie Aagaard var i byen, mens det stod på, og skrev hjem 21. marts efter folketøget: «Du spørger til Treschow, jeg besøgte han i går formiddags, Steenberg var ikke hjemme, jeg var længe inde i kontoret hos ham»; Treschow havde sagt, at han ikke holdt af at politisere, «han holder sig uden for alting, han kunne ikke nægte, at tingene så meget alvorlige ud for os. Alle er enige i, at Christian 8. og selv Frederik 6. havde båret dem yderst galt ad ved bestandigt at fire og give efter for Holsten, og ingen mere end Treschow, men, sagde han, 'De kan tro, kongerne vil ingen høre, de omgiver dem med mænd, der taler dem efter munden, jeg har sagt Christian 8. min mening herom, men naturligvis trukket mig tilbage, da ingen notits blev taget deraf'.» Treschow, skrev fru Aagaard, satte ikke pris på al den begejstring, der var blandt ungdommen og fandt det i sin orden, at soldaterne i Berlin havde skudt på værgeløse folk — «hvorledes skulle de have båret sig ad anderledes? sagde han. Dette siger jeg til ingen, det ville nedsætte vor kære ven, som du ved, jeg holder af som du, og han er ikke yndet af alle.»

Treschows ytringer ved denne lejlighed og senere tyder på, at han har følt det som om begivenhederne satte ham ganske ud af spillet, og at han ventede en virkelig revolution. Da A. W. Moltke havde fået dannet «martsministeriet», var Treschow lettet, til trods for at en række nationalliberale var blevet ministre: «det er ganske vidunderligt, så roligt alt er gået af, uagtet det ikke har manglet på ophidselse og omtumlen på gaderne», skrev han til Michael Treschow. «Det nye ministerium var en nødvendighed, og i en sådan må man finde sig»; ganske vist fik man nu krig, og formodentlig gik hertugdømmerne tabt, men man kunne ikke have handlet anderledes, «og hvad der hidtil er sket, må jeg give mit bifald». 27. marts skrev Marie Aagaard til sin mand, at Treschow fandt, at vi måtte prise os lykkelige, og han så det nu som en styrelse af Gud, at Christian 8. var død, for under ham var det ikke gået så glat. «Gud ved, om Treschow virkelig er så tilfreds med tingene, som det ser ud til, eller om han gør god mine til slet spil? Du ved, hvor jeg holder af Treschow; men han er *meget* klog, det ved vi alle. Han fortalte, at Tutein med hele hans familie er pludselig rejst hjem. Den nar, tilføjede han.»

Slesvigholstenernes rejsning satte Treschow i heftig forbitrelse. Han håbede længst muligt, at Preussen holdt sig i skindet af frygt for England og Rusland, og de slesvigholstenske friskarer kunne Danmark selv klare, «allerhelst med den ånd, her hersker». Selv stillede han et af sine dampskibe til rådighed for militæret. Han skrev nok lidt sarkastisk til Michael Treschow, at Steenberg var «den allerivrigste patriot og gerne gik ud for at slå prinsen [af Nør] ihjel»; men han var selv revet med af den almindelige stemningsbølge og sad om morgenen 11. april «i en noget febril tilstand» og ventede på efterretninger om det slag (ved Bov), som man vidste havde fundet sted. «Gud være lovet, at vi nu ved, at udfaldet har været heldigt». Michael Treschow foreslog faderen at slå sig til ro i Larvik, men han svarede, at «jeg holder nok af at være beskæftiget, og det er jeg her i fuld måde». Regeringen opfordrede Treschow til at være kongevalgt medlem af det sidste af stændermøderne i Roskilde, og det var Treschow glad ved: «jeg vil gerne virke for, hvad jeg kan, og under tidernes

forandrede skikkelse er det jo en virkelig tillid, man har vist mig».

Gennem sine mange forbindelser og bekendtskaber kunne Treschow følge begivenhederne nøje. England, som undlod at støtte Danmark effektivt, var han som sædvanlig lidet kærlig mod: «ligesom jeg aldrig har været nogen ven hverken af den engelske politik i det hele eller af Palmerston, således må jeg dog erkende, at England er så bundrådden, at den (!) kan have nok med at skøtte sig selv». Hans vurdering af tyskerne turde fremgå af et brev til Aagaard 3. september: «Du mener, at adskillige er misfornøjede med våbenstilstanden [i Malmö, 26. august]; nu er det jo muligt, at de kan blive tilfredsstillede, thi den ratihabition, som niddingen og ræven Francke har tilvejebragt, er vel for vort vedkommende omtrent det samme som en forkastelse. Jeg mener, at man kunne have foretrukket denne sidste form for den valgte. Mage til løgn, uretfærdighed og galskab har man dog aldrig oplevet eller hørt omtale, og det er blomsten af Tysklands intelligens, der dufter i den frankfurtske forsamling. De indbildske, ugudelige narrer. Før var lærde folk vel ikke sjældent pedanter, men det gik så kuns ud over dem selv». Særlig glad ved våbenstilstanden var han ikke, men 8. oktober skrev han, at Danmark måtte tage vilkårene, som de var: ikke een magt støttede Danmark alvorligt, og hvis det lykkedes tyskerne at provokere et dansk angreb i hertugdømmerne, var alt tabt: «de driller og forhåner os af den grund på alle mulige måder». Danmarks bedste chance var, at det før eller siden måtte komme til klammeri mellem tyskerne indbyrdes.

Forøvrigt havde Treschow rigeligt med bekymringer af anden art i disse måneder; den franske revolution havde lammet tømmersalget fra Larvik, og omvæltningerne gav en almindelig mangel på likvide midler, så at Treschow måtte optage lån i sit norske gods. Heine i Hamburg beskar kreditten, hvad Treschow blev så krænket over, at han brød med Heine. En af de ting, der hjalp, var farten på Amerika, iberegnet emigranttrafik, og i løbet af efteråret lettede situationen, skønt Treschow endnu 29. oktober kunne skrive til sønnen, at han, før nogle vekslere var ankommet, ikke havde ejet 100 rd.

26. maj 1848 samledes stænderne i Roskilde for at drøfte regeringens forslag til krigsbeskatning og valgordningen til den kommende grundlovgivende rigsforsamling. Treschow deltog som kongevalgt medlem og kom med i begge udvalg. Det har sikkert været efter Treschows sind, når betænkningen om valgordningen udtrykte en vis bekymring ved almindelig valgret og bestemt anbefalede, at 1/4 af rigsforsamlingens medlemmer skulle udpeges af kongen. Men han fulgte sin gamle metode og optrådte meget sjældent som taler ved møderne.

I begyndelsen af oktober blev der så afholdt valg til den grundlovgivende rigsforsamling. Treschow fulgte udviklingen med stor bekymring. Valgresultatet i hovedstaden — med nederlag for den radikale «hippodrom»-bevægelse — beroligede ham; «på landet ser det derimod betænkeligt ud». Da det store spektakkel kom om valget i Præstø, hvor bøndernes kandidat, den arme væver Hans Hansen fra Mern, slog professor H. N. Clausen, blev Treschow såre tilfreds: «hvis folk ikke er ganske blinde, må jo den mernske vævers valg og [Balthazar] Christensens forsvar have den gunstigste indflydelse både for tiden og med hensyn til en tilkommende valglov». Samtidig meddelte A. W. Moltke ham, at han var udset til kongevalgt medlem af forsamlingen «og at jeg endelig måtte følge hans eksempel ved ikke at afslå, uagtet det var en ubehagelig forretning». Især frygtede Treschow, at forsamlingen, i stedet for at ordne grundlovssagen, ville prøve at gribe ind i de sager, som regeringen havde at ordne; forsamlinger af den art forstod sig dog ikke på de ting og «er i høj grad lidenskabelige og uden noget andet regnskab end det for Gud, med hvilket de let ved at affinde sig».

Efter en kort tur til Brahesborg deltog Treschow da i åbningen af den grundlovgivende rigsforsamling. Da *Constantin Hansen* 15 år senere malede sit store billede af forsamlingen, anbragte han Treschow lidt til højre for den vinduesniche, hvor Ørsted og Mynster står og taler sammen ikke langt fra Hall, i det store og hele en rigtig placering, selv om Treschow har delt skæbne med de andre konservative og er trængt meget i baggrunden. Men ganske givet har Constantin Hansen gjort Treschow for gammel på maleriet, det er den alderstegne gehejmekonferens-

råd, man ser, med furet og ældet ansigt og et træt smil. Vel var Treschow fyldt 62 år, da forsamlingen åbnedes, men der var så vist intet affældigt ved ham på det tidspunkt.

Treschow havde indtil nu fulgt martsministeriets politik med en blanding af resignation og sympati. Han havde livlig forbindelse med premierminister *A. W. Moltke* og så på ham med stor venlighed, skønt han ganske erkendte, at Moltke manglede fasthed som regeringschef. Da ministeriet i maj 1848 greb ind over for uroen i bondebefolkningen, var Treschow naturligvis tilfreds. De nationalliberale ministre kunne han vanskeligt sympatisere med — hans uvilje mod Lehmann var uforanderlig, han fandt, at Tscherning var urimeligt pessimistisk, Monrads indsats for almindelig valgret var han imod, og skønt han fra gammel tid havde så megen forbindelse med *Knuth*, fandt han, at Knuth var så temmelig uegnet som udenrigsminister. 5. november skrev han, at medlemmerne af rigsforsamlingen «lader virkeligen til at være skikkelige folk»; valgloven, fundamentet for det hele, «er imidlertid desperat, og der er kun lidet håb om i den nærværende tid at få den forandret». Ellers klagede han over, at der havde været «uendelig mange besøg til rigsdagsmanden».

Med den stilling og de forbindelser, Treschow havde, er det en selvfølge, at han var dybt engageret i den ministerkrise, der var under udvikling, og han har uden tvivl gjort hvad han kunne for at svække den nationalliberale fløj. Efter krigens skuffelser og de diplomatiske nederlag var de nationalliberale ministre ved at opgive ejderpolitikken, Knuth gik ind for en deling af Sønderjylland og stillede sig stejlt. Da Frederik 7. officielt udtalte sig mod delingstanken og gik imod Knuths ønsker med hensyn til de kommende fredsforhandlinger i London, var stillingen håbløs, og 11. november indgav *A. W. Moltke* demissionsbegæring. Treschow skrev til sønnen, at de nationalliberale ministre havde «gjort sig gale», og at modsætningen mellem dem og kongen «falder i det utrolige». Som sædvanlig foretrak Treschow selv at stå som den, der gav råd — i dette tilfælde til Moltke — men nødvendig selv tog en ledende stilling. Efter hvad han skriver, havde han på givet tidspunkt tilbudt om to ministerportefeuller: «Moltke og flere har stærkt fristet mig til at gå ind i det nye



ministerium, men du kan stole på, at der bliver intet af». Trods al gammel velvilje mod Knuth fandt han det absolut påkrævet, at udenrigsministeren gik af: han var, som Treschow lidt overbærende skriver i en senere redegørelse, «en begavet ung mand, men ukendt med forretningerne og ikke sin post voksen, samt forud udelukkende indtagen for den skandinaviske idé»; han fandt Knuth egenrådig og hensynsløs mod kongen, ministeriet uden sammenhold og Moltke svag som førsteminister. Men trods bitter uvilje mod nationalliberalismen henstillede Treschow indtrængende til Moltke at optage en eller to national-liberale i ministeriet.

A. W. Moltke fik nu *H. N. Clausen* til at indtræde på den betingelse, at Monrad fortsatte som minister, «hvilket han gjorde hellere end gerne», mener Treschow. Lehmann, Knuth og Tscherning skulle gå, og mere konservative mænd som P. G. Bang og Sponeck indtrådte. 14. november om aftenen mødtes medlemmerne af det kommende ministerium hos Moltke, og her meldte vanskelighederne sig. Knuth ville og kunne ikke akceptere sit nederlag, men ville fortsat arbejde for delingspolitikken. Nu ville han sendes til London og lede de kommende fredsforhandlinger, og det betød, at han fortsat ville holde trådene i sin hånd; A. W. Moltke, der skulle være udenrigsminister, kunne næppe holde ham i tømme, så lidt som gesandten i London *F. C. Reventlow*. De mere konservative sagde da nej til tanken; men Monrad erklærede, at han i så fald ikke kunne gå ind i ministeriet, og så ville Clausen også trække sig tilbage. Det hele ville da sprænges.

Knuth selv deltog ikke i mødet. Han sad hjemme og havde besøg af Treschow, og efter Treschows beretning havde de en længere samtale med hinanden. De talte blandt andet om, hvad Knuth nu burde foretage sig, og Treschow sagde da på opfordring af grevinde Knuth, at når Knuth var så overanstrengt og eksalteret, skulle han tage ned til sit gods «på nogen tid». Det er rimeligt nok, at Treschow ud fra sin opfattelse har ment, at det var heldigst både for Knuth selv og for dansk politik i almindelighed. Treschow hævder meget bestemt, at han ikke havde anelse om, hvad der samtidig foregik hos Moltke.

Her fremkom nemlig det forslag, at Treschow skulle sendes til London sammen med Knuth og Reventlow. Dermed syntes knuden løst til alles tilfredshed, hvis bare Treschow ville. Klokken 12 aften, da Treschow var kommet hjem og var ved at gå i seng, fik han bud om endelig at komme hen til Moltke snarest; det gjorde han, og her fik han besked om, hvad der var tiltænkt ham. Ifølge Treschows beretning sagte han først nej: diplomati var fremmed for ham, Reventlow var ham ikke bekendt «og Knuth på en vis måde alt for meget, og ligesom det ville være et helvede at arbejde selv tredje med dem, således ville det være uvist, om jeg kunne udrette noget». Desuden ville han nødig opgive sin «frie og uafhængige stilling» og sin fred og ro. Han sagde først ja, da Moltke «bad og besvor» ham om det; i modsat fald kunne ministeriet ikke dannes, og følgerne var ikke til at overse. «Det forekom mig at være pligt at give efter, med hvilke følelser jeg gjorde det, kan du vel begribe», skrev han til sønnen.

Endnu samme aften fik Knuth gennem Monrad at vide, hvad der var besluttet, og han blev «furieux». Han mente, det hele var en intrige fra Treschows og A. W. Moltkes side, troede, at Treschow havde kendt det hele på forhånd, da han rådede ham til at søge landlivets fred, og næste morgen gik Knuth til Moltke og afslog ubetinget at tage med til London. Resultatet var, at Monrad nu trods alt trak sig ud af ministeriet, men man reddede situationen ved at få professor Madvig som kultusminister, hvilket alt i alt var særdeles behageligt ud fra et konservativt synspunkt.

Krisen var da endt med, at de nationalliberales stærkeste mænd havde forladt ministeriet under konflikt med Frederik 7. og delingspolitikken havde fået et grundskud. Formodentlig har konservative kredse ønsket at få årsagerne til nederlaget understreget. I det mindste mødte Treschow op med en interpellation i rigsforsamlingen: da martsministeriets demission nu var en kendsgerning, ønskedes, at de afgående ministre ville redegøre for årsagerne. Interpellationen kom til behandling næste dag, 16. november, men førte ikke til ret meget. Knuth erklærede med synlig bitterhed, at Treschow selv, så vidt han vidste, «måske nøjere end nogen anden kender de forhold, under hvilke det nye

ministerium er dannet», og at debatten kunne skade Danmark udadtil. Hvis det har været Treschows mål at få stemplet Knuths udenrigspolitik som uforsvarlig og umuliggøre de nationalliberale, lykkedes det ikke. Lehmann og Monrad erklærede at stå loyalt mod det nye ministerium, hvilket var tilfredsstillende nok ud fra Treschows synspunkt, men nogen redegørelse for, hvad der var sket, kom ikke, og debatten løb ud i sandet og tabte interesse, da de nye ministre skulle til statsråd.

Det blev Treschows eneste mere fremtrædende sag i den grundlovgivende rigsforsamling; kort efter rejste han til London, og han kom først hjem, da junigrundloven var gennemført.

---

Da Knuth var gledet ud af forhandlernes række, fik Treschow sin gode ven *Oxholm* ind i stedet; han havde samme år været i Rusland i diplomatisk mission og blev nu sendt i forvejen til England for at bane vejen for forhandlingerne. Imens sad Treschow et par uger i København og studerede diplomatiske depecher. Hvis han ikke før havde været irriteret på Knuth, blev han det nu. Især harmedes han ved at se Knuths stillingtagen i oktober, hvor Knuth i sine noter til magterne havde akcepteret det alternativ, at Sønderjylland enten skulle være et praktisk talt selvstændigt, permanent neutralt område, der kun havde fyrstehus og udenrigspolitik fælles med Danmark, eller som sidste udvej en deling af Sønderjylland. Her havde Knuth, efter Treschows opfattelse, «i den grad, kunne man gerne sige, forrådt vore dyrebareste interesser, at jeg i sandhed ikke ved, hvorledes det er muligt at komme ud af det. Enhver, som ser dette skrift, må næsten tro, at det har rablet for ham . . . Igår sagde jeg ham det rent ud; en styrelse af Gud er det, at det ikke er lykkedes ham at blive en af underhandlerne og heller ikke statsrådssekretær under Moltke, hvilket han så højligen attråede». Dertil kom en dyb og inderlig mistillid til Englands hensigter: «din ven Palmerston», skrev han til Michael Treschow, «er et for os skrækkeligt menneske; det er for mildt at sige, at han ikke behandler os godt. Af alt, hvad jeg hører og læser om ham, må jeg

tilmed slutte, at han er, som det i en note hedder, 'plein de vanité et d'égoïsme'.»

Treschow rejste 4. december sammen med Reventlow, der en tid havde været i København. De medførte en instruks fra A. W. Moltke, der ikke gav større håb om, at forhandlingerne førte til fred. Palmerston havde skuffet Danmark bitterligt ved at stille sig op som mægler, i stedet for efter dansk ønske at forene sig med Rusland, Frankrig og Sverige—Norge til en blok, der garanterede Sønderjyllands uopløselige forbindelse med Danmark. Instruksen erkendte, at England havde nøglestillingen, at Palmerston altså havde afgørelsen i sin hånd, og at det ville blive uhyre svært at få Palmerston til at støtte Danmark effektivt. I første omgang skulle man se at få tilslutning til, at de tyske tropper rømmede Sønderjylland og at oprørshæren opløstes, hvorefter den danske konge skulle indsætte en foreløbig civilforvaltning; på en eller anden måde måtte man dog vel kunne få Palmerston til at indse, at Malmö-stilstanden i praksis havde udleveret hertugdømmerne til slesvigholstenerne. I den endelige fred skulle Sønderjylland gøres fuldstændigt uafhængigt af enhver indflydelse fra Holsten eller Tyskland overhovedet, men Danmark ville give Sønderjylland en så fri og selvstændig stilling over for Danmark, som lod sig forene med opretholdelsen af de to landes uopløselige enhed. Der blev ikke stillet noget konkret forslag om dette kildne punkt — da Sønderjylland ikke var en del af Tyskland, vedkom dette ikke fredsslutningen, hævdedes det — men det var jo givet, at man ikke ville nøjes med en personalunion. En deling af Sønderjylland efter nationaliteter eller anden «vilkårlig» grænsedragning skulle «efter yderste evne afvises».

En fredsordning efter disse linier kunne selv den mest optimistiske ejderpolitiker næppe håbe på, som forholdene var. Instruksen åbnede ingen udvej for kompromis. Øjensynlig var man indstillet på krigens genoptagelse, men det måtte først ske, når vinteren var endt og Danmark atter kunne anvende sit bedste militære aktiv, flåden. Forhandlingerne skulle derfor i alle tilfælde holdes gående indtil udgangen af marts.

Hertil passede ganske nøje, at Treschow inden sin afrejse traf aftale med den nye finansminister, den 33-årige *Wilhelm Spon-*

neck, om at slutte et større statslån i London. Det blev hans hovedopgave i den første tid, idet det varede længe, før forhandlingerne med tyskerne kom i gang.

Treschow slog sig ned i Westend nær ved Belgrave Square. Han kunne ikke fordrage tågen i City og trøstede sig med, at han dog i det mindste i Westend så lidt af solen, når han gik morgentur — «men den ser jo rigtignok noget fortrukken ud, og den forsvinder temmelig snart». Han gik nødig ud om aftenen, blev hjemme, læste og røg kraftigt, men om dagen var han rundt i byen for at gøre visitter og skaffe sig de bekendtskaber, han havde brug for. Han fik nøje forbindelse med *Carl Hambro*, som han havde kendt fra hans ungdom. Den 41-årige dansk-engelske bankier med de vidtspændende internationale forbindelser havde på forhånd skrevet til Treschows gode ven, konferensråd *Holten*, og understreget, hvor ønskeligt det var, at netop Treschow fik overdraget at optage det lån, regeringen havde brug for: «han forbinder med sit sjældne kommercielle overblik, for en så udmærket jurist, alle de egenskaber, der udfordres for at iagttage finansernes tarv». Treschow for sit vedkommende var fra første færd indstillet på at anvende Hambro mest muligt under forhandlingerne og fik ved hans mellemkomst forbindelse med *Rothschilds*, som Treschow ellers ikke følte større kærlighed for. Samtidig ville Treschow udnytte sin gamle tilknytning til *Baring Brothers* og opsøgte disponenten Bates, der tillige var associé i firmaet. Rothschilds og Baring Brothers var de to huse, som snarest kunne tænkes at påtage sig lånet. Men situationen var ugunstig, der gik rygter om, at Danmark ville genoptage krigen i begyndelsen af januar, og da Hambro forsøgsvis udbød et mindre parti danske 3 %s statsobligationer, var de ikke til at afsætte. Bates var høflig, men meget lidt interesseret i lånet og fremhævede, at øjeblikket ikke var gunstigt. Nytårsdag 1849 opsøgte Treschow Lionel Rothschild, «der holdes for den mest betydende og civiliserede af huset». «Jeg havde imidlertid lejlighed til at erkende, at der hører resignation til at underhandle med disse nybagte pengebaroner, men da det var mig af vigtighed at komme til kundskab om hans virkelige mening, så fandt jeg min regning ved at være udholdende. Resultatet af denne lange

konference var, at baronen, som i begyndelsen aldeles havde afslået at indlade sig angående noget lån, endeligen erklærede at ville tage det i kommission».

Den danske stat ønskede at få en nogenlunde stor sum kontant til rådighed, inden krigen igen brød ud. Rigsforsamlingen gav sin tilslutning til et lån på 7 millioner rd. kontant. Sponeck var indstillet på at give 5 % i rente for at få lånet tegnet til en antagelig kurs. Men på samme tidspunkt søgte Østrig, Sardinien og en række andre stater at rejse lån, og markedet var ugunstigt under den almindelige uro. Trods alt, hvad Treschow kunne sige om, hvor solidt de danske finanser stod, mente Lionel Rothschild, at man kun fik lånet tegnet til en kurs på 80 eller lidt derover, og «udbrød der krig, var han forvisset om, at man end ikke kunne afsætte en obligation». Sponeck havde håbet på 90, han var dybt skuffet og prøvede at sondere lånemuligheder i Petersborg og Frankfurt, men med meget nedslående resultat.

Der syntes ikke at være chance for at spille husene ud mod hinanden; tværtimod knækkede den spinkle tråd til Baring Brothers helt. Og det var ikke beroligende, at Rothschild kun ville tage lånet i kommission. 12. januar opnåede Hambro et mere konkret tilbud fra Rothschild, men det var såre ugunstigt og blev ikke en gang givet i bindende form.

Treschow søgte nu at opnå, at Rothschild og Hambro i forening skulle tage lånet i kommission og samtidig binde sig til at overtage en betydelig del af obligationerne. Men Rothschild ville ikke engang lade husene overtage en tredjedel af lånet. 19. januar foreslog Hambro, at han alene skulle tage halvdelen af lånet i kommission — man regnede med 800.000 £ nominal værdi — og resten skulle deponeres i Nationalbanken i København, som skulle forstrække regeringen med lån (Hambro ville da stille en kredit på 100.000 £ til bankens rådighed) og til gengæld efterhånden afsætte obligationerne på det danske marked. Selv om det havde været godt at trække hele beløbet til sig fra England, indebar forslaget den fordel, at regeringen kunne holde en del af lånet tilbage, hvis det viste sig, at man ikke behøvede hele summen; lånet blev såvist dyrt nok endda. 23. januar skrev Treschow, at efter hans mening var Hambros tilbud at fore-

trække, dels fordi så meget af fordelene blev i Danmark, dels «fordi jeg slet ikke stoler på Rothschilds»: de ville hverken overtage 200.000 eller 100.000 £, men bare tage fordelene af kommissionsforretningen uden at løbe nogen risiko.

Imens sad Sponneck i København og var temmelig desperat over vilkårene. Med hele sin hæftigt nationalistiske tankegang var den unge finansminister opbragt over de betingelser, pengemændene ville foreskrive den danske stat. Han fik den trøst, at Nationalbanken var villig til at overtage forhandlingen af den halve obligationsmasse og yde staten forskud. Derimod ville og turde Sponneck ikke gå med til, at det kontraherende firma i London kun tog lånet i kommission. Firmaet måtte selv overtage de 400.000 £, der skulle afsættes på det engelske marked; i modsat fald havde staten ingen garanti for at få de fornødne midler, når krigen brød ud. Treschow fik denne besked i begyndelsen af februar og blev irriteret: han havde dog i sine breve tydeligt nok vist, at firmaerne kun ville forhandle om sagen, når de tog lånet i kommission, og da Sponneck hidtil ikke havde protesteret, mente han, at det var en given sag — at det var en meget lidt betryggende metode, indrømmede han gerne, men han kunne ikke ane, at Sponneck forlangte det modsatte som en *conditio sine qua non*.

Treschow opsøgte hurtigst muligt Lionel Rothschild og forelagde ham det nye krav. Resultatet var totalt afslag. «Ikke engang på at sikre en vis del af lånet ville de indlade sig». «Disse afslag blev imidlertid udsmykket på mange forskellige måder, hvilke jeg med tålmodighed hørte og besvarede i det håb dog muligen at formå dem til at gøre et tilbud, men alt forgæves.»

Så stod da håbet alene til Carl Hambro. Han sagde ganske vist nej til at overtage de 400.000 £ på egen regning, men Sponneck stod fast; han henstillede indtrængende, at staten skulle have ret til at afvikle lånet efter 10 års forløb — oprindeligt krævedes 15 — men ville gå med til kurs 82. Det sidste sagde Treschow fornuftigvis ikke til Hambro. Sponneck var iøvrigt meget pessimistisk nu, og kunne hans vilkår ikke gennemføres, ville han se at rejse pengene i Danmark, eventuelt gennem tvangslån. Han var iøvrigt længe om at sende fuldmagt til Treschow, og det var

ret ubehageligt. Havde Sponneck akcepteret kommissionssystemet og sendt en passende fuldmagt, kunne lånet forlængst have været i orden; nu skulle de storpoltiske forhandlinger snart begynde — «det ser meget krigerisk ud», skrev Treschow — og så var det gunstige øjeblik forpasset.

Spørgsmålet var, om Hambro kunne bringes til at overtage lånet selv. Han var ved at blive utålmodig, men, skrev Treschow, han var «i virkeligheden temmelig opsat på at få lånet», og nu, da der kun var tale om 400.000 £, kunne han måske rejse penge nok. 17. februar, da fuldmagten og udkastet til kongens hovedobligation ankom, måtte Hambro beslutte sig. 20. februar skrev Treschow til Sponneck, at han nok forstod finansministerens bekymrede stemning, «men De må tro mig, at ligesom jeg med ængstelse havde set hver dag gå over, fordi stillingen forekom mig at blive mere og mere truende, således var det med stor bekymring for udfaldet, at jeg, efter i lørdag formiddags den 17. at have modtaget Deres brevskeber, begav mig til City. Nu tør jeg imidlertid tro, at al sorg er slukket og lånet i stand, thi det var så godt som afgjort i går aftes.» Treschow havde gennemført alle Sponnecks krav, og kursen var blevet 84, ikke 82.

23. februar blev den endelige kontrakt underskrevet af Treschow og Hambro, og 26. februar kunne Sponneck afbryde forhandlingerne på rigsforsamlingen for at meddele den glædelige nyhed. Det vakte stor begejstring — skønt finanscredse i København ønskede, at de selv havde haft adgang til at tegne lånet til billigere kurs — og i sin forestilling til kongen priste Sponneck høfligt Treschows «sjældne dygtighed og iver». Noget billigt lån var det ikke; med kurs 84 for de 400.000 £, Hambro overtog, med noget højere kurs for resten, med provision til Hambro og med de renteudbetalinger, Treschow havde måttet love, blev statens nettoudbytte knap 689.000 £ af et nominalbeløb på 800.000; den effektive rente nærmede sig 6 %. Sammenlignet med andre landes lånevilkår var dette dog favorabelt, mente Sponneck, og han skrev, at netop Treschows «bekendte klogskab og rutine i pengeanliggender» var den bedste garanti for, at man havde nået mest muligt. Treschow selv mente, at han kunne have fået en gunstigere kurs, hvis de andre huse havde vist lidt



mere beslutsomhed. Iøvrigt gik lånet ganske storartet, kursen sprang hurtigt op over 90, og i slutningen af februar var den over 94, til betydelig fordel for staten, der nu kunne forlange en passende høj pris for den del af obligationene, den selv havde overtaget. Og Hambro har næppe beklaget, at han ikke fik lånet i kommission.

Det er givet, at dette lån, hvor dyrt det end var, afstivede Danmarks stilling, og trods alt kunne Treschow være tilfreds med sit arbejde. «Jeg kan ikke sige Dem, hvor glad jeg er», skrev han til Sponneck. Han lovpriste Hambro, og han fik også en del forretningsmæssig kontakt med ham: «Hambro vil være meget smigret ved, at vi vil have med ham at bestille», skrev han til Michael Treschow, «og jeg mener, at hans kredit for mig er uindskrænket». Michael Treschow fik besked på at vente med afbetalinger af det lån, han havde optaget i 1848: Treschow ønskede, som forholdene lå, at købe danske statsobligationer, og i slutningen af februar skrev han til sønnen, at han for at klare sin gæld på Laurvig med obligationer havde «taget en anstændig post».

---

Forhandlingerne om krig eller fred havde indtil da ikke gjort fremskridt. Hovedforhandler på tysk side skulle være Preussens gesandt i London, *C. K. J. Bunsen*, og han blev tillige repræsentant for den tyske fællesregering, som nationalforsamlingen i Frankfurt havde etableret. Således som forholdene udviklede sig i hertugdømmerne under Malmökonventionen, hastede det ikke for tyskerne med at komme til noget resultat: de beherskede det hele med undtagelse af Als og Ærø. Desuden var Bunsen optaget af meget vigtigere ting. Den preussiske gesandt, der havde en del personlig kontakt med den vaklende og usikre kong Frederik Wilhelm 4., var begejstret for Tysklands enhed, og han arbejdede på at skabe forståelse mellem de moderat liberale i Frankfurt og de konservative, som ved slutningen af 1848 havde taget magten i Berlin. Bunsen tilbragte januar og en god del af februar 1849 i Tyskland, mens de danske forhandlere ventede i

London; særlig høfligt var det ikke, men det passede jo Danmarks interesser ganske godt, både af hensyn til låneforhandlingerne og fordi man overhovedet måtte trække tiden ud, til vandene var isfri. Oxholm kunne for en tid tage hjem. —

17. december, 6 dage efter deres ankomst, ville Reventlow og Treschow lægge deres visitkort hos *Palmerston*; de mente ikke udenrigsministeren var til stede, men mod forventning blev de modtaget og fik en forhandling med ham. Reventlow rapporterede til København, at den ædle lord havde været mere imødekommende end nogensinde. Treschow, som i almindelighed ønskede at optræde nogenlunde tilbageholdende, lod Reventlow føre ordet, men greb på givet tidspunkt ind og fastslog, at man fra dansk side uden vaklen agtede at fastholde Sønderjyllands uopløselige og stedsevarende forbindelse med Danmark. Han skrev bagefter til Michael Treschow, at han i det mindste havde fået sagt sin mening til Palmerston, og det havde ikke været svært, hverken med hensyn til emne eller sprog, «thi han taler ikke meget bedre fransk end jeg . . . og jeg lod mig heller ikke forbløffe over hans bestemthed, hvilket jeg i al beskedenhed mødte med en lige bestemthed.»

Det var fra første færd klart, at Palmerston ikke havde større interesse i at skaffe Danmark en gunstig ordning; det hele var i hans øjne et spørgsmål af tredje eller fjerde rang, så længe man kunne undgå fornyelse af krigen; hvis det kom til krig igen og Danmark fornyede sin blokade af de tyske havne, var det derimod ubehageligt for engelsk skibsfart. Men foreløbig gjaldt våbenstilstanden, og Palmerston var i første række optaget af Italien og den østrigsk-sardinske konflikt. Treschow mente, at Palmerston i virkeligheden ikke havde anden politik end at holde sig ved magten, og det klarede han lettest ved at bevare freden og svinge mellem magterne uden at bryde med nogen af dem. «Jeg bebrejder ham ikke denne klogskab», skrev han, men Palmerston var derfor ikke til at stole på, «da han altid ved at holde sig en dør åben»; det var ikke til held for Danmark, at den mand ledede den engelske politik, og Treschow så ikke anden udvej end at stå fast, «ikke at give efter uden at have prøvet sværdslag, hvormed han ikke godt lider at høre tale».

I og for sig kunne Palmerstons indstilling ved det første møde virke ganske lovende. Medens han i juni 1848 havde foreslået en deling af Sønderjylland eller et ret nøje forenet Slesvigholsten i løs union med Danmark, var det nu hans tanke, at Sønderjylland politisk set skulle skilles helt fra Holsten og stilles autonomt med egen forfatning. Men dermed ville han utvivlsomt udelukke den realunion mellem Danmark og Sønderjylland, som Danmark kæmpede for. Og foreløbig kom man i hvert fald ikke ud af stedet; først holdt Palmerston juleferie, så blev han syg, Bunsen var væk, og så længe kom der ikke gang i forhandlingerne.

De danske underhandlers nærmeste forbundsfælle i London var ikke Palmerston, heller ikke oppositionsfolk som Aberdeen eller Disraeli, men Ruslands gesandt, baron *Filip Brunnow*. Ham kom Treschow til at sætte højt, selv om han til slut måtte erkende, at Brunnows elskværdighed begrænsedes ved Petersborgregeringens politik. Brunnow udtænkte en ud fra danske synspunkter særdeles gunstig redegørelse for problemet; men Rusland var lidet sindet til at optræde fast over for Preussen på dette tidspunkt og ønskede lige så lidt som England krigen genoptaget, og under de forhold var der ikke stor udsigt til at gennemdrive Danmarks ønsker over for Preussen. Så nonchalant som Palmerston var, kunne man nok få ham til at stille et for Danmark gunstigt forslag, men han ville foreløbig ikke sætte noget som helst ind på at få Preussen til at antage det; tyskerne kunne roligt sige nej — det var vanskeligere for en lille stat som Danmark. Den eneste chance var at sætte Palmerston kniven for struben, genoptage krigen og blokaden. 19. februar vedtog den danske regering, at våbenstilstanden skulle opsiges. Det kunne ske fra 26. februar med en måneds varsel.

Bunsen var først kommet til London 17. februar; 23. februar konfererede han med Palmerston. Bunsen havde ikke haft lykken med sig i Tyskland: Berlin og Frankfurt spændte ikke sammen, og politikerne i Frankfurt var noget påvirket af, at den tyske begejstring for slesvigholstenerne var løjet lidt af. Bunsen kom Palmerston i møde, akcepterede, at Sønderjylland skulle skilles fra Holsten — de ikke-politiske bånd og toldunionen skulle dog bevares — men til gengæld skulle Sønderjylland stå i løse

mulig forbindelse med Danmark. Forbindelsen skulle være som mellem Norge og Sverige. Det var virkelig indrømmelser i forhold til de slesvigholstenske krav om et forenet Schleswigholstein, optaget i den kommende tyske storstat. Men det var unægtelig et spørgsmål, hvor længe dette svage Sønderjylland ville bevare sin «Selbständigkeit», hvis den tyske enhed gjorde fremskridt. Ud fra dansk synspunkt var forslaget uantageligt.

Treschow havde, allerede før dette forslag fremkom, skrevet til Sponeck, at man endelig måtte opsigte våbenstilstanden: «virk endeligen alt, hvad der står i Deres magt for at den ikke bliver fornyet, og at ministeriet viser *fasthed og bestemthed* med hensyn til sine fredsbetingelser — lad så os arme syndere her døje, hvad det skal være, thi De kan være forsikret om, at vi må lide ondt både af venner og fjender.» Det var 20. februar, da lånet var sikret, og på det tidspunkt havde regeringen altså allerede taget sit standpunkt.

Palmerston forelagde 23. februar et forslag om forlængelse af våbenstilstanden på de bestående vilkår — skønt det var utænkeligt, at den danske regering fortsat ville lade de dansksindede sønderjyder være underkastet det slesvigholstenske styre — og hans forslag om Sønderjyllands fremtid var ganske vage. Det blev afslået fra dansk side, og våbenstilstanden blev opsagt. Her blev Palmerston særdeles ubehagelig over for de danske forhandlere og forsøgte skræmmeteknik, uden resultat. Forhandlerne ventede at se Palmerston opgive mæglingen og lade Danmark sejle sin egen sø; men han endte mødet med at stemme tonen ned og bede forhandlerne forelægge sagen for deres regering.

Danmarks bestemte holdning gav for så vidt resultater, som Palmerston, der nødigt så sin mægling strande og nødigt udsatte engelsk handel for ny blokade, kom de danske synspunkter i møde ved et nyt stilstandsforslag af 14. marts. Men det var uantageligt for Bunsen og regeringen i Frankfurt. Det spillede ingen rolle, at Danmark imødekom England og forlængede stilstanden for en uge; faktisk kom man ikke til enighed med Bunsen uden på det grundlag, at Danmark fraskrev sig enhver indflydelse over Sønderjylland. 3. april brød krigen ud igen.

Danmark havde af alle kræfter forberedt sig til energisk krigsførelse, men led svære skuffelser. 5. april gik to af marinens bedste krigsskibe tabt ved Eckernførde, tyskerne trængte frem og slog 23. april danskerne ved Kolding, hvorpå krigen trak nord efter i Jylland.

Trods krigen gik forhandlingerne videre i London. Palmerston var yderst utilfreds med krigsudbruddet og kom med bitre ord om Danmarks uklogskab. Det russiske diplomati misbilligede også, at Danmark havde genoptaget kampene, og forhandlingerne søgte at dæmpe denne stemning og skabe tillid til, at Danmark var villig til at slutte fred, hvis man kunne få antagelige vilkår. Palmerston stillede nye forslag, først i tyskvenlig retning, senere i begyndelsen af maj temmelig danskvenligt; og man arbejdede med planer om, at Danmark ved en fornyet våbenstilstand skulle have ret til at besætte i hvert fald det nordlige af Sønderjylland. I en skrivelse af 16. maj kunne Treschow og Reventlow med nogen ret fremhæve, at man efterhånden havde fået Palmerston over i en mere gunstig stemning end tidligere; men i virkeligheden var der kun ringe udsigt til at nå et resultat i London, hvor man havde at gøre med den slesvigholstenskindede Bunsen og den svingende og usikre Palmerston. Treschow var inderlig ked af at fortsætte med forhandlingerne, men regeringen turde og ville ikke lade Reventlow være alene om det, «og løbe herfra hverken kan eller vil jeg», skrev Treschow til sønnen. Han beroligede samtidig: situationen var ikke så fortvivlet, som mange troede i København, men lykke måtte der til, «thi forstanden udretter ikke meget og den retfærdige sag endnu mindre. Imidlertid gives der nogle lærde lurendrejere i København, som vil styre de politiske forhold, og om dem ønsker jeg mangen gang, at de sad her for at klare tingene».

Det skrev han 1. maj. Samme dag skrev A. W. Moltke til ham og bad ham indtrængende om at fortsætte: «skal der komme noget ud af det hele, må det ske ved Dem». Moltke understregede også, hvilket indtryk det ville gøre, hvis en mand med Treschows anseelse opgav forhandlingerne som håbløse, og man havde ingen at sende i stedet. Så fortsatte Treschow. I slutningen af maj skrev han, at «Bunsen er et stort asen; vi veksler dagligen noter

med ham; men deraf kommer der jo ikke meget ud. Palmerston er nu brav, så længe det varer». På dette tidspunkt mente Treschow virkelig, at der var udsigt til et resultat; men 12. juni lød det: «jeg er bestandig lige nær og lige langt fra målet, og ingenting ved man».

Den sidste bemærkning refererer sig til, at man nu også havde optaget forhandlinger med Preussen i Berlin. Når Treschow havde skrevet, at der skulle lykkes til, var det så sandt, som det var sagt. Krigsbegivenhederne i Danmark betød såre lidt for krigens udfald, bortset fra, at nederlagene stemte sindene ned og gjorde det lettere for den danske regering at antage et kompromis. Afgørende var, om der af årsager, der var Danmark aldeles uvedkommende, kunne indtræffe en storpolitisk drejning til dansk fordel; det ville gavne mere end alverdens forhandlings-evne og principfasthed. På samme tidspunkt, som de danske tropper veg i Jylland og Fredericia indesluttedes, kom det endelig til brud mellem Berlinregeringen og politikerne i Frankfurt; Preussen arbejdede på et snævert samarbejde med Sachsen og Hannover og var lidet interesseret i at fortsætte krigen mod Danmark, selv om det af prestige-hensyn vanskeligt kunne give Danmark frie hænder i Sønderjylland. I den situation greb nu Rusland ind, det pressede både på Danmark og Preussen for at tvinge dem til gensidig imødekommenhed. Preussen opfordrede da til direkte forhandlinger i Berlin; den engelske gesandt her, *Westmorland*, ville gerne mægle — sandsynligvis mere effektivt end Palmerston — og den russiske gesandt *Meyendorff*, der havde nøje kontakt med Brunnow, ville kunne spille en betydelig rolle. 20. maj afrejste da den konservative diplomat *Holger Reedtz* til Berlin.

Således kom altså forhandlingerne i London til at træde i anden række; de kunne siges at have gjort deres nytte ved at klargøre, på hvilket grundlag man eventuelt kunne komme til enighed, men det var også det hele. Både Palmerston og Brunnow anså nu forhandlingerne i London for suspenderet, og Treschow ville nu fornuftigvis hjem; han tilbød imidlertid at lægge vejen over Berlin for at hjælpe Reedtz; men det fandt i begyndelsen ikke tilslutning i København. De ivrigste i regeringen

havde ikke tillid til Reedtz og frygtede, at han strakte sig for vidt, og det var ikke tanken, at hans forhandlinger skulle føre til afgørende beslutninger. Det var regeringens plan, at man skulle se at få en almindelig konference sammenkaldt i London. I midten af juni fik da Treschow den besked, at han gerne kunne komme hjem for en tid, men skulle ikke tage over Berlin.

22. juni var forhandlingerne i Berlin imidlertid kommet så vidt, at Sponneck, Madvig og Clausen ønskede, at Treschow tog derved – formodentlig for at hindre, at Reedtz gav for meget efter – og A. W. Moltke betydede da Treschow i et privat brev, at han måtte handle efter konduite. Han forlod da straks London (3. juli) efter en sidste forhandling med Palmerston; tidligt om morgenen 6. juli kom han til Hamburg, og i de samme timer, hvor den danske hær havde sprængt slesvigholstenernes belejring af Fredericia, rullede Treschow med toget mod Berlin.

Han fandt Reedtz i stor bekymring. Rusland havde fortsat sin pression, og Reedtz kunne nu opnå fredspræliminærer og våbenstilstand på gunstigere vilkår end før. Han turde ikke forpasse denne chance; men det betød, at han overskred sin bemyndigelse. Reedtz synes at have været noget oprevet og følte sig meget lettet, da Treschow ankom. Treschow skrev, at han aldrig var blevet modtaget med større glæde og hjerteligere, og at Reedtz også sidenhen havde vist ham en enestående erkendtlighed.

Det var allerede ved Treschows ankomst klart, hvor meget man kunne opnå – Reedtz havde dagen før stillet sine vilkår til udenrigsminister Schleinitz til endelig antagelse eller forkastelse – og Treschow benyttede da ikke et brev, han modtog om lørdagen 7. juli fra København, hvor han efter statsrådsbeslutning af 4. juli fik overdraget at være officiel forhandler sammen med Reedtz. Han har muligvis været til stede hos Reedtz om aftenen 6. juli, hvor man først forhandlede med Schleinitz og derpå med den russiske gesandt i Frankfurt, baron Budberg; men efter hvad Treschow skriver til Moltke, deltog han ikke i de «specielle underhandlinger». Sagen var så vidt fremmet, at han ikke kunne udrette andet end en «venskabelig understøttelse», så at Reedtz ikke veg over for de preussiske ønsker. Hans hovedindsats i Berlin turde have været opmuntring af Reedtz og tilsagn om at

støtte ham over for den danske regering. 8. juli om eftermiddagen blev aftalerne gennemgået punkt for punkt ved et møde hos Westmorland og godkendt. 10. juli blev aftalerne officielt underskrevet. Da Treschow ikke havde villet benytte sin fuldmagt, satte han ikke sit navn under; men han var fuldstændig enig med Reedtz.

Tilbage stod nu, hvad Meyendorff på forhånd havde anset for hovedvanskeligheden, at få den danske regering til at ratificere aftalerne. Det påtog Treschow sig. Han tog straks fra Berlin, ankom 12. juli til København, og dagen efter deltog han i statsrådets møde.

Det blev en livlig forhandling. *A. W. Moltke* var enig med Reedtz om, at man måtte tage de forholdsvis gunstige vilkår, der forelå, men optrådte som sædvanlig lidet energisk. *Madvig* og *Clausen* ville desavouere Reedtz, dels fordi han havde overtrådt sine beføjelser, dels fordi vilkårene var utilfredsstillende; krigsminister *Hansen* formulerede i en lang række punkter en total fordømmelse af Reedtz og aftalerne; og *Sponneck* ville have aftalerne ændret på afgørende punkter, skønt han selv anså det for udelukket, at finanserne kunne bære en fortsat krig. Det irriterede regeringen stærkt, at Reedtz havde stillet den over for et *fait accompli*: forhandling om enkelte punkter var udelukket, og ved et afslag ville man få Rusland til uven. Treschow fik efterhånden dæmpet forbitrelsen. Han dokumenterede, at Ruslands holdning var ved at blive mindre venlig mod Danmark; han fremhævede det farlige ved atter engang at stå som den, der ville krig; Preussen var gået med til disse bestemmelser under meget store betænkeligheder og ville «med begærlighed» gribe enhver chance for at komme fri af dem, hvis Danmark påtog sig ansvaret for at sige nej — ikke mindst, fordi stemningen i Tyskland var oprørt efter Fredericiaslaget.

Vilkårenes hovedpunkt var, at slesvigholstenerne skulle rømme Sønderjylland, hvis nordlige del skulle besættes af neutrale svenske tropper, mens preussiske besatte det sydlige af landet. Dermed fik man altså både Jylland og de fleste af de dansksindede sønderjyder befriet for tysk militær. Fredspræliminærerne fastslog, at Sønderjylland skulle have en særegen forfatning, uden at være



forenet med Holsten, og Sønderjyllands politiske forbindelse med Danmark skulle lades urørt; dette skulle ordnes nærmere ved forhandlinger under engelsk mægling. Disse bestemmelser var så vage, at de ikke udelukkede nogen af Danmarks ønsker, og Treschow fremholdt, at efter hans opfattelse ville situationen i Europa i den kommende tid «ufejlbarligen vende sig til vor fordel»; ved siden af den tyske enhedsbevægelses sammenbrud må han navnlig her have tænkt på, at når Østrig med russernes hjælp havde knækket ungarernes rejsning, ville Preussen stå betydeligt svagere.

Naturligvis kunne Treschow, med sit intime kendskab til situationen, optræde med betydelig autoritet. Ved mødets slutning var Sponneck øjensynlig overbevist; og ved statsrådsmødet næste dag opretholdt kun krigsministeren sin protest. På den afskrift af statsrådsprotokollen, som Treschow modtog, har han med kendelig tilfredshed fremhævet sin sejr og mindet om det gamle ordsprog, at det er godt at sove på en sag.

Han var forberedt på, at der ville opstå stor bitterhed rundt omkring; «min andel af dadelen, som jeg forresten aldeles ikke bryder mig om, vil jeg jo få, og for så vidt fortjener jeg den jo rigtignok, som tingen ikke uden mig var kommet i stand». Et par uger efter bemærkede han med tilfredshed, at man nok alligevel lod til at synes ganske godt om, hvad der var sket. I hvert fald kunne man, hævdede han, under de bestående forhold ikke have opnået bedre resultat.

Trods alle de ærgrelser og bekymringer, han havde haft siden december 1848, kunne Treschow se med nogen glæde på, hvad han havde udrettet: han havde gennemført statslånet, havde i vid udstrækning opnået at dæmpe stormagternes uvilje med Danmark efter krigsudbruddet, han var i det kritiske øjeblik kommet Reedtz til undsætning og havde endelig gennemtrumpfet Berlin-aftalerne i statsrådet. Da Reedtz fik resultatet at vide, skrev han til Treschow, at han regnede med, at Treschow forstod hans følelser; han havde jo set den kamp, Reedtz havde befundet sig i. «De vil begribe min glæde og erkendtlighed. Jeg var, fra det øjeblik af, at De kom hertil, overbevist om, at det store værk ville lykkes ved Dem». Han hævdede, at man i Berlin var meget ked

af det, man havde indladt sig på; Preussen havde regnet med og formodentlig ønsket, at Danmark ikke ratificerede aftalerne, — «allein jetzt hilft kein Maulspitzen, es muss gepfiffen werden».

---

Under den senere del af forhandlingerne i London havde Palmerston stadig forlangt at få at vide, hvordan den danske regering ville ordne forholdet mellem kongeriget og Sønderjylland. Det var et pinligt problem; de danske ministre var dybt uenige om sagen — de fleste foretrak at give Sønderjylland et temmelig begrænset selvstyre, således at der i de vigtigste sager var fællesskab med Danmark; Madvig og Clausen foretrak, at man holdt vejen åben for delingspolitikken. Efter brydsomme forhandlinger sendte A. W. Moltke nogle synspunkter over til London: der skulle oprettes en realunion — fælles skulle bl. a. være militær, toldvæsen og udenrigspolitik — og Sønderjylland skulle have en landdag, der skulle give love i sønderjyske sær-anliggender og forenes med den danske rigsdag til afgørelse af fællessager.

På dette grundlag påtog Treschow sig nu, sammen med den unge holstenskfødte diplomat *Johannes Høpfner*, at udforme en fuldstændig forfatning for Sønderjylland. Deres mål var, som de skrev til Moltke, at skabe en plan, der var antagelig for England og dog sikrede en organisk og holdbar forbindelse mellem Danmark og Sønderjylland. For at få engelsk tilslutning havde de ladet Sønderjyllands selvstændige stilling træde «noget skarpt frem» i formel henseende og også reelt foreslået mere, end man formentlig ønskede i København. De undgik således det udtryk, som man absolut ville have i København, Sønderjyllands uopløselige forbindelse med Danmark. De anså det for meget tvivlsomt, om England ville gå med til en fællesrigsdag for Danmark og Sønderjylland; men lykkedes det at skabe dansk-engelsk enighed i den sag, var jo meget vundet over for tyskerne. Som Reedtz i juni skrev nede fra Berlin: man måtte snarest tilvejebringe et forfatningsudkast; «har dette Palmerstons bifald, vil jeg jo ikke

sige, at vi har vundet rubberen, men et parti ganske sikkert». På det tidspunkt havde Moltke dog allerede fået det Treschow—Høpfnerske forslag; det var sendt fra London 23. maj.

Da medlemmerne af den sønderjyske landdag skulle forene sig med kongerigets rigsdag i lovgivning om fællesanliggender, var det naturligt at foreslå samme valgsystem, som skulle gennemføres i kongeriget; landdagen skulle da have et førstekammer på 20 medlemmer og et andetkammer på 40, valgt ligesom landstinget og folketinget i kongeriget. Også de øvrige paragraffer i forslaget var i vid udstrækning taget fra det danske grundlovsforslag. Hvor de sønderjyske særanliggender skulle afgøres, skulle landdagen mødes i en by i Sønderjylland, og hvis der her skulle afgøres ting, der havde med nationalitetsproblemer at gøre, foresloges det, at hvert af de to kamre delte sig i fire afdelinger: en for det nordlige Sønderjylland, en for det østlige Mellemslesvig og en for det vestlige, samt en for det sydligste. Man regnede med, at to af disse afdelinger ville have dansk flertal, to tysk. Den pågældende sag kunne ikke komme til forhandling, før forelæggelse var vedtaget i tre af afdelingerne. Dermed skulle man have sikret ligestilling mellem dansk og tysk. Der skulle være to ministre for Sønderjylland — en af dem fast i København — og de skulle begge være indfødte sønderjyder. I fællesrigsdagen ville Sønderjylland få 2/5 af pladserne, dobbelt så mange som det havde krav på efter folketal. — Iøvrigt forudså Treschow og Høpfner, at det blev svært at gennemføre en fælles rigsdag; det kunne komme derhen, at man måtte nøjes med fællesmøder af udsendinge — i så fald kunne man lade de foreslåede afdelinger vælge repræsentanterne fra Sønderjylland; ellers frygtede de, at der slet ingen danske kom med. Men de håbede, at England ville slå sig til tåls med, at Sønderjylland fik en så forholdsvis stærk repræsentation i fællesrigsdagen.

Det var en besynderlig situation, at en loyal holstener som Høpfner og en konservativ helstatsmand som Treschow sad her i London og skrev en demokratisk forfatning for Sønderjylland til sikring af ejderpolitikken. 21. maj skrev Treschow til sønnen, at den sønderjyske forfatning «har givet mig nok at bestille. Aldrig havde jeg tænkt, at jeg skulle komme til at udarbejde en

konstitution; thi disse hører vel til tiden, og jeg erkender, at de ikke kan undgås; men således, som de nu gives, ynder jeg dem ikke.»

Man skal da ikke drage vidtgående slutninger af, at Treschow satte sit navn under et forfatningsudkast, der var så langt friere og mere demokratisk end den forfatning, der tilfaldt Sønderjylland i 1854. Han var og blev modstander af almindelig valgret og mente forresten ikke, at demokratiske valgeregler ville styrke det danske element i landdagen. Iøvrigt kom forslaget ikke til at tjene sit oprindelige formål, idet forhandlingerne gled bort fra London, og stilstanden i Berlin kunne kun gennemføres, fordi det dansk-sønderjyske forfatningsproblem forblev uafgjort. Samtidig med, at A. W. Moltke høfligt takkede Treschow og Høpfner for deres arbejde, lagde han dem på sinde, at det foreløbig ikke måtte komme til andres kundskab, at dette udkast eksisterede. I statsrådet vandt forslaget anerkendelse, og efter våbenstilstanden vedtog man at lægge det til grund for forhandlingerne om Sønderjyllands stilling, men varig betydning fik «det treschowske forslag», som Krieger kalder det, ikke.

---

I de følgende måneder var Treschow dels på Brahesborg, hvor man havde indkvartering af dansk militær, dels i Larvik og i Kristiania, hvor han havde en konference med *Oscar I.* og udenrigsminister Stierneld, en udveksling af synspunkter, hvor Treschow efter sin beretning at dømme har udtrykt sin lidet velvillige vurdering af Sveriges politik i det sønderjyske spørgsmål. Da kong Oscar bragte delingstanken på bane, gik Treschow «på det kraftigste» imod: en deling var uretfærdig mod Sønderjylland og umulig at iværksætte — hvortil kongen svarede, at han efter moden overvejelse var kommet til samme resultat. Danmarks ønsker om en stærk og bindende union mellem kongeriget og Sønderjylland havde fået kongen til at ryste på hovedet, og da Oscar I. anbefalede mildhed og tilgivelse over for slesvigholstenjerne, sagde Treschow, at det blot ville blive opfattet som dum-

hed og svaghed: retfærdighed måtte være nok, selv om man naturligvis ikke ville bruge sådanne metoder, som de tyske fyrster havde anvendt.

Ind imellem var Treschow livligt optaget af ministeriets vanskeligheder. Mens han var i Norge, fik han brev fra Reedtz om, at han snarest måtte komme til København og bringe orden i forholdene, for «uenigheden i lejren er stor, og man synes kun enig om at lave konfusioner» — det var umiddelbart før P. G. Bang forlod regeringen — og Treschow synes at have brugt sine gode forbindelser og sin forhandlingsevne til at holde ministeriet oppe. Ved årets slutning tog han energisk del i landstingsvalget, skønt han var kommet til skade med sit ben og var temmelig sløj; han blev selv valgt og gjorde sig en del gældende som rigsdagsmand fra februar 1850, hvorom senere. Han var iøvrigt ikke særlig glad for stillingen udadtil; man kom ikke ud af stedet, og Treschow tyngedes ved bevidstheden om, hvor let den europæiske situation kunne ændre sig til skade for Danmark. Nu som før mente han, at Danmarks bedste chance udadtil var at støtte sig til Rusland og den voksende europæiske reaktion. «. . . for at det skal kunne blive godt, må østrigerne og russerne sejre i Ungarn. Der afgøres vor skæbne», skrev han i august til Aagaard. Ved slutningen af 1849 var han ret pessimistisk, slesvigholstenerne var fanatiske, og Preussen støttede dem, fremtiden var usikker, og hverken Østrig eller Rusland ville lægge sig ud med Preussen for Danmarks skyld. Danmarks bedste chance var at vise sejhed og søge at udmatte slesvigholstenerne. Men han fandt det ganske sandsynligt, at der kom en almindelig revolution til foråret, og så «tager jo fanden ved det altsammen».

Helst havde Treschow set, at man ved støtte fra Rusland fik Preussen til at vige, så at helstaten kunne genoprettes ned til Elben uden mere krigsførelse. Men i juni 1850, da det drev mod fred med Preussen, var han ikke synderligt glad: når Preussen trak sig ud, kunne Danmark nok besejre slesvigholstenerne, «men unægteligen er dette en sørgelig ende». Det samme skrev han, da freden var i orden mellem Preussen og Danmark: nu måtte man føre krig mod slesvigholstenerne, «og da det er med dem, der skulle være ens egne, er det dobbelt tungt». Tilsvarende

beklagede han, at den danske sejr ved Isted «ikke skal bære større frugter».

Han havde stadig livlig forbindelse med ministeriet, især med Reedtz, der nu var udenrigsminister, og i september 1850, da Treschow var på Brahesborg, måtte Reedtz, som han skrev, «ty til den, hos hvem jeg under lignende forhold fandt råd og trøst». De to mest fremtrædende loyale tyskere fra den gamle regeringskreds før 1848, Carl Moltke-Nütschau og Heinrich Reventlow-Criminil, var utilfredse med det styre, *Tillisch* havde indført som dansk regeringskommissær i det generobrede Sønderjylland, han gik for hårdt frem, og man lagde sig ud med de loyale i hertugdømmerne; det var ekstra farligt, fordi håbet om hjælp fra stormagterne ikke var stort i øjeblikket. Reedtz bad, om Treschow ikke kunne tage en tur fra Brahesborg over til Sønderjylland og se på forholdene. «De har sunde øjne og en uhildet dom, som vil finde anerkendelse hos alle, og som jeg ubetinget vil underkaste mig».

Nu havde Treschow netop været en tur derovre, så han svarede med det samme — en lang betænkning, der viser en hel del om hans synspunkter. Trods krigen havde han så langt fra erhvervet en nationalliberal opfattelse af tingene. Det ville efter hans mening i virkeligheden have været en fornuftig løsning, hvis man havde fået et Slesvigholsten i union med Danmark — et synspunkt, som A. S. Ørsted netop havde fremsat offentligt — men det lod sig ikke gennemføre, som forholdene nu var blevet; det endte bare med, at hertugdømmerne løsrev sig helt, som Belgien fra Holland. Det bedste, man nu kunne gøre, var at knytte Sønderjylland så fast som muligt til Danmark. Det kunne ikke nytte at sige, at det var svært: «Vanskeligheder må man i verden stræbe at overvinde, og det lykkes langt oftere, end man skulle tro. Af sande umuligheder, jeg taler ikke om dem, som man giver dette navn, gives der kun få».

Regeringen måtte gøre sig klart, hvordan den ville ordne Sønderjyllands stilling — det burde den have gjort for længe siden — og konsekvent bygge på den konservative strømning i Europa. Sejrede demokratiet, ville alt styrte sammen. Een ting var givet: «vore gamle fjender, prusserne, gør vi så aldrig tilpas».

Men i øjeblikket blev freden ikke brudt for slesvigholstensernes skyld. Erfaringen havde vist, at de venskabelige magter ikke ydede Danmark andet end tomme ord, og til tider havde de optrådt truende mod Danmark, men til syvende og sidst vidste de ikke, hvad de ville med hensyn til hertugdømmerne. Man skulle optræde læmpeligt og føjeligt i småting, vise «al mulig høflighed i ord og talemåder», men i de afgørende spørgsmål gå konsekvent frem og prøve at sætte sin vilje igennem.

Her forekom øjeblikket gunstigt. Danmark havde under krigstilstand og støttet til en anelig hær erobret Sønderjylland, og nu kunne man udnytte situationen til at gennemføre, hvad man senere kun kunne gøre med besvær. Det var, hvad andre magter gjorde — «man sige desuden, hvad man vil, så ligger der et vist trykkeri i faits accomplis» — og man kunne dog ikke fortsætte det slesvigholstenske styre i landet og lade forræderiske embedsmænd blive siddende. Efter de samtaler, Treschow havde haft med civile og militære i Sønderjylland, havde Tillisch stor tilslutning — mens man havde «horreur» for en mand som Scheele — og de upålidelige embedsmænd måtte fjernes: var de ikke tilfredse, kunne de ryge og rejse, til Tyskland, om de ville, tyskerne blev ikke mere ophidsede af den grund. Personlig fandt Treschow, at Tillisch nærmest var optrådt for mildt. Hærens forfatning var god. Holsten burde man søge at vinde gennem Sønderjylland, «når vi vil være sikre på begge».

Hvad Treschow var mindre rolig ved, var udsigten til, at der blev pillet ved junigrundloven i Danmark. Man måtte endelig stå fast ved, hvad A. W. Moltke havde forsikret ham om, at man ikke brød givne tilsagn, sådan som de tyske fyrster, eller spillede Louis Philippe. —

Treschows hovedsynspunkt var, at stormagterne, hvad enten de kaldte sig Danmarks venner eller ej, intet virkeligt udrettede for Danmark og «i deres uvirksomhed viser sig at være meget små», som han kort efter skrev til Michael Treschow. Han var særdeles glad ved, at den danske hær hævdede sig så kraftigt ved Frederiksstad, og ved slutningen af oktober så han med fortrøstning hen til det uvejr, der trak sammen over hovedet på Preussen under samarbejdet mellem Østrig og Rusland. Da det så ud til,

at Preussen under Radowitz' ledelse ville tage kampen op, blev han henrykt: hvis Preussen kom ud for et nyt Jena «og nu for alvor blev sønderlemmet, drak jeg mig på mine gamle dage en perial». — Men Preussen foretrak at give efter og tage den bitre ydmygelse i Olmütz. Og nu så det ud til, at Preussen skulle sætte slesvigholstenerne ud af spillet ved at besætte Holsten: «Gud afvende i sin nåde dettel!». Det må have beroliget Treschow noget, at Østrig deltog i besættelsen af Holsten.

En hovedvanskelighed var efter Treschows opfattelse, at de nationalliberale ikke begreb, at deres udfordrende krav var umulige at gennemføre. Han var meget tilfreds med, at den hidtil skarpt nationale finansminister Sponneck drog på diplomatisk mission i 1851: «det kunne jo være muligt, at han kunne udrette noget til fordel for den danske sag; men hvad der er af særdeles vigtighed består i, at han — og dermed hele hans parti, som for øjeblikket er dominerende — vil komme til kundskab om, at det er noget ganske andet for en lille magt som Danmark at ville og at kunne, og at de beslutninger, som man ved statsrådsbordet fatter, ikke lader sig realisere til trods for det forenede Tyskland og stormagterne». Særlig skarpt kom Treschows misfornøjelse frem i foråret 1851, da regeringen udpegede medlemmerne af den dansk-sønderjysk-holstenske «notabelforsamling» i Flensborg til drøftelse af monarkiets kommende ordning. Han var meget ivrig for, at medlemmerne for Danmark og Sønderjylland ikke blev udtaget efter ensidigt dansk-nationale principper. Oprindelig var han selv udset til at være medlem sammen med David, I. E. Larsen, A. W. Scheel og Hall, men da «Fædrelandet» protesterede, veg ministeriet for den nationalliberale utilfredshed og udskød David og I. E. Larsen. Efter hvad Treschow skriver, protesterede han hæftigt over for A. W. Moltke og insisterede på, at David kom med; det endte med brud mellem Treschow og Sponneck — efter hvad Treschow meddeler, havde Sponneck givet Treschow hånden på, at David blev medlem, men alligevel blev David skudt til side til fordel for P. D. Bruun. Treschow blev hæftigt opbragt: «så skrev jeg til statsrådet, som var samlet, gennem premierministeren, at jeg ikke kunne have med dem at bestille; og anderledes hverken kunne eller burde



jeg handle, når jeg i fremtiden agtede at udrette noget. Hvor det gjaldt min overbevisning, skal jeg kunne dokumentere, at jeg hverken har givet efter for Frederik 6. eller Christian 8., og det gør jeg såmænd heller ikke for partiet».

Treschow blev altså ikke medlem af notabelforsamlingen. Men det skulle have lignet ham dårligt at være passiv tilskuer; han korresponderede med sin gode ven *Hall*, og da han i forsommeren 1851 var på Brahesborg, tog han en tur til Flensborg, «hvoraf jeg havde megen tilfredsstillelse». Hall orienterede ham videre om forhandlingernes gang og forsikrede, at de alle tit ønskede, at Treschow havde været medlem af forsamlingen. Treschow svarede med at understrege, at man skulle gå forsigtigt frem. Udlandet var ganske klar over, at notabelforsamlingen var ensidigt sammensat; drev man en ejderpolitisk opfattelse igennem, styrkede man holstenernes stilling og udlandets mistillid, og det kunne dog ikke nytte at påstå, at man ikke ville inkorporere Sønderjylland i kongeriget, når man kun gav Sønderjylland 1/5 af mandaterne i den fælles rigsdag. Det kunne ikke nytte at spænde buen for højt, man risikerede, at ministeriet faldt, og at man fik valget mellem en helstatsordning eller tilstanden fra før krigen, og måske «falder den danske grundlov, noget som aldrig bør ske». Treschows brev viser, at han delte den opfattelse, som de konservative på dette tidspunkt var ved at enes med Tscherning og bondevennerne om: i stedet for ejderpolitikken en fællesforfatning for Danmark, Sønderjylland og Holsten, med junigrundloven bevaret for Danmarks særanliggender. Treschow fremhævede over for Hall, at stormagterne aldrig ville tillade, at ethvert bånd mellem Sønderjylland og Holsten blev sprængt, og Frederik 7. havde selv lovet at bevare forbindelsen i reskriptet af 28. januar 1848. Men når man på denne måde opgav så meget af det, man egentlig ønskede, kunne man «bjerger den øvrige del af grundloven, og det er højst vigtigt, at vi i vore indre anliggender beholder en frisindet forfatning». Det var ikke ud fra kærlighed til demokratiet, at Treschow skrev således; han tilføjede nemlig, at før eller siden måtte efter hans mening den europæiske reaktion afløses af et stærkt demokratisk gennem-

brud, og i så fald var en fri forfatning det sikreste — skønt måske utilstrækkelige — værn mod revolutionen.

I september var Treschow ovre i London og se verdensudstillingen — det var ved denne lejlighed, at han, uvist af hvilken grund, blev uvenner med Hambro, hvilket gik ham temmelig nær — og bagefter var han i Paris, hvor han fandt stemningen urolig. Han skrev bagefter til Aagaard, at krystalpaladset i London «overgik min forventning, og den var ikke ringe», og at hans forretninger gik fortræffeligt, men han ærgrede sig over menneskene; især havde han på sin rejse haft med en mand at bestille, «som jeg hidtil har haft godhed for, men om hvem det forekommer mig, at han bar sig ad som en æsel». Fra Paris gav han besked om ikke at acceptere vekslere «hvis Hambro skulle have den uforkammethed at trække».

Udviklingen i Danmark var han meget ked af; i oktober blev Reedtz og Carl Moltke trængt ud af ministeriet af «det unge Danmark» — særlig Sponneck. «De fordømte ministerskifter», skrev Treschow til sønnen. Efter hans mening havde tingene netop stået så godt som aldrig før, og nu ville man få vanskeligheder med Rusland og de tyske stormagter. «Det er Sponneck, som har drevet det hele, sandsynligvis blot for at vinde popularitet, hvilket han dog ikke opnår. — Wilhelm Moltke er utilgiveligt svag». «. . . det går ikke med denne blanding af letsindighed, hovmod og forknythed, og vi befinder os nu i en i sandhed sørgelig stilling. Da den nye udenrigsminister, Bluhme, ikke har villet gå ind på det program, som foranledigede Carl Moltkes og Reedtz' udtrædelse, men endog forlanger større koncessioner, så er misèren fuldkommen. Jeg har advaret dem til ingen nytte, dengang det kunne hjælpe».

Men da man var kommet ind i begyndelsen af december, blev det klart, at *Bluhme* førte sin politik igennem, og nu mente Treschow, at det hele snart klarede sig, selv om han havde «sin fulde hyre» af politikken og fandt, at det var en tung tid at gennemgå. I januar 1852 drev så Bluhme helstatspolitikken frem til sejr; der var, skrev Treschow, idelige kriser om ministeriet, «hvori jeg nødtvungen må tage del, som er fortærende; jeg skal naturligvis nok hytte mig». Skønt Sponneck fortsatte som finansminister,

var Treschow sikkert veltilfreds, da Bluhme i slutningen af januar dannede en rent konservativ regering og fastslog helstatspolitikken ved «januarkundgørelsen». Nu gjaldt det, skrev han en måned efter, om at hindre den gode rigsdag i at lave dumheder — han fandt, at de nationalliberale var nogle intriganter, der kun søgte egen fordel og skabte ophidselse. Men gik det roligt, var udsigterne dog ikke så slette.

## *Partipolitik*

---

Med den stilling, Treschow indtog i dansk politik omkring 1850, faldt det ganske naturligt, at han blev rigsdagsmand. Skønt han var fyldt 63 år og nu omsider begyndte at føle sin alder lidt, ville han dog nok udrette et og andet for hvad han anså for en fornuftig politik.

Men han ville gøre det på sin egen manér. Hvor dygtig en advokat han end havde været for højesteretsskranken, og hvor godt han end kunne tale og bide fra sig, kunne han sikkert aldrig ønske at blive opstillet som folketingskandidat og holde taler til vælgerskarerne fra en tribune. Og han brød sig overhovedet ikke om at stå som ledende politiker i offentlighedens øjne. Til enhver tid foretrak han at være privatmand, leve i fred og ro snart i København, snart på Brahesborg eller i Larvik. Minister ville han under ingen omstændighed være. Havde han villet, var han sikkert blevet det; han havde erfaring både som parlamentariker og som diplomat, han havde gode forbindelser såvel blandt konservative som blandt nationalliberale, han havde både myndighed og forhandlingsevne. Men han foretrak at stå som den, der gav de andre råd. Han skrev engang, at han ikke kunne tænke sig at være minister, fordi han så ikke kunne undgå det lede, afskyelige hof; grevinde Danners bekendtskabskreds satte han ikke pris på. Men afgørende var sikkert, at Treschow ville have ro til at passe sine egne sager, godserne, formuen, velgørenhedsarbejdet og alle de tillidshverv, han stadig havde. Det stred mod hans natur at lade sig binde af politiske opgaver. Men han var livligt interesseret i politik og ville gerne bidrage sit til at

dirigere tingene i den rigtige retning, fastholde sine gamle forbindelser og skabe sig nye. Det lod sig udmærket forbinde med et landstingsmandat.

Det var i disse år efter 1850, at det billede af Treschow fæstnedes, som man finder i nekrologerne og senere erindringer. Hos de fleste blegnede vistnok mindet om Frederik 6.s og Christian 8.s håndfaste generalfiskal, der, som Marie Aagaard havde skrevet, ikke var yndet af alle. Nu så man ham snarere som den gamle, erfarne konferensråd med de mange tillidshverv og ydre udmærkelser — sommer 1850 havde han fået storkorset af Dannebrog, efter ministerskiftet 1854 blev han gehejmekonferensråd og excellence — og man vidste, hvilke tjenester han havde ydet landet. Han var også blandt den ældre generations mænd en af dem, der stillede sig mest forstående over for det nye. Han var manden, der kunne bidrage til at stable ministerier på benene i en vanskelig situation, men altid holdt sig selv udenfor. Treschow virkede vistnok noget mildere, som årene gik; han var myndig nok og kunne være stejl at have at gøre med, men som regel forenede han sin autoritet med megen elskværdighed, og der var næppe mange, der brød sig om at støde en mand med hans position. I virkeligheden havde Treschow, hvad hans breve noksom viser, til fulde bevaret sit livlige temperament og sin tilbøjelighed til at dømme bestemt og til tider skarpt om andre.

Treschow tog ivrigt del i det første landstingsvalg omkring nytår 1850, skønt han var kommet til skade med sit ene ben. Han var ude at køre i en «lavtrinet droske» for at sætte gang i sine konservative meningsfæller, han samlede en kreds af vælgere i sit hjem og pålagde dem at arbejde videre med andre, og han havde den tilfredsstillende, at der kom temmelig mange konservative ind i landstinget fra hovedstaden. Selv blev han 2. landstingsmand for København. Med sin valgbarhedscensus og indirekte valg måde var landstinget sikkert det af rigsdagens kamre, som konvenerede Treschow bedst. Her sad han sammen med venner og bekendte som A. W. Moltke, I. J. Unsgaard, Ørsted, Blechingberg og Oxholm. Landstinget tegnede godt, skrev han til Aagaard, og han stod sig godt med de fleste af medlemmerne; professor Schouw ville nok danne et national-

liberalt parti i tinget, «men man må bestræbe sig for med fornøft at virke ind på det. Folketinget er jo stundom noget vildt og overvættes snaksomt; men de fornemme er efter min mening for fornemme. Tonen hos Tscherning kunne jo stundom ønskes noget anderledes, men forresten finder jeg, at han hidtil har været brav, når han blot vil holde sig således. Man kan ikke om Grundtvig sige, at han forbedrer sig med årene. Kristelig ydmyghed skal han ikke rose sig af». «Komiteerne giver meget at bestille, når man vil udrette noget, og det er egentligen i disse, at man kan gøre sand nytte, thi samlingerne er mere til ostentation». Treschow tilføjede, at han i høj grad søgte kontakt også med ministre og folketingsmænd. «Dermed går tiden, og jeg er ikke ledig».

Sikkert har Treschows fremgangsmåde været virkningsfuld. For historikeren er den ikke praktisk — man kan gennemgå hundredevis af spalter i rigsdagstidende uden at møde hans navn, bortset fra afstemningslisterne — og uheldigvis giver det private brevmateriale ikke megen hjælp på dette punkt. Men alt i alt kan man dog tegne et rids af hans synspunkter og lejlighedsvis se ham i virksomhed.

Treschow vendte tilbage til sine gamle interesser fra stændertiden: finanspolitik og landbospørgsmål. I de første samlinger var han ordfører for landstingets finansudvalg; han søgte ikke at dominere under forhandlingerne, men de gik også så nogenlunde glat, at det næppe var påkrævet at gribe stærkere ind. Han var ked af, at der sad femten mand i udvalget, det var svært «at få så mange hoveder under een hat». Til tider kunne han fremhæve, at staten burde spare; på den anden side var han under 1850'ernes voldsomme prisstigning indstillet på moderat lønforhøjelse for embedsmændene og rettede et temmelig hvast angreb på bondepolitikkerne, der ville degradere embedsstanden. Marts 1851 protesterede han imod, at uvedkommende spørgsmål blev draget ind under finansloven — en del folketingsmænd søgte at komme til at lovgive på finansloven — men han ses ikke i landstingssalen at have gjort større indvendinger mod, at folkettingen beholdt finansloven så længe, at landstinget blev trængt i baggrunden med hensyn til den bevilgende magt. Krieger kom

senere i sine dagbøger med en hvas bemærkning om, at Treschow her havde vist sig for imødekommende over for Tscherning.

Meget stærkere gjorde Treschow sig gældende i landbospørgsmål. Han var udvalgsordfører i sagen om hoveriets afløsning; og medens Ørsted endnu prøvede at hindre en ordning, hvor ejeren eller en del af fæstebønderne på et gods kunne gennemtvinge afløsning, var Treschow tilhænger af tanken: han fandt det endda tilstrækkeligt, at blot 1/3 af godsets bønder krævede hoveriet afløst, og fremførte sin erfaring for, at bønderne optrådte trægt i disse sager. Helst havde han set den tanke sejre, at afløsningen skulle beregnes i korn efter kapitelstakst, men det ville landstinget kun gå med til i de tilfælde, hvor begge parter ønskede det. — Imidlertid er det bemærkelsesværdigt, at Treschows tilslutning til en sådan tvungen hoveriafløsning kun gjaldt gårdmandshoveriet; det tilsvarende forslag om husmændenes hoveri fandt han rent privat var «en dum lov», men han anså den for uundgåelig og nøjedes i landstingssalen med at markere, at han anså den for mindre påkrævet. Han talte iøvrigt usædvanlig meget under den lange hoveridebat i landstinget og var glad ved sit ordførerskab i en sådan sag, hvor «man jo kunne forsværget, at de ville valgt en godsejer til ordfører», som han skrev til Aagaard.

I april 1850, da man forhandlede om, hvorledes bondejord under len og fideikommissgodser kunne overgå til selveje, vakte Treschow opsigt ved at gå stik imod hævdvunden opfattelse. Han anbefalede arvefæste frem for selveje, fordi man således kunne bevare godserne og respektere, hvad indstifterne af len og fideikommiss'er havde tilsigtet, og tillige fordi arvefæste i mange tilfælde var bedre for bonden end selveje. «Bondestanden er, efter min formening og vistnok efter alles, en så lykkelig stand, som nogen kan være . . . Men jeg tror, at de meget påtrængende foranstaltninger til, at bøndergodset skal overgå fra fæste til selvejendom, vil være bondestanden til skade og ingenlunde i dens interesse, efterdi de vil bevirke, at den om kortere eller længere tid vil komme til at fravige sin ejendom». Treschow gav omtrent de samme argumenter, som han havde fremført 14 år tidligere i stænderforsamlingen i Roskilde: faren ved svækkelse af bonde-

standen, når arvingerne delte formuen i en selvejergård, og den højere gæld, bonden pådrog sig ved overgang til selveje. Det var bedst for samfundet, at en gård forblev ved samme familie, og man måtte også frygte, at købstadkapital trængte bondestanden bort fra jorden. Treschow ønskede, at bondejord under len og fideikommis'er fik lige så let ved at gå over til arvefæste som til selveje, men det var der ikke stemning for blandt flertallet i landstinget, og hans ord om bondestandens lykkelige kår fremkaldte protest fra en bondepolitiker.

Hvor der var tale om, at forskellen i jordbeskatning skulle udlignes, gik Treschow meget naturligt ind for godsejernes interesser, ligeledes med hensyn til jagtret. Han var også ivrigt imod, at fæstebønderne på statens godser fik selveje på så gunstige vilkår, som de fik; A. W. Moltke var rent privat enig med Treschow — ordningen betød tab for statskassen og kunne genere gods-ejerne over for deres fæstere — men ville ikke åbent træde op imod forslaget, der havde støtte fra hans kolleger i regeringen (marts 1851).

Bondevennerne betragtede han med største uvilje, især i fæstesagen, hvor de arbejdede for tvungen overgang til selveje og dermed svækkede bøndernes villighed til at gå med på arvefæste. Og når bøndernes »falske såkaldte venner» forsøgte radikal om-lægning af kommunestyret eller Tscherning gik ind for progressiv indkomstskat, var Treschow ikke blid i sine udtalelser: «Tscherning bliver mere og mere galhovedet, og man kan næppe tvivle om, at det undertiden rabler for ham . . . men det er næsten ikke bedre i sagen om trosfrihed, som retteligen burde benævnes ved friheden til intet at tro, og andre sager. Grundtvig og Spandet er lige så gale». I kirkelige spørgsmål stod Treschow nu sammen med Ørsted og gik ind for synspunkter, der høstede fuld anerkendelse hos Mynster og Martensen.

Et ejendommeligt træk ved Treschows rigsdagsarbejde i 1851 er, at han står Sponneck imod. Måske er det en følge af deres konflikt om notabelforsamlingen samme forår. Det kom frem i landbospørgsmål og ganske særligt ved årets slutning i en debat om Vestindiens forhold: Treschow optrådte som udvalgsordfører særdeles skarpt mod finansministeren og nedsablede fuldstændig



hans forslag om oprettelse af et koloniråd. Trods modstand fra Treschow endte sagen dog med, at man antog en art mæglingsforslag. Han kritiserede også, at Sponneck ville lade staten give rentegaranti for aktionærerne i de kommende jernbaneanlæg: dampskibslinier egnede sig langt bedre for dansk trafik, erklærede Treschow; man kunne først skønne om jernbanerne, når der forelå en samlet plan, og i alle fald var jernbaner en tvivlsom forretning, som staten skulle holde sig fra: «Jeg tror, at det ville være rigtigst at lade den private økonomi skøtte sig selv». Hvis der var midler til det, måtte man hellere sænke toldsatsene og støtte havneanlæg. Når der var tale om noget så beskedent, som at anskaffe en dampmuddermaskine, protesterede man i skatteydernes navn, «men derimod, hvor det kommer an på at anvende 6 1/2 million rigsbankdaler, tager man det ikke så nøje; det er en rund sum» — han tvivlede på, at jernbanerne havde større strategisk værdi, og mente, at anlæggene ville trække arbejdskraften væk fra landbruget. Også her kom Treschow i mindretal; overhovedet var det jo, som rigsdagen var sammensat, langt vanskeligere at hævde konservative standpunkter og føre dem til sejr, end det havde været i stændertiden.

---

Som tidligere anført, har Treschow — efter hans breve at dømme — taget livlig del i de forhandlinger, som i januar 1852 endte med en rent konservativ regering under ledelse af *Bluhme*. Han støttede naturligvis dette ministerium og var meget ked af, at de nationalliberale mødte det med hæftig opposition. Under den bitre adressedebat, der i foråret 1852 blev ført for og imod ministeriet og helstatspolitikken, tog han en enkelt gang ordet og manede til sammenhold: det var ikke rigsdagens sag at styrte ministerier, man burde ende rigsdagssamlingen i fordragelighed og uden «langvarige og unyttige diskussioner», der svækkede rigsdagens anseelse og vakte misbilligelse i befolkningen. Unægtelig var dette lettere for Treschow at sige end for en national-liberal, men sandt var, at oppositionen, som forholdene lå, ikke kunne komme uden om helstatspolitikken. Man opgav til slut

et åbent mistillisvotum og nøjedes med en erklæring om, at situationen vakte bekymring. Den stemte Treschow naturligvis ikke for; men han mente dog, da samlingen var slut, at det kunne være gået meget værre.

I de næste to år oplevede man så, at Bluhme, Sponneck og Ørsted sejrede over de nationalliberale på afgørende punkter og derpå satte magten overstyr under bitre modsætninger i regeringen og voksende uvilje fra befolkningens store flertal. Trods sin principielle konservatisme kom Treschow efterhånden til at se temmelig kritisk på dette styre. Han ønskede en konservativ regering, som udnyttede den europæiske reaktion til at gennemføre en holdbar helstatsordning; ordningen måtte være så moderat, at den kunne godkendes i hvert fald af den mere mådeholdne del af de nationalliberale. At den nye fællesforfatning for Danmark og hertugdømmerne blev udemokratisk, kunne Treschow ikke have noget imod, men åbenlyse eller kamuflerede enevældetendenser kunne han ikke gå med til.

Treschow kunne uden vanskelighed billige regeringens politik, at Bluhme og Sponneck ville gennemføre fælles tronfølgeordning og toldsystem for hele monarkiet, inden man tog fat på fællesforfatningen. Han var meget utilfreds med, at de nationalliberale valgte at tage kamp mod regeringen i de spørgsmål; men han var mindst lige så utilfreds med, at regeringen i denne situation etablerede en forståelse med bondevennerne. Efterhånden som konflikterne udviklede sig under rigsdagssamlingen i efteråret 1852, skærpedes Treschows uvilje mod de nationalliberale blade, og han udtalte sig meget bittert i brevene til Aagaard. Treschow syntes, at de nationalliberale prøvede at tyrannisere landet. Han var, skrev han, ikke «nogen ubetinget laudator temporis acti», men den nærværende tid var ham modbydelig, og han harmedes på «den såkaldt intelligente del af samfundet, der tillige, uagtet sin uforskammede despotisme, kalder sig liberal». De nationalliberale avisartikler fandt han «oprørende i højeste grad». Tronfølgesagen burde aldrig være gjort til et partispørgsmål, og det var de nationalliberales skyld, at det var kommet så vidt; han var godt irriteret på Wegener, der satte sin historiske viden ind til forsvar for kongelovens tronfølge: «De fordømte lærde mænd

med alle deres sofisterier og partihensyn». «Hvad siger du dernæst til agitationen for at holde bonden fra at købe, er det ikke både synd og skam, at de ikke mere har lov til at fremme deres egen fordel. Men når forholdene i det gode ordnes, mister vedkommende [bondevennernes ledere] deres indflydelse. Derfor må det ikke være så. Det er frihed!» «Det skal have gjort Ørsted godt, at jeg forleden gjorde et selskab for ham, i hvilket jeg udbragte hans sundhed med — som det hedder i aviserne — nogle få hjertegribende ord, for hvilke han synligen rørt takkede».

Nu ser man igen Treschow klage over, at de politiske forhandlinger tager hans tid: «i lørdags aftes var jeg så belejret, at natten kun blev mådelig, som jo sjældent overgår mig». Han var med i det udvalg, som den forenede rigsdag nedsatte i tronfølgesagen, og skriver, at medlemmerne havde «skændtes som fiskerkællinger, så at der i sandhed hører en næsten overmenneskelig tålmodighed til at døje slige forhandlinger, og denne besidder jeg ikke».

Folketingets modstand mod Sponnecks toldenhedsforslag førte så i januar 1853 til, at regeringen opløste tinget. Treschow skriver, at han samme dag spiste til middag med Hall, Viggo Rothe — gift med Andrea Treschows søster — og Knuth; den tidligere konflikt mellem Knuth og Treschow er øjensynlig glattet ud på dette tidspunkt. Treschow fandt, at de var «meget flove»: «disse letsindige og kåde mennesker har i deres overmod meget at bebrejde sig». Han syntes også, at landstinget viste velmegen «kådhed» og måske også burde opløses. «Disse konstitutioner, som enevældens overgreb har fremkaldt, er meget besværlige». «De forbistrede doktrinære og de nederdrægtige blade», hedder det noget senere; de nationalliberale viste nemlig stor energi i valgkampen, «og de andre er nogle nathuer». «Jeg kan ikke sige, at jeg har lyst til at henfalde under absolutismen; men jeg må give kejser Nikolaus ret i, at der i det konstitutionelle blander sig megen løgn og underfundighed og komediespil, så hvis jeg skulle herske, ville jeg helst være fri for det».

Men var Treschow vred på de nationalliberale, var han på den anden side særdeles ked af at se ministeriet i samarbejde med bondevennerne, og et bondepræget folketing fandt han

«med hensyn til sine videre følger . . . betænkeligt nok». Han var tilfreds med, at Tscherning faldt ved valget; derimod var han ked af at se sin ven Broberg «vige for gadedrengen Alfred Hage» og P. G. Bang besejret af H. N. Clausen. Treschow mente, at det måske kunne være klogt at lade de nationalliberale danne regering: det var tænkeligt, at de kunne vise kraft og dygtighed, og så var alt godt, men rimeligere var, at de spillede fallit, og så havde man alle muligheder for en stærk konservativ regering.

Øjensynlig har Treschow arbejdet på forlig mellem regeringen og Hall. *Fischer*, der på denne tid arbejdede med sin helstatsforening til samling af konservative og bondevenner, markerer i sin dagbog, at Treschow kom i foreningen, men fandt ham lidet tillidsvækkende: «Han var bestemt halleret». Virkelig forsøgte Hall at optræde mæglende i den bitre strid om tronfølgesagen, men Treschows forsøg på at trække Hall og andre moderate endnu længere over mod regeringens standpunkt mislykkedes. I slutningen af marts 1853 skrev Treschow til sønnen, at «de doktrinæres løgne, fordrejelser, hovmod, nederdrægtighed m. m. ærgrer og bedrøver mig for landets skyld»; men i forsamlingen optrådte han moderat, og endnu 16. april appellerede han til enighed; han synes her at have været ret stærkt bevæget. Det blev hans sidste tale i rigsdagen: få dage efter faldt arvefølgeforslaget, og regeringen opløste den samlede rigsdag. «Jeg har været og er yderst opbragt på de kæltringer som er hovedmænd for al den splid og underfundighed; det øvrige kvæg, som følger dem, er jeg naturligvis heller ikke god».

Sådan som stemningen var i København, havde Treschow ikke chance for genvalg som landstingsmand, «og det er jo godt», skrev han. Trods alle partimodsætninger udtalte Treschow sig stadig med stor sympati om Hall.

---

Regeringen foretog en kraftig drejning til højre, og Ørsted blev førsteminister. I sommeren 1853 gennemtrumfede ministeriet sin vilje i told- og tronfølgesagen. Så vidt har Treschow

øjensynlig kunnet følge ministrene. Men han var meget ked af den bitre strid, der kom med de nationalliberale i efteråret 1853, da man tog fat på det fortvivlede spørgsmål om fællesforfatningen, og nu begyndte han at kritisere regeringen. Det var sandt, at oppositionen var gået alt for hæftigt frem, men ministeriets politik i forfatningssagen var i sig selv forkert. «Jeg har flere gange sagt dem [ministrene], at jeg ikke kunne billige deres fremgangsmåde» (marts 1854). Imidlertid fandt Treschow det i sin orden, at regeringen i april 1854 afskedigede Hall, Andræ og Monrad fra deres embeder, og her kom Treschow virkelig en smule på kant med sine venner på Iselingen — «den gode assessor [Aagaard] er ikke bedre end de andre». Nu kom der også en periode, hvor Hall holdt sig på afstand af Treschow, «hvilket ikke er smukt af ham». Da Ørsted blev justitsminister og indledede pressesager mod de nationalliberale blade, var Treschow ganske naturligt interesseret: «Den vrantne [generalfiskal] Bløchingberg har fået sin hyre, og jeg kan fryde mig over ikke længere at indtage hans plads».

Da Sponneck i sommeren 1854 drev sin yderligtgående politik igennem og fik oktroyeret den næsten absolutistiske fællesforfatning af 26. juli, var det sikkert ikke efter Treschows sind. Men han sagde dog ja til at blive medlem af rigsrådet som en af de tyve kongevalgte, der foreløbig udgjorde denne forsamling for hele monarkiet. Da Treschow september 1854 kom hjem fra Larvik, begyndte han på rigsrådsmøderne, forholdsvis skeptisk til mode. Dels måtte man se at få gjort regeringens fællesforfatning mere liberal, dels skulle man nu prøve at komme på talefod med holstenerne.

Forhandlingerne i dette rigsråd er ikke bevaret. Der kan imidlertid ikke være tvivl om, hvad Treschow ville. «— der er store vanskeligheder at overvinde, endogså med de danske, for at formå dem til at andrage på de udvidelser, som jeg anser for nødvendige. Imidlertid vil jeg ikke forsage, men gøre mit bedste». Men da de kortvarige forhandlinger sluttede i begyndelsen af oktober 1854, var Treschow tilfreds med resultatet, selv om «adskillige af de danske medlemmer var lige så gale som de fra hertugdømmerne». Udfaldet var blevet, at denne lille, udpræget

konservative forsamling, som regeringen selv havde udpeget, på væsentlige punkter vendte sig mod Sponnecks politik og udtalte sig for en mere frisindet ordning. Treschow håbede, at rigsrådsforslaget kunne akcepteres af oppositionen i rigsdagen. Han havde nu igen fået kontakt med Hall, og Hall optrådte meget forsigtigt over for Ørsted. Treschow håbede da på forlig og udjævning af striden, «thi at en gal mand som Grundtvig er derimod, betyder jo intet». Langt alvorligere var den indre konflikt i ministeriet og den uforsonlige holdning, som de mest yderligtgående her indtog. 17. oktober skrev Treschow, at han havde været nær ved at blande sig i modsætningen mellem ministrene, men opgivet det igen.

Treschow har da næppe været særlig sorgfuld, da ministeriet Ørsted faldt ved et stormfuldt møde i statsrådet 3. december 1854, hvor Frederik 7. efter *L. N. Scheeles* råd forlangte en kursændring. Nu var vejen fri for den mere forsonlige politik, som Treschow hele tiden havde ønsket. I øjeblikket lå initiativet hos Scheele, der begyndte med at forsøge sig frem hos moderat konservative og allerede 4. december bad Treschow om en samtale. Ved sine forbindelser i begge lejre var Treschow fortræffeligt egnet til at mægle i den foreliggende situation og villig til at støtte, undtagen i den ene henseende, at han selv i hvert fald ikke ville ind i regeringen. 9. december mødtes Scheele hos Treschow med *Andræ* og *Hall*. De to sidste skal efter Treschows udsagn have bestormet ham om at gå ind i det kommende ministerium som konseilspræsident og udenrigsminister. Unægtelig havde Treschow været selvskreven dertil, som forholdene lå; men han erklærede, at han kunne gavne den nye regering meget mere ved at støtte den i rigsrådet, og «stillede Bang til disposition», som Krieger udtrykker det. Ved en ny sammenkomst hos Treschow 11. december ordnedes sagen.

12. december 1854 kunne da Frederik 7. udnævne ministeriet P. G. Bang, med Hall, Andræ og Scheele som de vigtigste deltagere. At dette i vid udstrækning var Treschows værk, må anses for givet. Han selv skrev et par dage efter til Michael Treschow: «Man har jo tidligere sagt, at jeg var bestalter fødselshjælper ved dannelsen af ministerier, undertiden med uret, men denne

gang med fuldkommen sandhed . . . efter omstændighederne tror jeg, at det er lykkedes ret godt . . . aristokratiet er fnysende; prinsefamilierne ikke mindre». Med ministeriet Ørsted var man jo ikke kommet et skridt frem. «Give nu blot, at man kan formå de nye ministre til at være faste og vedblive med at være enige». «Jeg er glad for at slippe for så let køb, thi jeg gruede for at få at bestille med det lede, afskyelige hof». Ganske tilfreds var Treschow ikke, efter hvad han skrev i et par følgende breve til sønnen. Han var bange for, at Hall og Andræ ville være for afhængige af partiet og deres tidligere venner; Bang var han heller ikke fornøjet med, «men der var intet valg». Hvis Michael Treschow eller andre kunne finde en mand, der var bedre end Bang og villig til at blive førsteminister, «skal han blive det». — Frederik 7. gjorde Treschow til gehejmekonferensråd, hvad Treschow var glad ved. Men det, han var mest tilfreds med, var at stå som den, man havde tillid til og henvendte sig til i en vanskelig situation.

---

I de følgende år stod nu Treschow som den, der støttede og rådede ministeriets medlemmer. At han har haft indflydelse, er givet, men uheldigvis er der temmelig få breve bevaret fra Treschow netop i disse år, og det, han udførte, lader sig ikke forfølge gennem mere officielle kilder. Han kom meget sammen med ministrene, og fru Andræ var særdeles utilfreds, når en invitation fra Treschow krydsede Andræs vante torsdagsmiddag med Krieger og Hall. Hun har i sine dagbøger den opfattelse, at P. G. Bang helt igennem blev dirigeret af Treschow. Men det afgørende spørgsmål er, hvor meget Treschows råd betød for *Hall*, der her efter 1854 efterhånden blev landets ledende mand.

Treschow og Hall havde jævnlig og meget nøje forbindelse med hinanden. At Treschows råd og synspunkter har haft betydning for Hall, bekræftes af de få breve, der er bevaret fra Hall til Treschow, han sendte Treschow udenrigspolitiske dokumenter til vurdering og fælles drøftelse, og ved given lejlighed takker han for alle de samtaler, der er blevet ført mellem dem i «den lille spisestue» hos Treschow.

Treschow og Hall harmonerede rent menneskeligt så godt, at forbindelsen var til glæde for begge. Og når Hall gerne søgte støtte hos den gamle gehejmekonferensråd, kan det også skyldes, at han som de andre nationalliberale havde ringe kontakt med diplomatiet. Treschow var ikke blot en pålidelig ven og elskværdig omgangsfælle, men en mand med praktisk erfaring i diplomati, med en rolig vurdering og mange forbindelser. Det ser også ud til, at Treschow har stivet Hall af under hans mange vanskeligheder. Hall var ikke altid så optimistisk og ligevægtig, som man har fremstillet ham, han viser lidt tilbøjelighed til at beklage sig og ligesom søge trøst hos Treschow. Det var tilfældet helt op under krisen i 1863, hvor Treschow var 77 år og hvor Hall dog havde nogen erfaring i udenrigspolitik. Fru Heiberg, der trods sin naive opfattelse af politik ikke manglede skarpsyn over for andres svagheder — specielt ikke, når det angik Hall — skriver her, at det er påfaldende, hvorledes Hall stadig tyr til Treschow, når han lider under et tryk.

Det er rimeligt at formode, at Treschow har søgt at holde Hall fast ved en helstatspolitik. Men man kan ikke se, hvorledes Treschow har stillet sig under de skiftende faser i udenrigspolitikken. Og kildestoffet er alt for svagt til at bygge teorier op om, at Treschow skulle have dirigeret Hall. Rent bortset fra, at Hall havde andre forbindelser og venner end Treschow til at råde sig, skål man næppe heller gå ud fra, at Hall uden videre lod sig gøre til et redskab i andres hænder, hvor godmodig og elskværdig han så ellers kunne være.

Givetvis var Hall en velset gæst hos Treschow, og han besøgte også Fritzøe. Hall var ikke den, der foragtede en middag hos Treschow, men det kunne dog ske, at han måtte sige nej; efter hvad fru Andræ fortæller, mødte Treschow ham engang på gaden, da Hall var på vej til at besøge Andræ og den vante kreds der. Det skulle han ikke, sagde Treschow: «Kom hjem og spis med mig; Andræ og Krieger, de er jo rent gale, det var nogle rare kolleger, De havde dengang». Men Hall foretrak ligegodt at gå til Andræ og morede sig med at fortælle de to andre, hvad den gamle gehejmeråd havde ment om dem. Forbindelsen mellem Andræ og Treschow synes kun at have bestået, mens Andræ var



finansminister, og mellem Treschow og Krieger synes luften for det meste at have været temmelig kølig.

Fru Andræs dagbøger vidner om, at Treschow efter 1854 af al sin magt har støttet ministeriet, skældt ministrene ud eller snakket godt for dem, når de var i konflikt med hinanden, og bidraget til at få Andræs fællesforfatning igennem rigsrådet i 1855. At den var udemokratisk, kunne Treschow ikke beklage. Han lagde Hall og Andræ på sinde, at de ikke måtte skæve efter, hvad rigsråd eller rigsdag ville sige til deres forslag. «— i spøg foreholder jeg dem, at jeg ikke forlanger mere af dem, end at den nye forfatning skal bestå lige så længe som den gamle, nemlig fra 1660 til 1848». Da forfatningssagen behandlede i rigsrådet i sommeren 1855, var Treschow udvalgsformand, og han muntrede sig også med at indbyde rigsrådsmedlemmer og ministre til middag — «vi er 27; de skal blive godt beværtede» — og han var såre tilfreds, da forhandlingerne var vel overstået både i rigsråd og i rigsdag. Til Aagaard skrev han, at det hele kunne stå godt, bare folk ville være skikkelige; men alt i alt var det dog ikke så galt i Danmark som i andre lande. Treschow arbejdede til stadighed for samarbejde og enighed mellem de moderat konservative og nationalliberale; det er typisk for hans syn på tingene, at han under studium af engelsk historie før 1700 flere gange standsede ved mægleren mellem torier og whigger, Halifax, den store «trimmer», og citerede Macauleys ord om hans smidighed, intelligens og vid og hans foragt for «demagoger». Treschow fortsatte som kongevalgt rigsrådsmedlem i det nye rigsråd. Fru Andræ vil hævde, at Treschow var blandt dem, der glædede sig, da Scheele omsider blev trængt ud af regeringen, men i de redegørelser, Treschow har efterladt sig, angriber han såvel Scheele som Andræ: «den første er lidenskabelig og vel ikke ganske pålidelig; den sidste er en lille Napoleon».

At Treschow i de samme år var levende optaget af Krimkrigen, siger sig selv. Han havde ikke fjerneste sympati for vestmagterne, heller ikke for Rusland. Oprindeligt troede han ikke på, at England og Frankrig ville komme Tyrkiet til hjælp, og nytår 1854 skrev han til Aagaard: «Hvad vil du bryde dig om russen og tyrkerne slås, især hvis det kunne mages således, at de gensidigen

ret dygtigen pryglede hinanden». Hvis vestmagterne virkelig greb ind, holdt krigen sig nok sydpå, Danmark kunne vel holde sig neutralt i Sverige—Norges kølvand. Februar 1854 skrev han om en samtale, han havde haft med Bluhme under et selskab hos den engelske gesandt. Bluhme havde sagt, at han ikke kunne forstå vestmagternes politik, «hvilket jeg mener grænsede til umulighed, eftersom de ingen politik havde, men lod sig af omstændighederne føre hid og did».

Da krigen så kom mellem Rusland og vestmagterne, var Treschow i første omgang mest bekymret for, at Danmark kom i konflikt med England. Senere hen blev han urolig ved, at Oscar I. så tydeligt svingede over i russiskfjendtlig retning og måske ville trække Danmark med; Rusland kunne dog ikke tilintetgøres, og Sverige ville ikke styrkes, men svækkes udadtil, hvis det havde held til at generobre Finland. «Give vi dog måtte slippe!» lød det i januar 1855. Treschow var da alt andet end glad ved novembertraktaterne 1855 mellem Sverige—Norge og vestmagterne. I slutningen af januar 1856, da man begyndte at skimte freden, lettedes hans sind kendeligt, «thi man kunne jo dog ikke være sikker på, at vi ikke mod vores vilje kunne blive indviklet i krigen, og det havde gået mig nær til hjertet. Vores stilling blev endog noget mere betænkelig efter det skridt, Sverige havde gjort, som det nu bitterlig skal fortryde. Men endog forudsat at de røvere på begge sider havde udfægtet striden, er krig mig dog altid noget modbydeligt». Han ærgrede sig over englændernes «skryderier og uforskammetheder». Da freden kom, ville Treschow ikke «græmme» sig over udfaldet: «russerne kan have godt deraf, og de andre er jo heller ikke blevet federe».

Det storpolitiske spørgsmål om øresundstoldens afløsning tyngede ham en del, og den heldige løsning af sagen har sikkert glædet ham. Da spørgsmålet blev rejst, skrev Treschow, at det ville blive svært at hævde Danmarks ret i et så kildent anliggende; det hele kunne allerede have været ordnet under Frederik 6., «men han ville ikke anvende den fornødne bestikkelse».

Nu da Treschow var over 70 år, talte han sjældent i rigsrådet. Fru Andræ skriver, at det var svært at høre, hvad han sagde, og det kan være en af grundene, men han deltog heller ikke så

meget i udvalgsarbejdet, selv om han en gang imellem var med i finansudvalget. Han ønskede sammenhold om ministeriet Hall, og det kunne til tider skille ham fra hans gamle konservative meningsfæller. I marts 1858, da det tyske forbund greb ind mod fællesforfatningen og ville standse rigsrådets lovgivende arbejde, opgav regeringen den store planlagte toldreform, men den planlagte forstærkning af Københavns søforsvar ville man ikke opgive. Der var en del, der mente, at man ikke skulle udfordre tyskerne ved dette skridt. 9. marts tog Treschow for en gangs skyld ordet. Han talte ganske kort: der var så tit blevet talt om, hvad der var betimeligt eller ubetimeligt. Man havde også i 1807 talt om, at man ikke skulle «opirre fjenden». Men det var meningsløs tale: Danmark var ikke sådan stillet, at man kunne frygte for angreb fra søsiden af en overmægtig fjende; men hvis vi risikerede et overfald, var det netop en grund til at sikre København. Slavisk underkastelse måtte der ikke være tale om. — Der kom bifald fra forsamlingen, og Hall udtrykte sin taknemmelighed for Treschows støtte.

I slutningen af 1859, da ministeriet Hall kom i strid med grevinde Danner og styrtedes, blev Treschow yderst opbragt. Af kammerherre Berlings breve til Balthazar Christensen fremgår iøvrigt, at Treschow havde en del forbindelse med Berlings fjende, generaladjutant *Cai Hegermann-Lindencrone*, hvis afskedigelse gav anledning til krisen. Det nye ministerium *Rotwitt*, der støttede sig til bondevennerne, følte Treschow forbitrelse mod, og over for Hall udtrykte han sin indignation over pressens og befolkningens passive holdning: «ingenting gør de, ingenting; herregud, om de ikke kunne finde på andet end at slå nogle ruder ud hos Blixen og Rotwitt, så var det dog lidt» (fru Andræs gengivelse). Professor *Madvig* ville svække ministeriet ved en protestadresse, men han fik ikke støtte hos Treschow, da han opsøgte ham. Det nyttede ikke det fjerneste, sagde Treschow: det eneste, der kunne hjælpe, var en tumult, der kunne intimidere vedkommende — altså grevinden og Berling. *Krieger* siger, at Treschow her skræmte *Madvig* en del. Han meddeler også, at Treschow kort før jul havde talt med kongen og gjort ham forestillinger, uvist med hvad resultat; han udeblev noget demon-

strativt fra nytårskuren, skønt han ellers plejede at stå sig godt med Frederik 7. I midten af januar 1860 så Treschow mistrøstigt på tingene. Sit ønske om spektakler i hovedstaden havde han unægtelig fået opfyldt, men ministeriet holdt.

Det næste, der indtraf, var Rotwitts pludselige død og nye forhandlinger om dannelse af en regering, Treschow som sædvanlig i rådgiverens rolle. Noget af det første, Monrad gjorde, efter at hans skyndsomst var vendt hjem fra Paris, var at opsøge Treschow, og mellem Treschow og Hall var der naturligvis nøje kontakt. Treschow mente, at Hall burde tage imod kultusministeriet, men ikke blive udenrigsminister under Monrad. Da forhandlingerne glippede for Monrad og Hall dannede ministerium igen, var Treschow tilfreds nok: «Hall er den bedste og den, til hvem man har mest tillid. Det er min mening, at han er posten voksen, og jeg ved ingen, som var bedre skikket til den end han». Men han var ked af at se modsætningen mellem Hall og Monrad, og han bekymredes ved de skandinaviske bestræbelser, både som de viste sig i den nationalliberale presse og ved den fostbroderlige forbindelse mellem Karl 15. og Frederik 7. At Karl 15. havde talt om krig ved mødet på Kronborg 1860, var ikke efter Treschows sind: «Delirant reges, plectuntur Argivi». Han har sikkert set fremtiden i møde med bange anelser, trods sin tillid til Hall.

# Alderdøm

---

Treschow var en kraftig natur, og gennem mange år kunne han glæde sig ved et udmærket helbred. Han holdt meget af ridning, søbade og frisk luft, og når han kunne arbejde så hårdt gennem så mange år, skyldtes det sikkert, at han var stærk og sørgede for at få tilstrækkelig rekreation og søvn. Men i 1840'erne begyndte han dog at blive lidt mere skrøbelig. Det synes at være begyndt i juni 1839, da han styrtede med sin hest på en ridetur og fik det ene ben ret slemt molesteret; spændet på stigremmen var trængt ind mellem læg og skinneben på venstre ben, og der udviklede sig en større slyst. Treschow skrev nok så muntert til Aagaard, at han vel ikke risikerede at blive kaldt Danmarks riges vovehals, sådan som Peder Skram, «skønt jeg for mit eget vedkommende ikke skal nægte, at et sådant navn nok kunne behage mig». Han indrømmede, at han havde gjort sin hest uret, da han havde beskyldt den for dødsighed; han ville bare ønske, at hans bogholder var lige så livlig. Det kneb for ham at blive på sit smertensleje her midt i terminen. Lægen havde sagt, at der var en ret god begyndelse til bedring, «og da han mente, at dette var et trøstens ord, kunne jeg ikke afholde mig fra at le». I virkeligheden var det temmelig galt fat, en planlagt rejse til England måtte opgives, og der gik et par uger, før han kunne tage over til Brahesborg.

Herefter hører man fra tid til anden om, at Treschow ikke var stærk. Han begyndte at få anfald at rosen i benet. Han ville ikke gerne være ved sin svaghed og kunne ikke lide, at andre talte om det, han bevægede sig helst rask, som tidligere, og red

en del; men i virkeligheden blev hans førlighed noget svækket, efterhånden som anfaldene kom igen, og det skete ret tit i 1850'erne. Ellers følte han sig rask nok; nu vidste han, hvorledes benet skulle tages, skrev han, han beroligede den bekymrede Aagaard og mente, at man ikke kunne forlange at være helt fri for at have det lidt ondt. Han havde det dog bedre end de fleste i hans alder, og hovedet var heldigvis «særdeles frit».

Alt i alt var Treschow dog nu, da han var kommet op i treds-erne, indstillet på at konsolidere sig, ikke udvide sine virksomheder eller stifte mere gæld ved nye godserhvervelser i Norge eller Danmark. Hans pengeforlegenhed i 1848 blev ganske vist ikke langvarig; men i januar 1850 skrev han til Michael Treschow, at der ikke skulle købes mere ejendom: virksomheden var stor nok endda. «Jeg vil ingen flere køb eller store belastninger gøre». Han ville betale sin gæld og så, hvis han levede længe nok, prøve, hvad det var at have penge, «hvilket jeg hidtil ikke har vidst».

Det ses af Treschows breve, at han havde anbragt en del penge i sterlingtilgodehavender — formentlig de danske 5 %-obligationer af 1849-lånet — gennem Suhr og Hambro og til gengæld stiftet gæld hos Suhr, dertil kom lån, han havde stiftet i Nationalbanken og hvad der var tilbage af statens tilgodehavender i Fritzøe og Brahesborg. Imidlertid afviklede han sine sterling efter konflikten med Hambro og købte danske 4 % statsobligationer, og det blev en god forretning. Samtidig fik han betydelige summer fra Fritzøe: således sendte Michael Treschow i december 1851 vekslere på 2.000 £ og 2446 mark banco, plus tilsagn om yderligere 2.000 £; sommer 1852 kom der 60.000 mark banco, og et efterfølgende brev må have stillet endnu mere i udsigt: «thi det giver mig jo udsigt til, endnu inden jeg dør, at blive en rig mand, som kan holde heste til den karet, jeg efter enke-dronningen allerede har anskaffet mig. Du må tro, at det er en dejlig engelsk vogn i den kompletteste stand, men den kostede også 180 rd. med bihjul». Nok havde sønnen forudsagt, at der kom penge, men «da jeg ikke er af de grådigste, så tænkte jeg, at der muligen kunne være kommet noget i vejen, og det er gået mig denne gang som oftere, at når man ikke er alt for grisk efter

lykken, indfinder den sig. Ja! kunne jeg rejse lykken et tempel, så fortjente den det sandelig».

Formodentlig har Brahesborg givet gode indtægter i disse år, men de høje kornpriser, der var til gavn for Treschow her, skadede hans interesser i Larvik. Lejlighedsvis måtte han rejse lån i Nationalbanken for at klare kornforsyningerne til Larvik. At de første år af 1850'erne har været særdeles gunstige for Treschow, kan der dog ikke være tvivl om. 1851—52 afviklede han ikke alene gælden til Suhr, men også de ca. 180.000 rd., der stod tilbage som statens tilgodehavender i hans godser. Og allerede i januar 1853 kunne Treschow tillade sig at afkøbe den danske stat et tilgodehavende på 50.000 rd. i Marselisborg, skønt der på dette tidspunkt var uheld i Norge med ekstra kulforbrug, slet vinterføre og skibsforlis. At lade større kontante pengebeløb ligge stille var naturligvis ikke Treschows sag, men han var, som han skrev, uhyre kræsen med sikkerheden. Fik han så behov for rede penge, kunne han ty til Nationalbanken.

Michael Treschow havde vistnok gerne set, at faderen havde erhvervet mere gods i Danmark, men det blev afvist. Juni 1852, da sønnen spurgte, om Treschow ikke havde interesse i at købe nogle af de ejendomme, som staten havde frataget den oprørske hertug af Augustenborg, svarede faderen, at det havde han slet ikke penge til, «og det var desuden dårlighed i min alder at indlade mig i en sådan entrepriser. Erfaring samlet fra andre har tilmed lært mig, at det er vanskeligere at bevare end at erhverve, og den lærdom vil jeg gerne efterlade børn og børnebørn». I januar 1854, da F. M. Knuth, Georg Aagaard og to til havde tjent godt på at overtage Kjærstrup og sælge det igen, fremhævede Treschow, at han for sit vedkommende ikke indlod sig på den slags spekulationer. Før eller siden måtte grundpriserne falde igen, og «når jeg køber, er det også for at beholde, hvad jeg køber».

Fritzøe-bedriften gik glimrende i disse år. Marts 1850 indtraf ganske vist den ulykke, at valseværket brændte, men det kom forbavsende hurtigt i gang igen. Rismøllen, der havde været en succes i 1840'erne, gik mindre godt nu og blev til sidst nedlagt, efter at Treschow — med Ryan som mellemmand — forgæves

havde prøvet at få lederen for den tidligere hambroske rismølle i København, A. N. Hansen, til at overtage den. Men trælasteksporten, der havde været i vanskeligheder i revolutionsåret, rettede sig, og det norske stangjern havde en stortid på det amerikanske marked. Bortset fra genopførelsen af valseværket — hvis mur endnu bærer årstallet 1851 og Treschows navnetræk, som han selv brugte det, F. W. T., — var der ikke tale om større nyanlæg. Der var eet ønske, som i hvert fald Rikke Treschow nærede: en ny bolig. Den gamle var noget medtaget. I slutningen af 1852 skrev hun til svigerfaderen om, hvordan der, mens hun skrev, blæste en ren orkan, og hun havde det stille håb, at den væltede huset, og så måtte Treschow da vel give dem et nyt; længere frem i brevet blev hun ked af det, for stormen var ved at lægge sig, og huset stod endnu. Ganske vist sprang døren op af storm, men det var ikke nok. Treschow refererede brevet til Aagaard og tilføjede, at nok var huset ikke særlig godt, men han havde haft så «umådelig mange udgifter ved Laurvig, at jeg nok kunne ønske at have nogen frist, inden jeg begynder på et nyt hus». Det kom da heller ikke, mens han ejede virksomheden.

Skibsbyggeriet og rederivirksomheden gik livligt, og et udtryk for, hvad Fritzøeværkerne formåede, fik man, da Michael Treschow påtog sig at levere broanlæg over Sårpsfossen. Treschow var lidt bekymret ved de tekniske vanskeligheder, når der skulle konstrueres piller midt i fossen, «dog det må I forstå». Da broen var fuldendt i 1854 og alt i orden, og da Michael Treschow så dekoreredes med St. Olavskorset, var faderen såre tilfreds: «Det regner jo ned med kors på dig, men Gud ske lov det er af dem, du nok kan bære». Han gratulerede hjerteligt og understregede, at han selv altid havde glædet sig ved anerkendelser, der skyldtes velvilje og agtelse — måske nok i bevidstheden om, at sønnen kunne se lidt skeptisk på ordensdekorationer.

Da Treschow skrev dette brev, havde han gennemført en plan, som han formodentlig havde haft i lang tid, overdragelsen af godserne til sønnerne. 3. oktober 1854 fik Wilhelm Treschow skøde på Brahesborg; det stod i skødet, at han havde fyldestgjort Treschow «for den mellem os omforenede købesum af 100.000



rbd.». På tilsvarende måde fikk Michael Treschow det norske gods overdraget mod en forholdsvis meget lav købesum; en opgørelse i værkets hovedbog 1855 anslår de samlede aktiver til 1.225.000 norske speciedaler, medens der til diverse kreditorer skyldes 22.600, foruden to obligationer til Treschow på 275.000 og 145.000 speciedaler og yderligere 70.000 til William Sverdrup. Til sin datter Lise Sverdrup havde Treschow samtidig udbetalt så store beløb, at hun og William Sverdrup gav afkald på al yderligere arv efter Treschow, og det samme gjorde Michael Treschow. Derefter indsatte Treschow ved testamente af 15. maj 1855 Wilhelm Treschow til sin universalarving, idet han dog bandt ham til at udbetale en del summer til andre af Treschows nærmeste, som Emma Sass og Hanne Steenberg, foruden de meget store beløb, som Treschow nu kunne bestemme til velgørenhed.

Af et brev til Michael Treschow, hvor Treschow i meget stærke udtryk skildrede sin kærlighed til sønnen, ses det, at Michael Treschow har takket ham med samme hengivenhed, som han altid havde vist ham. Og Wilhelm Treschow havde været henrykt ved at gå rundt på sit gods som ejer, da han kom hjem fra København, men han havde rigtignok i sit brev til faderen tilføjet, at han følte sig ulykkelig over, at hans helbred var svagt, og at han så nødig ville dø nu. Wilhelm Treschows melankolske anlæg lod sig øjensynlig ikke ændre, og et fotografi fra hans senere år synes også at vise, at han var svag og tidligt ældedes. Han blev amtsrådsmedlem og i 1856 kammerherre, men det lå ikke for ham at arbejde sig frem til en sådan stilling i samfundet som faderen.

At Treschow havde sluppet sit norske gods, betød naturligvis ikke, at han fulgte udviklingen deroppe med svagere interesse. Lejlighedsvis kunne han også vise den mest levende bekymring for, hvordan det gik. Han kendte sønnens dygtighed, men også den store risiko, foretagendet indebar. Han fulgte vejrliget med spænding og forudså med stor sorg, hvorledes lænsen ved Lågen truedes og sprængtes af vårflommen i 1860. Og Treschow forudsagde præcis de vanskeligheder, der kom med prifsaldet og krisen 1856—57, da konjunkturerne vendte efter afslutningen af Krim-

krigen. I december 1857, da krisen var på sit højeste, og Michael Treschow en tid var i svære vanskeligheder, var Treschow meget urolig og søgte at rejse penge til ham, og for en tid indstilledes afdragene på hans tilgodehavende i godset. I februar 1860, da virksomheden igen var i god gang og der kom en stor remisse fra sønnen, drak Treschow veltilfreds hans skål i champagne og lykønskede ham til hans velstand «efter de vanskelige tider, du i de sidste år har haft at kæmpe under».

---

Selv da Treschow var kommet over midten af tredserne, var han en travlt optaget mand. Han havde endnu mange hverv at passe, og der var mange, der søgte hans råd og hjælp. Han var glad ved at have noget at bestille, skrev han i oktober 1852 til Michael Treschow: «Jeg vil nødig være ledig noget øjeblik, og der er heller intet, jeg er så gerrig på, som tiden». Han havde nok flere besøg, end godt var, men talte han med folk om det, de var kommet for, «hænder det dog sjældent, at man ikke lærer noget, og hvad længden angår, så er Jørgen afrettet således, at han ikke tillader nogen at blive i utilbørlig lang tid». Jørgen Hansen var Treschows tjener gennem en del år, og Treschow ses at have sat megen pris på ham, også i sine testamenter.

Treschow havde ved siden af sine pengeanliggender endnu en del forretninger for andre. Han deltog således efter 1852 i ordningen af enkedronning Mariæ dødsbo, han var eksekutor efter sin gamle ven, gehejmekonferensråd Nicolai Holten og efter kammerherre Grevenkop-Castenskiold, v. Scholten, George Ryan og A. W. Moltke. Og dertil kom en mængde tillidshverv af den mest forskellige art. Allerede i 1813 var han kommet ind i administrationen af justitsråd Gjøes legater — oprindeligt sammen med sin fader — og dem administrerede han således, at legatkapitalen i 1865 næsten var fordoblet; han omtaler også i brevene, hvorledes han deltog i legatuddelingen på Geddesdal, hvis beboere disse legater fortrinsvis var beregnet for. 1830 var han — efter Bilstedts død — blevet medadministrator for det iselinske og rosenfeldtske fideikommis; 1831 var han blevet medlem af tontinedirektionen, og i længere perioder var han medlem af

nationalbankens repræsentantskab. Det må også anføres, at Treschow sammen med professor Lavrids Engeltoft var eksekutor efter grevinde Rosencrone, der døde i 1838; han var da medvirkende ved oprettelsen af Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, da skiftet var afsluttet i 1840, og han deltog som den ene af de to direktører i administrationen af den store legatkapital lige til sin død.

Et af de æreshverv, der tilfaldt Treschow som ældre, var at blive præsident i Det kongelige Landhusholdningsselskab. Det skete i december 1850; her sad Treschow sammen med A. S. Ørsted og med den gamle Jonas Collin, som havde været selskabets ledende personlighed lige siden 1809. Det var en periode, hvor selskabet ikke viste noget stort initiativ, og Treschow fandt, at det var «en forældet indretning». Da Collin i 1855 besluttede sig til at gå af, var Treschow temmelig utilfreds, især fordi Collin ikke havde sørget for at skaffe en efterfølger, og Treschow ønskede at få en fuldstændig reorganisation af ledelsen. Han trak sig da ud af præsidiet fire dage efter Collin, «og jeg håber, at Ørsted gør det samme». Præsidiet blev da fuldstændig fornyet. For spøg skrev Treschow til Aagaard, at hvis han flyttede til København, var der måske en chance for ham her: «Gagen er rigtignok ikke større end den som kurator for Vemmetofte kloster. Du må tro, at det er tungt for en gammel advokat, som er vant til at få sit arbejde skikkeligen betalt, således at skulle tjene aldeles gratis».

I virkeligheden var Treschow en villig og meget arbejdsom administrator, ikke mindst hvad Vemmetofte angik. Han var vel heller ikke ufølsom for, at dette var en så temmelig fornem tillidspost at få betroet. Han blev kurator for klostret i april 1853 efter grev F. C. J. Knuths død og virkede her i en række år sammen med sin gode ven A. W. Moltke. I oktober 1853 tog han ned til Moltke på Bregentved «for derfra at holde mit indtog på Vemmetofte». Det interesserede ham levende: «jeg blev installeret i min nye værdighed ved et gæstebud, som varede omtrent tre timer. Onsdag var vi atter på farten, så at vi først kom til bords henimod 7. Alle damerne var charmante, det forstår sig de er noget til års. Jeg bor der fortræffeligen i fire hyggelige

værelser —». Faxe kalkbrud, som klostret havde andel i, var Treschow meget optaget af, han fandt, at det ikke blev drevet rigtigt og ønskede, at Michael Treschow kunne have været med dernede og udtale sig i sagen; der skulle også foretages havneanlæg. Han var iøvrigt betaget af, hvor smukt der var ved Vemmetofte og ved synet ud over bugten ved Faxe — «Grev Moltke, som ellers ikke er sentimental, var ganske henrykt». Treschow fik meget at bestille med Vemmetoftes sager og havde intet imod det, men det var jo en fejl, skrev han til sønnen, at det eneste emolument, kurator fik, var et dådyr.

I de følgende år blev der anlagt udskibningshavn ved Faxe og jernbanespor derned fra kalkbruddet. Efter en brand 1857 blev der foretaget store nybygninger på Vemmetofte, klosterbygningen restaureredes, bønderne blev arvefæstere, og antallet af pladser i klostret udvidedes. Endnu i 1865, da Treschow nærmede sig 80 år, var han nede på Vemmetofte; men nu følte han det som en pligt, ikke som en fornøjelsesrejse. «Jeg vendte træt hjem». Ikke desto mindre tog han kort efter til Brahesborg, og «i mellemtiden har jeg fuldt op at bestille, hvorover man aldrig skal klage». Og i juni 1866 var han igen på Vemmetofte, «hvor man gerne vil have mig, og på lyst fra min side mangler det heller ikke, de har store arbejder for».

Men ved siden af alt dette var Treschow levende optaget af sit velgørenhedsarbejde, og det antog i årenes løb en meget storstilet karakter. København var lige op til 1852 spærret inde bag sine gamle volde, og bebyggelse i den nærmeste omegn hæmmedes næsten helt gennem byggeforbud ud fra militære hensyn. Således som byens befolkning voksede i disse år, måtte der opstå meget svær bolignød, og Treschow ønskede da først og fremmest at få bygget stiftelser. Han havde været beskæftiget med disse spørgsmål lige siden 1826; han var da kommet med i ledelsen af «Trøstens Bolig», oprettet af admiral Jørgen Balthazar Winterfeldt, og Treschow havde de fornødne forbindelser til at skaffe yderligere legathjælp til institutionen, så at antallet af billige lejligheder for trængende familier kunne udvides meget betydeligt. Men med Treschows meget religiøse tankegang synes det at have været en ganske naturlig ting for ham, at han skulle yde

af sin egen formue; allerede i sit testamente af 1828 disponerede han over summer til velgørende formål — et legat til fattige studenter, midler til to pladser på Frederiks Hospital — og efterhånden som hans velstand øgedes, ser man legaternes antal og beløbenes størrelse vokse i de skiftende testamenter, Treschow oprettede. I testamentet af 17. juli 1847 fremhæver han, hvorledes han har erfaring for, at friboliger var en god form for velgørenhed.

I 1847 oprettede Treschow da en stiftelse i Klerkegade for trængende kvinder, og Marie Aagaard blev meget glad, da Treschow lod hende disponere over to af pladserne. Hun var henne og se på forholdene i marts 1848 sammen med Steenberg og fandt, at det var nette og bekvemme værelser. Midt i april, mens krigen var i gang i Sønderjylland, skrev Treschow tilfreds til sønnen: «Nu flytter madamerne og jomfruerne ind af alle kræfter i den nye bolig, hvor solen skinner smukt og hvor de finder det hyggeligt». — Få år efter gik Treschow videre, han købte grunde på Christianshavn af søkvæsthuset i 1852 og oprettede en ny stiftelse her, som udvidedes i 1857. Ligesom i Klerkegade var boligerne på Christianshavn udelukkende beregnet for «fruentimmer», «og forøvrigt er værdighed og trang de eneste betingelser, som udkræves for at erholde adgang til dem», som det udtrykkes i fundatsen af 26. marts 1859. Men de, der ville have fribolig, måtte godtgøre at have en sådan indtægt, at der var rimelighed for, at de iøvrigt kunne klare sig, «eftersom friboligerne ellers ville imod deres bestemmelse gå over til at blive fattigkolonier». Karakteristisk synes det at være, at Treschow ville sikre, at pladsen blev udnyttet effektivt, men kun i ganske særlige tilfælde ville tillade, at der boede to kvinder sammen i eet værelse, og at han bestemt ville hindre enhver form for «uorden eller ufredelighed». Beboerne måtte heller ikke nyde noget af de andre legater, Treschow stiftede: «Der ville ellers ingen ende blive på begæringer herom, når isen først var brudt».

Foruden de summer, Treschow i sine testamenter henlagde til sine venner og bekendte og nærmere og fjernere slægtninge, oprettede han i sine alderdomsår det ene legat efter det andet til velgørende formål, for tilsammen særdeles store beløb efter den

tids forhold. Således stiftede han 1861 et legat for «50 værdige og trængende enker og ugifte fruentimmer uden hensyn til deres stand» med en kapital på 100.000 rd., med et meget udtrykkeligt forbud mod at lave ekspektancelister; og et legat for trængende embedsmandsdøtre og enker efter embedsmænd, med en kapital på 125.000 rd.; 50.000 rd. anvendtes til et legat for «10 døtre efter fortjente fædre af den højere embedsstand, når disse til en sådan understøttelse kunne være trængende», 50.000 rd. til et skolepengelegat for «uformuende drenge og piger». — Dertil kom et brudegavelegat på 30.000 rd., som snart skulle tilfalde norske, snart danske piger; 25.000 rd. gik til et legat, «hvis renter skal anvendes til opmuntring og til en lille hjælp for kunstens dyrkere», og endelig oprettede han 1866 et legat til minde om biskop Mynster. «Det er fremkaldt ved den inderlige taknemmelighed, jeg føler for Mynster, og af de ikke få, jeg har stiftet, har dette dog fornøjet mig mest», skrev han til Michael Treschow. Yderligere henlagde Treschow 10.000 rd. til et studenterlegat og 2.500 til «tvende disciple af Roskilde lærde skole». Treschow sikrede hele denne række af legater ved oprettelsen af et pengefideikommis, der skulle styres af Wilhelm Treschow og siden af dennes mandlige efterkommere, og der blev henlagt rigelige kapitaler til bestyrelsesudgifterne.

---

Treschow skrev engang, at han havde haft stort udbytte af alt det, han havde læst i de første par år efter juridisk eksamen; da han først rigtig tog fat som sagfører, var der ikke tid til læsning, hvor meget han så end holdt af det. På sine ældre dage, da han havde afviklet sin advokatpraksis, tog han revanche. Han havde en umådelig trang til at læse og lære. Da han en tid havde Oehenschläger boende til leje hos sig, skete det, at Oehenschläger foredrog et af sine nye værker hos Treschow; men det kunne jo hænde, at det var «mådelig bevendt» med dem, som Treschow — unægtelig med god grund — skrev om «Erik Glipping». Treschow foretrak nok at vælge selv: Herodot og Thukydid, Platon og Aristoteles, Plutarch, Josephus; Machiavelli, Cervantes, Goldsmith og Fielding, Schiller; Goethes Werther —

«med hvem jeg, uagtet hans skrøbelighed, har stor medlidenhed»; Treschow var 67 år dengang, men har øjensynlig bevaret sindets friskhed og modtagelighed. På Brahesborg er bevaret en mængde uddrag, Treschow har gjort af sin læsning, og det er ikke småting, han har været igennem; især historie — Fryxell og Geijer, Thiers, Guizot, Macauley, Droysen, Mignet. Egentlig, skrev han til Aagaard, burde man vel nøjes med at læse få bøger; «men så er der så meget, hvorom man dog ønsker at vide besked». Han dømte meget selvstændigt, til tider ganske hvast; normalt beundrede han Shakespeare, men da han havde læst «Et vinter-eventyr» i Tiecks oversættelse, var han dybt skuffet: fyrst Leontes var plump og hans brutale jalousi aldeles umotiveret, hoffolkene var nogle jammerlige personer, Pauline den eneste interessante skikkelse, og det ærgrede Treschow at se oraklet i Delfi stillet i forbindelse med Böhmen og Sicilien: «Stykket er hverken græsk eller italiensk eller tysk, og, hvad der er det værste, heller ikke menneskeligt». Den dom mildnede han dog nogle år senere. — Da han en tid blev interesseret i Ludvig 14., gik han i gang med at læse Bossuet og Bourdaloue, «da jeg langt foretrækker at læse selve skrifterne fremfor bedømmelserne over dem». Men Barthold Georg Niebuhr, der forkastede Livius' beretninger om Roms ældste historie som kilde, kunne han ikke lide: «lad der end være en del fabelagtigt i denne historie, så forekommer det mig dog utroligt, at ikke en del virkelige begivenheder skulle ligge til grund for den».

I vinteren 1854—55 læste han Homer, som han «med skam at melde» hidtil kun kendte brudstykker af. Karakteristisk nok var han begejstret for Odysseen, irriteret over Iliaden: man «bliver træt af at vade i det evige blod», «som Frederik 6. engang udtrykte sig om Hauchs tragedier». Guderne i Iliaden var «ret noget rækkerpak», menneskene «blotte redskaber. Heltene er ikke i og for sig helte, thi de bliver det kun ved en guds umiddelbare indflydelse, ellers flæber de, eller knæene ryster under dem af angst. Et fruentimmer, som jeg aldrig har haft synderlig gout for, Pallas Athene nemlig, er blevet mig endnu mere imod, og dog er hun hr. Jupiters kæledægge; men han selv er da ikke synderlig bedre, undtagen in puncto amoris, hvilket dog altid

er noget. Apollo forekommer mig næsten at være den eneste ret honette kavalier. Dog har jeg også om Iliaden meget godt at sige, og hvad Odysseen angår, ville jeg blive uudtømmelig i ros».

Treschow holdt uhyre meget af teatret og var en livlig beundrer af *fru Heiberg*; over for Høedt stod han noget kritisk. I hvert fald fra 1840'erne havde han en del forbindelse med Heibergs — muligvis formidlet gennem Suhr — og i 1850'erne hørte han til deres jævnlige omgangskreds; han ses ved flere lejligheder at have talt Heibergs sag over for Hall under vanskelighederne med teatret. Engang blev *fru Heiberg* irriteret på Treschow, fordi han havde kritiseret teatrets repertoire under Heibergs chefperiode, men i slutningen af 1859 sendte *fru Heiberg* ham et yderst hjerteligt brev med tak for al hans venskab og godhed: «Hvor ofte har De ikke trøstet, rådet og beroliget mit oprørte gemyt».

Det er muligt, at Treschow har været noget stødt over, at *fru Heiberg* efter Heibergs død i 1860 ikke søgte hans, men Kriegers hjælp; hun var i hvert fald overbevist om, at Treschow var jaloux, fordi hun ikke støttede sig til sine gamle venner, og trods al Treschows venlighed og elskværdighed mod sin «kære veninde» udtalte hun sig lejlighedsvis meget bittert om ham i sine breve til Krieger og hævdede, at Hall i eet og alt lod sig lede af Treschow. Sommer 1862 ville Treschow ikke med det samme opfylde *fru Heibergs* ønske om, at hendes adoptivdøtre optoges i Vemmetofte. Man kan ikke sige, at *fru Heiberg* blev irriteret: hun blev rasende. Krieger søgte fornuftigvis at dæmpe det lidt og lægge sig imellem, men *fru Heiberg* skrev til Marienbad, at hun kunne «næsten ikke tåle at tænke, at De har måttet tale med den hovmodige T[reschow]. Jeg kender ham, når hans hovmodsdjævel har sæde hos ham!» Det hele skyldtes Treschows forfængelighed, mente hun, og han var dog ellers så gammel, at han snart skulle sige denne verdens jammer farvel. «T[reschow] har mange gode egenskaber, der er adskillige gode små lukafer i hans hjerte, og ikke sjælden lader han disse være enerådige, men kommer hans hovmod og især hans forfængelighed til roret, da hjælper ingen kære moder! Da råder disse magter, og han er i stand til endogså at gøre noget slet for at tilfredsstille dem».



Foreløbig viste Treschow sin slethed derved, at fru Heiberg ved sin hjemkomst fik et brev med besked fra A. W. Moltke og Treschow om, at pigerne var optaget i Vemmetofte. Hun skrev nu til Krieger, at hun ville glæde sig over udfaldet, men var stadig irriteret over, at Treschow ikke straks havde føjet hende, og også i den følgende tid kan man mærke, hvorledes hun føler trang til at hævde sig over for Treschow. Engang, da hun ville arrangere et selskab for Treschow, og han så var forhindret og Krieger ligeledes, klagede hun til Krieger over, at begge skulle udeblive, både den, hun viste en slags pligtfølelse mod, og den, hun helst havde set. Men hun var ikke hævet over at tage imod Treschows tilbud om, at hun kunne låne hans vogn med kusk og heste, mens han sommer 1863 var på Brahesborg, eller bede ham om at skaffe fribolig til børnenes lærerinde. Det bør dog tilføjes, at fru Heiberg ved adskillige lejligheder udtrykker hengivenhed for ham, også i breve til Krieger. —

I meget venligt forhold stod Treschow til *Martensen*, som han jævnlig omgikkes, og som han satte meget højt som prædikant. Efter Mynsters død, som Treschow tog sig meget nær, var «min lille Martensen» vel den af kirkens mænd, Treschow følte sig nærmest knyttet til, og han var meget glad ved at se ham efterfølge Mynster som sjællandsk biskop. Grundtvig havde han så at sige ingen forbindelse med længere, og selv om han læste Kierkegaard med interesse, kan der ikke være tvivl om, hvorledes han har reageret mod Kierkegaards angreb på den officielle kirke i 1850'erne, særlig ikke, da de i så høj grad ramte Mynster og Martensen. Sin religiøsitet bevarede han uændret og var regelmæssig kirkegænger, og atter og atter kom han i sine breve ind på den tanke, at mennesket ikke kunne erhverve sig fortjeneste i religiøs forstand, men det kunne og burde skønne på Guds nåde. Over for Aagaard understregede han, at man burde undgå sygelig bekymring og ængstelig higen. Når han kunne bevare dette faste og harmoniske syn på tingene, skyldtes det vel ikke blot hans kraftige karakter, men også, hvad han en gang skrev om, at han selv alt i alt ikke havde haft mange tunge sorger i sit liv. Ligesom han engang havde dadlét, at Grundtvig savnede kristelig

ydmyghed, således kritiserede han «de såkaldte hellige», der «holder sig selv for udvalgte, og vel prædiker kristelig ydmyghed for andre, men selv langt fra er gennemtrængte af denne».

---

Som årene gik, havde Treschow fået smykket både palæet i København og Brahesborg med betydelige samlinger af kunst. Han havde værker af Thorvaldsen, han købte en del af Bissen, — de bevarede breve fra Treschow til Bissen vidner om et ret hjerteligt forhold — og da han elskede den italienske renæssancekunst, fik han fremtrædende danske malere i Italien til at fremstille så gode kopier som overhovedet muligt. Han skrev engang, at var et maleri skabt af en mester, skulle der også mester til at kopiere det. Men han købte samtidig danske maleres billeder med italienske motiver, ligesom han havde norske landskabsmalerier af Hans Dahl. Han blev selv gentagne gange fortræffeligt portrætteret: Bissens buste fra 1842, hvor den klassiske herme og det stiliserede hår ikke har forhindret en ganske livlig karakteristik af den, på en gang muntre og myndige etatsråd; Marstrands store maleri fra midten af 1840'erne, der viser ham på højden af sin kraft, stående i advokatkappen, et sundt og kraftigt ansigt trods det grånende hår; og fru Jerichau-Baumanns maleri fra 1850'erne, hvor gehejmekonferensråden sidder med et venligt smil i stolen, hvidhåret og lidt aldrende med det brede hvide ordensbånd over brystet. Sådan omtrent må man vel tænke sig hans ansigt, når han talte med en bekendt om politik eller penge-sager, elskværdig og forekommende, men i høj grad indstillet på at få realiteterne i orden, når det rette øjeblik var inde.

Endnu på sine gamle dage holdt Treschow meget af selskabelighed og havde stor glæde af at omgås andre. I februar 1848 skrev han et langt brev til sønnen om, hvordan han havde været med til Edward Bechs bryllup med en dame fra Amerika, og han havde haft det storartet — god mad, «overflødig champagne og madeira» — «du ved, at jeg er oplagt til at more mig, og det gjorde jeg også». Bruden fra Amerika syntes han godt om og kunne «parfait spøge med hende; hun tror, at jeg, som hun kalder



Treschows palæ i København (hjørnet af Ny Kongensgade  
og Frederiksholms Kanal). Ejes nu af Lensgreve Wedell.

(Nationalmuseets Billedsamling)



H. V. Bissen: Pige der sætter sit hår.  
Efter marmororiginal på Brahesborg. Købt af Treschow  
på Italiensrejsen 1842.

det, moquerede mig lidt over hende, fordi, som du ved, jeg gerne ler eller smiler, når samtalen foregår med mennesker, jeg kan lide». Når han havde selskab, har han givetvis været en fremragende og munter vært over for gæsterne; men det kunne dog også ske, at han, engang da Aagaards var i besøg, listede af for at skrive et brev til Michael Treschow. Anna Mathea Hammerich skriver engang, da hun havde været sammen med ham, at Treschow havde været «så elskværdig, således som få foruden ham kan være». Men lejlighedsvis kunne Treschows smil jo nok være noget sarkastisk. Fru Heiberg fortæller i sine erindringer, hvorledes hun var i selskab sammen med Hall og Treschow, netop da ministeriet Ørsted var faldet og Hall blev kultusminister. Fru Heiberg var ikke klar over situationen, og da man drøftede, hvem der vel kunne blive Ørsteds efterfølger som kultusminister, udtalte hun sig temmelig heftigt mod, at det kunne blive Hall: Vorherre bevares! Så gav Treschow sig til at «skoggerle». Senere i selskabet ville Hall hele tiden tale med hende og få hende til at udtale sig lidt mindre bittert, mens Treschow fulgte hans bestræbelser med et ironisk smil og til sidst forklarede fru Heiberg, at det ikke nyttede, at hun nægtede sit samtykke. Hvor meget skævt og tendensiøst der ellers kan være i fru Heibergs værk, forekommer dette billede af Treschow rigtigt.

Over for fremmede kunne han vel virke lidt skræmmende. Murermester *Hans Nielsen Fussing*, der som ung var ansat hos murermester Zeltner og her var med til at udkaste tegninger til de nye bygninger på Vemmetofte, havde lejlighedsvis besøg af Treschow på tegnestuen. «Han var skarp både i tanker og ord og dertil livlig og vittig; og jeg var naturligvis glad, når denne store og overlegne mand ville indlade sig med min ringhed om foreliggende byggesager, når Zeltner ikke var til stede». Lidt trykket af Treschows sikkerhed og hele position har han altså været, og det er nok gået andre på samme måde, hvis de ikke kom Treschow nærmere. Fussing havde hørt, at Treschows tjener Jørgen Hansen omtalte Treschow som gehejmeråden, og Fussing gjorde derfor det samme, da han tiltalte Treschow: «men så lagde han sin hånd på min skulder, idet han med eftertryk sagde: „ekcellence, min unge ven”.» Treschow sagde det med et polisk

smil. Øjensynlig har det nærmest moret ham, at den unge mand ikke kendte den rette form; men det skulle dog siges.

Et ganske typisk udtryk for Treschows syn på sine medmennesker findes i det omtalte brev om Bechs bryllup. Treschow mente, at bruden nok ville bestemme, hvor skabet skulle stå, og det kunne være meget godt, «når det sker med det gode og med fornuft; men jeg har set så mange fruentimmer med fromme ansigter og et tilsyneladende doucst (!) væsen, der har været Xantipper, at jeg vel skal vogte mig for at begrunde min dom på det ydre», og det var nu engang svært at blive klog på det indre, når man havde med kvinder at gøre. «Nej, da lover jeg mandfolkene — ikke fordi de er bedre, nej ingenlunde — men de er plumpe og klodsede og ubehændige, selv hvor de indbilder sig at være fine, og at se ind i dem falder ikke vanskeligt». Personlig fandt han, at det var bedst også for kvindernes egen skyld, at manden var den bestemmende i et ægteskab. Mændene skulle ikke være nogle nathuer; men det var de jo desværre alle vegne.

De fleste af dem, der havde stået Treschow nær i hans yngre år, var ikke mere i live; broderen Michael Treschow levede endnu på Fuglsig, som Treschow var medejer af, men Herman Treschow var død allerede i 1836, søstrene Lise og Sophie, der var konventualinder i Odense adelige jomfrukloster, døde 1843 og 1857; og halvsøsteren Helene Henningsen, gift med pastor Jørgen Langhoff i Lyngø, døde 1852 — Treschow ses at have holdt meget både af hende og af svogeren, der var død allerede 1822. Marie Petronelle Sverdrup var død i 1849, og året efter døde den 80-årige Sverdrup; navnlig dette dødsfald tog Treschow sig naturligvis meget nær, selv om han skrev, at han ville takke Gud, fordi «min trofaste ældste ven» var befriet for sit sygeleje. Og hvad Aagaard angik, mistede han i 1857 den sidste af sine sønner, Georg Aagaard, og året efter døde Marie Aagaard. Treschow trøstede vennen så godt og så smukt, som han kunne; men ved Aagaards død i 1866 skrev han, at det var «et ynkeligt liv, både for ham selv og hans venner, som han nu førte», og at det var godt, han var død.

Men der var mange endda, der kom og gik i palæet i Ny Kongensgade. Politiske venner og forbindelser som Hall og P. G.

Bang, — konseilspræsidenten og justitiarius i Højesteret, der har underskrevet Treschows testamente og fundsatser — børnene fra Iselingen, Lowzow, Mårtensen, Christian Michael Rottbøll, og J. Th. Suhr, der rådspurgte Treschow meget med hensyn til sit testamente, og for hvem Treschow kort før hans død købte Merløse. En strøm af folk søgte Treschows råd eller forbindelse i forretningssager — fra januar 1865 er bevaret et brev fra Tietgen til Treschow om tegning af et pengebeløb: Treschow havde her sagt at direktøren «kunne selv bestemme hvor stor udskrivningen skulle være».

Dertil kom familien — Emma Sass og hendes mand og børn, familien fra Brahesborg, der tit kom til byen, lejlighedsvis Michael eller Rikke Treschow, også Lise og William Sverdrup. Trods den meget betydelige formue, Treschow havde overdraget sin datter, synes Lise Sverdrup ikke at følt sig synderlig lykkelig ved tilværelsen; efter Treschows og sønnernes breve at dømme var hun en ret indesluttet natur og noget svagelig, tilbøjelig til at tage tungt på tingene; og William Sverdrup havde en del modgang og vanskeligheder at kæmpe med i sin præstegerning. Treschows børn nærmede sig de halvthundrede år — Michael Treschow på højden af sin kraft som ejer af den store virksomhed i Norge, kæmpende med vanskelighederne, som de meldte sig; Wilhelm Treschow i sit langt mere stille liv på Brahesborg, venlig og elskværdig som altid, men stadig mere svagelig; hans hustru, der havde været så livlig og rask, var ramt af leddegigt. Både på Fritzøe og Brahesborg var den store flok af børnebørn ved at være voksne; den ældste af døtrene på Brahesborg, Palæmona, var gift i Sverige med senere kabinetskammerherre S. G. v. Geijer, og ved sin 70 års fødselsdag var Treschow oldefader. To af sønnerne fra Brahesborg, tvillingerne Frederik Vilhelm og Christian Rosenkilde Treschow, boede hos ham efter 1860, da de studerede i København. Endnu søgte Treschow hvert år at komme til Brahesborg. En Norgesrejse kunne han vanskeligere klare, og rejsen derop i 1862 synes at have været den sidste, men han skrev stadig sine mange breve til sønnen og glædede sig meget, når han fik besøg fra Larvik.

Men det er umiskendeligt, at Treschow her i årene efter 1860

var blevet en gammel mand. Den benskade, der tidligere havde plaget ham, vendte nu atter og atter tilbage, og sygdomsanfaldene blev stadig mere alvorlige. Der er trods alderen ingensomhelst åndelig svækkelse at mærke i brevene, de er lige så klare og livlige som tidligere, men engang imellem føles det, at han er træt. I sommeren 1864, da fru Heiberg havde besøgt ham, skrev hun til Krieger, at han led meget. «En mærkelig åndskraft har dog den gamle. Under hele vor samtale var der intet at mærke på ham, han var mild og endogså livlig; først da jeg ville gå, sagde han: „Jeg har det hårdt og lider af idelige store smerter, der intet øjeblik forlader mig”.»

---

Treschow deltog endnu i rigsrådssamlingen 1862, og det ses på afstemningslisterne i rigsrådstidende, at han regelmæssig har været til stede ved møderne; men han talte næsten aldrig. I begyndelsen af februar kom det imidlertid til et opgør mellem regeringen og David; regeringen ville, at man efter udskillelsen af de holstenske medlemmer af rigsrådet skulle nedsætte tallet på medlemmer, der skulle være til stede for at rådet var beslutningsdygtigt; David protesterede, fordi man herved yderligere understregede opgivelsen af helstaten. Selv i dette spørgsmål havde man ikke ret til at gå til en ændring af fællesforfatningen, og han anførte en udtalelse af Treschow fra 1859 — «en mand, på hvis mening ministeriet dog sikkerlig lægger så megen vægt som nogen i forsamlingen». Det kaldte Treschow frem. Han erklærede kort, at David havde uret, og at han fuldt ud delte Halls opfattelse. «Hvad jeg derimod ret indtrængende ønsker at drage til minde og lægge rådets medlemmer på hjerte er, at enighed og kun enighed formår at føre os til det mål, vi attrår, nemlig vort kære fædrelands selvstændighed og uafhængighed».

I foråret 1863 nedlagde Treschow, 75 år gammel, sit mandat i rigsrådet, og han deltog da ikke i de beslutninger i november 1863, der blev Bismarcks påskud for krigen 1864. Breve fra Treschow er næsten ikke bevaret fra disse år, så man kan ikke følge, hvorledes han stillede sig til udviklingen, men han havde stadig



kontakt med de ledende. I januar 1864 skriver fru Heiberg, at hun havde været i selskab hos Martensens; Treschow var kommet en halv time for sent her, fordi han havde haft besøg af Monrad. Hun kom med en sarkastisk bemærkning i brevet om, at Treschow nok nød at være den, hvis råd og vejledning den nye styrer tyede til. Treschow havde sagt, at Halls afgang var nødvendig og bestemt hævdet dette over for Martensens protester. Fru Heiberg, der i almindelighed ikke netop elskede Monrad, hvor lidet hun ellers kunne sætte pris på Hall, undrede sig lidt: «Gid jeg dog kunne forstå denne gamle mands magt over den ene som over den anden».

Det er givet, at Treschow med sin meget stærke fædrelandskærlighed må have set med den største sorg på krigens forløb. Som Londonkonferencen udviklede sig, så han ingen udvej: «vi måtte slå», sagde han. Når Treschow i brevene fra sine sidste år en sjælden gang kommer ind på politiske emner, er det regelmæssigt med levende sympati for Hall, og han var naturligt nok vel tilfreds med den reviderede grundlov af 1866. Hvad storpolitik angik, var han meget pessimistisk, ikke mindst efter Preussens sejr i 1866: «Det er som både fyrsterne og folkene var grebne af vanvid, slethed og irreligiøsitet. Imidlertid må man dog se at holde fast ved håbet, idet man i stilhed bereder sig på det værste. Derved bliver man ikke skuffet».

Samtidig havde Treschow sine bekymringer med hensyn til Fritzøe. Kriseårene efter 1857 var vel overstået, og som et ydre tegn på en blomstrende virksomhed havde Michael Treschow i 1863 fået opført en standsmæssig bolig for sig og siné, Fritzøehus, bygget på det smukke højdedrag vest for Larvik. Trods al sin tillid til sønnen var Treschow ikke helt glad ved denne urentable pengeanbringelse; hvis man en dag skulle sælge, fik man ikke de penge ind igen. Men en virkelig bitter sorg var det for Treschow, at jernproduktionen i 1860'erne kom i så alvorlige vanskeligheder, at jernværket — ligesom praktisk talt alle andre norske jernværker — måtte nedlægges. Allerede i 1850'erne talte Treschow om, at man vel næppe kunne blive ved at holde så høje priser på det norske kvalitetsjern i Amerika. Så kom Bessemerprocessen og jernprisernes fald. Treschow fulgte udvik-

lingen med stor spænding og klagede til tider over, at Michael Treschow ikke fortalte ham nok i sine breve, men forstod nok, hvad det betød. Utvivlsomt var sønnen af den natur, at han helst bar sine nederlag alene og nødig skrev for meget om, hvor trist det tegnede sig for det jernværk, han havde ofret sine bedste år på at drive i vejret. Endnu i 1866 prøvede Treschow at håbe på bedring, da der var afskibet noget jern til U. S. A.; men fra 1867 kom afviklingen: masovnen ved Froland blev udblæst, Arendal-gruberne og Barkevik solgt, og 1868 standsede Fritzøe jernværk definitivt. — Dermed ophørte også en stor del af skibsfarten; men skibsbyggeriet fortsatte, og hvis man havde måttet opgave det, der endnu i 1850'erne havde været det vigtigste led af virksomheden, kunne man trøste sig med, som Treschow skrev, at Michael Treschow havde «fundet guldminer i sine skove». Fritzøebedriftens fremtid lå i skovbruget og den nye dampsav, der nu kom til at erstatte det udslidte anlæg fra Jacob Sverdrups tid. Og få uger før sin død kunne da Treschow skrive til sønnen, at han var glad ved at se ham vise «et frejdigt sind, uagtet du har et næsten utroligt arbejde og genvordigheder at overvinde. Det må være et herligt syn at betragte fjorden bedækket med skibe».

---

I sommeren 1866, da Treschow var på Brahesborg, fik han et anfald af rosen, der var meget hæftigt; Hanne Steenberg var temmelig bekymret i de breve, hun sendte til Fritzøe. Inden længe var Treschow dog så rask, at han med stor energi forlangte flere meddelelser om, hvordan det gik med forretningerne i Norge, og i september var han tilbage i København. Men allerede i november kom der et nyt anfald, og herefter gik det ned ad bakke. I efteråret 1867, da Rikke Treschow var i Schweiz, var hun på vejen taget ind hos svigerfaderen: «et lille vemodigt syn», skrev hun til fru Heiberg. «Jeg syntes, han var dalet meget i velvære, siden jeg i 66 besøgte ham, og nu er han atter sygere end sædvanlig». Treschow selv beklagede sig ikke meget i sine breve; men han led meget, synet begyndte også at svækkes nu, og det pinte ham, at han ikke kunne komme så meget ud i den

friske luft, som han plejede. Han længtes efter Larvik; forår 1868 skrev han til Michael Treschow, at der jo måtte være himmelsk oppe hos dem; «men dertil når jeg ikke». Det var også slut med rejserne til Vemmetofte og Brahesborg. Besøg trattede ham temmelig meget, men han fulgte med i hvad der foregik; endnu i august 1868 noterer Krieger en ytring af ham vedrørende politik.

Treschow må have været stærk af naturen, siden han kunne stå alle de sygdomsanfald igennem trods sine 80 år. Men i vinteren 1868–69 var han så svag, at han måtte bæres op og ned ad trappen fra sine værelser i palæets første etage. Et af de sidste indtryk af ham stammer fra julen 1868, hvor han var båret ned og sad sammen med den giftbrudne Andrea Treschow og så på juletræet og børnene. I marts 1869 kunne han trods al sygdom og træthed skrive til Michael Treschow, hvordan han glædede sig «umådelig» til at se ham. Men kort efter blev han igen syg — et anfald af bronchitis — og denne gang stod han det ikke igennem. 2. april 1869 døde Treschow.

Han havde ført et stille liv i sine sidste leveår. Sygdom og alderdom havde vel ikke svækket ham i åndelig henseende, men det var ikke mange, han kunne se hos sig. Han havde jævnlig forbindelse med Martensen og med fru Heiberg, han fik også besøg af gamle bekendte som Lowzow og især Hall, foruden familien. Der var en stor flok af børnebørn og deres børn igen, men i den ældre generation tyndede det ud. Aagaard og Sass døde i 1866, og i slutningen af 1868 døde Treschows datter Lise Sverdrup. Wilhelm Treschow var syg og svækket, og inden udgangen af 1869 døde også han efter «et langt, smertefuldt sygeleje»; Andrea Treschow overdrog Brahesborg til sin ældste søn, Carl Adolph Treschow, og flyttede ind i palæet i Ny Kongensgade. Michael Treschow, der i 1873 overdrog Fritzøe til sin ældste søn, Frederik (Fritz) Wilhelm Treschow, købte ejendommen skrås over for sin faders gamle palæ. Han levede lige til 1901. —

Det er karakteristisk, at «Fædrelandet» bragte en gennemført uvenlig nekrolog over Treschow i april 1869. «Dagbladet», der i almindelighed stod Hall nær, talte naturligvis i en anden tone,

selv om man kan mærke, at der tales om en politisk modstander. «Illustreret Tidende» bragte Treschows selvbiografi i stor op-sætning. Men det bedste eftermæle gav biskop Martensen i sin ligprædiken over Treschow i Frue Kirke 10. april 1869. Martensen brugte ingen panegyriske overdrivelser. Han kunne med sandhed sige, at meget havde været givet Treschow, at han havde levet et langt og lykkeligt liv og skønnet på det. Han fremhævede Treschows store politiske indflydelse og sjældne menneskekundskab, hans fædrelandskærlighed, hans faste religiøse overbevisning og store velgørenhed. Men Martensen sagde tillige, at Treschow havde været en mand, der satte dette livs goder højt, og at der havde været noget strengt og hårdt i hans væsen, som først var mildnet i den seneste del af hans liv.

En senere tid vil vel i første række hæfte sig ved Treschows evner som forretningsmand og politiker. Han havde den sjældne blanding af dristighed og roligt overlæg, som gjorde det muligt for ham at tage det norske gods i besiddelse og forme det til en storbedrift trods nok så mange bekymringer og vanskeligheder. Og han havde en klogskab og en forhandlingsevne, der vel på givet tidspunkt kunne have placeret ham i en ledende stilling i dansk politik, hvis han ikke netop i kraft af samme klogskab bevidst havde undgået det. De, der ikke kendte Treschow nærmere, så ham vel snarest som manden, der havde vidst at gøre en glimrende karriere og skabe sig en kæmpeformue — ikke netop noget, der skaber popularitet; og med al sin elskværdighed i omgang var Treschow ikke blot viljesstærk, men særdeles myndig, når han fandt det påkrævet. De, der kom ham på tværs i så tilfælde, havde næppe blide minder om Treschow. Børre Gether kan næppe siges at have haft nogensomhelst ret til at beklage sig over det, der skete på Fritzøes kontor den septemberdag i 1835, da han og hans fæller mistede deres store ejendom; men at han skulle se med venlige følelser på Treschow efter den historie, er for meget forlangt. Man måtte respektere Treschow. Han var en fremragende jurist og havde et ganske usædvanligt greb på pengesager, han var en dygtig godsejer og en såre klog politiker, han ydede landet store tjenester og udfoldede en storslået velgørenhed. Men han var ikke af dem, der bliver tiljublet eller

elsket af de mange, og det lå heller ikke for ham at søge noget af den art.

Det er ikke svært at tegne et billede af Treschow som offentlig personlighed, når man ser hans indlæg i retten, hans taler i stænderne og rigsdagen og de mange dokumenter i arkiverne. Men skal man prøve at forstå ham som menneske, skal man se ham, som han viser sig i sine private breve. Han har unægtelig den rolige forstandighed, som omtales i «Dagbladet»s nekrolog; men han er samtidig en mand med meget stærke følelser, han kan flamme op i harme, langt mere menneskelig og bevæget, end man kunne tro efter det gængse billede af Treschow som smidig politiker og elskværdig selskabsmand. Han er ejendommelig ikke blot ved sin stærke vilje, men ved den tillid, han nærer til sig selv og til tilværelsen i almindelighed. Han har sat pris på den rigdom og de udmærkelser, han fik. Man kan godt bemærke, at han nåede omtrent det samme som Adam Homo: gehejmeråd og ridder af det hvide bånd; men man skal vanskeligt kunne påstå, at han havde sat sin personlighed overstyr på vejen opefter. Ligesom andre mennesker vurderes Treschow nok bedst, når man ser ham i forholdet til sine ungdomsvenner og sine børn, og her er brevene til Aagaard og til Michael Treschow en fortræffelig kilde. Treschow var en trofast og kærlig ven over for Aagaard, som han var det over for Georg Sverdrup; og over for Michael Treschow viser han en forbavsende evne til at vejlede og opmuntre, lade sønnen udfolde sine evner og dog selv bevare den fornødne kontrol. Ligesom Treschow i brevene til Aagaard hyppigt kommer til at vise sin fasthed og åndelige styrke, således optræder han over for sønnen med en ganske selvfølge autoritet. Det lå i hans karakter. Men han viser tillige en tillid og en kærlighed, der, menneskeligt set, står som Treschows mest værdifulde egenskab.

# Noter og henvisninger

---

forkortelser: T: Treschow. MT: brev fra Treschow til Michael Treschow. Aag.: brev fra Treschow til Holger Aagaard. — RA: Rigsarkivet, København; LA: Landsarkivet for Sjælland m. m., København; KB: Det kongelige Bibliotek, København. — DK: Danske Kancelli; HR: Højesteret, LO: Landsover- samt Hof- og Stadsretten, med dato for dom i sagen. —

Treschow skrev 1844 en kort selvbiografi, der findes blandt hans papirer, KB. I omarbejdet og udvidet skikkelse er den trykt i «Illustreret Tidende» 11/4 1869, og redegørelsen her ligger til grund for de almindelige leksikonartikler om T. Derudover er T. kun skildret i *Reidar Omang*: Fritzøe i slekten Treschows eie 1835—1935 (Oslo 1935), der i det væsentlige begrænser sig til en enkelt side af T.s liv.

Nærværende fremstilling bygger overvejende på utrykt materiale: domstolenes akter, centraladministrationens arkiver og i høj grad på de mange breve, der er bevaret fra T. En hovedkilde har været den store samling *breve til Michael Treschow*, hvoraf de fleste er på Fritzøe og resten i statsarkivet, Oslo. I RA findes en stor gruppe breve til *Holger Aagaard*, samt nogle breve til *Heibergs, Adler* m. fl. I KB findes bl. a. breve fra T. til *Bissen* og *Grundtvig*. I landsarkiverne findes kun enkelte breve fra T. til private. T.s breve til Wilhelm T., til Georg Sverdrup og Hersleb synes ikke bevaret.

T.s eget arkiv er der forholdsvis lidt tilbage af. Alle hans forretningssager, iberegnet de regnskabsbøger og de brevbøger, han ses at have ført, er tilintetgjort; ligeledes det allermeste af hans private korrespondance, således alle brevene fra Aagaard og fra børnene; eet brev er bevaret fra Sverdrup, et par fra Hersleb. Derimod er breve af interesse for dansk politik bevaret, således fra Christian 8., A. W. Moltke, Spønneck, Adler, Hambro, og dertil en betydelig samling aktstykker, især fra Londonforhandlingerne 1849. Treschow ses at have gennemgået og ordnet disse papirer selv. De findes i 2 pakker på RA. Dertil kommer en lille pakke på KB med papirer af overvejende personligt indhold. Endelig er en del efterladte papirer bevaret på Brahesborg.

Fra tiden før 1830 er der kun ganske få breve fra T. bevaret; efter 1830 er der mange hundrede. Det kan ikke undgå at påvirke en fremstilling af hans liv. Imidlertid er det en given sag, at T.s vigtigste

indsats som forretningsmand og som politiker skete i den sidste halvdel af hans levetid, og selv om der havde været mange flere private breve fra ungdomstiden, måtte man dog have lagt hovedvægten på hans sidste 40 leveår.

### Slægt og ungdomsår

*Stamtavle* over den adelige familie T. og dens forfædre af Albert Fabritius i Danmarks Adels Aarbog 1948; S. H. Finne-Grønn: Famili-erne Treschow og Wiel (Norsk tidsskrift for genealogi I, 1906, s. 188 ff.) med meddelelser om slægtens medlemmer til ca. 1750. Side 13-14

*Konferensråd Michael T.:* foruden henvisningerne i Dansk biografisk Leksikon og Erslews forfatterleksikon: lille samling papirer i RA. Af Luxdorps dagbøger ses, at han har kendt Michael T. siden 1764 og omgædedes ham en del sammen med Suhm, Hielmstjerne m. fl. Blandt fadderne til hans børn ses i kirkebøgerne (Garnisons k., danske menighed) bl. a. Colbiørnsen, højesteretsjustitiarius Cortsen, de Coninck, Suhm og Luxdorph (skønt denne iflg. sin dagbog «forbad» sig at stå fadder for T.). Michael T.s afskedsansøgning 1808, 7/8 (altså en uge efter affæren med spanierne) i 2. rentekamm. sekr. 256/1808. 14

*Barndomsårene:* mest bygget på erindringerne; skoleprotokollerne fra Metropolitanskolen og Roskilde giver intet af betydning. Enkelte bemærkninger i brevene, således MT 16/7 1850 med ordene: «Jeg er opdragen i nøjsomhed». Roskildeårene: Daniel Smiths erindr. i Kirkehist. Saml. 3, IV, og Personalhist. Tidsskr. 2 I; om Tauber, der også kritiseres i Lucie Elise Fichs lidet sikre erindringer om faderen J. M. Hertz (Memoirer og Breve X, 1909), jf. Bjørn Kornerups vurdering i Dansk biogr. Leks. 15-18

*Studieårene:* Werlauffs erindr. (Memoirer og Breve XIII, 1910); en række papirer vedr. T., bl. a. eksamensbevis fra Universitetet, findes ved sagen om hans udnævnelse til højesteretsadvokat, DK 2 dept. reg. 276/1811. — I Grundtvigs arkiv i KB findes en del breve fra Hersleb, hvor T. lejlighedsvis omtales — tit sammen med Sverdrup. Til kredsen på Walkendorfs kollegium hørte også Sibbern, som T. ses at have kendt; Adler havde tilknytning både til Hersleb og Sverdrup, T. nævner ham først i det s. 43 citerede brev fra 1814. P. O. Brøndsteds tilknytning til T. kan være af gammel dato, da Brøndsteds hustru var tvillingsøster til Agaards hustru, men tilknytningen kendes først fra okt. 1818, da T. efter fru Brøndsteds død ordnede børnenes pengeforhold. (Brøndsteds kopibøger 29/10 1818, KB). Brøndsteds brev til T. her er dog præget af mere formel høflighed end de senere breve, der veksledes mellem dem. 18-21

De første år som sagfører

Foruden Troels G. Jørgensens skrifter om Højesterets historie og sammen «Strejflys over Enevældens Retsliv» (1949) kan henvises til Ørsteds «Af mit Liv og min Tid» og «Festskrift i Anledning af 200 Aars Dagen for Indførelse af juridisk Eksamen» (1936). Palle Rosenkrantz' lidet pålidelige værk om prokuratorerne i Danmark giver ret misvisende oplysninger om T., men hans bemærkninger afspejler det sikkert rigtige forhold, at T. ved sin karriere og vel også ved sin skarpe procedure har skabt sig uvenner. H. Hjorth-Nielsen: «Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660—1869» har været en fortræffelig hjælp.

Side 22 ff. Meddelelserne om T.s sager ved underretter, ved landsoverretten og Københavns søret er skaffet ved gennemgang af arkivalierne i LA, da Ørsteds «Juridisk Arkiv» kun giver sagførernavn, når sagføreren er befalet aktor, og overhovedet kun giver et udvalg af sager. Tilsvarende for overadmiralitetstretten (RA). — T. førte en række sager i Roskilde som aktor eller defensor op til sommer 1808, og han ses også at have ført civilsager der. Hans første indlæg på Bierrings vegne i LO (en drabssag, 3/11 1807) virker temmelig tørt og nøgternt, men allerede i en tyverisag 21/12 bider han godt fra sig. Han møder hyppigt for Bierring fra nov. 1807, fra december 1807 også for Schønheyder i LO; derimod synes *Bierring* selv stadig at have klaret de store prisesager for Københavns søret og overadmiralitetstretten. Bierring led svære tab ved statsbankerotten og kritiserede regeringen bittert, specielt Møstings låne- og deflationspolitik, med generalfiskalsag som følge og et års landsforvisning (LO 26/7 1824; i et indlæg her fremhæver Bierring sin fortjeneste af salget af grevskabet Laurvigen og erklærer, at han skaffede grevlingene kaution, jf. s. 259) (HR 26/7 1825).

24—26 Englænderne 1807: utrykt redegørelse af T. på Brahesborg (med livlig kritik af Castenschiolds lederevner); ovenn. skr. af Daniel Smith og Fich, Niels Hofman (Bang) om rekvisitionerne (Personalhist. Tidsskr. 4 I), og T.s erindr. — Den efterflg. kommissionssag (mod Kalsbøll og Brockstedt): Roskilde byfogeds arkiv, dokumenter til justitsprotokollen 1803—08 (LA). — Spaniens rejsning: Medd. fra Krigsarkiverne III; d'Origny i Fra Arkiv og Museum II; E. Fririon: Relation de l'insurrection des troupes espagnoles (Limoges 1872); Karl Schmidt: De fremmede Troppers Ophold i Danmark 1808.

26 Antagelse som prøveprokurator: LOs korrespondanceprotokol 93/1808; DK 2. dept, brevbog 728/1808.

26—29 De anførte sager: LO 29/3, 11/7, 5/12 1808; 7/3, 4/9 1809. Odense tugthus: LO 13/3 1809 (jf. Juridisk Arkiv bd. 20; dommen stadfæstet ved HR). Demantsagen: LO 30/5 1809.



Prokuratorbevillingen: LO, korrespondanceprotokol 14/6 1809, DK Side 29–30  
2 dept. reg. 922/1809.

Michael Treschows adling: «Koncepter og indlæg til adelige patenter efter 1808» I, 9/10 1812 (RA), med den oprindelige ansøgning af 11/1 1811.

Foruden de anførte sager for Gunnerus (LO 28/11 1809) og Bech (LO 6/11 1809) kan der gives en række eksempler på T.s skarpe optræden i disse år: hans angreb på borgmester Fuglede, Kalundborg, i en betlerisag (LO 18/9 1809), aktoratet mod J. C. Becker og C. D. Buhr (4/12 1809), den omtalte vekselsag, som T. førte for Nationalbanken på prokurator Brønlunds vegne mod Rottbøll (22/1 1810), en udflyttersag fra Måløv med skarpt opgør med prokurator Hasle (18/6 1810); en skilsmisssag 6/1 1810, hvor T. trak lidt i land over for den fornærmede Delbanco; 22/6 1812 i en sag, T. førte og vandt for Prætorius; 14/12 1812, hvor T. med nogen ret hævdede, at vederpartens indlæg var «åbenbare stridende mod sandhed og ret», 25/5 1814, hvor udtrykket er «en samling af usandheder og urigtigheder». — Om C. W. Smiths død, jf. broderen Daniel Smith i Personalhist. Tidsskr. 2 I, 186.

LO 22/4 1811 ang. T.s opgør med Kirksteen.

Udnævnelse til HR-advokat: DK 2. dept. reg. 276/1811, 594/1811, med ansøgningen, rettens votering og Colbiørnsens erklæring. Indledningstalen i Juridisk Arkiv 1811. Prøvesagerne: HRs slutningsbog og voteringsprotokol 21/3, 9/4, 17/4 1811. — En lidt mindre retorisk «deklamation» holdt T. ved HRs åbning 4/3 1830, tr. Jur. Tidsskr. bd. 18 (1831).

### Højesteretsadvokat

Som grundlag for vurderingen af T.s højesteretspraksis er foretaget en gennemgang af HRs slutningsbøger 1811–47, ved de manglende årgange suppleret med højesteretsordenerne og domprotokollerne (RA). Af slutningsbøgerne kan ses, hvilke sager T.s førte, og med hvilket udfald; pakkerne med domssager rummer på grund af den mundtlige procedure ikke indlæg fra advokaterne; kun i ganske enkelte tilfælde er proceduren skriftlig. I et enkelt tilfælde er et af T.s indlæg for HR trykt: Jurid. Tidsskr. bd. 33 (1839). Nogle egenhændige udkast til indlæg findes på Brahesborg. — Ved *Landsoversamt Hof- og Stadsretten* med sin skriftlige procedure er indlæg normalt bevaret; her er foretaget en systematisk gennemgang af akt-pakkerne plus domprotokollerne for årene 1807–16, 1819, 1822, 1826, 1830, 1834. Da der som regel findes 20 pakker eller mere pr. år, delvis i ret medtaget stand, har en fuldstændig gennemgang været uover-

kommelig, men det gennemgåede materiale turde være fyldestgørende, hvor det gælder at skaffe et almindeligt indtryk af T. som sagfører og hans klientel; og i tiden efter 1812 er indlæggene i de fleste tilfælde skrevet af hans fuldmægtige. Han synes at have afviklet en del af sin praksis ved LO i 1820'erne, i 1830 pådømmes kun 7 sager for T., i 1834 kun 2 (en for C. F. Berg, en for J. B. Scavenius). — Akterne fra *Københavns søret* er gennemgået for 1807–18, delvis efter justitsprotokollerne, da aktpakkerne er hullede; T. har her en del sager i krigsårene, således 19/2 1811 for Suhr & Søn, 5/8 1814 for Prætorius, men siden ses han ret sjældent.

Side 37–39

Rosenkildes sag: Holbæk byfogeds arkiv, justitsprotokol 1810–11 og ordinære retssager 1810 (LA). LO 14/10 1811, HR 25–26/6 1812. — Vurdering af Lüders i A. Thomsen: *Holbæk Købstads Historie*, II, s. 517. — Roskilde domkirkes begravelsesprotokol 16/12 1811, 19/3 1812; Roskilde købstads skifteslutningsprotokol 16/12 1811, 16/2 og 27/4 1812.

39–41 T.s ægteskab: DK 2. dept. reg. 1048/1812 (ægtepagten; Sverdrup er lavværge for Palæmona R.). Wilhelm T.s navneskifte: DK 2. dept. reg. 1499/1820. T.s forhold til stedbørnene illustreres tillige af hans udtalelser, da han 11/7 1827 anmodede om facultas testandi (DK 2. dept. 1969/1827): hans egne børn skulle ikke tilsidesættes og fik jo i alle fald en god arv, men der måtte sørges for stedbørnene. «Jeg har aldrig gjort forskel på mine stedbørn og mine egne to børn». Koncilliet mente ikke at kunne give T. ubegrænset frihed, men ønskede nærmere redegørelse; men det ordnedes endnu ikke, og i T.s testamente af 30/12 1828 siges blot, at T. regner med at få kgl. konfirmation. Imidlertid forenkledes sagen kort efter, da Chr. Rosenkilde døde og Emma R. blev gift med Sass.

42–43

Norge: O. A. Øverland: Det kgl. Selskab for Norges Vel I; Hersleb til Grundtvig 7/9 1811 (KB). — T. til Grundtvig 19/7 1814, 26/2 1817 (jf. Breve til og fra N. F. S. Grundtvig I, 453–54); T.s kaution for Grundtvig 13/3 1821 til kancelliråd Dall (i dennes arkiv i KB), Breve til og fra N. F. S. G. II 6–8, med en meget hjertelig tak til T.; T. til G. om låneproblemer 18/12 1821. 14/11 1814 Hersleb til T. med en appel til T. om sympati og mellemkomst i anledn. af Grundtvigs bitre kritik af Hersleb. Hersleb ses her at være dybt nedslået over udviklingen i Norge, og det fremgår af hans breve til T., at T. har været mindst lige så ked af det.

43 ff.

Et referat af blot et mindre udvalg af T.s højesteretssager ville ganske sprænge rammerne for denne fremstilling; her skal blot henvises til enkelte af hans civilsager for HR: 18/10 1811: kaperfører Jens Nielsen mod skibskapt. Erich (Schønheyder) (vundet). — 4/3 1813: grosserer Henrik Holm (Klingberg) mod grosserer Rønne-kamp (T.): erstatningsag, vundet. — 18/3 1813: baron F. C. Wedel-

Jarlsberg (Klingberg) mod række husmænd (T.): hoverisag, tabt. — 24/3 1813: Duntzfeldt & Co. (Klingberg) mod faktor Pingels stervbo (T.): vundet. — 4/5 1813: Roskilde købstads fattigvæsen (Bilsted) mod kammerherre Stemann m. fl. (T.): tabt. — 22/6 1814: stiftamt. M. R. v. Jessen (T.) mod kaptein J. C. v. Hoppe (Klingberg): rentebetaling ved godssalg, tabt (dog, i modsætn. til LO-dom, uden omkostninger og dom for unødigt trætte). — 9/11 1814: vundet sag for Meyer & Trier; 17/5 1816 tabt sag om Selbys jagtret; 11/11 1816 første større dansk-vestindiske sag, mod Tutein, vundet; 17/1 1817 tabt sag for Arent v. Deurs' enke & co; 20/2 1817: sag for Tutein & co.: modpart kan fralægge sig kravet ved ed; 22/5 1817: køb af mølle, injurier m. v.: tabt, plus dom for unødigt trætte; 29/5 1817: Adam Søbøtker (T.) mod gruppe vestindiske plantere: strid om fortrinsret i plantagen Caledonia: vundet, med skarp kritik af den vestindiske skifteret (strid om kreditorers fortrinsret i vestindiske fallitboer er det stadig tilbagevendende tema i disse sager). — 25/8 1818: T. defensor for baron Gersdorff, der havde udfordret gehejmekonferensråd Güdenchrone foruden andre forhold: tabt (striden angik Gersdorffs optræden i forb. med salgsvilkår ang. Marselisborg: jf. brev fra T. til Güdenchrone foruden andre forhold: tabt (striden angik Gersdorffs T. for generalkrigskommissær U. v. Schmidten, firmaet Mussmann & Schwedler, generalkrigskommissær Schuchardt. — 15/1 1818 sag for Asiatick Komp. — 24/2 1820 en tabt sag for Holger Aagaard m. fl. vedr. det forrige stamhus Iselingen. 4/3 1822 fæstesag for J. B. Scavenius, Gjørsløv, ligeledes 1/4 for Knud Juel. 17/5 1822 tabt sag for Raben Levetzau, 28/6 og 31/8 1822 forpagtningssager for Selby; 23/1 1823 dom over de københavnske overformyndere. Fremdeles sag for C. H. Donner 21/7 1827, søassurancekompagniet 1/5 1827, Holstein-Holsteinborg 13/11 1827, Prætorius 14/3 1828, Scavenius' bo 10/2 1829. Baring brothers: 30/3 1832, 12/6 1837.

T.s arbejde som skiftekommissarius og eksekutor: den københavnske skiftekommissions behandlingsprotokoller er gennemgået for 1810—29 for klasserne 1, 4 og 6 (rangspersoner, velstillede borgere, fallitboer), samt et udvalg af eksekutor- og kommissarieboer (LA). T. anfører selv sine indtægter af auktioner. Gennemgang af skifteprotokoller uden for København turde være uoverkommelig. Imidlertid ses af retsakter og statsgældsdirektionens og kancelliets akter, at T. har haft mange boer at administrere. Foruden hvad der er anført i teksten, kan eksempelvis nævnes, at han 1813 var kurator i boet efter statsminister Haxthausens enke (430 rd. i salær, plus 630 for auktionen); han deltog i ordningen af Selbys bo 1823, var kurator i gehejmekonferensråd Colds bo 1827, eksekutor efter prokuratorerne Brønlund og Fugl og efter grev C. S. Danneskiold-Samsøe. Scavenius' bo ordnedes ved samfrændeskifte og kan da ikke eftergås, lige-

ledes boet efter Treschows forældre («Hvidebogen» for københavnske skifter, LA).

Side 45 Generalfiskaludnævnelser: DK 2. dept. reg. 107/1828 og resolution 33/1828. Justitsrådtitlen og Bornemanns erklæring DK 2. dept. reg. 877-78/1824. Salærproblemet, jf. Troels G. Jørgensens værk om Højesteret fra 1790 til grundloven, s. 183 ff.

48 Meyer & Trier, jf. Rubin: Frederik 6.s Tid, og aktpakke i Bureauet for udenlandske betalinger (RA). Under arbejdet har T. haft brug for kontakt med sin store bekendtskabskreds, således var Oxholm og den store plantageejer Ferrall indblandet i opgøret, ligeledes C. H. Donner, Altona. Af statsgældsdirektionens akter (aktivktr. resolutionsprotokol 91/1826 fremgår yderligere, at T. gennem Meyer & Triers forhold for een gangs skyld kom i økonomiske vanskeligheder: ved transaktioner med grosserer Moritz Trier havde T. som kommissarius i boet påtaget sig at levere Donner, Altona, et større beløb i statsobligationer, og da Trier så gik fallit, måtte statens reservecfond forstrække T. med 113.000 mark banco. Det blev afviklet ved, at staten til gengæld overtog Meyer & Triers tilgodehavende i Ferralls vestindiske plantager. Resolutionen fremhæver, at T.s pengeforlegenhed udelukkende skyldtes hans «nidkærhed» for sagen, og at han ikke havde personlig interesse deri.

Peschier & Co: sagen var oprindeligt overdraget L. N. Hvidt, Wexelsen og Klingberg (jf. aktpakke i statsgældsdirektionen). Mens man ret hurtigt skaffede dækning for de private kreditorers krav, trak det længe ud med opgøret mellem Peschier & Co. og staten (jf. Rubin: 1807-14, 364-66). Da T. indtrådte efter Wexelsens død 1835, var det væsentlige dog vistnok i orden, og L. N. Hvidt mente, at sagen kunne være i orden inden årets udgang; men det trak dog ud til 1839, da man omsider kunne opgøre det store tab, staten her havde lidt (jf. Statsgældsdir.s resolutionsprot. 19/1835 og 98/1839, samt aktivkont.s journalsag 1630/1839 med T. og Hvidts redegørelse af 11/3 1839).

Om T.s forbindelse med Møsting er ikke fundet meget andet end bemærkninger i brevene, hans senere ordning af boet og papirerne vedr. købet af Brahesborg. Et brev fra T. til Møsting (11/1 1829, i «Møstingiana, finans- og bankvæsenet betræffende», RA) viser imidlertid, at Møsting rådspurgte T. om så intime statsanliggender som de amerikanske reklamationer vedr. beslaglagte skibe fra krigsperioden og en deraf følgende uoverensstemmelse mellem finansledelsen og det danske udenrigsdept. Samtidig skriver T. om Grundtvigs ønsker om hjælp fra statskassen. — Der er rimelighed for, at T. tillige har haft indflydelse med hensyn til statslån. Da staten i 1831 besluttede at unddrage London-firmaet Th. Wilson & Co. de forretninger, det hidtil havde haft for staten (anskaffelse af sterlingbeløb til forrent-

ning af statslånet af 1825 og obligationsopkøb), lagde T. sig imellem som talsmand for Wilson. Staten fastholdt imidlertid, at den i fremtiden selv ville anskaffe og remittere de pågældende sterlingbeløb (statsgældskontorets referatprotokol 2869/1832, resolutionsprot. 22/2 1832). Møsting var gået af som finansminister, og T. har muligvis ikke stået efterfølgeren A. W. Moltke så nær, som han senere kom til, jf. også tilsidesættelsen i Laurvigsagen i 1832, s. 94.

Grevinde Rosencrone, jf. brev i Michael T. seniors papirer (RA) og Eiler Nystrøm: Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse.

v. Scholten til T. 25/2 1832; MT 23/10, 15/11, 3/12 1838. Se endv. Side 49–50 Lawaetz' biografi af v. Scholten.

Christian Frederik: T. til Adler (RA) 3/6 1822, 30/12 1827, 5/6 50 1830; Christian Frederik til T. 1/6 1824; 23/6, 26/6 1830.

Sagen mod Dampe: kommissionsprotokol m. tilh. indlæg (RA), 50–52 her bl. a. T.s indlæg af 9/1 1821. J. C. Johansen i Dansk Hist. Tidsskr. 6, V.

Clausen-Grundtvig: LO 30/10 1826; mæglingforsøg tr. i F. Rønning: N. F. S. Grundtvig III, 1, 148–50. H. J. H. Glædemark i Kirkehist. Samlinger 6 III. Blandt Grundtvigs papirer især T.s brev 9/5 1826 med indtrængende henstilling om ikke at nedlægge præsteembedet. Det kan bemærkes, at T. et par årtier senere var begejstret over et af Clausens religiøse værker. S. st. T.s breve til Grundtvig 13/1 1831, 8/6 1834. Grundtvigs Breve til hans hustru (Englandsrejsen). Kjøbenhavnsposten 19/1 1839: Grundtvigs digt til T. — I 1856, da T. fyldte 70 år, skrev Hanne Steenberg til Grundtvig og bad ham skrive en fødselsdagssang, sådan som han havde gjort i gamle dage, mens fru T. levede. Det ville Grundtvig ikke sige nej til, selv om T. og han ikke havde meget med hinanden at gøre mere, og der kom da et ganske smukt digt, der priste T.s åndskraft: selv halvfjerdsindstyve år de bider ej på ånder! Det findes i afskrift på Fritzøe. Da T. kom hjem fra Brahesborg, havde han så Grundtvig til middag: «Det gik fortræffeligt, hvortil hørte nogen kunst». (MT 28/10 1856).

T. som hjælper i vanskelige sager: Christian Frederik til T. 24/6 58 1828, C. L. Stemann til T. 17/6 1821.

Ingeborg Langes testamente i «Testamenter efter facultas testandi» 46 a (RA), 22/6 1829.

Stikprøver i protokollerne over obligationer i fast ejendom i København viser T. som långiver. Hans formues vækst lader sig imidlertid ikke forfølge ad den vej, med mindre man ville påtage sig at gennemgå samtlige danske skøde- og panteprotokoller i tiden efter 1811. Det er værd at bemærke, at hans forretninger gentagne gange førte ham til Norge også før 1827; han havde også en ejendom i Kristiania.

Testamentet af 1828 findes på Brahesborg. Ejendomskøb i København: Kbh. skødeprotokol (Kbh.s Tinglysningskontor) 19/2 1827, 16/1 1826. Palæets historie, se Hassø: Danske Herregaarde I.

*Brahesborg*

Side 63 ff.

Hovedkilde for tiden indtil 1835: Statsgældsdirektionens arkiv, aktivkontoret, pakker vedr. Brahesborg I—II (RA), vedr. statens forhold til A. Rantzau, statens overdragelse af godset og salget til Treschow og Berg. Akter på Brahesborg, især skøder. Om Brahesborg iøvrigt, se Norvin i «Danske Slotte og Herregaarde» II; N. Hofman (Bang)s beskrivelse af Odense amt (1843) giver nogle oplysninger om landbruget og kritiserer den foretagne udsrykning.

T. ses at have ført et par sager for administrationskommissionen vedr. bøndernes rettigheder (HR 3/3 1825, 22/6 1825) og en tabt sag om det Classenske fideikommis' ret som kreditor (14/4 1828). Iøvrigt tyder kilderne ikke på, at han har haft større tilknytning til Brahesborg på forhånd. I brev til statsgældsdirektionen 10/3 1829 protesterede han mod, at staten forbeholdt sig kakkelovnene på Brahesborg — «odiøst», skrev T. — og siger, at Berg havde gjort ham opmærksom på visse af disse problemer, idet Berg «havde været på stedet og kendte omstændighederne». Efter dette at dømme skulle T. da ikke på forhånd have kendt meget til godsets forhold ved selvsyn. Maj 1829 var han derovre, men måtte tage derfra for at ordne gehejmerådinde Scheel-Plessens bo (brev 23/5 1829 til frk. A. Sinding, Selsø; LA). På Brahesborg findes Treschows og Bergs indbyrdes aftale. Bergs 70 deltagelse, hvad det pengemæssige angik, synes at være en formssag. Han kunne udløses for en sum mellem 10.000 og 15.000 rd. (Bergs deklaration 31/12 1828); men 3/2 1829 udstedte han en obligation til T. på 16.000 rd., og heraf betaltes han dec. 1833. Det siges i deklarationen 1828, at Berg var interesseret i købet for 1/4, men det syntes ikke at have haft praktisk betydning.

Samtidig med, at T. overtog Brahesborg, forhørte han om prisen på *Frederiksgave*, som staten 1824 havde overtaget fra Ryberg jun. (8/1 1829, aktivkontoret, pakkerne Frederiksgave og Flenstofte I). Efter T.s udtryk og statsgældsdirektionens opfattelse har han dog her handlet på andres vegne, og tør man stole på opgørelsen i T.s testamente 1828, har han næppe heller haft midler til at overtage dette mægtige gods foruden Brahesborg. Statsgældsdirektionen forlangte 450.000 rd., og derefter foreligger der ikke mere i sagen; Frederiksgave forblev under staten til 1854, da godset efter frasalg af bondejord gik over til Wedellsborg. — I sin forestilling om Frederiksgave (res. 8/4 1829) kommer direktionen ind på salget af Brahesborg og synes

at ville forsvare, at den ikke har forlangt en højere pris. — Michael T. ses iøvrigt senere at have været interesseret i Frederiksgave og har vistnok håbet på engang at erhverve det (MT 28/11 1839, 8/3 1843).

Af akterne fremgår, at T. umiddelbart efter overtagelsen har udløst de private kreditorer i Brahesborg; i skøde- og panteprotokollen for Båg herred ses der ikke at være givet sikkerhed for disse gældsposter i Brahesborg, og efter proklama, 15/7 1831 bevilget, havde T. af forpligtelser kun statens tilgodehavender i Brahesborg og en kaution for O. C. Blechingberg (fremgår af seddel blandt T.s private papirer på Brahesborg). Side 71

Bønderne på Brahesborg: stillingen før overtagelsen fremgår især af Richters redegørelse 7/12 1828 til Møsting (anførte akter). Selv om man ser bort fra de gårdmænd, der hævdede bondeejendom, må fæstevilkårene anses for usædvanlig milde. Find Larsen i Vedstårup (jf. s. 75) havde en gård, der af Richter ansloges til en værdi af 7—8000 rd., men den jordebogsafgift, han ydede, svarede til en kapital af 2.000. En gård i Thurup på næsten 11 ½ hd. hkt. svarede 4 høns i årlig afgift, plus hel gårds hovning. T. og Berg forlangte, at sønnen skulle yde 600 rd. i indfæstning, men den gamle fæster hævdede at have løfte om, at indfæstningen skulle være 500 rd. plus 50 rd. fogedpenge, og klagede meget bittert til staten, uden resultat. Sønnens fæstebrev (10/10 1832, Båg herreds skøde- og panteprotokol) lød på 600 rd. i indfæstning, hel gårds hoveri, samt 4 tønder rug, 4 td. byg og 4 td. havre i landgilde. De fleste af gårdmændene sad i 1827 med nogenlunde store og gode gårde for lave afgifter, selv om de to tilfælde, der her er anført, er de mest iøjnefaldende. Her som så mange andre steder var det sikkert ikke gårdmandsklassen, der var dårligt stillet, men husmændene. En undersøgelse kan dog vanskeligt gennemføres uden godsarkiv. 72 ff.

Fremstillingen er for tiden efter 1835 dels bygget på T.s breve, dels på Båg herreds skøde- og panteprotokoller (landsarkivet, Odense, samt dommerkontoret i Assens).

T. om Wilhelm T. især MT 16/7 og 18/7 1837; 23/1, 12/5 1840; 75 ff. 11/3 1841; 24/3 1844. — Wilh. T. til MT 11/9 1839, 10/6 1843. Andrea T. giver levende udtryk for sin hengivenhed over for svigerfaderen i brev til MT 18/12 1839 og til fru Heiberg 26/4 1869 (RA). — T. om Brahesborg: Aag. især 25/2, 23/4 1839; 29/7 1843; 16/11 1844; 15/5 1845; 30/6, 22/10 1846, og MT 11/11 1841, 4/4 og 23/4 1844. — Hoveriafløsningerne er forgæves eftersøgt i skøde- og panteprotokollerne, hvor fæstebrevene ellers findes, men ordningen fremgår af skødet til Wilhelm T. 1854, og udviklingen kan følges gennem amtmandsindberetningerne om hoveriafløsningen. Nyttår 1843 var af 89 gårde 6 fuldt hoveripligtige, 71 delvis hoveripligtige, 12 frie; det samme gjaldt nyttår 1844, men 1845 var der kun 54 (delvis hoveri- 79

pligtige), 1846 24, 1847 19, 1848 1 (indberetn. til rentekammerets landvæsenkontor, RA). For den sidste gård, der skulle yde 1/8 gårds hoveri, verserede proces, vundet af T. ved LO 29/4 1850. (Jf. også medd. i Indenrigsmin.: Bilag til protokol for afløsn. af det gårde og bol påhvilende hoveri for Odense amt, 1850–61, RA). Husmandshoveri bestod endnu 1854.

Brahesborgs hartkornstilliggende:	skøde 1830	dec. 1835
hovedgårdstakst:	158 td.	128
kontriuabelt htk., ager og eng:	823	576
— — skov og mølleskyld:	12	9

Dec. 1835 efter opgørelse i skøde- og panteprotokollen, da lånet fra overformyndieriet optoges.

Ved overdragelsen 1854 opgjordes godset efter ny matrikel til 112 td. hkt. for hovedgården (plus efter gl. matrikel 1. td. htk. skov- og mølleskyld, og 2 td. htk. forbeholdt ved salg af bøndergods); 196 td. htk. under arvefæstere, 310 under andre fæstere og lejere; hertil Højsholt skov, 2 td. htk. Tienderne var der øjensynlig ikke rørt ved.

«Det forrige grevskab Laurvig»

Side 81 ff. Af trykte værker bygger dette og følgende kapitel i første række på Reidar Omang: «Fritzøe i slekten Treschows eie 1835–1935»; fremdeles Lorens Bergs store værker om Brunlanes, Hedrum, Tjølling, Sandeherred og Tjømmø (1913–20); 1. bind af Larviks historie, udg. af Oscar Alb. Johnsen (1923). Lektor A. St. Langeland, der har udarbejdet en fortsættelse af dette værk, har stillet sit manuskript til rådighed og ligeledes en række afskrifter af værdifulde dokumenter. Om grevskabets ældre historie se aktpublikationen i Samlinger til den norske historie bd. 3 og 6, L. Daaes afhandling i Historisk Arkiv 1882, Fr. Ahlefeldt-Laurvig: Generalen, bd. 6 – Leiv Amundsen: Larvik grevskab 1817–35 (Vestfoldminne III), J. H. L. Vogt om jernværkerne i Norges geol. undersøgelse 46; iøvnr. litteraturhenvisn. hos Omang.

Det meste af stoffet efter 1817 er dog hentet fra de hidtil uudnyttede akter i RA: statsgældsdirektionens arkiv, aktivkontoret, 3 pakker og 1 læg vedr. grevskabet 1817–35; og finansmin.s 3. dept. (statsgældssager) journalsalg 1227/1853. Dertil især rentekammerets og statsgældsdirektionens resolutionsprotokoller.

84 *Købet 1827*: jf. akter i Laurvig-pakke I. Der forhandlede dels med en gruppe borgere fra Larvik, der viste stor iver for købet (af dem udskiltes senere Falch, brødrene Sartz og Gether som købere), dels med købmand Halvor Sollberg, der fik sluttet kontrakt om købet,



men derefter ikke kunne stille fyldestgørende kaution. Sollbergs forhandler i København var Bierring; de kom på kant med hinanden, og Sollberg beskyldte bittert Bierring for at få kautionisterne til at svigte Sollberg (bl. a. Prætorius). Så snart Sollbergs forsøg var stranded (vistnok til lettelse for staten), indlededes forhandlinger med Larvik-gruppen, og «grevlingene» fik da godset omtrent på samme vilkår, som var budt Sollberg. I 1820 ses Suhr at forhandle med staten på grevlingenes vegne, derimod ses Treschow ikke i akterne før 1827, skønt han flere gange var i Norge i disse år. — Der er ikke i akterne fundet bekræftelse af fortællingen om, at Treschow på tidligt tidspunkt skulle have hindret Haagen Mathiesen i at få grevskabet (Ahlefeldt-Laurvig; Generalen, bd. 5, s. 27). Det er tænkeligt, at T. har haft forbindelse med forhandlingerne 1817; i det mindste er Sollbergs rejsepas havnet i T.s arkiv, og T. kendte en del til både Prætorius og Bierring — men at T. på dette tidspunkt, hvor han først var ved at oparbejde sin formue, skulle have planlagt at overtage grevskabet, med forudberegning af konjunkturforløbet og grevlingenes vanskeligheder, forekommer dog lidet troligt. Treschow kendte Haagen Mathiesen og var oprindelig indsat som eksekutor i M.s testamente, men senere kom det til brud mellem dem — uvist hvorfor; T. skriver, at han i den sag ikke kunne handle anderledes — og M. strøg da bestemmelsen. Dette skete imidlertid først 6—7 år efter T.s overtagelse af det norske gods.

*Grevlingenes forhold til den danske stat kan følges ret nøje gennem Side 86 ff.* Laurvig-pakke II og især III, samt resolutionsprotokollerne for rentekammeret 26/3 og 26/8 1817 og 11/11 1822, og for statsgældsdir. 8/8 1827 (overdragelsen af sagen til T.), 16/11 1827, 19/9 og 14/12 1833. Brevene fra grevlingene, fra T. og Sverdrup og fra Wedel-Jarlsberg ligger spredt i pakke III og det anførte ekstra læg, enkelte også i den omtalte journalsag 1227/1835.

*Overtagelsen 1835:* foruden ovennævnte akter: Suhrs brev 15/9 98 ff. 1835 i Tschernings papirer (RA), T.s brev til Stemann 2/10 1835 (med tydelig uvilje mod A. W. Moltke) i Stemanns papirer (RA). Om T.s oprindelige planer, erhvervelse af skånsk gods, vidner et koncept på Brahesborg: et ikke afsendt fransk brev, dateret 4/9 1835, til Karl 14. Johan, hvor T. anmoder om kongens velvilje og høje beskyttelse, hvis han erhverver svensk gods. Herved ligger noter om Kulla Gunnarstorp, Skarhult og Wrams Gunnarstorp. På konc. har T. skrevet de s. 105 citerede bemærkning. Udskrifter af Larviks pante-protokol er stillet til rådighed af lektor Langeland; af de afgørende forhandlinger sept. 1835 findes kopi i akterne i RA, ligeledes af Simon Jørgensens anførte breve. — T.s anerkendelse af obligationens overdragelse er dateret 11/10 1835, men det kan ikke være andet end en hastværksfejl for 11/9, idet T. lover at forhandle om sagens ord-

ning ved sin tilbagekomst fra Norge, senest 15/10. — Falchs bøn-skrifter 3/10 og 4/12 1835 i anf. akter. — T.s brev om overtagelses-vilkårene 1/11 1835 i 1227/1853; statsgældsdir.s resolutionsprotokol 28/11 1835.

Side 108 ff. Stempelpapirsagen især i 1227/1853; s. st. kopi af T.s aftale med grevlingene 12—13/9 1836. — Brunla: brevveksling m. statsgældsdir. i 1227/1853, kgl. resol. 28/4 1844, MT 23/7 1843 med hæftigt angreb på Wedel-Jarlsberg. — Gether: Larvik skøde- og panteprotokol viser bitter strid ml. grevlingene efter T.s overtagelse af godset, især p. g. af den af Falch indskudte kapital. Et brev fra Gether 6/8 1854, medd. af lektor Langeland, er yderst bittert: T. har erhvervet sin formue på andres bekostning og «på en måde, som vist ikke vil gøre ham velsignet i hans fremtidsdage, men for tiden vandrer han stor og mægtig over sine medmennesker, i særdeleshed mod sine undergivne». Gether var gået fallit 1846. Som modstykke tør anføres, at T.s testamente af 15/5 1855 indeholder bestemmelser om støtte til fru Gether.

### *Treschow og Fritzøe jernværk*

111 ff. Ved siden af ovennævnte litt., specielt Reidar Omang, er hovedkilden til dette kapitel brevene til Michael Treschow, samt godsarkivet (Statsarkivet, Oslo), særlig jernværkets hovedbog. — Detailerede henvisninger til data for de flere hundrede breve fra T. til sønnen, — så at sige alle behandler bedriften — kan næppe gives; her skal blot anføres de vigtigste kildesteder for fremstillingen.

Om Jacob Sverdrup, se Finne-Grønns værk om slægten Sverdrup. To af Sverdrups sønner bestyrede gennem mange år Moholt, Torbjørnsbo og Froland, og Johan Sverdrup førte i sin Larvik-tid sager for T., men de havde i første række kontakt med Michael Treschow, ikke med faderen.

T.s forhold til sønnen: især MT 29/6 1837; 5/12 1839 og 13/2 1840 (forholdet til Sverdrup), 14/1, 25—28/11 1841, 9/12 1841, 14/6 1842, brev stemplet 28/6 1842, 8/1 1843, 21/11 1843, 15/11 1846. — T.s brev til Brøndsted i dennes papirer (KB) 17/3 1840; T. til Rikke T. MT 15/7 1842 ved Brøndsteds død. — Værkets drift i almindelighed især MT 12/5, 27/6, 6/7, 27/7, poststemplet 13/9 1840; 21/1, 31/1, 28/10, 18/12, 26/12 1841, 10/1 1842, 12/11 1843; Aag. 4/10 1842. — Det blødere stangjern fra Næs især MT 19/11 1840, 29/9 1841. — Valseværket: 11/2 1841, 4—7/11 1841, 6/4 1842, 10/5 1842; ang. Tscherning særlig MT 6/1 1842, 3/11 1842, 24/3 1846; brev fra Tscherning til MT 8/11 1843. — T.s vurdering af Suhr især MT 19/11 1840, Aag. 23/12 1842.

120 Poncelet-værkerne i Liège var dengang Belgiens største stålværk,

grundlagt 1802, fra 1821 ledet af Regnier-Poncelet, 1836 omdøbt til «Société Saint-Léonard»; jf. Briavoinne: De l'industrie en Belgique (1839) I, 265 ff., II 298.

Om Laurvig-jernets afsætning i U. S. A., jf. gruppe breve til MT Side 131 ff. fra Edw. Bech (Fritzøe); de første overvejelser MT 11/6 og 2/7 1839; 25/10 1840; 11/3 og 1/4 1841; 13/10 1842; 25/2 1847.

Frederiksværk: hovedkontorets hovedbøger, dagbøger og kopibøger 127 ff. m. tilh. akter (RA); MT især nov. 1841. — Admiralitetet: leverancebog 1842 ff., decisionsbog 1842 ff., med tilhørende brevveksling 1843 om den omstridte leverance; ligeledes kommissariatkontorets indkomne sager 307/1844. MT 20/10 1838, 25/10 1840 (Fossum), 11/3 og 1/4 1841, 27/10 1842; 24/9 1844 siges, at Viborg nu begynder at blive bange, når T. dukker op; 11/12 1845. — Prætorius især 25/2 1844 (særdeles skarpt). — Riskøbene: 30/11 1845, 4/12 1845, 25/1, 21/4, 25/4 1846, 11/2 1847. 27/5 1846 klager T. over pengemangel.

T.s afbetalinger til statsgældsdirektionen kan følges gennem 1227/ 137 1853.

### Generalfiskal og stænderpolitiker

Om kancelliets vurdering af generalfiskalstillingen, se sagen om 141—42 Blechingbergs udnævnelse, DK 2 dept. reg. 304 b/1846.

«stokkonservativ» er Palle Rosenkrantz' udtryk, men i samtiden, 143 hvor T. stod som Davids og Lehmanns nidkære anklager, må mange have ment det samme.

«De oplyste mænd»: forhandlingsprotokollen i DK, kancellipræsidentens arkiv. T.s holdning især 13—14/7 (valgbarhedsdiskussion, hvor han først går imod jøders valgbarhed — ikke af «racemæssige» grunde, idet ingen drømte om at nægte døbt jøder som David eller Stenfeldt adgang, men af religiøse — men siden bøjer sig for flertallet og stemmer for deres valgbarhed); 19/7 (for kortere valgperiode, med henvisning til Norge); 30/7 (forgæves indlæg for hemmelig og skriftlig stemmegivning); 7/8 (for stændermødernes offentlighed, men henvisning til de ældgamle regler om rettergangens offentlighed, lige mod Stemann). — Udkast til betænkn. på Brahesborg, delvis egenh. 143—44

Sagen mod David: indlæg for LO i «Fædrelandet» 1835 25/1, 1/2, 22/2, 1/3, dommen 20/5. — HR 2/12 1835; T.s indlæg findes på Brahesborg. Jf. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlinger I, 355; Harald Jørgensen: Trykkefrihedsspørgsmålet i Danmark 194—97, og samme: C. N. David, 76 ff. Harald Jørgensen har sikkert ret i, at Treschow førte sagen med ulyst; men det fremgår ikke af T.s første indlæg, og når T. ikke påstod strengere straf, skyldtes det, at trykkefrihedsfrdg.s §§ 1—3 ikke «ligefrem» var anvendelige. T.s andet ind-

læg var mat i tonen, men Davids ord om, hvor «vandet» det var, er ikke træffende (anf. skr. s. 89), ligesom T.s indlæg for HR er skarpt. T.s vurdering af udfaldet i brev til Christian 8. 22/3 1841 (T.s arkiv, RA).

Side 146–52 Stænderne 1835–36: T.s brev til Nyegaard i dennes arkiv (RA), tr.: Danske politiske Breve I, 76–77. — Forhandlingerne: foruden den trykte tidende henvises til den håndskrevne forhandlingsprotokol (RA), hvor navnene på talerne er anført komplet; den viser T. noget, men ikke meget hyppigere som taler. Danske Magazin 6 II (Drewsens breve til Collin). Aag. 17–18/10, 30/10 (tr. i Danske polit. Breve I, 131), T. til Grundtvig (KB) 22/1 1836 ff. (et af brevene tr. i Breve til og fra N. F. S. Grundtvig II, 252–54, med fejldatering til 20/1 for 26/1). Hakon Müller: Søren Hempels politiske Dagbøger (1946).

Se iøvnr. stændertidendes sagregister; finanssagen, især sp. 1831–32, 1876–77. — Det virker karakteristisk, at godsejermindretallet i fæste- og hoveriudvalgene udtaler sig varsomt i formen, selv om standpunktet reelt er klart godsejerpræget. Når godsejeren bortfæster på livstid, sørger for inventar og står inde for skatter, må han til gengæld have ret til at «gøre sig sit bøndergods så indbringende, som han bedst ved og kan» — det er ubestrideligt T.s opfattelse som ejer af Brahesborg — og det siges, at godsejerens ret bør præciseres nærmere, idet domtolene under den bestående lovgivning går lemfældigt frem i fæstesager og holder sig til de for bonden formildende omstændigheder. Det er heller ikke godt for bonden selv, at han har mulighed for at pådrage sig store restancer uden indgreb fra gods-ejerens side; bonden får normalt fri proces og kan let «udhale en sag, som intet koster ham, med chikanerier og tomme udflugter».

T. tog iøvrigt del i debatten om trykkefriheden og ønskede den gældende lovgivning mildnet; det var T., der kom til at formulere udtrykket om ansvaret for «uforsvarlig tilsidesættelse af pligtsskyldig opmærksomhed», hvilket mildnede regeringens forslag lidt (jf. Harald Jørgensen: Trykkefrihedsspørgsmålet 189). T. var udvalgsmedlem vedr. en del juridiske spørgsmål, men viste ikke det initiativ som sin kollega i HR, Salicath; skønt udvalgsmedlem i toldsagen deltog han meget lidt i debatten.

153 T.s brev til Frederik 6. er forgæves eftersøgt i kabinetsarkivet og DK vedr. stændermedlemmer. Her gengivet efter «Illustreret Tiden-  
de» 1869. MT 12/9 1838.

En nærmere undersøgelse af «12-million-sagen» er ikke foretaget; T. kom først ind i sagen i dens slutstadium, og skønt det er rimeligt, at han ved sin nøje kontakt med bankens ledelse og ved sin for-handlingsevne har kunnet bidrage en del til løsningen, synes der ikke at være aktstykker til belysning af T.s specielle indsats (jf. A. W. Moltkes papirer ang. afgørelsen af statskassens mellemværende med

Nationalbanken 1835–38, finansdeputationens arkiv, RA; 2 breve her fra T. til Holten angår blot redaktionen af den kgl. bekendtgørelse; betænkning fra de 4 kommissionsmedl., som regeringen udpegede, findes på Brahesborg). Jf. iøvvr. Rubin: Frederik VI.s Tid, 386–97, specielt ang. T.s HR-sag 31/1 1838 om ejendomsret til bankaktierne. — T. var medlem af bankens repræsentantskab 1828–33, 1840–45, 1849–54, 1858–63. W. Kornerup hævder at T. havde stor indflydelse her (Memoirer og Breve 42, s. 98, ang. Haagens direktørudnævnelse; Kornerups ord om, at T. kun var villig til at hjælpe andre, når det ikke kostede ham noget, turde næppe behøve dementi).

Stænderforsamlingen 1838: T. advarede mod at indgive adresser til kongen ved begyndelsen af hver samling: det blev enten til tomme flokler eller opposition mod regeringen (stændertid. 1838 I, 57–58); dette reelt regeringsvenlige standpunkt fremkaldte kritik i de liberale blade (se «Kjøbenhavnsposten»). MT 23/10, 3/12 1838, Aag. 15/11, T. til Adler 15/11. Sognebåndsløsning, se tidendens sagreg., samt H. J. H. Glædemark: Kirkeforfatningsspørgsmålet i Danmark 45 ff. Side 153–55

Tronskiftet 1839: Aag: 24/12; 3/1, 17/1 1840 (delvis tr. i Danske polit. Breve I, 381–82, 385–86, med udfald mod kronprinsen). Udkast til T.s tale til Chr. 8. i HR findes på Brahesborg. MT 23/1 1840 med irritation over det politiske røre, og 13/2: her siger T., at han ikke vil skifte stilling, da han befinder sig «så vel» i sin nuværende; HR kaster ganske vist ikke noget af sig for nogen af advokaterne, men T. tjener dog ret godt «og har min frihed og uafhængighed, som er uskatterlige goder. Agtelse nyder jeg jo også, og hvad skulle jeg så forlange mere». T. siger, at han kommer meget ud, således hos Møsting, Raben, A. W. Moltke, «og imorgen har jeg et stort skrald». 27/6 1840 taler han om den forestående kroning og regner med spetakler i gaderne: ikke alvorlig uro, men absolut gæring. Han var tilsagt til Frederiksborg — «nu vil jeg ønske, at jeg må more mig». — Der var dog trods T.s reserverede holdning en del forbindelse med Adler og kongen, således vedrørende Scholten. 155–56

Stænderne 1840: MT 6/7 1840 m. tilføjelser af Hanne Steenberg. T. til Adler 18/7, 18/8. MT 24/7, Aag. 19/9. Finanssagen, stændertidende sp. 755–63, 1165–97, 1217–23, hvor T. for en gangs skyld holder længere taler. 2947–48 angreb på Algreen-Ussing. — Kongens og Stemanns holdning: Hans Jensen: De danske Stænderforsamlinger II, 137, 270–75. — Kongens brev til T. og dennes svar i T.s arkiv (RA). 156–61

Sagen mod Lehmann 1841–42: LO 4/12 1841; Lehmanns trykte forsvarstale for HR; T.s findes på Brahesborg. Jf. Harald Jørgensen, Trykkefrihedsspørgsmålet 437, om dommernes standpunkt. Aag. 4/1 1842 (delvis tr. i Danske polit. Breve). MT 20/3 1841: Lehmanns taler «forekommer mig temmelig drøje, men nu er domstolene jo meget facile, fornemmelig i sager af dette slags». Georg Sverdrup til MT 161–62

10/2 1842; MT 26/12 1841: T. er gået ind for offentlig og mundtlig proces. «Det bliver en net tragikomedie, vi nu skal opføre».

Side 162 ff. Rejsen 1842 efter MT, Aag., T. til Bissen.

Møstings bo: T. administrerede enkens pengesager til hendes død 1850 og var derpå eksekutor i boet (LO, eksekutor- og kommissarie-skrifter 34/25, LA); salær 1500 rd. Jf. T.s breve til Adler efter Møstings død 28/9, 4/11 1843, Adler til T. 16/10, 2/11 1843; T. viser stor hengivenhed for Møstings, også i MT 26/9 1843. — Af andre boer, T. efter 1830 ordnede som eksekutor, kan anføres *Constantin Bruns* bo (15/67), der var på over 1 million rd. og krævede et stort arbejde; T.s salær var 7.000 rd., hans medkommissarius Mynster fik 5.000. — Sammen med kancelliråd Schiern ordnede T. boet efter *Lucas Frederik Scavenius* 1832, som de havde ordnet hans forældres; hans formue var ca. 1/4 mill. rd., salæret blev 1.000 rd. til hver (14/7). — *Schimmelmanns* bo (15/84), der først blev afsluttet 1844, var noget mindre opmuntrende for arvingerne og for staten som kreditor. T. og Lowzow fik 800 rd. hver i salær. — *Ingeborg Langes* bo: 15/115.

*Peter v. Scholtens* sag mod Magens: jf. Lawaetz' biografi. T. til Adler 21/4, 18/8 1840, 20/1, 26/2 1841; HR 6/5 1844 (m. indlæg fra T. og Blechenberg i fællesskab; vedlagt LO-akterne).

*Raben—Hvidtfeldt—Levetzau*: Jf. Danske Herregaarde ang. Bremer vold og Kiærstrup. I regeringsakterne møder man tit T. som administrator af kammerherreinde Rabens sager (f. eks. statsgælds-direktionen, aktivkontoret, journ. 84/1829). Hun ville sikre godserne for sin niece og plejedatter Louise Rosenkrantz og dennes mand, Gottlob Rosenkrantz; mens Raben-Levetzau-familien hævdede retten til ejendommene; efter HR-domme 19/1 1844 og 11/3 1847 syntes der udsigt til, at Gottlob Rosenkrantz kunne bevare Kiærstrup, men ved en ny proces blev han — dog mod en erstatning på 80.000 rd. — dømt til at rømme ejendommen (HR 25/10 1850), der så solgtes ved auktion, jf. s. 227.

T. førte en række sager for grev *Christian J. F. Ahlefeldt*, «generalen»s brodersøn (HR 25/1 1841, 15/2 1843, 2/3 1843), og han bistod ham også i arbejdet på at afvikle den uhyre gæld, som farbroderen havde pådraget godset (bl. a. til staten, hvor statsgældsdir.s aktivkontors akter viser T. som grevens repræsentant; mellemværendet førte til proces: HR 15/2 1843, hvorpå en efterflg. sag forligtes). — *Holger Rosenkrantz* havde også svære økonomiske vanskeligheder: HR 27/6 1839, 12/2 1842 ang. stervboet. — *Peter MacEvoy*: HR 6/11 1845, 20/1 1847. — Desuden kan anføres sager, T. for HR førte for Henriette Danneskiold-Samsøe 4/11 1831, for C. H. Donner 8/1 1833, Joseph Hambro 30/3 1835, Suhr m. fl. 12/10 1832, Asiatisk Komp. endnu 11/6 1841.

Gammelholm: Birch-Dahlerup: Mit Livs Begivenheder II.

Vurdering af stænderne MT 7/11 1844. Knuth: MT 25/12 1842, Side 164 24/3 1846 (Galizien; T. var dog selv ilde berørt ved myrderierne). Blandt Lehmanns papirer findes eet brev fra T.: 15/5 1845, med ret bidsk afvisning m. h. til økonomisk støtte til Laur. Skau.

Marie Hall: lejlighedsvis ret skarp vurdering, f. eks. MT 5/11 1840, 166 15/7 1842, 18/2, 25/2 1844 og især 6/2 1848 (hvor T. er utilfreds med den kontakt, hun havde med Christian 8.); endnu 16/10 1866.

Det sønderjyske problem: MT 8/12 1842 med fordømmelse af den 166 ff. gensidige ophidselskampagne: «Jeg bruger munden mod begge parter». Aag. 10/1 1843, 15/2 1845, 22/8 1846 (tilfreds med, at Monrad bliver præst); 10/11, 21/11 1846 (delvis tr. i Danske polit. Breve); Aag. 8/12 1843 om bondebevægelsen.

Sagerne mod Giørdwad: MT 7–13/11 1844, HR 19/8 1845, 18/2 168–70 1847 (m. indlæg fra LO). — Ridehustalen: T.s og Lehmanns indlæg tr. 1846; MT 3/7 1845, 12/2 1846; i Danske polit. Breve nov. 1845 tr. brev fra stiftamtmand Cederfeld de Simonsen, hvor gengivne ytringer af Wilhelm T. øjensynlig afspejler T.s skarpe fordømmelse af Lehmann.

Afsked som generalfiskal: DK 2. dept. reg. 143 a/1846. MT 23/11, 171 ff. 11/12, 21/12 1845, 15/3, 24/3 1846; Aag. 14/3 1846.

### Krig og diplomati.

Kapitlet er forsættligt begrænset til at vise, hvorledes T. så på begivenhederne og hvad del han tog i dem. Der er da ikke gjort forsøg på at imødegå T.s skarpe dom over Knuth eller give nogen udtømmende skildring af novemberministeriets dannelse; og en fylligere redegørelse for de endeløse forhandlinger i London ville aldeles sprænge rammerne for denne fremstilling og dog kun blive et løsrevet led af en meget større sammenhæng.

Tiden jan.—nov. 1848: i hovedsagen bygget på MT og Aag.; breve 174–78 til Aag. fra Georg Aag. 30/1, fra Marie Aag. 13/3, 21/3, 27/3. Tvivlende bedømmelse af Knuth: MT 6/2. P. G. Bang i Hist. Tidskr. 3 VI 110. Kriegers dagbøger I, 5–6, om striden ved Christian 8.s død og om den moderate mellemgruppes møde hos I. E. Larsen. — MT 26/3 om martsministeriet: «partiet, som frygtede Lehmann, har været nødt til at tage ham med». — T. forudså, at revolutionerne ville knække Rothschilds og muligvis Heine i Hamburg. Heine var indblandet i T.s omsætning med Bech & Kuhnhardt; da han nedskar kreditten, fik T. tilsagn om støtte fra Holten til at skaffe anden

kredit i Hamburg (MT 15/3 ff.). — MT 23/4: T. har talt med A. W. Moltke om valgloven, som der kunne være «adskillig tvivl» om, og om finansforslaget; dagen før havde T. haft Suhr og Tscherning til middag, og i anledning af den almindelige valgret havde T. rettet mange hårde og velfortjente stød mod krigsministeren; Suhr havde moret sig over den medfart, Tscherning fik, men var ellers utilladelig forknyt over situationen. «Imidlertid er det sandt, at der hører noget til for at holde ørene stive».

Side 179 Stændermødet i Roskilde: MT 30/4. Stændertidende: T.s indlæg i finansdebatten 9/5.

180 ff. Novemberministeriets dannelse: MT 19/11 1848, samt en udateret egenhændig beretning i T.s arkiv (tidligst skrevet i London); nøje overensstemmende, men fortællingen om aftenbesøget hos Knuth 14/11 findes ikke i brevet af 19/11. — Hvis man trods T.s bestemte benægtelse vil antage, at han på forhånd var klar over, at han skulle til London, må man tillige antage, at hans energiske protester i samtalen med Moltke er komediespil, samt at T.s ord om, at Knuth skulle tage på ferie, har været et velberegnet middel til at gøre Knuth aldeles rasende, når han fik sandheden at vide (med den behagelige konsekvens, at også Monrad måtte gå af). Det forekommer dog efter det foreliggende rimeligt, at T. virkelig intet har vidst; tanken om at sende T. til London har vel også af forslagsstilleren været tænkt som en for Knuth acceptabel mellemvej: skulle han endelig sættes under kontrol, var T. dog en af dem, han bedst kunne gå med til. Men det er påfaldende, at T. ikke taler om sit besøg hos Knuth i brevet til MT. Har han endnu ikke været klar over, hvor opbragt Knuth var? eller har T. kviet sig ved at fortælle, at han for en gangs skyld var kommet virkelig galt af sted med at give andre råd? det kan tilføjes, at brevet er temmelig langt og skrevet i hastværk. T. nævner i brevet, at han, da Knuth var sprunget fra, afslog at tage til London med Reventlow alene. Han ønskede H. N. Clausen med som nationalliberal garant og havde en lang samtale med ham: «Men han ville — som jeg jo nok kunne tro, da jeg kender folkene — ikke, og så valgte jeg Waldemar Oxholm, som jo dertil er langt bedre skikket. Nu har det jo været tilbudt både Knuth og Clausen». T. udtrykker i brevet nærmest forbavselse og måske lidt personlig krænkelse over, at Knuth ikke ville følges med ham, «hvad enten det nu var pur forfængelighed, eller han troede ikke at kunne køre med mig som med den anden». — Den senere beretning (8 foliosider) søger at godtgøre dels martsministrenes umulighed, dels at T. ikke på nogen måde har konspireret mod Knuth; med sine åbenhjertige ord bl. a. om A. W. Moltke kan den ikke have været bestemt til offentliggørelse. «Lehmann var uden indflydelse, men skal have snakket ganske forskrækkeligt. Bardenfleth havde kun tanke til ikke at for-



trænges af sit ministerium, og grev Moltke gjorde langt fra sin værdighed og sine meninger gældende, således som han som premierminister kunne og burde gjort det. Men det stred nu engang mod hans karakter. Han var inderlig ked af det hele, og i anledning af grundloven nærede han oftere den hensigt at ville udtræde, men kunne ikke blive enig med sig selv og mig om den rette tid». Til Monrad havde T. aldrig haft tillid; jf. iøvrigt side 181 om de andre ministre. MT 3/12 om Knuth; P. G. Bang til T. 4/12 med kritik af Knuths politik; Edward Bech 14/12 til MT om Knuths harme mod T. (trods familieforbindelse er Bech meget sarkastisk mod Knuth).

Statslånet 1849: akter i RA: «Kontoret for udenl. betalinger: diverse akter vedr. statslånene i London 1849 og 1864», med T.s officielle breve til Sponneck og dennes koncepter, samt korrespondance med bankierhuset Stieglitz i St. Petersborg (via E. le Maire og Plessen) og Homberg i Frankfurt (gennem David). I T.s papirer er bevaret en del af hans koncepter, breve fra Hambro og meget oplysende privatbreve fra Sponneck, der ikke findes i ovennævnte pakke. — Kopi af brev fra T. til Wilhelm T. 20/2 (Fritzøehus): «Rothschilds, som har vist sig utålelige, holdt sagen op med snak»; fra Baring brths. var der i sidste øjeblik kommet et tilbud: 500.000 £ til kurs 77 ½, hvoraf firmaet selv ville tage halvdelen. Ejendommeligt er, at T. tidligere havde anset Hambro for en modstander (MT 23/5 1848; er det konkurrencen med rismøllen?). Af brev fra Hambro til T. 17/3 1849 ses, at han overlod T. obligationer på i alt 12.000 £ til kurs 82 (d. v. s. uden provision for Hambro), og hvis T. heraf betalte 30.000 rd. til 1/9, kunne saldoen indtil videre blive stående efter T.s «konveniens». Dette sidste er indstreget med rødt; rimeligvis har Hambro opsagt pengene i 1851. — Blandt T.s bekendte i London var også Regnar Westenholz (kornhandel fra Brahesborg): MT 12/4.

Side 185-89

De politiske forhandlinger i London: Orig. instruks for forhandlingerne 3/12 1848 i T.s papirer. Bl. Udenrigsministeriets akter (RA) særlig indberetningerne fra London, der tit er konciperet af T. (jf. række koncepter bl. T.s papirer). Akterne i T.s papirer er forsynet med nogle randbemærkninger, lejlighedsvis skarpt; her også nogle småbilletter fra Reventlow: de to mænd forhandlede som regel hver morgen, og samarbejdet synes at være gået godt, bortset fra en episode, som T. nævner i nogle bemærkninger på et brev fra Reventlow 23/4. «Min lille Høpfner» satte T. stor pris på; jf. brev fra Høpfner til T. 20/7 1849 med kritik af Palmerston og Reventlow. Reventlow synes i brev til T. 22/7 1849 at være let misfornøjet med, at afgørelsen ikke var faldet i London. T. synes efterhånden at have fået en lidt venligere opfattelse af Palmerstons personlighed; i brev til Moltke 11/7 1849 fortæller han, at han umiddelbart før afrejsen 3/7 talte fortroligt med Palmerston, «at sige i den meget begrænsede bety-

189-94

ning, hvori dette ord med mænd i hans stilling må tages». Men senere mindedes T. ham med venlighed (Aag. 2/12 1852). Senere gik der i København anekdoter om, hvorledes T. havde kunnet klare sig over for Palmerston, således P. Chr. Zahle: «Fra Grundlovens første Dage», s. 86; fortællingen her om, hvorledes T. først at tage Palmerston fra oven og nedad, rummer mistænkelige træk (ligesom meget andet i det lille skrift), men illustrerer, hvordan man i København vurderede T. — Saint-Aubain (Personalhist. Tidsskr. III 6, s. 121) taler ironisk om, at T. nok ville være en god forhandler i London, han skulle jo være så «umanerlig polisk». Blandt T.s papirer findes et meget karakteristisk brev fra H. N. Clausen (modtaget af T. 4/6 1849) med argumenter for en delingspolitik; s. st. T.s svar-koncept 4/6 med hans hovedsynspunkter: ved at gå ind på delingsplan opgiver Danmark sin juridiske ret og de dertil knyttede stormagtsgarantier; der gives ingen sand og virkelig grænse i Sønderjylland; og for tyskerne er delingspolitikken kun midlet til «inden føje tid at vinde det hele». «Men hertil kommer, at Slesvig vil være Slesvig, og ikke parteres». T. fremhæver, at han har stået fast under London-forhandlingerne, og dette har Clausen fuldt ud anerkendt (jf. Clausens erindringer s. 357–58).

Side 195–98

Våbenstilstanden: breve fra Reedtz og Quaade i T.s arkiv; s. st. afskrift af statsrådsprotokollen for 13/7, der giver bedre oplysninger end referat i Kriegers dagbøger I. Breve fra T. til A. W. Moltke 5–11/7 i Udenrigsmin.s arkiv, pakke «Krigen 1848–50: Våbenstilstanden af 10. juli 1849 m. m.». — En russisk vurdering i Meyendorffs brev til Brunnow 11/6: «Nous ferons bien d'une manière ou d'autre signer quelque chose comme un armistice à Reedtz, mais comment en obtenir la ratification à Copenhague?» (O. Hoetzsch: Peter v. Meyendorff II, 213). Umiddelbart efter afgørelsen skrev Reedtz til Meyendorff, at det havde været en stor hjælp for ham, at T., A. W. Moltkes nære ven, var kommet til Berlin — «j'ai cru voir un ange» — og derpå havde påtaget sig at sikre godkendelsen i København (kopi i T.s arkiv). Trods sin tilslutning til Reedtz' politik sendte A. W. Moltke ham dog 15/7 en noget hvas depeche med kritik af Reedtz' formelt urigtige optræden og bebrejdelser, fordi han ikke havde motiveret sit skridt mere indgående: det var et held, at T. var kommet og havde redegjort for sagen (Udenrigsmin., anførte pakke). Bo Lundqvist finder det forkert at sige, at T. først kom til Berlin, da afgørelsen var faldet («Sverige och slesvig-holsteinska frågan», s. 32). Formelt har Lundqvist ret, men reelt havde Reedtz dog taget det afgørende skridt dagen før T.s ankomst. T. ville, skriver han til Moltke, ikke optræde som officiel forhandler; når sagen var kommet så vidt, ville en indblanding virke som desavouering af Reedtz. T. fandt tillige, at det var «personligen behageligt» for ham, at han ikke

havde underskrevet dokumentet, for folk i Danmark var jo gale, «i det mindste de, der fører ordet» (MT «12/7» — skal være 15/7).

Den sønderjyske forfatning og ministeriet: jf. Axel Linvalds akt-publikation, Danske Magazin 6 IV og afhdl. i Festskrift til Erslev. Side 198 ff. Forfatningsudkast i T.s papirer; med koncept til følgeskrivelse, og redegørelse for de af Moltke sendte punkter. En del afvigelser fra junigrundlovens paragraffer (således ingen provisorieparagraf) skyldes den form, udkastet til Danmarks grundlov på dette tidspunkt havde i den grundlovgivende rigsforsamling. Udkastet mangler imidlertid også bestemmelser om foreningsfrihed og forbud mod at opkræve skatter, før landdagen har vedtaget budgettet, næringsfrihed og ret til understøttelse.

Forhandling med Oscar 1. august 1849: uddrag af T.s brev til Moltke i Udenrigsmin., anførte pakke. — Sommer 1850 forhandlede T. atter med Oscar 1. og kronprins Carl, da han var i Norge, og fandt, at de viste ham «en vel stor fortrolighed» (Aag. 29/8 1850).

Resten af kapitlet: MT og Aag., breve fra Reedtz med svarkoncept i T.s papirer, ligeledes fra og til Hall s. st. Om Hambro skriver T. endnu med stor bitterhed et par år efter (MT 13/2 1853). 201 ff.

### Partipolitik

Landstinget: MT 27/12 1849, 24/1 1850; Aag. 19/2, 14/3 1850. Ang. T.s taler henvises til rigsdagstidendes sagregister. Nogle karakteristiske udtalelser: ang. *finanserne*: 23/11 1850 (pensioner på medborgernes bekostning; det høstede bifald), 3/3 1851. Rigsrådstidende 16/3 1858 med forsvar for embedsstanden. *Landbopolitik*: 19/3 1850 ff. (hoverisagen); 25/4 (len og fideikommiss) og 3/6 1850 (arveret); 15/6 1850 (grundbeskatning); 29/10 1850 ff. (jagtret); 2/12 1850 (arbejdskraft på landet), 21/3 1851 (selveje på statsgodserne, jf. brev fra A. W. Moltke til T. 20/3); 8/1 1852 (tiendeafløsning). — *Dansk Vestindien*: 12/3 1850, 13/3 1851 (forsvare koloniembedsmænd), 20/1 1852 ff. (mod Sponneck). — *Kirkepolitik*: 10/3 1851 og T.s og Ørstedes betænkning i tillæg B 619–37 (jf. Martensen til T. 28/2, Mynster til T. 1/3 1851). — *Jernbanesagen*: 12/2 1852 ff. — T. sad 1821–51 i ledelsen for Det kgl. octroyerede Sjøassurance-Kompagni; han gjorde 11/3 1851 ff. et energisk, men forgæves forsøg på at hævde kompagniets rettigheder (jf. Chr. Thorsens værk om kompagniet, s. 376–98).

Adressebatten mod min. Bluhme: 11/3, 16/3 1852 (og MT 4/4 1852 ff. 1852, hvor T. hævder at have bidraget væsentligt til at dæmpe oppositionens kamplyst). — Arvefølgesag og toldenhed: T. mæglende i Den forenede Rigsdags forhandlinger, 5/4, 16/4 1853. Jf. J. C. H.

Fischers dagbøger (RA) 17/10 – 2/11 1852, 10/3, 5–6/4 1853. Aag. 23/11, 21/2 1852 og de fleste breve til MT indtil april 1853, hvor T. udtrykker sig endnu skarpere og mere uforbeholdent end til Aagaard; hans konservative standpunkt er her mere udpræget end ellers.

Side 217–18 Vurdering af min. Ørsted: MT 12/3 1854, 5/4, 9/5 (med kritik af stemningen på Iselingen), 15/5; 2/11 1853 om audiens hos Frederik 7.: «Han talte meget fornuftigt og oprigtigt, hvilket altid er tilfældet de få gange, jeg ser ham». MT 9/6 1854 om pressesagerne; T. giver Ørsted skylden. – Rigsrådet: MT 3/10 1854; T. hævder at have gjort hovedarbejdet i det udvalg, der nedsattes ang. Algreen-Ussings forslag om fuld magt i finanssager for rigsrådet; T. er overrasket over de danske medlemmers enighed til slut. – Det er ikke helt klart, hvornår forståelsen mellem Hall og T. er blevet genoprettet, men Marie Hall var virksom på sin maner: 10/10 sender hun Michael Treschow en overstrømmende lykønskning til overdragelsen af det norske gods; T. har tilskrevet: «Kæreste Michael! Af ovenstående vil du se, på hvilken fortrolig fod vi lever. I morges blev jeg ved thebordet overrasket med et kys – forrige dag fik jeg tre – Vorherre må vide, hvad der stikker under!» – MT 17/10: opgivet at tale ministeriet til fornuft.

218–19 Ministerskiftet dec. 1854: Scheeles breve til T.; Krieger I 154–55; MT 10/12, 17/12, 30/12 1854. Dagbladet 18/1 1855. Tschernings redegørelse (T.s papirer, RA).

219 ff. For den flg. periode savnes T.s breve til Michael T. desværre for årene 1857–59 og 1861–64, brevene til Aagaard ophører med 1858. Blandt T.s papirer på Brahesborg findes egenhændige redegørelser for ministerskifterne 1856–60; han er temmelig utilfreds med Scheele og grevinde Danner, men angriber samtidig Andræ meget skarpt og giver ham en væsentlig del af skylden for ministeriets vanskeligheder 1859, idet Krieger opfattes som Andræs redskab. Der findes en del materiale i gehejmerådinde Andræs politiske dagbøger, noget i Kriegers dagbøger og i fru Heibergs breve til Krieger; fremdeles enkelte breve fra Hall til T. i dennes papirer. Efter første rigsrådssamling var T. harmfuld på holstenerne: «nogle uforskammede og uforbederlige karle; der er intet, som hjælper på dem uden tvangstrøjen, og i denne bør de holdes. Selv etatsråd David, som tidligere har været meget stemt for at forsones sig med dem, har nu sagt mig, at han måtte opgive det» (MT 5/6 1856; også 13/6). – Et par drastiske udtalelser om ministerskifte m. m. hos fru Andræ for 17/2 1856. 29/3 1856 s. st. ang. udnævnelse af justitiarius i HR: «Man siger Bang talte efter Treschows absolute ordre».

220 Forholdet til Hall: især Halls breve til T. 19/7 1859 og 26/10 1858. En sjælden gang kritiserer T. Hall, således MT 28/8 1860:

man savner «den behørig kraft og karakter» hos Hall. Fru Heiberg påstår stadig, at T. dirigerer Hall — når «den gamle grib» siger ja, nytter det ikke, at hun og hendes siger nej. Man tør næppe bygge på hendes politiske indsigt; men opfattelsen kan også spores hos Krieger, f. eks. 3/4 1861.

Udenrigspolitik: MT 15/6 1853, 1/1, 5/2, 12/3, 5/4, 18/4 1854, Aag. 10/1 1854. MT 21/1 1855: skarpt udfald mod Oscar I., fortsat i brevene indtil freden. — Øresundstolden især MT 8/4 1855. Skønt T. ikke var skandinav i nationalliberal forstand, havde han en levende følelse af de nordiske landes udenrigspolitiske samhør; dertil kom hans stærke tilknytning til Norge. 21/5 1856 (MT) kunne T. fremhæve, hvor meget Nordens anliggender «ligger mig på hjertet»; MT 17/6 1856 viser endda sympati med studentersammenkomsterne: «det er ved dem, og ved ægteskaberne mellem disse skandinaviske folk og ved litteraturen, at båndet skal knyttes». T.s gamle uvilje mod England bestod også efter Krimkrigen. Således MT 30/5 1860: Frankrig må vise en del selvovervindelse over for «det overmodige og dog ikke stærke England», og han fremhævede — efter at have læst Thiers — at man i bedømmelsen af Napoleonskrigene vel ikke havde gjort uret mod Napoleon, men absolut mod Frankrig.

Ministerkriserne 1859–60: et par udaterede breve fra Berling til Balthazar Christensen (RA) om T. som Hegermann-Lindencrones rådgiver; fru Andræ 19/12 1859 om T.s hæftige ord til Hall; uddraget af M. P. Bruuns dagbøger (KB) 24/12 1859 om T.s samtale med Madvig, jf. også Kriegers dagbøger dec. 1859 og 1/1 1860. MT 15/1, 15–16/2, 1/3, 18/3 1860.

### Alderdom

Af rejsepas i T.s papirer ses, at han i 1829 foretog en baderejse til Marienbad sammen med to af børnene; det var nogle måneder efter, at Chr. Rosenkilde var død (af «tyfusfeber», står der i kirkebogen), og efter et senere brev at dømme har T. været temmelig medtaget før denne rejse, men kom hjem rask (Aag. 1/10 1847). I det brev, T. refererer i sine erindr. i Illustreret Tidende 1869, siger han til Frederik 6. 1838, at hans helbred i den sidste tid er blevet adskiltigt bedre. Fri for sygdom har han naturligvis ikke været, men det er forbavsende sjældent, at han er borte fra Højesteret i sine yngre år, og når det sker, skyldes det sjældent sygdom. Brevene fra hans ældre år vidner umiskendeligt om en kraftig konstitution, trods benskaden.

Afviklingen af T.s gæld til staten: finansmin.s afd. for statsgælden, 226–27 journ. 1227/1853. S. st. kopibog 94/1853 ff. ang. Marselisborg. — MT

19/9 1854 om overdragelsen af godset, s. st. okt. 1854 om risføllefors. med A. N. Hansen og gasværkanlæg. — At T. overdrog Brahesborg til Wilhelm T. for 100.000 rd., påførte ham en anklage for at omgå stenipelafigften, men han fastholdt bestemt, at han havde lovens ord for sig og vandt ved LO 19/4 1858. Blandt akterne her findes et brev fra T. til stiftamtmand I. J. Unsgaard 22/11 1854, hvor T. viser sin uvilje mod grundprisernes abnorme højde: sønnerne har bestyret godserne så dygtigt, og de er nu så gamle, at T. har villet sætte dem i besiddelse af ejendommene; efter alle de konjunktursvingninger, som T. har oplevet, ønsker han ikke at lægge for store gældsbyrder på sønnernes skuldre, og hans princip har da været, at de skulle betale omtrent, hvad han selv i sin tid har givet. 100.000 rd. var herefter temmelig meget for Brahesborg, for godset havde kostet 228.000, og der var solgt fra for 170.000. At købe jord til de gældende priser anså T. for dårskab, og det ville være ukærligt at kræve de priser af sønnerne. «I særdeleshed ville jeg føle mig dybt krænket og fornærmet, hvis der blev affordret mig en erklæring på tro og love om, til hvilken værdi i handel og vandel jeg anslår Brahesborg; thi hvad vedkommer andre menneskers letsindighed og uerfarenhed mig, når jeg ikke ønsker at træde i deres fodspor». Man indhentede da en erklæring fra herredskontoret, der vurderede godset til 762.000 rd., kvæg, inventar, tiender og Højsholt skov ikke medregnet (dec. 1857). Sagen for LO blev officielt ført af Hans Rudolph Kraft, der regelmæssigt var T.s hjælper endnu, men T. gjorde sig den ulejlighed — eller fornøjelse — at skrive indlæggene selv (1/2, 1/3 1858) mod Blechingberg som konstitueret kammeradvokat. De er skrevet således, at det tør siges, at T.s evner for procedure var uformindskede trods de 71 år.

Uvilje mod videre godskøb: MT 4/6 1852, og endnu 17/5 1867, hvor T. har hørt om at Michael T. har store planer om at købe svensk gods. Tonen er ganske bestemt. T. siger også her, at han har nægtet Wilhelm T. støtte til lignende planer (Borreby). — Sarpsfossen: MT 30/6 1852, 17/10 1854. — Mod godsspekulationer MT 8/1 1854, advare mod prisfald 10/2 1856, 24/6 1856. — Krisen 1857 ff.: T.s breve til sønnen savnes; en hæftig ytring hos Krieger 31/12 1857; jf. iøvrigt Omang. — Remisser 1860: MT 2/2; 10/4 1860 advarsel mod at bygge for dyrt. Aag. 3/1 1853 om Rikke Treschows beklagelser over boligen.

230—32 Administrative opgaver: jf. oversigten i Illustreret Tidende 1869. H. Hertel: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie, 284—86, jf. Aag. 18/5 1855. Brasch: Vemmetoftes Historie III (1863), hvor navnlig havneanlægget siges at være T.s indsats. Jf. Danske Herregaarde I (1920). En senere tid har været noget mindre begejstret over Zeltners restaurering af hovedbygningen: imiteret renaissance ved

hjælp af cementovertræk. T. omtaler tit Vemmetofte i sine breve. 28/6 1854 til MT: skal nu til V., hvor man meget ønsker at se ham, og tager også en formiddag til Bregentved for at tale med «min uendelige greve, som jeg dog holder meget af». MT 2/11, Aag 3/11 1854, MT 29/6 1855 (kritik af grubedriften), 4/7 1865, 26/6 og 3/7 1866.

Velgørenhedsarbejdet: «Fundsatser for det Treschowske Fideikom- Side 233-34  
mis», tr. Kbh. 1869. Her også testamentet 14/2 1859. De tidligere testamenter gennemgået efter originalerne på Brahesborg. Københavns skødeprotokoller (Tinglysningskontoret, Kbh.) 3/1 1848, 31/1 1853, 26/2 1855 (grundkøb til stiftelserne). MT 15/4 1848; 17/7 1865 (Mynsterlegatet). Marie Aagaard til Aag. 27/3 1848; Aag. 17/7 1847.

T. taler tit om litt. i brevene til Aag. efter 1840. MT 27/12 1849 234-36  
om «A winter's tale», Aag. 22/3 1855 om Homer. T. testamenterede sine bøger til Wilh. T.s søn Christian Rosenkilde T.; en del af dem findes nu hos dennes barnebarn godsejer Chr. Treschow, bl. a. en Homerudgave, en del jura, Goethes værker, givet T. 1830 af Georg Sverdrup, en gave fra d'Origny m. fl.

Fru Heiberg: hendes udgivne breve til Krieger; breve fra T. til 236-40  
fru Heiberg i hendes papirer, RA. — T. var meget ivrig for at Martensen skulle efterfølge Mynster som biskop i 1854, jf. MT. T.s religiøse tanker ses meget tit i brevene til Aag., især 22/8 1846, 24/2 1854 (Mynsters død), 12/2 1855, 7/3 1857. MT 31/12 1843. Også om kunst skriver T. lejlighedsvis til Aag., samt brevene til H. V. Bissen (KB); her 24/2 1854 om kopier. Edward Bechs bryllup: MT 13/2 1848. — Muremester Hans Nielsen Fussings Erindringer fra Barndom og Ungdom (1928), 131-32.

Rigsrådssamlingen 1862: 3/2 (jf. 31/10 1859); 12/4 talte T. mod 242  
statsstøtte til genopførelse af Frederiksborg: der var slotte nok i Danmark. Krigens 1864: fru Heiberg til Krieger 14/1 (T. og Monrad), 23/4 (de faldnes enker), 11/6.

Fritzøe i 1860'erne: klage over sønnens tavshed om forretnings- 243-44  
sagerne 24/8 1865, 3/9 og 27/11 1866; jernafsætning MT okt.-dec. 1865, tømmer 15/2 1867, 16/1 1869. Lån i Nationalbanken for Michael T.: 20/12 1866, 11/6 og 14/12 1867. —

Til T.s broder Michael H. J. D. Treschow findes et enkelt brev (9/4 1860) fra T. i Fuglsig godsarkiv (Landsarkivet for Nørrejylland) ang. forpagtningsvilkår for Fuglsig og afvisning af en plan om dræning. T. ses lejlighedsvis at have taget sig af sine nevøer og niecer, som han støttede økonomisk og ved testamentebestemmelser.

Fotografi af Wilhelm T. i KB. 1867 optoges han i adelsstanden. 245

Foruden brevene til MT er der fra T. et par breve i fru Heibergs papirer, således endnu 3/1 1869: T. havde gerne bragt hende sin nytårshilsen ude i Rosenvænget, «men det formår jeg ikke». Skriften

er her svag, sammenlignet med T.s myndige og kraftige skrift fra tidligere år; han gentager også ordene, men det skyldes tildels svækket syn.

*Side 245—46* Martensens ligprædiken tr. 1869. Nekrologer: Fædrelandet 3/4, Dagbladet 5/4; Flyveposten og Berl. Tid. giver kun facts. «Illustreret Tidende» 11/4 1869, slutningsafsnittet. Et særdeles smukt minde over T. er et kort digt på hans gravsten på Assistents kirkegård, Kbh., der skal være af hans sønnesøn Christian Rosenkilde Treschow.



# Personregister

(Bogens hovedperson er ikke medtaget. Periferisk omtale og blotte henvisninger er udeladt.)

- Aagaard, Georg*, prokurator, 165, 175, 227, 240.  
— , *Holger Halling*, godsejer, 21, 43, 58, 60, 74, 78, 79, 117, 140, 165, 167, 173, 178, 217, 221, 226, 239, 240.  
— , *Marie*, 58, 176, 177, 233, 240.
- Aall, Nicolai*, jernværksejer, 116—17, 130.  
*Adler, Johan Gunder*, kabinetssekretær, 21, 43, 50, 57, 153—54, 155, 156—58, 163, 249.  
*Albrecht, Carl*, godsforvalter, 17, 32.  
*Andræ, C. C. G.*, politiker, 218, 220—21, 270.
- Bang, P. G.*, jurist, konseilspræsident, 148, 158, 165, 216, 218—19, 241, 267, 270.  
*Bardenfleth, C. E.*, justitsminister, 266—67.  
*Baring Brothers*, bankierfirma, 45, 185—86.  
*Bech, Edward*, jernværksejer, 118, 131—32, 238, 265, 267.  
— , *Herman*, toldembedsmand, 127—28.  
*Berg, C. F.*, godsejer, 70, 71, 72, 256.  
*Bierring, N. Chr.*, prokurator, 23—24, 27, 48, 250, 259.  
*Bilsted, Hans*, højesteretsadvokat, 37, 44, 45, 46, 48, 142, 230.  
*Bissen, H. V.*, billedhugger, 163, 238.  
*Blechingberg, O. C.*, højesteretsadvokat, 45, 163—64, 209, 217, 257.  
*Bluhme, C. A.*, politiker, 206—07, 213, 214, 222.  
*Brahe, Jørgen*, godsejer, 63—64.  
*Broberg, C. A.*, grosserer, 134, 216.  
*Brunnow, Filip*, russ. diplomat, 191, 194.  
*Brøndsted, P. A.*, arkæolog, 21, 58, 117, 118, 119—20, 249.  
*Bunsen, C. K. J.*, tysk diplomat, 189, 192, 193—94.
- Christian 8.*, 50, 57, 110, 153, 155—58, 163, 171—73, 174, 176, 177, 265.  
*Clausen, H. N.*, teolog, politiker, 53—55, 181, 195, 196—97, 198, 216, 266, 268.  
*Colbiørnsen, Chr.*, generalprokurør, højesteretsjustitiarius, 14, 33, 34, 35.  
*Collin, Jonas*, finansembedsmand, 231.
- Dampe, J. J.*, forfatter, 50—52.  
*Danner, Louise*, grevinde, 208, 270.  
*David, C. N.*, politiker, 144—46, 175, 204, 242, 262—63, 270.  
*Demant, H. J.*, prokurator, 28—29.  
*Drewsen, J. Chr.*, industrimand, 148, 149, 150.
- Falch, Frederik*, fuldmægtig, 97—99, 103.  
— , *Michael*, amtsforvalter, godsejer, 84, 86—104, 105—07, 109.

## Personregister

- Francke, K. Ph.*, politiker, 178.  
*Frederik 6.*, 22, 51, 55, 66, 70, 83, 90, 98–99, 104, 105, 147, 150, 153, 222.  
*Frederik 7.*, 156, 174, 223–24, 270.  
*Fussing, H. N.*, murermester, 239–40.
- Gether, Børre*, kasserer, godsejer, 84, 86–104, 105–07, 109, 246, 260.  
*Giødwad, J. F.*, redaktør, 168–69.  
*Grundtvig, N. F. S.*, 21, 39, 42–43, 53–57, 148, 150, 151–52, 175, 210, 212, 218, 237–38, 255.  
*Gyldenløve, Ulrik Frederik*, statholder, 82.
- Haagen, Chr. V.*, prokurator, bankdirektør, 48, 145–46.  
*Hall, C. C.*, politiker, 166, 175–76, 204–06, 215, 216, 217, 218–20, 223–24, 239, 241, 242–43, 270–71.  
—, *Augusta Marie*, f. Brøndsted, 166, 265, 270.  
*Hambro, Carl*, finansmand, 185–89, 206, 226, 267.  
*Hammerich, Anna Mathea*, f. Aagaard, 138, 165, 234.  
—, *Martin*, skolemand, 165.  
*Heiberg, Johanne Luise*, skuespillerinde, 220, 236–37, 239, 242, 243, 271.  
*Heine, Carl*, finansmand, 134, 178, 265.  
*Hersleb, S. B.*, teolog, 20–21, 39, 42, 58, 252.  
*Holten, N.*, finansembedsmand, 47, 102, 230.  
*Hvidt, L. N.*, bankdirektør, 48, 144, 159, 254.  
*Høpfner, J.*, diplomat, 198–200, 267.
- Jørgensen, Simon*, sagfører, 102–04, 108.
- Kirksteen, C. N.*, prokurator, 32, 39.  
*Klingberg, C.*, højesteretsadvokat, 37, 40, 44, 45.  
*Knudson, E.*, prokurator, embedsmand, 25, 31, 32.  
*Knuth, F. M.*, politiker, 75, 77, 165–66, 175–76, 180–83, 215, 227, 266–67.  
*Krieger, A. F.*, politiker, 210–11, 218, 220–21, 233, 236–37, 245, 270.  
*Lange, Ole Tønder*, generalkrigskommissær, 44.  
—, *Ingeborg*, f. Wilsbech, 44, 49.  
*Langhoff, Helene*, f. Henningsen, 15, 61, 240.  
*Lassen, F. C.*, auditør, herredsfoged, 88, 103.  
*Lehmann, Orla*, politiker, 159, 160, 161–62, 165, 169–70, 180, 183, 266.  
*Lowzow, Frederik v.*, højesteretsjustitiarius, 45, 171–72, 241.  
*Løvenskiold, Severin*, statholder, ejer af Fossum, 115, 128, 130.
- Madvig, J. N.*, filolog, politiker, 182, 195, 196–97, 198, 223.  
*Magens, J. M.*, landfoged, 163–64.  
*Martensen, H. L.*, biskop, 234, 243, 246, 273.  
*Mathiesen, Haagen*, finansmand, 259.  
*Meyer & Trier*, handelshus, 44, 48, 254.  
*Moltke, A. W.*, konseilpræsident, 94–95, 98, 105, 164, 175, 179, 180–82, 193, 195–96, 198, 200, 203, 204, 206, 209, 212, 230, 231–32, 255, 259, 266–67.  
*Monrad, D. G.*, politiker, 181, 182, 183, 224, 243, 266.  
*Møsting, J. S.*, finansminister, 47, 67–69, 149, 163, 254, 264.
- Nilsen, N. Chr.*, overbirkedommer, 89, 101.
- Olsen, Andreas*, byfoged, 102.  
*d'Origny, F. J.*, officer, 25–26.  
*Oscar I.*, 139–40, 200–201, 222, 269.

## Personregister

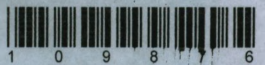
- Palmerston*, Henry John T. viscount, 178, 183–84, 190–95, 267–68.  
*Peschier & Co*, handelshus, 48, 254.  
*Prætorius*, J., handelshus, 45, 132.
- Raben-Hvidtfeldt-Levetzau*, Charlotte, f. Rosenkrantz, kammerherreinde, 49, 164, 173, 264.  
*Rantzau*, Adolph, godsejer, 64–66, 71.  
*Reedtz*, H. C., diplomat, 194–99, 201, 202–03, 206, 268.  
*Regnier-Poncelet*, belgisk stålfirma, 126, 162, 260–61.  
*Reventlow*, F. C., diplomat, 181, 182, 184, 190, 266, 267.  
*Rosencrone*, Agnete Maria, grevinde, 45, 49, 231.  
*Rosenkilde*, Hans Christian, 40, 61, 271.  
—, Jens Jacob, styrmand, månedsløjtnant, 18, 37–38.  
*Rothschilds*, 185–87, 265.  
*Ryan*, George, handelsmand, 115, 131, 227, 230.
- Sartz*, J. F., provst, godsejer, 84, 86–104, 105–07, 109.  
*Sass*, Emma, f. Rosenkilde, 40, 61, 75, 229.  
—, M. W., grosserer, 75, 115, 119, 124, 127–28, 139, 162, 245.  
*Scavenius*, J. B., godsejer, 46, 49, 60.  
*Schack*, Gregers, kammeradvokat, 37, 38–39, 44, 45, 46.  
*Scheele*, L. N., politiker, 203, 218, 221, 270.  
*Scheel-Plessen*, Chr. Ludvig, godsejer, 19.  
—, Agathe, f. v. Qualen, 45, 48–49.  
*Scholten*, Peter v., guvernør, 45, 49–50, 163–64, 230.  
*Schønheyder*, J. M., kammeradvokat, 24, 27, 36–37, 66, 142.  
*Smith*, C. W., prokurator, 28, 31.  
—, Daniel, præst, 17, 31.  
*Sollberg*, Halvor, handelsmand, 258–59.  
*Sponneck*, Wilh. C. E., finansminister, 184–85, 186–89, 195, 196–97, 204–05, 206, 212–13, 214, 217.  
*Sporon*, P. E., kammeradvokat, 44, 45, 48, 50, 52, 53–55.  
*Stemann*, P. Chr., justitsminister, 15, 44, 47, 104, 142, 144, 145, 159, 164–65, 171–72, 175.  
*Steenberg*, Hanne, husbestyrerinde, 60, 61, 139–40, 156, 172, 173, 177, 229, 244.  
*Suhr*, J. Th., grosserer, 46, 100, 115, 123, 124–25, 128, 131, 226–27, 241, 266.  
*Sverdrup*, Georg, professor, 16, 19–20, 24, 42, 58, 61, 139, 162, 240.  
—, Jacob L. B., godsbestyrer, 83, 91–96, 101, 103, 107, 109, 112–16, 119–20.  
—, Lise, f. Treschow, 41, 61, 75, 229, 241, 245.  
—, Marie Petronelle, f. Treschow, 15, 16, 19, 240.  
—, William, præst, 75, 229, 241.
- Tauber*, J. H., skolemand, 16–17, 249.  
*Tietgen*, C. F., bankdirektør, 241.  
*Tillisch*, F. F., politiker, 175, 202, 203.  
*Treschow*, Anna Elisabeth, konventualinde, 15, 19, 30, 61, 240.  
—, Andrea, f. Rothe, 75–76, 78, 241, 245.  
—, Christina Elisabeth, f. Wasserfall, 14–15.  
—, Johan Conrad, kancellist, 15, 61.  
—, Herman, amtmand, 15, 22, 24, 42.  
—, Michael, højesteretsassessor, amtmand, 13–15, 16, 19, 24, 26, 30, 37, 249, 251.  
—, Michael H. J. D., toldembedsmand, godsejer, 15, 137, 340, 273.

## Personregister

- Treschow, Michael*, jernværksejer, 41, 61, 75, 76, 77, 102, 109, 116–40, 173, 175, 177, 189, 226–30, 231, 239, 241, 243–44, 245, 272.
- , *Jensine Palæmona*, f. Aagaard, 17–18, 39–41, 59–60.
- , *Rikke* (Frederikke), f. Brøndsted, 117–18, 120, 131, 228, 272.
- , *Sophie* Christine, konventualinde, 15, 19, 30, 61, 240.
- , *Frederik Wilhelm* Rosenkilde, godsejer, 18, 40–41, 61, 75, 76–77, 79, 119–20, 126, 175, 228–29, 234, 241, 245, 272.
- Tscherning, A. F.*, politiker, 123, 127, 166, 180, 205, 210, 212, 216, 266.
- Tutein, P. A.*, godsejer, 150, 175, 177.
- Wedel-Jarlsberg, F. W.*, amtmænd, 94–97, 100–01, 108–10.
- Wegener, C. F.*, gehejmetarkivar, 214–15.
- Viborg, Niels*, embedsmand, 128–30, 261.
- Wilson & Co*, engelsk bankierfirma, 254–55.
- Wivet, P. B.*, generalfiskal, 50–52.
- Ørsted, Anders Sandøe*, retslærd, førsteminister, 18, 24, 33, 35, 47, 53, 147, 149, 157, 158, 167, 202, 209, 211, 214, 215, 217, 218, 231.



DIS-Danmark



1 0 9 8 1 6